

LLAGOSTERA MEDIEVAL

Viure a la plana de la Selva el 1300

Xavier Soldevila Temporal

Col·lecció Beca Esteve Fa Tolsanas

LLAGOSTERA MEDIEVAL

Viure a la plana de la Selva el 1300

Xavier Soldevila Temporal

LLAGOSTERA MEDIEVAL

Viure a la plana de la Selva el 1300

Xavier Soldevila Temporal

Col·lecció: Beca Esteve Fa Tolsanas

Edició: Ajuntament de Llagostera. Arxiu Municipal

© 2012 del text: Xavier Soldevila Temporal

Portada: Tapís de la Creació. Capítol Catedral de Girona. Tots els drets reservats. *Foto:* Marc Sureda

Realització: www.palahi.cat

Dipòsit Legal: GI-464-2012

ISBN: 978-84-937089-6-2

Aquest treball va obtenir la Beca Esteve Fa Tosanas 2008 convocada per l'Ajuntament de Llagostera i organitzada per l'Arxiu Municipal. El jurat estava integrat per Josep Aliu Mundet (Regidor de Cultura), Dolors Grau Ferrando (historiadora), Narcís Figueras Capdevila (filòleg) Mariàngela Villonga Vives (filòlega, UdG) i Joan Ventura Brugulat (periodista)

*Per l'Eva,
perquè només ella coneix
el valor del temps*

SUMARI

Presentació	13
Pròleg	15
Capítol 1. Fonts i metodologia	21
1.- Introducció	21
2.- Documentació emprada	22
2.1.- Els llibres notariais i curials	23
2.2.- Els arxius senyorials	27
2.3.- Altres arxius i conclusions	28
3.- Bibliografia	29
4.- Metodologia	31
Capítol 2. La força de l'entorn. Paisatge, poblament i economia a la Llagostera medieval	33
1.- Introducció	33
1.1.- El terme de Llagostera	33
2.- El paisatge. Medi natural i acció humana	36
2.1.- Les zones incultes	36
2.2.- L'espai conreat	38
2.3.- Torrents, recs i camins	39
3.- La xarxa de poblament	44
3.1.- L'hàbitat dispers. Masos i bordes	45
3.1.1.- Composició i dimensions dels masos del pla de la Selva	45
3.2.- Els veïnats	51
3.3.- El poblament concentrat: celleres, viles i el puig del castell de Llagostera	55
3.3.1.- El dinamisme de Caldes de Malavella	55
3.3.2.- El puig del castell Llagostera?	59
3.3.3.- L'urbanisme medieval: albergs, places, carrers i muralles	60
4.- Una economia oberta al mercat i a la moneda	64
5.- Conclusions	67
Capítol 3. Del casal de Barcelona als Montcada: una societat feudal	69
1.- Introducció	69
2.- El domini comtal	70
3.- La carta de franqueses del 1241	76
3.1.- Introducció	76

3.2.- Contingut del privilegi	77
3.3.- Contextualització i efectes de la carta de franqueses del 1241	79
4.- La fi del domini reial: dels Rocabertí als Montcada	81
4.1.- Introducció	81
4.2.- L'entreacte dels Rocabertí	81
4.3.- El domini dels Montcada	83
4.3.1.- Els drets jurisdiccionals	84
4.3.2.- Altres drets: servitud i emfiteusi	87
5.- Els altres senyors	88
5.1.- Els senyors eclesiàstics	89
5.1.1.- L'abat de Sant Feliu de Guíxols. El capbreu de Panedes del 1319	89
5.1.2.- L'església de Sant Feliu de Girona	92
5.1.3.- El clergat parroquial	94
5.1.4.- Altres senyors eclesiàstics	95
5.2.- Els senyors laics	97
5.2.1.- Els Llagostera	97
5.2.2.- Altres senyors laics	102
6.- Els conflictes	104
6.1.- Les lluites senyorials	105
6.2.- La resistència antisenyorial	108
7.- Conclusions	112

Capítol 4. Parròquia i universitat 121

1.- Introducció	121
2.- El temple de Sant Feliu i la parròquia de Llagostera	122
3.- Els drets parroquials: delme, primícia i oblacions	127
4.- Les esglésies de Panedes i de Sant Llorenç	130
5.- Origen social i condicions de vida dels clergues de la Llagostera medieval	132
6.- Les institucions veïnals: la "universitat" dels homes de Llagostera	133
6.1.- El sentit de col·lectivitat	134
6.2.- La "universitat dels homes de Llagostera"	135
7.- Conclusions	140

Capítol 5. Viure i morir a la Llagostera medieval (I). Nivell de vida i ingressos familiars 143

1.- Introducció	143
2.- Els indicadors bàsics: mobiliari, alimentació i vestit	144
3.- Guanyar-se la vida	148
3.1.- La cacera i la recol·lecció	148

3.2.- L'agricultura	149
3.3.- La ramaderia	151
3.4.- El treball assalariat	154
3.5.- El treball artesanal	157
3.6.- L'explotació forestal	159
4.- Unes primeres conclusions: dots i herències	162
Capítol 6. Viure i morir a la llagostera medieval (II). Uns equilibris difícils . . .	169
1.- Introducció	169
2.- El manlleu de diners: debitoris i comandes	170
3.- Les compres a crèdit	174
4.- Altres formes d'endeutament: vendes a carta de gràcia i violaris	177
5.- Qui era qui en el món del crèdit medieval	178
5.1.- Qui deixava diners o gra i venia a crèdit: els creditors	178
5.2.- Qui manllevava diners o gra i comprava a crèdit: els deutors	183
5.3.- Morositat i impagament	187
6.- La realitat del crèdit selvatà: viure endeutat	194
7.- Conclusions.	196
Conclusions finals	199
Bibliografia	205

ABREVIATURES

ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó

ACG: Arxiu Capitular de Girona

ADA: Arxiu Diocesà de Girona

AHG: Arxiu Històric de Girona

AHMSFG: Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu de Guíxols

Presentació

Quan el viatger s'acosta a Llagostera per qualsevol de les carreteres que hi porten, la visió del poble és, segons paraules de Josep Pla, la d'una *vila que s'encastella cònicament a l'entorn del campanar de l'església*.

El castell i l'església són els trets més diferencials de Llagostera. Molts visitants s'han acostat al mirador de la plaça del Castell i han admirat el magnífic paisatge que la població ofereix a tots els que hi puguen. Efectivament, el puig de Llagostera té una situació privilegiada. Situat just al mig d'una plana envoltada de muntanyes permet una ampla visió dels voltants. Aquest és l'emplaçament escollit pels nostres avantpassats per instal·lar-se, és aquí on més tard es formà la vila emmurallada.

Avui, a partir de l'estudi de les restes arquitectòniques conservades i encara visibles, dels estudis realitzats amb documents i dels resultats de les primeres excavacions arqueològiques, tenim molta més informació. I és en aquest coneixement, promogut per l'Ajuntament de Llagostera, on es fonamenta l'obra de recuperació i restauració de la muralla.

En la generació d'aquest coneixement té un paper fonamental la Beca Esteve Fa Tolsanas, convocada per primera vegada el 1997, ara fa 15 anys. Des que el 1998 el jurat va escollir el primer projecte guanyador s'han premiat 6 treballs, 4 dels quals s'han editat dins la col·lecció Beca Esteve Fa i 2 més, a l'haver merescut una menció especial del jurat, ho han estat fora de col·lecció.

El resultat ens fa pensar en la beca com una eina eficaç per estimular la recerca. Gràcies a aquesta iniciativa hem conegut la Llagostera industrial del segle XIX amb les empreses surotaperes, la Llagostera romana amb una vila al veïnat de Panedes, la Llagostera del segle XVI i XVII, la Llagostera artística amb l'Escola de Belles Arts i els pintors de referència del segle XX i també el traçat de les muralles medievals.

Amb aquest treball que teniu a les mans, fruit de la VI Beca Esteve Fa, descobrirem una altra Llagostera, la Llagostera medieval. Es tracta d'un treball sòlid que ens transporta 700 anys enrere i ens descobreix com vivien i "sobrevivien" els llagosterencs.

Una feliç coincidència ha fet que puguem presentar aquest llibre en el moment que gaudim de la muralla recuperada i restaurada després de les obres fetes en els darrers anys i quan s'està acabant el nou equipament de *Can Caciques* que esdevindrà un centre actiu per explicar la història de Llagostera, on les èpoques medieval i moderna tindran un espai central.

Textos com el de **Llagostera medieval. Viure a la plana de la Selva el 1300** escrits amb el rigor d'un historiador i al mateix temps amb una clara voluntat divulgadora són un regal del qual n'hem d'estar tots satisfets, per això us animo a llegir-lo.

FERMÍ SANTAMARIA MOLERO
Alcalde

Pròleg

Tot d'una, ens hem despertat del somni de la felicitat i la prosperitat eternes. De sobte, la crisi econòmica ha anorreat l'absurda seguretat que teníem en imaginar els nostres fills vivint encara millor que nosaltres. Sense voler-ho, les incerteses i les pors s'estan multiplicant i, com els núvols de tempesta, ens enfosqueixen el nostre futur, tant personal i familiar com col·lectiu. Els que guien la nostra societat encara ho pinten tot de color més obscur i eliminen qualsevol escletxa de llum i d'esperança que s'hi pugui obrir. Esforç, austeritat, treball, estalvi. Són les paraules que més ens repeteixen, com si ens vinguessin de nou, com si mai no les haguéssim sentit. En realitat, però, tots les coneixem perquè les teníem arraconades en la part més recòndita de la nostra memòria. Segur que, de petits, les havíem sentit un munt de vegades en boca dels nostres pares i avis que van viure èpoques de moltes més mancances, de més misèria, que no pas l'actual.

És en aquest panorama que la feina de l'historiador recupera el seu sentit: amb la seva feina i el seu coneixement, ens recorda a tots, al conjunt de la societat, que el present que vivim no ha nascut perquè sí ni tampoc ha estat sempre igual, sinó

que és fruit de molts factors i circumstàncies originats, a vegades, en un passat recent i, d'altres, en uns temps més remots. L'historiador, però, té dificultats per fer sentir la seva veu en el món globalitzat d'avui dia. En part, la culpa és seva: no sap sintetitzar el seu missatge en un titular d'una línia o en un tall de veu de 10 segons per la ràdio o per la televisió. Però tampoc no hi ha ningú que li posi cap micròfon al seu davant. Les seves explicacions, al contrari, requereixen moltes pàgines al llarg de les quals pot desgranar les conclusions a què ha arribat i, potser encara més important, descriu les fonts d'informació analitzades i el tractament metodològic que n'ha fet.

Per aquest motiu, la publicació de qualsevol treball inèdit, fet de manera rigorosa, és un motiu de gran satisfacció. Aquest és el cas de l'estudi elaborat per en Xavier Soldevila, que, finalment, tenim a les mans en forma de llibre. Amb aquesta publicació, podem afirmar que els habitants de Llagostera continuen estan de sort. L'interès dels responsables municipals llagosterencs per la cultura i la història local, especialment en les dues darreres dècades, ha permès consolidar les iniciatives promogudes des de l'arxiu municipal. Això ha portat uns resultats que, quantitativament, fan patxoca: 31 números de *Crònica*, la revista de l'arxiu, apareguts des del 1990; 5 volums dels *Llibres de Crònica*, publicats des del 1996; 5 llibres més de la col·lecció *Memòria. Records i testimonis* nascuda el 2003 i dedicada al passat més recent; i encara tres llibres més apareguts en els últims anys, un dedicat a la figura de Pompeu Pascual, un altre als mestres de l'escola de pintura de Llagostera al llarg del segle XX i el darrer amb el recull del cicle de conferències realitzat entre el 2009 i el 2010 titulat "Història de Llagostera. Vida, societat i economia de la prehistòria al segle XX".

En el conjunt d'activitats promogudes per l'arxiu municipal i l'àrea de Cultura de l'ajuntament de Llagostera, hi té un lloc destacat la Beca Esteve Fa i Tolsanas, dedicada a promoure la recerca en el camp de les humanitats i les ciències socials en l'àmbit de la població. Des del 1997 ha estat un estímul important per a la recerca local: de les cinc primeres edicions de la beca han nascut tres publicacions clau per a entendre els llunyans temps de l'ocupació romana al nostre terme, els principals fets ocorreguts al llarg dels segles XVI i XVII i el naixement, el desenvolupament i la fi de la indústria surera llagosterenca entre els

segles XVIII i XX. Afortunadament, el projecte que va guanyar la VI Beca Esteve Fa i Tolsanas, l'any 2008, titulat "Viure i sobreviure. La Llagostera medieval", de Xavier Soldevila, també s'ha acabat convertint en llibre. És i, encara més, serà un treball essencial tant per als llagosterencs que vulguin conèixer com vivien els seus avantpassats de fa 700 anys com per a tots els interessats en la història medieval de Catalunya. Com queda clar en el títol del llibre, *Llagostera medieval. Viure a la plana de la Selva el 1300*, l'autor presenta al lector com vivia la gent de Llagostera d'entre els anys 1290 i 1350. L'elecció d'aquest moment històric no és fortuïta: dels prop de deu segles que va durar l'edat mitjana, és quan s'assoleix el màxim de població a tot arreu, que en el cas de Llagostera es degué acostar al miler d'habitants, una xifra que no va ser superada fins al segle XVIII, quan es començà a desenvolupar l'activitat surera a la població.

L'autor del treball, en Xavier Soldevila, no és pas novell en la matèria. Ja deu fer prop de vint anys que visita regularment l'Arxiu Històric de Girona per llegir els llibres notariais més antics que s'hi conserven, els de la fi del segle XIII i del XIV. En un principi, el seu centre d'interès era Torroella de Montgrí i la plana del Baix Ter, però l'ha anat estenent cap al conjunt de les terres empordaneses i, més recentment, també cap a les selvatanes. En els seus articles ha analitzat a fons el medi físic –boscós, espais humits–, les formes de poblament –masos, veïnats, viles– i les activitats econòmiques –agricultura, ramaderia ovina, comerç de la llana– d'aquests territoris a l'edat mitjana. Aquestes aproximacions li han servit per entendre millor les circumstàncies que condicionaven la vida dels homes i les dones de fa set segles: la servitud envers els senyors, l'alimentació i l'abastament de les viles medievals, el crèdit i l'endeutament de les famílies pageses i vilatanes, les guerres en terres emporitanes, el paper de les comunitats jueves, el treball d'infants i dones, l'emigració cap a les Balears, etc.¹

---

1 D'entre els seus nombrosos treballs, destaquen els llibres *La comunitat jueva de Torroella de Montgrí (1270-1348)*, Torroella de Montgrí: Ajuntament, 2000; *Alimentació i abastament al Baix Empordà medieval (segles XII-XIV)*, la Bisbal d'Empordà: Ajuntament, 2004; i *Crèdit i endeutament al comtat d'Empúries (1330-1335)*, Castelló d'Empúries: Ajuntament, 2008.

Quan va presentar el projecte per a la beca, en Xavier Soldevila ja sabia bé a quina porta calia trucar per tal de conèixer de prop la vida de la gent dels inicis del segle XIV: la dels notaris i dels jutges de les corts judicials locals, les que ara diríem de primera instància. S'ha trobat, però, amb un problema enorme: els registres notariais de Llagostera del XIV es degueren perdre durant els anys de la Guerra del Francès, malgrat els esforços del notari Tomàs Vidal que se'ls endugué a Tossa. Això no l'ha aturat en la seva determinació. Igual com els pagesos més pobres acabaven recollint les espigues de blat caigudes de les garbes dels camps dels altres, en Xavier Soldevila s'ha dedicat a "espigolar" notícies sobre els habitants de Llagostera en els llibres notariais i curials de les poblacions veïnes de Caldes de Malavella i Cassà de la Selva, en els fons arxivístics dels principals senyors de la localitat —els reis d'Aragó, els Montcada, l'església de Sant Feliu de Girona, l'Almoina del Pa de la seu de Girona, el monestir de Sant Feliu de Guíxols— i en els registres de la cúria episcopal de Girona (cf. Capítol 1). En total, ha pogut recollir 600 documents, una xifra ben poca cosa comparat amb els milers que hi hauria hagut d'haver. Aquestes dades les ha completat amb una atenta i completa lectura de treballs i estudis sobre Llagostera i altres poblacions gironines medievals.

Amb plena consciència de les limitacions de la documentació sobre la Llagostera del segle XIV, en Xavier Soldevila amplia el seu punt de mira cap a les poblacions veïnes de la plana selvatana, en especial cap a Caldes de Malavella i cap a Cassà de la Selva. Comença per descriure la geografia medieval del sector oriental de la plana de la Selva a l'entorn del 1300 (cf. Capítol 2). Un territori on les zones incultes —boscós, aiguamolls— tenien un paper més rellevant del que es desprèn de les poques referències conservades en la documentació escrita, que descriu molt millor un espai dedicat fonamentalment a l'agricultura solcat per torrents, recs i camins. A causa de la distància cronològica que ens separa dels temps medievals, només podem obtenir una visió una mica boirosa de la realitat de la xarxa de poblament de la Llagostera del segle XIV: sabem que predominava l'hàbitat dispers en masos, sovint agrupats en veïnats, i que es va començar a desenvolupar el nucli de poblament concentrat al puig del Castell de Llagostera, però ho tenim molt difícil per poder dibuixar amb precisió la ubicació i les característiques de totes i cadascuna de les llars medievals.

En contrast, l'anàlisi dels grups socials existents a la Llagostera d'inicis del segle XIV és més detallat. Especialment pel que fa al grup dels senyors feudals (cf. Capítol 3), dels quals Xavier Soldevila n'ofereix una panoràmica completa que té en compte tant l'evolució al llarg del temps, entre els segles XI i XIV, com la superposició i coexistència de senyors en un mateix moment: els reis d'Aragó, succeïts pels Montcada, esglésies, monestirs i algunes nissagues de cavallers. És realment destacable el protagonisme del cavaller Ferrer de Llagostera, emparentat amb uns quants canonges de Sant Feliu de Girona, procurador general dels Montcada i estretament lligat a la parròquia de Llagostera, on va demanar ser enterrat el 1348. De la mateixa manera, pot arribar a sobtar el baix grau de conflictivitat entre els senyors i els sotmesos a la senyoria, que havien acabat acceptant, potser resignadament, el predomini social dels primers. O potser perquè havien trobat una manera pacífica de fer-hi front: la negociació. El cas de Caldes i Llagostera ha estat pres, gràcies als treballs de l'historiador nord-americà Thomas N. Bisson, com a model de les imposicions arbitràries de la baixa noblesa sobre la pagesia del segle XII. Justament és en aquest moment que, en part a l'entorn de la parròquia, els habitants de Llagostera es van començar a organitzar col·lectivament (cf. Capítol 4). La concessió, l'any 1241, de la carta de franqueses pel rei Jaume I en va ser el resultat més destacable, tal com es desprèn de la seva defensa, amb armes fins i tot, per part dels representants de la incipient "universitat" de Llagostera enfront dels senyors del lloc o dels habitants de les poblacions veïnes.

La part final del llibre és la que està dedicada a les condicions de vida de la població de Llagostera al segle XIV (cf. Capítols 5 i 6). D'una banda, es ressegueixen totes les activitats econòmiques a què es dedicaven els llagosterencs: caçar conills, produir cera i mel, conrear la terra per obtenir cereals, raïms i altres productes, engreixar bestiar, servir com a minyona o mosso, tragar amb mules fins a Girona o Sant Feliu de Guíxols, produir vidre, carbó, llenya o dedicar-se a un ofici artesanal. De l'altra, s'analitzen detalladament els difícils equilibris en què es movia bona part de les famílies de l'època: els ingressos que obtenien només solien arribar a assegurar la subsistència dels membres any rere any; per això, quan calia realitzar una despesa més important –dot per a la filla, compra d'un animal, etc.– es veien abocades a sol·licitar diners o a pagar a crèdit contínuament. No és estrany que l'austeritat de les llars medievals fos absoluta.

En resum, el llibre de Xavier Soldevila és doblement modèlic. En primer lloc, com a llibre d'història local: amb la lectura de totes les fonts documentals existents sobre Llagostera i amb el recurs a les referències als llocs veïns per completar les llacunes documentals existents, el treball no cau ni en el simple localisme de creure úniques les situacions de la Llagostera del segle XIV, ni tampoc en l'aplicació mecànica del context general al cas particular. En lloc d'això, ofereix una visió global de Llagostera a l'inici del segle XIV en què es destaquen tant les coincidències amb d'altres poblacions com les particularitats pròpies. En segon lloc, Xavier Soldevila ofereix, a partir del cas Llagostera, un model d'evolució històrica, essencialment en relació al naixement i l'organització de la universitat local, en un llarg període entre el segle XII i el XIV, cosa que és més difícil de realitzar per a la majoria de poblacions rurals gironines. Un model, però, que no es queda només en els aspectes jurídics de l'evolució, sinó que té molt presents les circumstàncies concretes que governaven la vida de les persones que vivien una comunitat rural com la de Llagostera.

Vull tancar aquestes paraules preliminars amb un consell final per als lectors d'aquest llibre. Escolteu la veu d'un historiador expert que us guiarà per un món diferent del nostre que ens és, a la vegada, tant llunyà en el temps com quotidià, perquè l'estem trepitjant cada dia. Un món en què només una petita minoria de la societat, els més rics, podien aspirar a unes seguretats i comoditats —en el vestit o el menjar, per exemple— comparables a les que avui gaudim bona part de la societat. Un món en el qual ja existien uns mecanismes —el crèdit i l'endeutament— que avui encara determinen bona part de les nostres vides. L'historiador, tanmateix, no ens ofereix cap recepta màgica que pugui solucionar els problemes dels nostres “convulsos” temps. En canvi, sí que ens parla d'una gent que van viure, i “sobreviure”, a unes dificultats i incerteses que avui no ens podem ni imaginar. I si ells ho van aconseguir, associant-se els uns amb els altres, com no ho hauríem de poder fer nosaltres?

ELVIS MALLORQUÍ
Riudellots de la Selva, març del 2012

C A P Í T O L 1

Fonts i metodologia

1.- INTRODUCCIÓ

L'objectiu del present treball és resseguir la història de la gent que va viure a Llagostera entre els darrers temps del segle XIII i la primera meitat del segle XIV. L'elecció del marc cronològic no ha estat, en cap cas, fruit de la casualitat. Per conèixer correctament la història de qualsevol població és necessari estudiar tots els moments del seu passat: com més detalladament es coneguin, més sòlida en serà la nostra comprensió. Això no obstant, no tots els períodes d'aquest passat tenen necessàriament la mateixa importància. Igual que amb la història dels grups socials o de les mateixes persones, hi ha uns moments, de durada més o menys llarga, destinats a marcar més que no pas uns altres el curs dels esdeveniments. I per a la història de Llagostera, l'etapa que a grans trets va escolar-se entre 1290 i 1350 és, justament, un d'aquests períodes decisius.

Dues grans raons ho expliquen. D'una banda, ja no és cap secret que el pas de la tretzena a la catorzena centúria va marcar un tombant clau en la història

de l'occident medieval. La realitat demogràfica, econòmica, social i, fins i tot, cultural que havia definit la societat europea des de l'any mil va iniciar un seguit de transformacions que, cada vegada més, prefiguraria el món dels segles moderns. I, d'altra banda, va ser justament a mitjans d'aquest període que els llagosterencs, després de moltes dècades de sotmetiment a la dinastia dels comtes-reis catalans, varen passar a dependre dels Montcada, un dels primers casals nobiliaris del país, fet que havia de marcar la història de Llagostera als segles següents. Tota etapa històrica és, alhora, un punt d'arribada i un punt de partida; però no és menys cert que, per a la història de la Llagostera medieval, aquesta màxima és particularment vàlida per les dècades que varen voltar l'any 1300.

A banda d'aquestes raons de caire general, però, en l'elecció del període objecte d'estudi, encara hi ha pesat un altre poderós motiu. Un motiu que ens remet a la disponibilitat de fonts històriques. Al llarg dels capítols que segueixen en diverses ocasions s'esmentarà que els interessats en el passat de Llagostera compten amb alguns documents de gran valor per entrellucar-ne la història al segle XII. Aquests documents són coneguts des de temps enrere i han estat àmpliament usats en estudis d'àmbit general. Més enllà, però, el silenci documental és gairebé total. Tan sols la carta de poblament del 1241 – també publicada i estudiada – aporta puntualment dades d'interès. No és fins les primeres dècades del segle XIV que – gràcies, sobretot però no exclusivament als registres notariais i de cort o judicials - és possible començar a disposar d'un seguit de dades mínimament abundants i sistemàtiques sobre la gent que aleshores vivia a Llagostera. És tan simple com això: la decisió d'estudiar els llagosterencs d'ara fa set-cents anys s'ha pres perquè per a qualsevol etapa anterior no hagués estat possible o, com a mínim, no ho hagués estat amb la mateixa precisió. I aquesta darrera qüestió, òbviament, ens porta a parlar de la base documental que fonamenta el treball.

2.- DOCUMENTACIÓ EMPRADA

És cosa coneguda que a partir dels últims anys del segle XIII i, sobretot, dels primers del segle següent, la disponibilitat de fonts escrites – les úniques que

s'usaran en aquest treball - s'incrementa de forma espectacular. I les possibilitats per als estudis medievals, és clar, també. No totes les fonts, però, eren les mateixes, ni totes aporten el mateix tipus d'informació. Una anàlisi detallada i per separat, doncs, s'imposa.

2.1.- Els llibres notarials i curials

La disponibilitat de documentació es manifesta en bona mesura en els llibres notarials i en els registres de les corts judicials o cúries. En els primers, els notaris medievals anotaven de forma reduïda els contractes de què donaven fe – que, comparativament, eren molts més que en l'actualitat – i dels quals després en podien fer una còpia extensa en pergamí. En els llibres judicials, per altra banda, les autoritats senyorials – jutges, batlles o saigs – inscrivien les actuacions que duïen a terme en l'exercici dels seus càrrecs.

A Llagostera, tant hi actuaven notaris com cúria de justícia des de, com a mínim, mitjans del segle XIII. Pel que fa a la redacció de documents públics, sembla que – igual que a altres llocs del bisbat de Girona – en un primer moment la tasca va ser assumida pel clergat local. Així, una redempció del 1245 va ser atorgada en poder d'Arnau de Mata, prevere de Llagostera. Pocs anys més tard, però, ja es documenten a la població notaris pròpiament dits, és a dir, nomenats per l'autoritat senyorial - en el cas de Llagostera, els reis d'Aragó – i específicament encarregats de redactar i donar fe pública de tota mena de documents. Aquests primers notaris, a més, guardaven una relació directa amb l'església de Sant Feliu de Girona que, tal i com s'exposarà més endavant, era un dels principals senyors locals. És el cas de Pere de Serra, canonge de Sant Feliu i notari públic de Llagostera, que donava fe de dues vendes els anys 1256 i 1267; i d'Arnau de Llagostera, canonge de Sant Feliu i notari de Llagostera, davant de qui el 1276 s'atorgava un asserviment a Cassà de la Selva. Les obligacions que aquests clergues gironins poguessin tenir a l'església de Sant Feliu segurament explica que fossin substituïts per escriptors que actuaven en el seu nom. El 1269, per exemple, un asserviment a Llagostera es feia davant Ferrer de Pi que tenia l'autoritat delegada de l'acabat d'esmentar Pere de Serra, canonge de Girona i notari públic de Llagostera.

En qualsevol cas, als darrers anys del segle XIII – i disposant d'una documentació cada vegada més abundant – el lligam, si més no directe, amb l'església de Sant Feliu de Girona es va trencar i el càrrec de notari va ser assumit per laics. Aquests, però, sovint actuaven a través de notaris substituïts i, en algun cas, sembla que conjuntament tant a Llagostera com a la veïna Caldes de Malavella. Així, el 1290 una redempció era autenticada pel notari Pere de Boïga i per l'escrivent Arnau de Serra el qual, dos anys més tard, en una altra redempció era definit com a notari de les dues poblacions. Als primers anys del segle XIV, ja és possible no només documentar els notaris sinó establir una mínima cronologia de la seva activitat. Entre el 1302 i el 1317 s'identifica Arnau Buada. De Jaume Vidal sabem que actuava ja el 1323 perquè es feia referència a una donació “segons que apar per l carte publica feta per man den Jacme Vidal notari public de Llagostera”; i que l'any següent encara estava en actiu.

L'entrada el 1324 dins del domini dels Montcada no sembla que afectés en res el funcionament de la notaria local més enllà que l'autoritat dels notaris va passar a ser garantida pel poder dels nous senyors. Així, quan el 1329 Guillem de Calabuig, rebia les confessions que feien els veïns de Cassà de la Selva al seu senyor, l'església de Sant Feliu de Girona, ho feia com a “notari públic del castell de Llagostera, per autoritat del noble senyor N'Ot de Montcada”. Entre el 1333 i el 1341 va actuar Jaume Boïga al qual el 1333 Ferrer de Llagostera, el procurador dels Montcada, arrendava per dos anys la notaria conjunta de Llagostera i de Cassà de la Selva a canvi de satisfer a Ot de Montcada cada any un cens de 7 lliures, a raó de tres lliures i mitja per cada notaria. Del 1344 es conserva una sola referència a Guillem Pere Mestre, de Llagostera, que donava fe d'un asserviment. I, igual que passava a les dècades anteriors, els notaris de Llagostera no s'estaven de subarrendar les seves notaries. Així, el 1347 Ferrer de Ruirans “notari públic dels castells i llocs de Llagostera i Cassà de la Selva – que sembla que en aquest moment eren detingudes per la mateixa persona - per autoritat, comanda, concessió i establiment fets de les escrivanies i notaris dels dits castell i llocs pel venerable Ferrer de Llagostera, cavaller i procurador dels venerables representants del noble senyor n'Ot de Montcada, difunt” lliurava dites notaries a Pere Calvet, originari de Navata, a fi que enregistrés “fidelment tots els documents, testaments, actes i tots els escrits públics en el protocol o protocols” de dites notaries, tot rebent-ne, és clar, els

salari i emoluments corresponents. El preu de l'arrendament era de 400 sous que Pere Calvet es comprometia a satisfer puntualment; alhora que, simultàniament, encarregava a Berenguer de Buada, del mateix terme de Llagostera, que actués en nom d'ell com a notari a Llagostera mentre ell - cal suposar - assumia directament la notaria cassanenca. I el repàs de la nòmina dels notaris de Llagostera abans de mitjans del segle XIV sembla que arriba fins Guillem Llobet el qual el 1349 donava fe d'un asserviment a favor de l'església de Sant Feliu de Girona.

Pel que fa a la cort de justícia de Llagostera, l'altra institució generadora de documentació escrita, les referències són menys abundants i sistemàtiques. Al capítol 3, de fet, hi són sistematitzades les poques dades disponibles. En qualsevol cas, no hi ha dubte és que aquestes corts locals de justícia - a Llagostera i a altres poblacions de la rodalia - disposaven de llibres on enregistraven totes les seves actuacions. Així, el 1333 un home de Caldes de Malavella assumia el deute que el seu germà havia reconegut a un carnicer de Girona i que havia fet inscriure "al llibre de la cort de Caldes"; i, un any més tard, dos homes de Cassà de la Selva, pare i fill, rebien part d'un deute que dos altres cassanencs havien reconegut "al llibre de la cort de Cassà". De l'existència tant de la notaria com de la cúria en són, finalment, un bon testimoni les ordinacions que Ot de Montcada va atorgar el 1341 sobre els salaris que havien de percebre els jutges, batlles, notaris i saigs de Caldes de Malavella, Llagostera i Cassà de la Selva, i sobre algunes pràctiques jurídiques i processals dels seus dominis.

El fet de disposar d'aquestes fonts documentals facilita, no cadria ni dir-ho, de forma extraordinària la recerca per als historiadors, tant si estan interessats en temes locals com si els seus objectius són geogràficament de més volada. Malauradament, els registres notariais i els llibres de cort de la Llagostera d'ara fa set-cents anys no han sobreviscut fins l'actualitat. La majoria d'ells devia perdre's a les vicissituds que va patir el notari llagosterenc Tomàs Vidal durant els primers temps de la Guerra del Francès, a inicis del segle XIX. La seva existència en el passat és indubtable, la seva manca en el present, també. Aquest és, d'entrada, el gran problema amb què ha hagut d'enfrontar-se el present estudi. Amb tot, la indigència de documentació notarial i curial no és absoluta. El fet que els llibres dels notaris i de les corts de poblacions veïnes hagin sobreviscut permet obtenir

algunes dades referents a la gent de la Llagostera medieval. Es tracta dels llibres de les Caldes de la Selva, Sant Feliu de Guíxols i, sobretot, de Caldes de Malavella, custodiats a l'arxiu històric de Girona, des d'ara AHG. En conjunt constitueixen una trentena de volums d'extensió, continguts i estat de conservació variables. A partir d'ells és possible, sobretot, fer-se una idea molt sòlida de la realitat històrica del sector més oriental del pla de la Selva a les primeres dècades del segle XIV. Pel que fa, específicament, a Llagostera, el seu valor és més relatiu. Tal i com exposen els dos quadres que segueixen, el percentatge de notícies referides directament als llagosterencs és proporcionalment molt migrat.

Quadre 1: Llibres notariais, 1322-1348. Referències a Llagostera i als seus habitants.

Registre	Anys	Quantitat aproximada de documents	Referències a Llagostera
Caldes 1	1322-1323	1000	39
Caldes 3 (Cassà de la Selva)	1328-1332	900	7
Caldes 5	1331-2	250	5
Caldes 7	1333-1334	550	36
Caldes 8	1334	600	34
Caldes 9	1334-1335	400	3
Caldes 13	1335-1336	1000	13
Caldes 11 (Cassà de la Selva)	1335-1337	300	7
Caldes 14	1336-1337	700	10
Sant Feliu de Guíxols, 1	1338-1339	600	12
Caldes 16	1339-1340	250	17
Caldes 20	1340-1341	700	14
Caldes 21	1341	600	6
Caldes 19 (Cassà de la Selva)	1341-1342	400	5
Caldes 22	1341-1342	450	15
Caldes 24	1342-1343	1000	37
Caldes 25	1343-1344	700	36
Caldes 27	1344-1345	700	19
Caldes 28	1346	600	17
Caldes 30	1346-1347	700	15
Caldes 31	1347	500	19
Caldes 33	1348	500	14
TOTAL		12400	341

Quadre 2: Llibres de cort, 1331-1349. Referències a Llagostera i als seus habitants.

Registre	Anys	Quantitat aproximada de documents	Referències a Llagostera
Caldes 4	1331-1332	400	15
Caldes 12	1335-1337	1300	17
Caldes 15	1338-1339	1300	11
Caldes 17	1340-1341	1200	18
Caldes 23	1342-1343	1100	41
Caldes 574	1344	200	7
Caldes 29	1345-1346	1400	23
Caldes 565	1348-1349	700	3
TOTAL		7600	135

Així, anar espigolant dades sobre Llagostera enmig de l'oceà de referències contingudes als llibres notarial i curial és la via que ha permès realitzar una primera aproximació al tema. Els resultats obtinguts, és evident, són escassos i, sobretot, priven de fer un seguiment sistemàtic d'individus, famílies o patrimonis al llarg del període treballat. Perquè, no podem oblidar-ho, els veïns de Llagostera devien acudir preferentment a la notaria i a la cort de la seva mateixa població, i només de forma puntual recorrien als serveis de les de les poblacions veïnes. Amb tot, cal insistir en què l'alternativa és no disposar de fonts històries de naturalesa notarial o curial; i, justament, en el moment que aquestes comencen a permetre – com a mínim en altres poblacions del bisbat de Girona - una anàlisi exhaustiva de la realitat històrica del segle XIV.

2.2.- Els arxius senyorials

A banda de la documentació d'origen notarial i curial, un segon gran bloc de fonts el constitueixen els documents generats per l'administració de les diferents senyories que tenien drets a la zona de Llagostera. D'entrada, la procedent dels arxius de la casa reial d'Aragó, dipositada a l'arxiu de la corona d'Aragó, des d'ara ACA. Capbussant-se, això sí amb l'ajuda d'índexs decimonònics, dins dels registres de cancelleria d'aquest arxiu s'hi poden localitzar notícies referides a Llagostera. Algunes, les més antigues, ja conegudes i publicades; i, altres, més tardanes, inèdites. Cal lamentar, però, que a mesura que la documentació es va fent més abundosa – és a dir, a les primeres dècades del segle XIV – el

domini reial sobre Llagostera es va anar afeblint, de manera que la possibilitat de localitzar notícies sobre la població minva. No constitueix aquest, per tant, un gruix documental massa important – no arriba a la vintena de notícies – però sí que resulta de gran interès en la mesura que, d’una banda, il·lumina el període més antic del present treball; i, d’altra banda, ajuda a entendre com va evolucionar el graó superior de la jerarquia feudal. El pas de Llagostera al domini dels Montcada, per la seva part, permet identificar algunes – poques – referències a l’arxiu d’aquesta senyoria dipositat en forma de microfilms a l’arxiu del monestir de Poblet dins del fons dels ducs de Medinaceli.

El panorama global, afortunadament i de manera previsible, millora quan es tracta de la documentació generada per senyories eclesiàstiques. En primer lloc, cal destacar la procedent de l’església de Sant Feliu de Girona, institució present a Llagostera ja al segle XII. Del seu fons documental, situat a l’arxiu diocesà de Girona – des d’ara ADG-, en destaquen una trentena de pergamins graonats entre mitjans del segle XIII i mitjans de la centúria següent. Custodiats també dins de l’ADG, es conserven prop de mig centenar de pergamins corresponent a la Pia Almoina de la Seu de Girona. Tot i que els drets d’aquesta institució eclesiàstica es concentraven de manera preferent a la veïna població de Cassà de la Selva, és relativament fàcil trobar referències a Llagostera entre la documentació que generava. I, en tercer lloc, no poden perdre’s de vista el fons de pergamins del monestir de Sant Feliu de Guíxols, dipositats a l’ACA. Tal i com també s’exposarà més endavant, l’abat guixolenc disposava des d’antic d’un bloc compacte de drets al veïnat de Panedes de la gestió dels quals en són testimoni alguns dels documents del seu fons. El gruix documental que aporten aquests tres arxius eclesiàstics s’eleva a un centenar escàs de notícies sobre Llagostera encara que – igual que passava amb la documentació notarial i curial – proporcionen un devessall de dades sobre les poblacions del seu entorn geogràfic més immediat.

2.3.- Altres arxius i conclusions

Resta, en darrer lloc, presentar un ventall de fons documentals, de naturalesa i continguts variats, dels quals només és possible obtenir referències puntuals a la gent de Llagostera dels segles XIII i XIV. D’una banda, es pot comptar amb una

cinquantena de notícies obtingudes dels registres de la cancelleria del bisbe de Girona, ja sigui del fons de Lletres, ja sigui del fons de la notaria episcopal i que es conserven a l'ADG. En aquest mateix arxiu s'hi localitzen les visites pastorals, és a dir, els documents on els bisbes o els seus agents anotaven l'estat de les parròquies del bisbat. En elles s'hi fa esment – bé que esqüet - a la parròquia de Llagostera. També es possible localitzar una desena de notícies sobre la població als fons de pergamins de la catedral de Girona, alguns publicats i altres no, i custodiats a l'arxiu de la mateixa institució, des d'ara ACG. I, en darrer lloc, s'han trobat referències a la Llagostera medieval – bé que una mica posteriors a la meitat de segle XIV - als llibres de clavaria de Sant Feliu de Guíxols. En aquests llibres un funcionari municipal, el clavari, anotava les despeses fetes per la comunitat i, entre elles, s'hi poden espigolar pagaments fets a gent de Llagostera i, notablement, del veïnat de Panedes.

A partir de tot el que s'ha anat exposant als paràgrafs anteriors, la conclusió que se'n pot treure és senzilla, bé que paradoxal. D'una banda, disposem d'un volum més aviat migrat de notícies directament referides a la Llagostera medieval: en total cal admetre que no se'n poden comptabilitzar més enllà d'unes sis-centes. Si, a més, tenim en compte que la majoria d'elles – i tan sols cal observar els Quadres 1 i 2 - es concentren a les dècades de 1330 i 1340, aleshores a la pobresa de les fonts cal afegir-hi el seu desequilibri cronològic. D'altra banda, però, aquestes dades estrictament llagostenques poden contextualitzar-se en un rerefons documental gairebé oceànic de varis milers de notícies sobre l'entorn geogràfic més immediat de la població. O, dit d'una altra manera, podem saber no massa cosa sobre la Llagostera medieval però en canvi estem en condicions de fer-nos una idea molt detallada sobre el pla de la Selva – o sobre el seu sector més oriental – ara fa set-cents anys. Una i altra consideració hauran de ser tingudes molt en compte en el moment de plantejar la metodologia de treball.

3.- BIBLIOGRAFIA

Pel que fa a la base bibliografia que fonamenta el present estudi, la panoràmica és, salvant totes les distàncies, semblant a l'acabada de descriure per les fonts.

És així perquè – i amb un grapat d'excepcions notables – la bibliografia sobre la Llagostera medieval és limitada. Al mateix temps, però, resulta que en els darrers anys s'han multiplicat els estudis medievals sobre les terres del bisbat de Girona en general i sobre poblacions o comarques concretes en particular. Això permet disposar d'un marc teòric per canalitzar els grans eixos d'un estudi sobre Llagostera i on poder anar contextualitzant les notícies que vagin aportant les fonts documentals.

Llagostera, de fet, - i aquesta és una altra paradoxa - és una població molt ben coneguda per als medievalistes. Això sí, només per als anys centrals del segle XII. D'aquesta època es conserven els dos documents – un inventari de drets senyoriais i un memorial de greuges – que, amb raó, han cridat l'atenció dels historiadors. Ambdós han estat treballats per l'historiador americà Thomas N. Bisson bàsicament als seus llibres *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)* i *Veus turmentades. Poder, crisi i humanitat a la Catalunya rural, 1140-1200* i a un conegut article "The crisis of the Catalanian franchises (1150-1200)". A banda dels treballs de Bisson, les altres aportacions bibliogràfiques que cal ressenyar són l'article d'Elvis Mallorquí i de Montse Varas "Un privilegi de Jaume I per als habitants de Caldes, Llagostera i Santa Seclina" sobre la carta de franqueses de l'any 1241; i el recull de treballs aplegat recentment per Marta Albà i Elvis Mallorquí sota el títol *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Més enllà d'aquests estudis – molt sòlids però limitats en el temps – el panorama bibliogràfic sobre la Llagostera medieval és escàs. Tan sols alguna referència aïllada dins d'obres referides a períodes anteriors posteriors de la història de la població com són els llibres de Josep Cantó i Antoni Mascort *Les muralles de Llagostera i Episodis de la història de Llagostera. Segles XVI-XVII*, de Marta Albà i Lluís Torres *El termenal de Llagostera*, i de Cristina Masvidal *La Torre dels Moros. El veïnat de Panedes de Llagostera entre els segles III-XIII*. I sense oblidar el *Crònica. Publicació de l'arxiu municipal de Llagostera*, concretament els números 11 i 14 dedicats a l'arqueologia i a les sitges de Llagostera. Res més.

A banda de la bibliografia estrictament llagosterenca, però, ja s'ha comentat que existeixen altres treballs referits a àmbits geogràfics més o menys propers. Així, cal destacar el treball ja clàssic de Christian Guilléré *Girona al segle XIV* que

ofereix un context socio-econòmic general on situar la història de la Llagostera medieval. Igualment cal encara destacar treballs més recents com la *Història del Gironès* dirigida per Xavier Alberch i Josep Burch; el recull de treballs d'Elvis Mallorquí *Històries amagades de les Gavarres*, els seus articles “Els veïnats: orígens i evolució d’una demarcació territorial a l’interior de les parròquies del bisbat de Girona, segles X-XIV” i “Les celleres medievals a les terres de Girona”, a més de la seva tesi doctoral inèdita *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*. O, i ja per acabar, els articles de Victor Farías “*Gentes de convicínio emebant et vendebant*”. Sobre la difícil història del mercat de Cassà de la Selva” i “Els masos i els pobles. Les forçias i cellaria de les comarques gironines en els segles XIII i XIV”; i de Lluís Sales “El setge i l’ocupació del castell de Cassà de la Selva (1329): un conflicte jurisdiccional provocat per les alienacions del poder reial”.

4.- METODOLOGIA

Als punts anteriors s’ha anat exposant i il·lustrant el que constitueix una constant a l’hora de definir les bases d’aquest estudi sobre la Llagostera medieval. Tant pel que fa a la bibliografia com, sobretot, pel que fa a la base documental, es dóna la paradoxa que al costat d’un conjunt més aviat escàs i irregular de dades referides a Llagostera disposem d’un volum d’informació important – ingent, segons com – sobre l’entorn geogràfic més o menys immediat de la població. Aquesta constatació s’uneix a una evidència interpretativa inqüestionable: Llagostera formava part d’un marc geogràfic i social concret, el de la societat feudal del bisbat de Girona dels segles XIII i XIV. Això significa que – deixant de banda algun aspecte concret, com la importància de l’explotació forestal – la realitat quotidiana dels llagosterencs de fa set-cents anys era la mateixa que la de la gent de les poblacions del seu entorn.

Tot plegat – evidència interpretativa i precarietat documental – s’uneix per definir la línia metodològica bàsica del present treball: sempre que sigui possible, la recerca es realitzarà a partir de testimonis de Llagostera – i, a més, indicant noms, cognoms i veïnat dels personatges identificats – però quan aquests manquin es

recorrerà a exemples de poblacions veïnes, sobretot Caldes de Malavella i Cassà de la Selva. Està clar que un plantejament d'aquesta mena presenta problemes i limitacions. Bàsicament priva de fer un seguiment acurat - o prosopogràfic - d'individus i famílies de la Llagostera medieval al llarg dels anys estudiats. És, doncs, un treball forçosament i, de moment, irremeiablement limitat. I, a l'altre extrem de les possibilitats que ofereix la documentació, tampoc pot oblidar-se que, en cap cas, aquest és un estudi sobre el pla de la Selva, ni tan sols sobre la seva zona més oriental. Un estudi, d'altra banda, que les fonts conservades permetrien realitzar i que, malauradament, encara està per fer.

L'elaboració d'*Espigolant en el passat*, per tant, ha hagut de mantenir-se en tot moment en un equilibri precari. Un equilibri entre la temptació diguem-ne generalista i la indigència diguem-ne també localista. Un i altre, ja s'ha repetit abastament, fruit de l'atzar de la conservació documental. Si aquest equilibri s'ha assolit i, doncs, des d'ara coneixem millor l'existència - tot sovint supervivència - de la gent de Llagostera de fa set-cents anys, ho han d'aclarir els capítols que segueixen. Uns capítols que estan articulats de forma convencional. Així, els tres següents es dediquen a definir el context general de la vida dels veïns de Llagostera al 1300. En ells es repassa l'entorn geogràfic - tant el físic com l'humà - posant un èmfasi especial en les formes de poblament que es manifestaven en el nucli del puig de Llagostera i en els veïnats i masos de seu voltant; el context social, resseguint les relacions - d'oposició i de consens - que s'establien entre la noblesa i les classe populars; i la dimensió comunitària que unia tots els veïns de la població, bàsicament a l'entorn de la parròquia i la universitat, precedent immediat de les posteriors institucions municipals. I, així esbossada la contextualització global, els dos darrers capítols es dediquen a entrar fins allà on és possible en la quotidianitat dels habitants de Llagostera, repassant les seves condicions de vida, les diferents vies per les quals obtenien els seus ingressos i, sobretot, especulant sobre els equilibris que les famílies havien de realitzar per assegurar-se la subsistència. Uns equilibris on el recurs al crèdit era un fenomen habitual, tal i com es cuida de recordar-nos constantment la mateixa documentació medieval.

C A P Í T O L 2

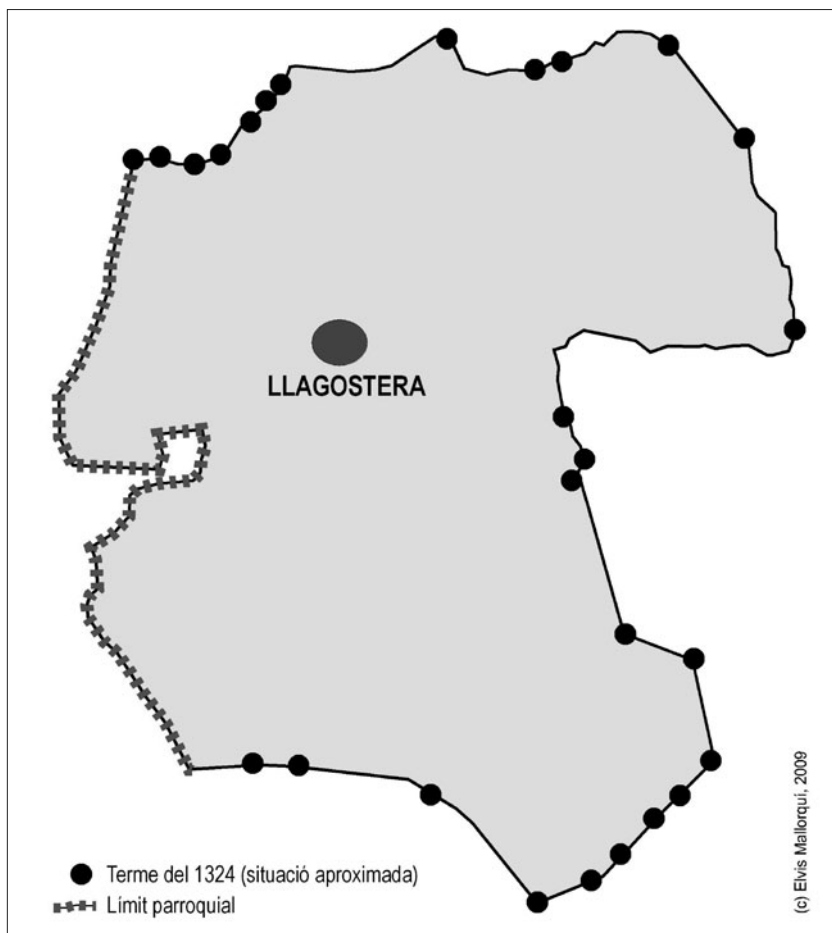
La força de l'entorn. Paisatge, poblament i economia a la Llagostera medieval

1.- INTRODUCCIÓ

Els grans protagonistes de la història medieval de Llagostera varen ser els homes i les dones que hi varen viure durant aquest període històric. Una afirmació així, està clar, no només és una obvietat sinó que gairebé seria una poca-soltada si no fos perquè l'existència dels llagosterencs de prop del 1300 estava condicionada pel fet de viure precisament on vivien i no en un altre lloc. O, dit d'una altra manera, els eixos bàsics de la seva existència no haurien estat els mateixos si haguessin viscut en uns contextos geogràfics i econòmics diferents. I és justament per això que aquest segon capítol es consagra a repassar els grans trets de l'entorn que, d'una o altra manera, havia de definir la vida de la gent de Llagostera als segles centrals de l'edat mitjana.

1.1.- El terme de Llagostera

És, per tant, bàsic precisar exactament quins eren els límits geogràfics d'aquest entorn llagosterenc dels segles medievals. Afortunadament, no és una qüestió

MAPA 1: El terme de Llagostera, 1324.

Font: elaboració pròpia a partir de M. ALBÀ i LI. TORRES. El termenal de Llagostera, 2000.

massa difícil perquè ha estat ben tractada per estudis recents¹. Així, sabem que ja al segle IX existia un “terme de Llagostera” quan el 881 es fixaven els límits de

¹ Bàsicament es tracta de les obres de Marta ALBÀ i Lluís TORRES, *El termenal de Llagostera*. Llagostera, 2001 i Elvis MALLORQUÍ, “Els termes de Llagostera”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, pp. 91-111

la vall d'Aro². No és, però, fins el 919 que en una donació a la comtessa Garsenda s'explicita l'extensió de la vall de Llagostera: Panedes i la vall d'Aro a llevant; el mar i els termes de Caldes de Malavella i de Maçanet a migjorn; des d'aquests mateixos límits de Caldes de Malavella i de Maçanet fins al de la *villa* d'Esclat, a ponent; i, en darrer lloc, els termes de la *villa* de Cassà de la Selva i de la riera de la Verneda, a tramuntana³. El territori així delimitat havia de reduir-se en el futur i perdre la sortida al mar que quedaria repartida – possiblement entre els segles XI i XII - entre els termes de Sant Feliu de Guíxols i de Tossa.

La definició més precisa del terme medieval de Llagostera, de fet, no arribarà fins l'any 1324 en el moment de la cessió de Llagostera al noble Ot de Montcada pel seu cunyat el rei Jaume II. La importància d'aquest document pel tema que ara ens ocupa és evident. D'una banda, perquè enumerava més de trenta referències geogràfiques que definien amb precisió el terme llagosterenc; i, d'altra banda, perquè feia sospitar que els termes de la parròquia i del castell de Llagostera – els dos grans elements que a l'edat mitjana vertebraven el territori – devien ser coincidents⁴. Més avall s'analitza l'interès de la donació del 1324 per a la història del paisatge de Llagostera però ara cal retenir-ne el contingut per fixar de forma precisa el marc geogràfic del present estudi. El Mapa 1 presenta el terme de la Llagostera del segle XIV, tot incloent-hi els termes citats al document del 1324.

L'entorn geogràfic medieval de Llagostera, però, no es limitava al seu territori més immediat. Les condicions geogràfiques i econòmiques – però també socials i culturals – dels llagosterencs del 1300 eren en bona mesura compartides pels habitants de les poblacions del seu entorn. És per això que per entendre bé les dades específiques de

2 Ramon MARTÍ (Ed.) Col.lecció diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100). Barcelona, 1997. Document número 15 (2-IX-881). Llagostera seguiria essent citada com a límit de la vall d'Aro en una venda d'alous a favor de la comtessa Garsenda de Barcelona, a l'ibidem, document número 50 (8-X-921)

3 ACA, Cancelleria, Miró, pergami número 28 (919) i Marta ALBÀ i Lluís TORRES, *El termenal...* op.cit. p. 18. Aquest pergami, d'importància evident per a la història de Llagostera, es troba reproduït a Elvis MALLORQUÍ, "Els termes ... op.cit", p.102

4 Elvis MALLORQUÍ, "Els termes... op.cit", p.98

Llagostera, cal contextualitzar-les a l'entorn més ampli de la plana de la Selva, o, com a mínim, del seu sector més oriental. Això vol dir la zona – avui dia dividida entre les comarques de la Selva i el Gironès – que incloïa les poblacions de Caldes de Malavella, Cassà de la Selva, Santa Seclina, Caulers, Vilobí, Riudellots de la Selva, Sant Andreu Salou, Vidreres, Maçanet de la Selva i Sils⁵. Les ratlles que segueixen, doncs, són plenes de dades referides a aquests llocs i, en la mesura que formaven part de la mateixa realitat geogràfica que Llagostera, són indicatives de la història d'aquesta darrera població.

2.- EL PAISATGE. MEDI NATURAL I ACCIÓ HUMANA

El primer tret distintiu del paisatge llagosterenc medieval era el contrast entre les zones feréstegues – brugueres, erms, garrigues i, sobretot, boscos – i els espais conreats de manera més o menys regular. Uns i altres són presentats a les ratlles que segueixen.

2.1.- Les zones incultes

Les zones incultes i boscoses es trobaven a les partides més orientals i meridionals del terme i, tal i com s'il·lustrarà més avall, la presència de boscos a les possessions dels masos de Panedes a principis del segle XIV n'és un bon testimoni. En aquesta partida del terme de Llagostera el 1319 ja s'hi esmentaven el bosc del Sallent, el bosc de ses Cases i el “camí públic que va al bosc”⁶, així com topònims com Arboredes, Surer de sa Pera, Surell, Garrofar, coll de l'Om, Castanyer o Verneda⁷,

5 I puntualment també s'hi inclouran dades de Lloret i de Tossa atesa la identitat d'aquests llocs amb les zones més feréstegues de Llagostera

6 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 90, confessió de Nicolau Puig (29-XI-1319) – bosc del Sallent -; confessió de Pere de Font (30-XI-1319) – bosc de ses Cases -; i pergami 91, confessió d'Elisenda Martina (31-XI-1319) – camí públic del bosc -.

7 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 89, confessió de Guillem Ponç (29-XI-1319) – Castanyer i coll de l'Om -; pergami 90, confessió de Nicolau Puig (29-XI-1319) – bosc del Sallent i Surer de sa Pera -; confessió de Pere de Font (30-XI-1319) – Arboredes -; pergami 91, confessió d'Elisenda Martina (31-XI-1319) – Garrofar -; pergami 92, confessió de Pere Carp (28-XI-1319) – Surell -; confessió de Ramon Carp (29-XI-1319) – Verneda -.

evocadors no només de l'existència de zones boscoses sinó de les espècies que les formaven.

Aquesta relació entre zones treballades i zones incultes, però, no era en absolut estable perquè al llarg de tot el període estudiat és detectable un procés sostingut d'artigament de superfícies de bosc, i la seva conversió en zones de conreu. Al mateix veïnat de Panedes els eixarts i les peces de terra on els conreus es barrejaven amb els boscos, formaven part habitual del paisatge. Al puig Fossar, per exemple, hi havia “una coma de terra amb bosc i conreu”; al coll de Llagostera, un “camp de terra amb bosc”; una “terra amb eixart i bosc” a la Valldemor; i dues “feixes amb bosc” a ses Fontanelles⁸. I d'eixarts se'n documenten a llocs com la Valldemor, ses Fontanelles, Vinyoles o Garsa Freda, entre altres, i alguns de dimensions importants com un “gran eixart” que es descobreix a les Costes de Panedes⁹. La imatge que devien donar algunes d'aquestes partides devia ser una mica confusa - amb espais boscosos, espais a mig artigar i espais ja plenament integrats al cicle de conreus – i, en qualsevol cas, en constant transformació. A la zona dita dels Sallents o bosc dels Sallents, per exemple, s'hi documentaven dos eixarts, així com una “gran tinença amb bosc i modeguer” i una “possessió amb bosc i penyals”¹⁰. L'assalt als espais boscosos a fi de convertir-los en zones de conreu, però, no només es documenta a través de la toponímia. El 1341 un matrimoni lloretenc arrendava per vuit anys a dos personatges – possiblement del mateix lloc – “un tros de terra, boscosa i erma” al Mont Oriol perquè la conreessin i, a més, els donava “tota la llenya, rabaces, suros, i tots els arbres que allà hi ha i hi haurà”; i, en un contracte molt semblant, el 1347 un home

8 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 91, confessió de Dalmau Sagrera (29-XI-1319); confessió de Berenguer Carbonell (1-XII-1319); pergami 89, confessió de Guillem Ponç (29-XI-1319); i pergami 90, confessió de Pere Bofill (30-XI-1319)

9 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 92, confessió de Pere Carp (28-XI-1319); confessió de Ramon Carp (29-XI-1319); pergami 91, confessió de Berenguer de Cornellà (1-XII-1319); i pergami 92, confessió de Pere Carp (28-XI-1319)

10 ACA, Monacals, carpeta 4, pergami 89, confessió de Berenguer Llorenç (29-XI-1319); pergami 91, confessió de Nicolau de Puig (29-XI-1319); i pergami 89, confessió de Pere Mascorda (3-XII-1319)

de Lloret venia a un altre el dret de fer tres collites de cereals a una possessió muntanyenca dita sa Roïra – possiblement a la parròquia de Lloret – i a quedar-se'n les rabaces que hi fes i la llenya que hi tallés, tot a canvi de 90 sous¹¹.

2.2.- L'espai conreat

L'altre component fonamental del paisatge de la plana de la Selva al segle XIV eren els conreus. La millor manera que tenim per apropar-nos-hi és usar la informació sistemàtica que ens proporcionen els capbreus en la mesura que descriuen i ubiquen una gran quantitat de peces de terra. Per a la Llagostera medieval disposem del capbreu de l'abat de Sant Feliu de Guíxols del 1319 que esmenta més de dues-centes parcel·les a Panedes. El Quadre 1 en presenta els continguts.

Quadre 1: Capbreu de l'abat de Sant Feliu de Guíxols. Panedes, 1319. Tipologia de les tinences capbrevades.

TOTAL	Camp	Feixa	Vinya	Quadró	Terra amb bosc	Altres
	33	138	2	13	37	19

El problema d'aquesta font, però, és que es limita al veïnat de Panedes, més feréstec que la resta del territori, i que les seves dades – sobretot, les referides a les peces amb bosc - no es poden extrapolar al conjunt del terme. És per això que una manera de compensar aquesta mancança, és comparar les dades del capbreu guixolenc del 1319 amb les de la capbrevació que deu anys més tard va fer redactar el prepòsit de l'Almoïna del pa de la Seu de Girona a Cassà de la Selva. El fet que la bona part de les peces esmentades al capbreu cassanenc s'ubiquen a la zona del pla – pla de la Freixeneda, prop de la cellera, prat i pla d'Esclet – fa que la seva informació ens ajudi a apropar-nos a la realitat agrària del pla de Llagostera ara fa set-cents anys. El Quadre 2 mostra les dades del capbreu cassanenc de l'Almoïna.

Quadre 2: Capbreu de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, Cassà de la Selva, 1329. Tipologia de les tinences capbrevades

TOTAL	Camp	Feixa	Vinya	Quadró	Terra amb bosc	Altres
	32	56	4	21	3	31

¹¹ AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (11-VIII-1341) i vol.30 (6-X-1347)

L'observació i el contrast de les dades d'ambdós capbreus, doncs, permet adonar-nos, d'entrada, de la importància de les terres destinades al conreu extensiu i de secà de cereals. Al capítol cinquè i sisè s'esmenta que els cereals majoritàriament sembrats eren els anomenats "blats grossos" - és a dir, forment i ordi -, així com civada i mill. Als camps també s'hi conreaven llegums - sobretot faves - i farratges com la melca. Un segon element essencial del paisatge agrari era la vinya. El 1256, per exemple, es venia una vinya situada a l'indret anomenat, de forma ben evocadora, Vinyet de Llagostera¹². I en la proximitat dels masos o dels nuclis de poblament, encara, s'hi desenvolupava una agricultura intensiva de regatge que es manifestava en closos i horts. El 1333 un home de Cassà de la Selva era acusat d'haver tallat les cols i els naps d'un veí; i, el mateix any, un altre cassanenc "de nit i furtivament" havia entrat a l'hort d'un home d'aquesta població per endur-se-n'hi cols i alls¹³.

Dins d'algunes peces de terra, la documentació hi descobria diferents tipus d'arbres. El 1319, per exemple, eren capbrevades a Panedes dues feixes "amb arbres surers"; el 1323 una dona de Caldes de Malavella era acusada per la cúria de Cassà de la Selva per haver malmès les pruneres i malloles de la possessió d'un cassanenc; el mateix any Pere Llagostera, del veïnat de Mata, venia - amb possibilitat de recompra - a un veí de Caldes de Malavella "una feixa amb roures, suros i altres arbres" en aquesta darrera parròquia; i, finalment, el 1335 un home de Franciac venia a un altre "una gran quantitat d'arbres, dits polls i salzes, que són en un camp"¹⁴.

2.3.- Torrents, recs i camins

Espais incults i zones conreades eren, per tant, els dos eixos principals al voltant dels quals es definia el paisatge llagosterenc. No eren els únics. Uns i altres

12 ADG, Pia Almoïna, Tordera, pergami, número 126 (24-IX-1256)

13 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (22-I-1333) i (7-VII-1333)

14 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami número 90, confessió de Pere de Font (1-XII-1319); AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (23-I-1323); vol.1 (2-V-1323) i vol.13 (15-IX-1335)

estaven clapejats i travessats per elements paisatgístics, tant d'origen natural - torrents, rieres o punts rocallosos i de relleu -, com conseqüència de llargs segles d'ocupació humana - vies de comunicacions i recs - que no poden ser passats per alt. Així, a Panedes hi havia una terra “amb bruguera i penyals” i una “sureda amb garanys i torrents”¹⁵. I en aquest mateix veïnat s'hi documenten el torrent de Garsa Freda, el torrent de ça Cuina, el torrent de la Palma, el torrent de Çaquals - és a dir, dels Guals -, el torrent de ça Deixesa, el torrent de Valldemor, el torrent de la Verneda, el torrent de Fontanelles o el torrent del Llevador¹⁶; així com la riera del Salenys, la riera de Vilanova o la riera Vella¹⁷. I, en aquest sentit, la donació del 1324 és d'un valor considerable atès que s'hi troben topònims ben evocadors d'aquest paisatge trencat com el puig Banyador, la roca Ferrana, la Pedra sobre altra, el falguer de Vallpregona, la pedra d'Espolla - tots ells a la partió amb el terme de Tossa -, el torrent de Massanera i la riera del Salenys, ambdós a Panedes, o el puig del Boc mort, ja fronterer amb Cassà de la Selva¹⁸.

D'origen molt diferent eren els recs, agulles o rases que drenaven les aigües que fàcilment s'embassaven a les terres del pla. El 1322, per exemple, eren establertes unes feixes a Caldes de Malavella a les quals s'autoritzava a “fer-hi i tenir-hi una agulla que flueixi cap al vall o agulla que hi ha allà”; el 1335 un veí, també de Caldes de Malavella, venia per 5 sous a un altre el dret a recollir les aigües pluvials del seu camp al costat de la riera de Gotarra per una “agulla o rasa” de tres pams d'ample per tres de fondària; i, finalment, el 1343 un home de Franciac i un de Sant Andreu Salou es posaven d'acord per mantenir conjuntament la rasa de cinc pams d'amplada que fluïa cap a la riera

15 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 90, confessió de Pere Bofill (31-XI-1319) i pergami 91, confessió de Pere Viader (29-XI-1319)

16 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 91, confessió de Pere Viader (29-XI-1319); confessió de Dalmau Sagrera (29-XI-1319); pergami 92, confessió de Pere Carp (28-XI-1319); pergami 89, confessió de Pere Mascorda (3-XII-1319); i pergami 90, confessió de Pere Bofill (30-XI-1319)

17 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 91, confessió de Dalmau Sagrera (29-XI-1319); i pergami 89, confessió de Pere Carbó (3-XII-1319)

18 Marta ALBÀ i Lluís TORRES, *El termenal... op.cit. p. 26*

de Benaula, entre les possessions d'un i altre¹⁹. El manteniment d'aquestes rases podia suscitar enfrontaments entre veïns: el 1335 les autoritats de Caldes de Malavella, a instàncies de varis veïns del lloc, obligaven un altre habitant de la vila que “en els propers vuit dies hagi restaurat i escurat aquell aquífer o rasa que és al lloc dit Cogolls en les condicions que solia estar, el qual flueix i ha de fluir pel capdamunt de les feixes de dits denunciants”; i el 1342 les mateixes autoritats obligaven un home del lloc a escurar el rec que hi havia entre una possessió pròpia i una d'un altre veí que, és clar, era qui l'havia denunciat²⁰.

L'existència d'aquestes rases destinades a drenar les parcel·les de terra obliga a plantejar-se la hipòtesi de l'existència al pla de Llagostera de zones humides més o menys permanents. No és aquesta una qüestió qualsevol perquè una de les etimologies del topònim “Llagostera” és, justament, la que el fa derivar del mot “llac”. Val a dir que Joan Coromines, referent obligat de tot estudi toponímic, ja fa temps que va refusar aquesta possibilitat al·legant, a més de qüestions lingüístiques, la inexistència de dades històriques referides a aquests suposats llacs, estanys o aiguamolls²¹. I val a dir que, ara per ara, la documentació sembla donar-li la raó. Així, és cert que hi ha notícies – ni que sigui toponímiques – de l'existència d'aquestes zones humides. A Caldes de Malavella el 1333 s'hi documenta un indret anomenat s'Estany on, justament, dos veïns es posaven d'acord per obrir i mantenir un torrent de drenatge; i el 1341 es feia donació d'una terra a Sils al lloc dit Aigual que, a més, afrontava amb el Torrent de l'aigual²². En el cas de Caldes de Malavella, fins i tot és possible documentar-hi l'existència d'aigües termals: el 1333 un matrimoni local venia a un fuster veí i a la seva dona “tota l'aigua de banys i l'aigua calenta” d'una terra tinguda sota el domini de l'abat de Sant Salvador de Breda²³. A Llagostera, però, manca qualsevol referència d'aquesta mena, ja sigui directa o indirecta i, per tant, cal

19 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (6-XI-1322); vol.4 (3-XII-1335) i vol.24 (17-I-1343)

20 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (4-IX-1335) i vol.23 (28-VIII-1342)

21 Joan COROMINES, *Onomasticon Cataloniae. Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*. Barcelona, 1996. Volum V. Article “Llagostera”

22 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (19-VII-1333) i vol.21 (5-VII-1341)

23 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (15-XI-1333)

repetir que, per ara, la interpretació de Joan Coromines – el topònim evoca “paratges antigament devastats per les malèfiques plagues de llagosta” - és la més versemblant.

Els camins i corriols que travessaven el terme de Llagostera, i permetien els desplaçaments dels seus veïns constituïen un altre element bàsic del paisatge agrari. La documentació també en descobreix amb abundància. En primer lloc, hi havia, és clar, els camins públics que articulaven els grans eixos de comunicacions: el “camí públic que va a Girona” que la donació del 1324 esmentava com a límit nord del terme, la “via pública que va a Pi”, la “via pública que va cap a l’església de Llagostera”, la “via pública que va l’església de Sant Empèlit”, la “via pública que va a Cassà”, totes quatre a Panedes; el “camí públic que va a Llagostera” a Caldes de Malavella; la “carrera pública que va de Llagostera a Girona”, el “camí que va de Sant Feliu de Guíxols a Girona” o la “carrera missadera” – és a dir, que menava a l’església, segurament cassanenca – o la “carrera que va de Vilabella a l’església de Cassà”, totes elles a Cassà de la Selva; o el “camí públic que va cap a Girona” que hi havia a Sant Andreu Salou²⁴.

I, a més, hi havia una multiplicitat d’incomptables corriols i viaranys particulars que permetien l’accés a les més recòndites parcel·les de terra. El 1341, per exemple, varis veïns de Caldes de Malavella autoritzaven, a canvi de 26 sous, que un matrimoni del lloc pogués travessar “*ab l’peu devant altre*” els seus horts i feixes a fi d’accedir a la possessió que la parella tenia al lloc dit Cogolls sempre que no hi passessin amb animals, grossos o menuts²⁵. L’ús d’aquests camins, en

24 Marta ALBÀ i Lluís TORRES, *El termenal... op.cit. p. 26*; ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami número 90, confessió de Pere de Font (31-XI-1319) i de Berenguer de Cornellà (1-XII-1319); pergami número 91, confessió de Pere Viader (29-XI-1319); AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (18-IV-1343); ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, pergami número 266, confessió de Guillem de Vall-Llopera (13-II-1329); *Ibidem*, pergami número 281 confessió de Guillem Graït (11-II-1329); *Ibidem*, pergami número 284, confessió de Bonanat Barnés (11-II-1329); *Ibidem*, pergami número 292, confessió de Pere Domingo (17-II-1329) i AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.20 (20-IX-1340)

25 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (24-IX-1341)

ocasions, era font de conflictes: el 1329 un home del veïnat cassanenc de Perles era denunciat per haver trencat un camí obrint-hi una rasa al seu damunt; el 1335 la cúria de Caldes de Malavella amenaçava un home del lloc a fi que ni “ell ni la seva família travessin, ni gosin travessar, ni facin camí, per cap motiu, a peu o amb animal, carregats o sense carregar, per les feixes” que tenien uns altres veïns; el 1340 la mateixa cúria impedia que s’obstaculitzés a un habitant del veïnat caldenc de Vilarnau “ni a ningú de la seva família” l’accés a un camí “tant per anar com per venir de l’església de Caldes”; i el 1343 el saig local prohibia, sota pena de 10 sous, que dos veïns travessessin l’hort d’un altre home²⁶. Amb el permís de les autoritats, el recorregut dels camins públics podia alterar-se. Així, el 1336 el batlle de Caldes de Malavella autoritzava un home de Lloret a canviar el camí públic que travessava un camp que havia comprat, sempre que s’avingués “amicalment amb aquelles persones a les quals vos i els vostres ocasionareu perjudici per causa de dit camí”; i el 1343 el mateix batlle accedia a que un habitant de Franciac fes passar un camí públic i el torrent de Bagastrà pel seu propi camp, per la zona que prèviament havien acordat, a canvi de 10 sous²⁷. Una manera d’evitar problemes amb els camins i els drets de trànsit era tancar les parcel·les per on passaven els corriols però això també podia motivar discussions com quan el 1342 un home del veïnat caldenc de Bossegany denuncïava un veí per haver clos una possessió annexa de la seva²⁸.

A partir de tot plegat és possible no descriure amb detall però sí fer-se una primera impressió del paisatge del pla de la Selva a principis del segle XIV. Un paisatge complex i, sobretot, un paisatge canviant. Alguns dels arbitratges agraris recollits als registres notarials ens permeten entrellucar, ni que sigui parcialment, aquesta complexitat. Així, el gener del 1343 uns àrbitres triats per la cort de Caldes de Malavella varen establir un seguit de condicions per tal que Pasqual Dorca i Pere Mir, veïns de la vila, solucionessin els diversos contenciosos que

26 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (6-II-1329); vol.12 (4-IX-1335); i vol.17 (3-I-1340) i vol.23 (16-I-1343)

27 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.13 (28-III-1336) i vol. 24 (11-I-1343)

28 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (22-XI-1342)

els enfrontaven²⁹. En primer lloc, a Pasqual Dorca li era prohibit que desviés els recs que drenaven dues de les seves terres cap a les possessions de Pere Mir; en segon lloc, el mateix Pasqual Dorca havia de mantenir net el torrent dit de sa Terra i tenir cura dels pruners plantats a la seva riba; en tercer lloc, Pere Mir tampoc podia, per rases i torrents, desguassar les aigües de les seves terres, ni sobre les possessions de Pasqual Dorca, ni sobre el camí de Tossa; en quart lloc, ni l'un ni l'altre podien plantar roures, suros o arbres infructífers a menys de setze peus d'un torrent que feia de partió entre les respectives parcel·les i, si n'hi havia algun, els havien de tallar; en cinquè lloc, Pasqual Dorca havia de retallar les mates que tenia al seu clos de manera que no passessin de cinc pams d'alçada; en sisè lloc, Pere Mir havia de tornar el torrent esmentat més amunt al seu curs habitual, sense perjudicar ni les terres de Pasqual Dorca ni el camí de Tossa; i, finalment, en setè lloc, Pere Mir tenia prohibit dirigir-se al seu bosc per un camí que passava al costat del mas de Pasqual Dorca i, a canvi, rebia dues terres, una d'elles amb un roure, que dit Pasqual tenia al lloc dit la Vall, a Caldes de Malavella³⁰.

3.- LA XARXA DE POBLAMENT

La lectura de l'arbitratge del 1343 entre Pasqual Dorca i Pere Mir no només evocava boscos, torrents, camins o conreus sinó que també feia esment de masos. I això ens porta a introduir-nos en l'altre aspecte essencial del paisatge selvatà de fa set-cents anys: la xarxa de poblament. I fer-ho és ben senzill perquè una simple ullada a la documentació és suficient per identificar els seus grans eixos: l'hàbitat dispers i els nuclis de poblament concentrat.

---

29 Pocs dies abans de l'arbitratge, encara es documenten denúncies entre ells davant la mateixa cort, a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (3-I-1343)

30 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (17-I-1343)

3.1.- L'hàbitat dispers. Masos i bordes

Igual que a altres zones del bisbat de Girona, la trama del poblament estava en part constituïda per habitatges més o menys aïllats, que tota la documentació coincideix en anomenar masos o, més excepcionalment, bordes. Ja a mitjans del segle XII es feia referència a més d'un centenar de masos llagosterencs els noms d'alguns dels quals – tal i com s'esmenta al capítol següent – es coneixen cap a les darreres dècades d'aquest segle. A finals del segle XIII i, sobretot, a principis del segle XIV la informació sobre els masos és molt més abundant. D'entrada, en coneixem els noms de bastants. Alguns de localització imprecisa com els masos Jabert, Martí, Pellicer, Benjamí, Mestre, Revell, Aturagall, de Pedres, Frigola, Deuslomdè, Benet i Fuià³¹. I altres més fàcils de situar com els masos Llorenç, Sabet, Bofill, Font, Cornellà, Saguals, de Nicolau Puig, de Jaume, Feliu, Viader, Martí i Sagrera, tots ells situats al veïnat de Panedes; així com els masos Riba, de Joan, Reixach, Collell, Carp, Morató, de Guillem Vinyes, Dalmau, Alegret, Ribot, Pujol i Boscà, possiblement ubicats també en aquest veïnat de Llagostera³².

3.1.1.- Composició i dimensions dels masos del pla de la Selva

I, a més, és també possible saber quins elements constituïen, tant l'entorn immediat dels masos, com bona part de les possessions de la gent que hi vivia. Així, els masos de Panedes disposaven al seu voltant de quintanes, closos, eres i farraginars. El 1323, per exemple, “a la quintana del mas Quart de Franciac” era llegida una carta de Ferrer de Lillet, batlle general de Catalunya³³. Igualment

31 ADG, Pia Almoina, pergami sense numerar (18-IX-1267); *Ibidem*, Tordera, número 118 (18-V-1269); *Ibidem*, Tordera, número 309 (19-III-1292); *Ibidem*, pergami sense numerar (14-II-1311); *Ibidem*, pergami sense numerar (7-I-1318); pergami sense numerar (31-XII-1331); *Ibidem*, pergami sense numerar (8-II-1335); *Ibidem*, pergami sense numerar (14-XI-1344); AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.3 (9-II-1329); *Ibidem*, vol.33 (15-VII-1348); *Ibidem*, vol.31 (11-IV-1347); i *Ibidem* vol.1 (4-IX-1323)

32 Tots aquests masos són esmentats al capbreu de Panedes del 1319, a ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergamins número 89, 90 91 i 92 (Novembre del 1319)

33 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (27-VIII-1323)

interessant és resseguir quines eren les possessions dels masos perquè si una cosa queda clara és que el mot “mas” a la Llagostera medieval, tant significava un habitatge – en un principi aïllat –, com el conjunt del patrimoni immobiliari de la gent que hi vivia. Un il·lustratiu exemple ens l’aporta l’arrendament per cinc anys que el 1344 feia un home de Caldes de Malavella del seu mas “i tots els seus honors, possessions, arbres i vinyes de dit mas” a favor del seu germà, fuster de la mateixa vila. Aquest es comprometia a treballar les terres del mas i a lliurar al seu germà la meitat dels fruits que en collís, però en feia algunes excepcions. Tan sols pagaria la tercera part d’una possessió dita de sa Serra, d’una feixa annexa, així com d’una possessió al costat de la carrera pública que menava al mas de Ruirans, i d’una altra al pla de Benaula. Dels fruits d’una altra possessió, dita mas Bec, només n’hauria de lliurar una quarta part però es feia esment que de la vinya dita d’Avall se n’entregarien la meitat dels raïms. L’arrendador, encara, es reservava un hort del mas per cobrir les seves necessitats, a més de quatre figueres del costat de l’habitatge, una “figuera castanyal” – cal suposar un castanyer – al costat del Puig, una figuera “*albocheir*” – possiblement un albaracoquer – al costat de dit Puig, totes les figueres de l’hort i, finalment, el colomer del mas. Els fruits de les figueres restants serien per a l’arrendatari però es tornava a insistir en l’obligació d’entregar la meitat dels fruits dels perers i de tots els glans de dit mas. L’arrendatari podria durant els cinc anys viure al mas però el seu germà es reservava el soler – és a dir, el primer pis –, la cuina i el celler de l’habitatge “amb tots els recipients de fusta per al vi que hi ha”³⁴.

La quantitat de tinences que podien formar el patrimoni d’un mas variava en cada cas; i, novament, és l’exemple de Panedes, i gràcies al capbreu del 1319, el que podem resseguir amb més comoditat. El Quadre 3 il·lustra les peces de terra que – exceptuant les quintanes i closos annexos a l’habitatge – disposava cadascun dels masos els tinents dels quals varen capbrevar a favor de l’abat de Sant Feliu de Guíxols.

---

34 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (4-XI-1344)

Quadre 3: Capbreu de Panedes de l'abat de Sant Feliu de Guíxols, 1319. Quantitat de tinences de cada mas.

Mas	Quantitat de tinences
Mas Llorenç	21
Mas Sabet	20
Mas Bofill	22
Mas Font	23
Mas Cornellà	5
Mas Saguals	15
Borda d'en Alegret	1
Mas de Nicolau Puig	24
Mas Jaume	28
Mas Feliu	10
Mas Viader	20
Mas Martí	11
Mas Sagrera	21

L'observació del quadre mostra com era de freqüent que els masos disposessin d'unes vint peces de terra. Amb tot, aquesta és una impressió enganyosa atès que els capbreus senyorials poques vegades tenien en compte ni les peces de terra tingudes per altres senyors, ni les que els tinents del mas poguessin disposar en altres parròquies. I, de fet, els mateixos capbreus sovint testimonien les seves pròpies mancances. Tot i que el mas Llorenç, per exemple, estava sota el domini de l'abat de Sant Feliu de Guíxols, les parcel·les immediates a l'habitatge afrontaven amb una peça del mateix tinent del mas Llorenç però sotmesa a la senyoria del rei d'Aragó de la qual el capbreu abacial no en tornava a dir res més³⁵. És, per tant, segur que les dades del Quadre 3 – una mitjana de vint peces de terra per cada mas - s'han de corregir a l'alça en cara que no hi ha el menor indici per saber fins a quin punt.

35 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 89, confessió de Berenguer Llorenç (3-XII-1319). És veritat que des d'una perspectiva estrictament jurídica aquestes altres peces de terra – o fins i tot parcel·les situades a la mateixa parròquia i sota el mateix senyor que ordenava capbrevar - podien no formar part del mas entès com a un conjunt definit de possessions. El 1329, per exemple, un home de Cassà de la Selva capbrejava el seu mas a l'Almoina de Pa de la Seu de Girona però especificava que disposava d'una trilla "que no és de les pertinences de dit mas i que va ser del mas Argimon"; a ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, pergami número 270 (13-II-1329)

I si no està clara la quantitat de tinençes que podia incloure un mas medieval a Llagostera, encara sabem menys de la superfície d'aquests patrimonis. En la mesura que els capbreus eren bàsicament un document senyorial, el seu objectiu bàsic era fixar els drets feudals, així com determinar els béns sobre els quals es percebien. La descripció detallada d'aquests béns no era una prioritat. Afortunadament, però, hi havia algunes excepcions com el ja esmentat capbreu cassanenc del 1329 on no només es donava la superfície de la majoria de terres confessades sinó que els capbrevants que eren persones pròpies de l'Almoina – és a dir, sotmesos a servitud personal sota el senyor que ordenava la capbrevació - declaraven igualment les peces tingudes per altres senyors. Un i altre fet permeten fer-se una idea aproximada de l'extensió d'alguns masos de Cassà de la Selva.

Quadre 4: Capbreu de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, Cassà de la Selva, 1329. Superfície mínima dels masos de Cassà de la Selva.

Mas	Quantitat de parcel·les	Superfície en jornals i parellades	Superfície en hectàrees i vessanes ³⁶
Mas Julià	Sis camps Un camp amb vinya Sis feixes Dos quadrons Un clos Una terra	Quaranta-set jornals i quatre parellades	21'6 hectàrees o 99 vessanes
Mas Noguera	Dos camps Una condamina Tres feixes Dos quadrons Dues terres Dos micons de terra	Dotze jornals i mig i tretze parellades	8'8 hectàrees o 40 vessanes
Mas Llopart	Capmàs Tres camps Un camp amb sureda Quatre feixes	Vint-i-dues parellades i mitja	6'2 hectàrees o 28 vessanes
Mas Vives	Capmàs Quatre camps Un camp amb vinya Dotze feixes Una terra Un quadró Un micó de terra	Vint-i-un jornals	9 hectàrees o 41 vessanes

Cal insistir en el risc enorme que tenen aquesta mena de càlculs. D'una banda, perquè, malgrat la seva exhaustivitat, el capbreu de Cassà de la Selva també omet la superfície d'alguna de les parcel·les confessades; i, d'altra banda i sobretot, perquè la conversió de jornals i parellades en hectàrees o vessanes sempre és un exercici molt perillós. Amb tot, si acceptem, encara que sigui orientativament, la informació del Quadre 4 - i sense oblidar, és clar, que la mostra és petita -, és interessant constatar un parell d'evidències. En primer lloc, que les peces de terra dels masos cassanencs oscil·lessin entre les deu i les vint, xifra semblant encara que no idèntica als masos llagosterencs de Panedes on la presència de boscos i espais erms potser permetria unes extensions majors. I, en segon lloc, les dimensions relativament reduïdes dels masos de Cassà de la Selva. Amb l'excepció òbvia del mas Julià, la superfície dels altres tres masos oscil·lava entre les sis i les nou hectàrees. Aquestes no eren unes dimensions qualsevol atès que encara a mitjans del segle XIX sembla que un patrimoni empordanès difícilment tenia garantida la seva viabilitat per sota de les cinc hectàrees d'extensió³⁷. Tot plegat, finalment, no ens hauria de sorprendre massa perquè els primers anys del segle XIV coincideixen no només amb un moment de plenitud demogràfica sinó de màxima ocupació del sòl³⁸ i, per tant, és versemblant que moltes explotacions agràries fossin de dimensions

---

36 No és un secret per a ningú que intentar calcular superfícies medievals i, sobretot, trobar els seus equivalents actuals és molt més una especulació que una certesa. Tot i això, val la pena intentar-ho. Segons un full d'equivalències de la mateixa Almoina del Pa de la Seu del 1479, una parellada equivalia a deu saions, i un jornal corresponia a setze saions. El mateix document indicava que vuit saions feien una vessana. D'altra banda, sabem que actualment la vessana empordanesa i selvatana correspon a 2.187 metres quadrats. I a partir d'aquí – i pressuposant una certa equivalència entre la vessana actual i la medieval - comença l'especulació. Segons tot això, un saió correspondria a 273'4 metres quadrats i, per tant, un jornal tindria uns 4370 metres quadrats i una parellada 2734 metres quadrats. Si tenim en compte que la superfície actual – més o menys consensuada - d'un jornal oscil·la entre les 43 i les 45 àrees, és a dir, entre els 4300 i els 4800 metres quadrats, les xifres no semblarien tan descabellades. Cal agrair les observacions d'Enric Seguer, professor de la universitat de Girona, en l'elaboració d'aquests càlculs

37 Enric SAGUER, *Treball agrari i reproducció econòmica. El Baix Empordà, 1850-1880*. Girona, 2005, p. 165

38 Elvis MALLORQUÍ, per exemple, així ho demostra a la zona de Cruïlles a "Homes, viles i masos (Cruïlles, 1319)" dins Rosa CONGOST i Lluís TO (Eds.), *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*. Barcelona, 1999

modestes. Una situació parcialment documentada a Cassà de la Selva i que, per tant, podem suposar similar al pla de Llagostera encara que no tant a Panedes.

Si bé és cert que poca cosa segura sabem sobre l'extensió – en peces i en superfícies – dels masos de Llagostera a l'edat mitjana, tenim, en canvi, un parell de certes sobre la seva morfologia. Així, les possessions que els integraven eren, d'una banda, de naturalesa variada, és a dir, incloïen sobretot terres de cereals però també horts i closos, vinyes, així com superfícies incultes o boscoses; i, d'altra banda, no formaven un bloc compacte sinó que estaven disperses en diferents zones. El Quadre 5 mostra, per exemple, quina era la composició del mas Llorenç segons el capbreu de l'abat del monestir de Sant Feliu de Guíxols el 1319.

Quadre 5: Capbreu de Panedes de l'abat de Sant Feliu de Guíxols, 1319. Confessió de Berenguer Llorenç, tinent del mas Llorenç.

Tinença	Ubicació
Mas amb quintanes, closos, eres i farraginars	
Camp	Sant Ponç
Feixa	ses Hortes
Feixa	ses Hortes
Feixa	Saguals
Feixa	Verneda
Feixa	Vinyoles
Camp	Vinyoles
Eixart	Vinyoles
Eixart	Valldemor
Feixa	Dellapart
Tinença amb penyès, motgeres i garanys	ses Fontanelles
Eixart	Sallents
Tinença amb bosc i modeguer	Sallents
Feixa	Coma Morera
Feixola	Coma Morera
Feixola	Salt del Llop
Feixola	Gavarta
Camp	Saguals
Feixola	Surells
Gran tinença amb bosc i modeguer	Falguer
Vinya	Saguals
Feixa	Vinyet

La diversitat de conreus – terres, horts o vinyes – responia, està clar, a la necessitat de proveir-se d'una mínima diversitat de productes agraris. És interessant, però, la importància que les superfícies boscoses tenien dins les possessions dels masos de Panedes a principis del segle XIV. El mas Llorenç no era, en absolut, una excepció. El mas Font disposava d'una “gran possessió de terra i bosc” a la costa de Borràs, de dues feixes boscoses a ses Fontanelles, d'una “plana de terra amb bosc”, d'una altra “gran possessió amb bosc” a la Deixesa, d'una sureda a la Deixesa, així com d'una “terra amb bruguer i penyals” a la Fontllonga³⁹. El tinent del mas Saguals, per la seva part, capbrevava una feixa de terra boscosa a Escarrats, una feixa amb surers al Surell i una altra a ses Planes, un camp de terra boscosa a les Vinyoles i, encara, una feixa de bosc en un lloc indeterminat⁴⁰. I, finalment, el mas Viader incloïa una “sureda amb garanyis i torrents” a Garsa Freda i una sureda a la Valldoliva⁴¹. Més enllà de Llagostera, la presència de zones boscoses dins les possessions dels masos també es documenta a altres llocs: el 1335, per exemple, un home de Caulers era denunciat per haver collit glans dins les possessions del mas Agnès de Santa Seclina⁴². Pel que fa, en darrer lloc, als masos ubicats a les partides menys feréstegues de Llagostera, previsiblement devien ser força comparables amb els capbrevats el 1329 a Cassà de la Selva, amb poca o nul·la presència d'espais boscosos, i, potser, més fragmentats que els de Panedes⁴³.

3.2.- Els veïnats

Aparentment a mig camí entre els nuclis de poblament concentrat i els masos dispersos existien a bona part de les terres del bisbat de Girona els veïnats. De fet,

39 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami número 90, confessió de Pere Font (31-XI-1319)

40 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami número 90, confessió de Jaume Saguals (1-XII-1319)

41 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami número 91, confessió de Pere Viader (29-XI-1319)

42 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (20-XI-1335)

43 Elvis Mallorquí també contrasta les diferències – relatives - entre un mas de muntanya i un de plana a l'article “Bassets a cada banda de les Gavarres”, dins Històries amagades de les Gavarres. Girona, 2008

els veïnats no eren pròpiament una unitat de poblament específica sinó que podien constituir tant el terme geogràfic on s'ubicaven uns masos més o menys propers, com petites unitats de poblament més o menys concentrat, amb pocs o cap element de cohesió urbanística⁴⁴. En el cas de Llagostera els veïnats medievals corresponien a la primera de les possibilitats. I de la seva existència a la Llagostera medieval no n'hi ha cap dubte. A la donació, ja esmentada, del 919 la comtessa Garsenda rebia “la meitat de la vall que en diuen Llagostera amb vil.les i vilars”, terminologia que, malgrat la seva imprecisió, ja ens remet ja a una jerarquització de les formes de poblament⁴⁵. De veïnats, també se'n documenten una bona colla. El més ben definit i amb una personalitat més clara era, sense cap mena de dubte, el de Panedes, esmentat ja, si més no com a territori, a la donació del 919 i on el capbreu guixolenc del 1319 hi ubicava no menys d'una vintena de famílies. La presència de poblament a la zona de Panedes és datable ja a l'antiguitat i la seva vinculació – a través de la senyoria de l'abat guixolenc – amb la vall d'Aro i Sant Feliu de Guíxols diferenciava clarament aquest veïnat de la resta del terme de Llagostera⁴⁶. I, lògicament, l'església de Sant Ampèl.lit era el testimoni més eloqüent d'aquesta realitat. Altres veïnats documentats des d'abans del segle XIV són els del Vilar, Mata i Gànix, així com el d'Esclet, ja als límits amb Cassà de la Selva. Els mateixos topònims de Vilar i Gànix, de fet, ja són evocadors de la seva antiguitat, remetent-nos el primer als “vilars” del document del 919; i el segon a un mot d'origen germànic⁴⁷. Així, ja el 1066 un potentat llegava a la seva mare l'alou que tenia “a Mata o la parròquia de Sant Feliu de Llagostera”; i a les queixes adreçades al comte Ramon Berenguer IV a mitjans del segle XII es fa una clara referència als “homes de Panedes i del Vilar”, a l’“honor d'Esclet” i a la

44 Un bon estudi sobre el tema que, a més, inclou dades referides a Llagostera es troba a Elvis MALLORQUÍ, “Els veïnats: orígens i evolució d'una demarcació territorial a l'interior de les parròquies del bisbat de Girona, segles X-XIV”, dins Jordi BOLÓS i Enric VICEDO (Eds.), *Poblament, territori i història rural*. Lleida, 2009

45 ACA, Cancelleria, Miró, pergami número 28 (919): “*ipsa medietate de valle que vocant Locustaria cum villis et villarunculis*”

46 Cristina MASVIDAL FERNANDEZ, *La Torre dels Moros. El veïnat de Panedes de Llagostera entre els segles III-XIII*. Girona, 2008

47 Joan COROMINES, *Onomasticon Cataloniae... op.cit.*. Volum IV. Article “Gànix”

“villa de Ganix”⁴⁸. I a partir del 1300 la documentació ens permet ampliar aquesta llista de veïnats tal i com sistematitza el Quadre 6. Cal advertir, però, que no sempre és evident la identificació de veïnats. En unes ocasions, els documents es refereixen específicament a un “vicinatu” i, aleshores, no hi ha dubte. En altres casos ens hem d’accontentar amb una referència patronímica – per exemple, “Bernat Esteve d’Arenys, de Llagostera” – que sempre deixa un marge per a la incertesa de saber si es tracta realment d’una indicació geogràfica o, simplement, d’un cognom compost. És per això que les dades que segueixen recullen una o altra possibilitat.

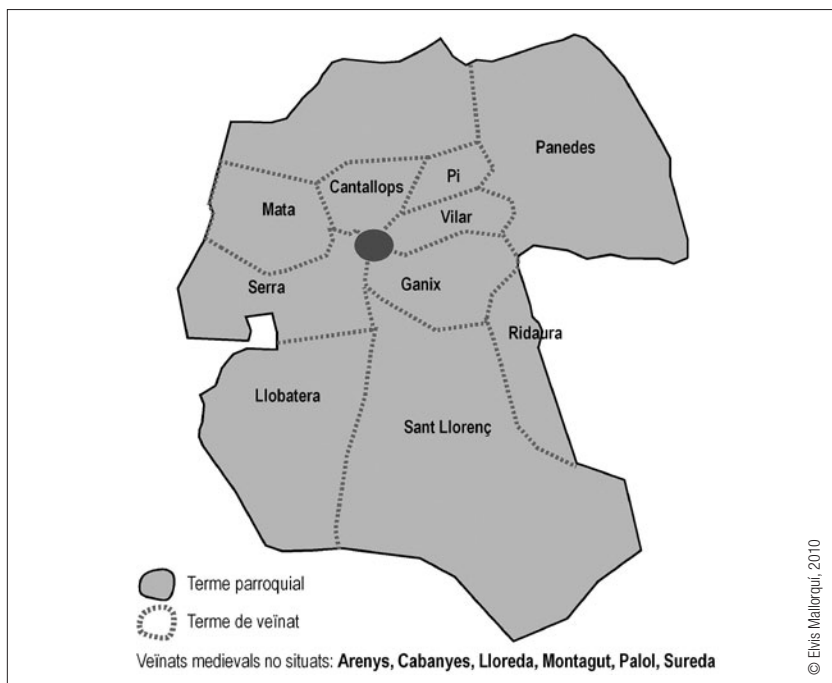
Quadre 6: Registres notarials de Caldes de Malavella, Cassà de la Selva i Sant Feliu de Guíxols, 1322-1348. Veïnats de Llagostera⁴⁹

Veïnat	Esment	Referència
Arenys	Bernat Esteve, d’Arenys	Vol.23 (16-IX-1342)
Cantallops	Arnau Guillem, de Cantallops	Vol.1 (28-X-1323)
Carbonera	Pere Miró “de vicinatu de Carboneria, parrochia de Lagustaria”	Vol.31 (25-III-1347)
Esclat ⁵⁰	Pere Dorca, d’Esclat	Vol.11 (28-IV-1336)
Freixeneda	Guillem i Pere Ferrer, de Freixeneda	Vol.26 (27-II-1341)
Ganix	Pere Guardiola, de Ganix	Vol.7 (14-VIII-1333)
Lloreda	Guillem d’Aulina “de vicinatu de Loreda, termini Castri de Locustaria”	Vol.27 (4-X-1344)
Mata	Arnau Font “de Locustaria, de vicinatu de Mata”	Vol.28 (12-VIII-1346)
Montagut	Bernat Verdera “termini castri de Llagostera, vicinatu de Montacuto”	Vol.29 (11-V-1346)
Palol	Vidal de Benaula “de vicinatu de Palol, termini Castri de Llagustaria”	Vol.17 (7-III-1340)
Pi	Pere Oliver, de Pi	Vol.15 (13-IX-1339)
Salelles	Guillem Domènec, de Salelles	Vol.16 (2-I-1340)
Serra	Maria Cristiana “de vicinatu de Serra de Llagostera”	Vol.13 (10-VIII-1336)
Sureda	Pere Fàbrech “de vicinatu de Sureda de Llagostera”	Vol.20 (15-I-1341)
Vilar	Pere Pich, del Vilar	Vol.28 (9-V-1346)

48 Josep Maria MARQUÈS i Esteve PRUENCA (+), *Diplomatari de Santa Maria d’Amer*. Barcelona, 1995. Document número 22 (16-V-1066); i ACA, Cancelleria reial, Pergamins de Ramon Berenguer IV, carpeta 41, extraintentaris números 2501 i 29 (circa 1150)

49 En aquest quadre s’hi han inclòs veïnats esmentats abans del segle XIV com els de Gànix, Esclat o el Vilar però se n’ha exclòs el de Panedes atesa la seva omnipresència a la documentació com el mateix treball mostra a cada pas

50 El veïnat d’Esclat devia quedar partit entre els termes de Cassà de la Selva i Llagostera; o, potser, dins de la parròquia de cassanenca però en el terme del castell de Llagostera. La mateixa notícia que recull el quadre, però, és inequívoca: “*Petrus Dorcha de Scleto termini Castri de Locustaria*”

MAPA 2: Els veïnats medievals de Llagostera. En aquest mapa hi apareixen veïnats com Cabanyes, Ridaura i Llobatera que no són documentats fins a la segona meitat del segle XIV, fora ja de l'àbit cronològic d'aquest treball. Font: elaboració pròpia a partir de J. CANTÓ i A. MASCORT. Episodis de la història de Llagostera, segles XVI-XVII. 2003, i de les informacions del grup La Bomba facilitades per Marta Albà.

Amb tot, una cosa és identificar un veïnats – o, per extensió, qualsevol altre topònim – medieval, i una molt diferent és situar-lo geogràficament. Alguns dels veïnats acabats d'esmentar poden situar-se en un mapa però altres no. Amb tot, la millor manera de fer-ho és remetre's als treballs d'Elvis Mallorquí que és qui ha resseguit la història dels veïnats de Llagostera des dels temps medievals fins l'actualitat⁵¹. És ell mateix qui ha elaborat el Mapa 2 el qual ofereix una primera – i encara provisional – cartografia dels veïnats de la Llagostera medieval.

⁵¹ Elvis MALLORQUÍ, "Els termes ... op.cit"

3.3.- El poblament concentrat: celleres, viles i el puig del castell de Llagostera

L'altre component bàsic de la xarxa de poblament els constituïen els nuclis de població concentrats. No tots, però, eren iguals ni tots tenien el mateix origen. En aquest sentit, és fonamental fixar-se amb les denominacions que empraven els escriptors medievals per referir-se a una o altra població. Així, quedava molt clar que Cassà de la Selva, Franciac, Massanet, Vidreres, Vilobí i Sant Andreu Alou eren celleres⁵², és a dir, nuclis de poblament sorgits a l'entorn del segle XI al voltant de les esglésies que oferien – o pretenien oferir – protecció a persones i béns en el context violent de la feudalització. També era evident que Caldes de Malavella era una vila, concepte aparentment genèric però que en el context de la plana de la Selva del segle XIV li conferia – tal i com veurem més avall – una certa preeminència sobre els altres nuclis de poblament. I, finalment, Llagostera era designada com un castell o, dit d'una altra manera, una aglomeració de població nascuda al redós d'una fortificació controlada, és clar, per un poder feudal.

3.3.1.- El dinamisme de Caldes de Malavella

El fet que no s'hagi conservat la documentació medieval de manera homogènia per cadascuna d'aquestes poblacions fa molt difícil establir una jerarquia, ni que sigui aproximada, entre elles. Sembla, això sí, que Caldes de Malavella va anar adquirint un dinamisme manifest, i potser una certa primacia enmig de les altres poblacions. El fet que en aquesta vila s'hi concentrassin, d'una banda, l'administració d'una senyoria que s'estenia – o pretenia estendre's - fins Caulers, Franciac, Santa Seclina, Lloret i Tossa; i, d'altra banda, una intensa activitat econòmica – sobretot comercial – és essencial per entendre'n la importància. La manca dels registres notariais de Llagostera ens impedeix de comparar-la amb la veïna vila de Caldes de

52 ACA, Cancelleria, Processos en quart, 1302 i. (1302) – “*cellarie de Caciانو*” -; AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.26 (10-II-1344) – “*cellaria de Franciacho*” i (11-VI-1344) – “*cellarie de Massaneto*” -; Ibidem, vol.28 (15-VII-1346) – “*cellarie de Vitariis*”; Ibidem, vol.7 (16-X-1333) – “*cellarie de Vilaubino*”; i Ibidem, vol.1 (3-II-1323) – “*cellarie Ecclesie Sancti Andree de Alodio*” -. I molts més exemples a banda d'un estudi de conjunt a Elvis MALLORQUÍ, “Les celleres medievals de les terres de Girona”, dins *Quaderns de la Selva*. Número 21. Girona, 2009, pp.117-148

Malavella. En canvi, sí que és possible contrastar la documentació caldenca amb la de Cassà de la Selva, i les diferències entre una i altre són manifestes. El Quadre 7 mostra la quantitat i la tipologia dels contractes que varen ser atorgats, d'una banda a Caldes de Malavella entre el juny del 1333 i el gener de l'any següent; i, d'altra banda, a Cassà de la Selva entre l'agost del 1335 i el gener del 1337.

Quadre 7: Registres notarials de Caldes de Malavella (1333-4) i de Cassà de la Selva (1335-7). Quantitat i tipologia dels contractes notarials

Tipologia del contracte	Caldes de Malavella, 1333-4	Cassà de la Selva, 1335-7
Afers familiars	12	22
Afers relatius a drets feudals	8	1
Apoca	28	21
Apoca de dot	36	20
Arbitratge	10	5
Asserviment	8	2
Comanda de bestiar	45	20
Comanda de diners	46	14
Comanda de gra	23	2
Debitori	87	30
Debitori de gra	5	2
Definició	12	28
Donació de deute	5	13
Procura	18	8
Redempció	5	2
Venda a crèdit de bestiar	28	5
Venda a crèdit de draps	20	4
Venda a crèdit de gra	5	1
Venda d'immoble urbà	5	1
Venda de terra	20	14
ALTRES	41	26
IL·LEGIBLE	6	15
TOTAL	473	256

El contrast entre els registres notarials de Caldes de Malavella i de Cassà de la Selva – i, per tant, entre l'activitat d'una i altra població – és impactant. No es tracta només del fet que en divuit mesos a la notaria cassanenca s'hi formalitzessin amb prou feines una mica més de la meitat dels contractes que a la de Caldes de Malavella s'enregistraven en tan sols mig any. Allò realment significatiu és la tipologia dels

acords: la proporció que sobre el total representaven aquells que - com els deutoris, les comandes o les vendes a crèdit - testimoniaven una economia més dinàmica i comercial era molt més alta a Caldes de Malavella que no pas a Cassà de la Selva. Així, els deutoris representaven el 12% de la documentació cassanenca davant dels 18% de la caldenca, les comandes de diners significaven el 5% i el 10% d'una i altra, les vendes a crèdit de draps eren el 2% de la primera i el 4% de la segona, i, finalment, les vendes a crèdit de bestiar assolien el 2% a Cassà de la Selva davant del 6% de Caldes de Malavella. I, a més, a la documentació caldenca s'hi trobaven acords com els contractes d'aprenentatge o els arrendaments d'obradors que eren absents a la de Cassà de la Selva, i que, novament, donaven testimoni del dinamisme econòmic de la primera població⁵³.

El present treball no té per objecte fer un estudi de Caldes de Malavella però és ben significatiu que la majoria dels exemples que s'exposen als capítols 5 i 6 – dedicats a les diferents activitats econòmiques dels veïns de Llagostera - provinguin dels llibres notariais caldens. Les fires anuals de Caldes de Malavella, a diferència del mercat setmanal cassanenc, estaven ben consolidades i sovint es prenen com a referència a l'hora de fixar terminis per a tota mena de contractes⁵⁴. Aquestes mateixes fonts, d'altra banda, mostren com a Caldes de Malavella hi havia les infraestructures

53 El feble dinamisme econòmic de Cassà de la Selva, de fet, no és una novetat si es té en compte que l'intent d'establir un mercat setmanal en aquesta població va acabar fracassant, com a mínim en una ocasió. A mitjans del segle XIII Arnau de Vilademany, senyor del lloc, va obtenir del rei Jaume I el dret de celebrar un mercat cada dimarts a la cellera de Cassà de la Selva. Pocs anys després, però, el mercat va acabar desapareixent, i encara que, potser, a principis del segle XIV es va intentar revitalitzar, per ara res sembla indicar que el vell mercat cassanenc s'acabés consolidant, com a mínim com un centre comercial d'abast supra- local. Tot plegat a Victor FARIÀS “*Gentes de convicinio emebant et vendebant*”. Sobre la difícil història del mercat de Cassà de la Selva” dins *Quaderns de la Selva*. Número 15. Girona, 2003, pp.21-32

54 Un exemple entre molts: un veí de la vila s'obligava a pagar a un altre 75 sous, els primers dels quals es lliurarien “a les properes fires de Caldes”, a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.29 (22-VI-1346). Ja el 1267 Caldes de Malavella figurava entre els mercats vilatans on calia pregonar la voluntat d'un cavaller de reparar les injúries que hagués causat, a Elvis MALLORQUÍ, *El monestir de Sant Miquel de Cruïlles a l'edat mitjana. Estudi i edició dels documents (1035-1300)*. Girona, 2000, document número 93 (14-IX-1267)

necessàries per dur-hi a terme un ampli ventall d'activitats productives i comercials. El 1323 un home de Caldes de Malavella, per exemple, venia a un altre "aquella taula de carnisseria que tenim al macell de Caldes"; el 1342 un veí de la mateixa vila llogava per tres anys a un sabater de Girona "dues taules de pedra, acabades de fer, que es troben a la merceria o plaça de la vila de Caldes" a canvi de 18 sous; i el 1343 el procurador de Pere Montcada, senyor de la població, autoritzava el batlle de la vila mantenir obert un rec que anava de la plaça dels porcs fins al seu hort perquè "la plaça dels porcs, per la concentració d'aigua hivernal que hi ha, es troba en mal estat" i, a través del rec, era la única manera de drenar-la⁵⁵. Caldes de Malavella, en darrer lloc, també disposava de tavernes i hostals, signe inequívoc del pas per la vila de forasters que, en bona mesura, s'hi devien apropar atrets pel dinamisme de la població. Així, el 1348 un taverner de la vila comprava vi a un home de Sant Sadurní de l'Heura⁵⁶. Fins és possible identificar algunes petites històries esdevingudes en aquests hostals. Així, el 1342 l'hostaler de Caldes de Malavella i la seva muller declaraven que una monja del monestir de Sant Benet de Narbona, acompanyada d'una altra monja i d'un home, els demanaren allotjament per passar la nit. De bon matí, però, la monja narbonesa es va despertar i va veure que ni l'altra monja – amb la qual compartia llit - ni l'home hi eren; en sentir els seus crits, els hostalers s'aixecaren i s'adonaren que la porta forana de l'hostal era oberta i que la monja i el seu acompanyant devien haver fugit de nit emportant-se'n, això sí, 25 lliures, "entre or i argent, vestits, vels, llibres i moltes altres robes" de la monja de Narbona. Immediatament, el batlle de la vila, a instàncies de la religiosa espoliada, va trametre quatre homes del lloc "per diversos llocs del bisbat de Girona" per intentar localitzar els dos absents. El document es clou amb la notícia que el mateix dia de la fugida un home de Maçanet de la Selva "prop de l'hora del primer poll" – cal suposar que al matí – va trobar "al camí públic de la parròquia de Vidreres, que és a mitja llegua del dit lloc de Caldes, un home i una dona que li va semblar que vestia amb el drap negre de monja i que tenia l'aparença" de la monja fugitiva⁵⁷.

55 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (21-III-1323); vol.24 (10-IX-1342) i vol.25 (17-X-1343)

56 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.33 (22-VII-1348). I pocs anys abans es documenta un altre taverner de la vila rebent en comanda nou mitgeres de forment a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.30 (6-X-1346)

57 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (28-VIII-1342)

3.3.2.- I el puig del castell Llagostera?

Dins d'aquesta articulació jeràrquica dels diferents nuclis de poblament és difícil saber quin era el lloc d'altres poblacions com Vidreres o Franciac i, és clar, Llagostera. El fet que els orígens del nucli de Llagostera calgui relacionar-los amb l'existència d'un castell, és a dir, un centre d'autoritat senyorial, convertia la població en un nucli de població dotat d'una certa importància, com a mínim des del segle XII⁵⁸. El capítol que segueix també mostrarà que ja al segle XIV Llagostera es va consolidar com a centre administratiu d'un terme jurisdiccional, amb notaria i cúria pròpies, i que el 1324 va rebre l'autorització de celebrar una fira anual de quinze dies a l'estiu. És cert que, tot plegat no és necessàriament garantia de res. Cassà de la Selva, que mai va passar de ser un nucli secundari, també disposava d'un castell, de notaria i de cúria, i hi va haver igualment la intenció de promocionar-lo com a centre econòmic amb la concessió d'un mercat. Sí que, en canvi, és significatiu que, poc abans de la cessió de Llagostera i Caldes de Malavella als Montcada, el 1322, en el moment que es va repartir el subsidi concedit al rei Jaume II per les viles catalanes a fi de satisfer la conquesta de Sardenya, Llagostera fos taxada amb 5000 sous mentre que Caldes de Malavella – anomenada Caldes de Llagostera⁵⁹ – ho era amb 4000 sous⁶⁰. És sens dubte arriscat intentar treure conclusions segures a partir d'aquestes proporcions perquè al darrera de cada xifra podia haver consideracions que desconeixem però, tot i això, no deixa de ser un indicatiu seriós per concloure la importància de Llagostera – el nucli del castell però també tot el seu terme – entre les poblacions

58 I això sense excloure que la presència humana al puig de Llagostera segurament té uns orígens ibèrics, a Joan LLINÀS i POL, "De la prehistòria a l'època romana. Els primers 100.000 anys d'activitat humana a Llagostera", dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, pp. 71-90

59 Aquesta expressió ja s'usava el 1285 quan l'infant Alfons s'adreçava, entre altres, a la "universitat de Caldes de Llagostera" per ordenar que ningú tragués queviures del domini reial; a ACA, Cancelleria, vol.62 (22-II-1285)

60 Manuel SANCHEZ MARTÍNEZ, "Las ciudades y villas de Cataluña en la financiación de la conquista de Cerdeña (1321-1326)", dins *Pagar al rey en la corona de Aragón durante el siglo XIV. (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*. Barcelona, 2003, p 372

de la zona. Podria ser que a principis del segle XIV no existís encara una diferència important entre les dues poblacions però que al llarg de les dècades centrals d'aquest segle el patrocini dels Montcada – i sense que sapiguem ben bé perquè – es decantés més a favor de Caldes de Malavella que no pas de Llagostera, i que això fos determinant perquè la primera vila assolís una certa preeminència, tant en relació a Llagostera com en el conjunt de pla de la Selva. El procés, però, de ben segur que devia ser lent i, a més, trasbalsat per les grans mortaldats de finals de l'edat mitjana. Així, el 1553 Caldes de Malavella tan sols avantatjava amb una trentena de focs les poblacions de Llagostera i Cassà de la Selva, cadascuna amb un centenar de focs⁶¹. És aquesta incertesa, sense cap mena de dubte, una de les pitjors conseqüències de la indigència documental de la Llagostera medieval perquè no només no ens permet avaluar el pes real de la població en la xarxa de poblament medieval de la comarca sinó que la imatge que ens podem fer d'aquesta mateixa xarxa tan sols és aproximada i boirosa.

3.3.3.- L'urbanisme medieval: albergs, places, carrers i muralles

Tots els nuclis de poblament concentrat, indistintament de les seves dimensions o de la seva importància en la vertebració del territori, disposaven d'una mínima entitat urbanística, formada pels habitatges i per aquells elements que, com les esglésies o castells, les vies de comunicació, les places i, fins i tot, les muralles, n'articulaven les construccions i en definien la identitat.

D'entrada, als nuclis de poblament concentrat hi havia habitatges, designats de forma gairebé universal amb el nom d'alberg - "*hospitium*" en llatí – i, molt més excepcionalment, amb el de casa – la "*domus*" llatina⁶². És impossible saber com es distribuïen exactament els interiors dels albergs però era freqüent que disposessin d'un pis, anomenat soler. El 1344 una dona de Caldes de Malavella, per exemple,

61 AA VV, *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Barcelona, 1991. Volum 3. Gironès. Pla de l'Estany. Selva. Garrotxa. pp.14-15 i 182-183

62 Per exemple, venda d'una casa dins la cellera de Cassà de la Selva, a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (8-IV-1335)

heretava la seva filla amb el seu alberg però, en cas de discòrdia, es reservava l'usdefruit de "l'entrada del meu alberg, dita sòcol, i el soler que està sobre dit sòcol"⁶³. A les parets s'hi obrien finestres i obertures que en facilitaven la il·luminació i la ventilació: el 1335 dos habitants de Caldes de Malavella estaven enfrontats per "tot el mirador i finestres" que un volia obrir sobre l'alberg de l'altre⁶⁴. De fet, alguns dels plets existents entre veïns ens permeten fer-nos una idea, ni que sigui boirosa, de les característiques dels albergs medievals. El 1339, per exemple, dos veïns de Caldes de Malavella pledejaven pel "finestral, latrina i porxo" que un havia bastit al seu alberg⁶⁵. I el 1341 el jutge de la cúria caldenca intervenia per solucionar el conflicte que, per raó d'un "aiguavés, mirador i finestres", existia entre dos veïns de la vila. Establia, d'una banda, que un dels litigants podia canalitzar i aprofitar les aigües pluvials per la seva teulada però, en canvi, no podia obrir cap finestra o mirador sobre l'alberg del veí, tot i que sí una petita "obertura descoberta". El primer dels albergs, però, devia ser més baix que el segon perquè si el seu possessor volia donar-li més alçada – i a fi de no tapar la claror al veí – estava obligat a fer-hi lluernes i espilleres, d'amplada suficient perquè un home hi pogués posar i treure el cap, a fi que la llum seguís arribant a l'habitatge annex⁶⁶. Alguns albergs, a més, disposaven de porxos sobre la via pública com el que un home de Sant Andreu Salou posseïa el 1344 a Caldes de Malavella⁶⁷.

Molts dels habitatges també tenien annexos horts, cortals i espais d'ús agrari: una feixa annexa a una casa dins la cellera de Cassà de la Selva era capbrevada el 1329; i un "cortaló o pati" de Caldes de Malavella que el 1333 afrontava amb diferents horts i habitatges de la vila⁶⁸. En ocasions, fins i tot hi havia arbres com

63 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (11-X-1344)

64 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (14-VIII-1335)

65 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.15 (2-III-1339)

66 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (12-IX-1341). Les relacions entre els veïns, però, no sempre eren conflictives: el 1336 un home de Caldes de Malavella concedia a un altre El dret "d'empru de carregar" sobre una paret del propi alberg, a AHG, Notaria, Caldes-Llagostera, vol.13 (18-VIII-1336)

67 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (25-VIII-1344)

68 ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, pergami número 288, confessió de Pere Miquel (12-II-1329); i AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (31-XII-1333)

els “tres roures marcats en una banda amb una osca” que una dona de Caldes de Malavella tenia “sota la meva casa” i que venia el 1335⁶⁹. L’existència d’aquests espais d’ús agrari no deixava de crear problemes de salubritat com quan el 1340 un caldenc era obligat a escurar un rec que tenia al costat del seu alberg i a treure’n “tots els fems i la palla que hi ha dins de dit rec, de manera que la immundícia no afecti l’alberg” que hi havia al costat⁷⁰. Pel que fa als elements constructius dels habitatges, poca cosa sabem més enllà de l’ús de pedres i calç per a les estructures, i de bigues i cabirons de fusta i de teules per a les teulades. Una de les fites que el 1324 varen servir per delimitar els termes de Llagostera i Cassà de la Selva era, precisament, pedrera d’un cassanenc⁷¹. I, altres exemples, el 1334 un home de Caldes de Malavella era obligat a tancar “amb pedra i calç” un portell que havia obert a la muralla de la vila; el 1335 tres jueus de Girona eren absolts perquè “vareu entrar de nit, ocultament, ara fa un any per les bardes i teulades al meu alberg de la vila de Caldes i a allà hi vareu trencar teules i cabirons”; el mateix any, un veí de Riudellots de la Selva es queixava sembla que per no haver rebut la “fornada de teules” que havia encarregat; i, encara, el 1358 el bisbe de Girona ordenava una investigació sobre la pedrera que els veïns de Llagostera havien obert – segons ell – a unes possessions eclesiaístiques⁷².

I al costat dels habitatges també existien les edificacions singulars, bàsicament les esglésies i – no a tot arreu – els castells, que simbolitzaven la jerarquia de la societat medieval, i que destacaven enmig dels altres elements urbanístics. És, emblemàticament, el cas de la mateixa Llagostera on, situats al punt més alt del turó del mateix nom, església i castell semblaven disputar-se l’espai. Sense una acurada datació arqueològica és impossible saber quina de les dues edificacions va ser més antiga. Del que no hi ha dubte, però, és que al segle

69 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.13 (14-II-1336)

70 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (24-VII-1340)

71 Marta ALBÀ i Lluís TORRES, *El termenal... op.cit.* p.26

72 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (1-XII-1334); vol.13 (20-XI-1335); vol.12 (16-X-1335) i ADG, Lletres episcopals, vol.U32 (31-I-1358). I, encara, el “camp de la Calç” que un document del 1330 ubica al pla de Vilar de Llagostera segurament evocava l’extracció d’aquest material de construcció; a ADG, Pia Almoïna, Cassà de la Selva, pergami número 570 (2-VII-1330)

XIV una s'encavalcava amb l'altra. Una notícia del 1357 ens informa que, en algun moment anterior, Ot de Montcada – antic senyor de la població i mort el 1341 - havia bastit un habitatge – segurament ampliant el castell original - al damunt del mateix temple, de manera que privava els clergues de la parròquia de realitzar les absoltes al cementiri annex a l'església. La resposta del bisbe de Girona era demanar-ne l'enderrocament sota pena d'excomunió⁷³. El conflicte devia venir de temps enrere perquè el mateix Ot de Montcada al seu testament ja havia previst l'enderroc. Ignorem com va acabar el litigi perquè el 1360 el bisbe, invocant el testament del noble, encara exigia la demolició de l'obra⁷⁴.

L'espai intern dels nuclis de poblament concentrat, però, no es trobava densament construït, tal i com demostra l'existència al seu si de solars edificables. El 1323, per exemple, un veí de Caldes de Malavella venia a un clergue local “aquell sòl de terra que tinc dins la vila de Caldes per construir-hi cases” que afrontava amb una casa del mateix clergue, un camp de l'església de Santa Maria i un altre solar⁷⁵. I, evidentment, tant els espais construïts com els solars s'articulaven al voltant de camins, carrers i places. Més amunt ja s'ha esmentat la plaça dels porcs de Caldes de Malavella però hi ha altres testimonis: el 1329 una casa dins la cellera de Cassà de la Selva estava al costat del “carrer públic que passa per allà”; i el 1333 un home de la cellera de Franciac arrendava a un altre una casa que per la banda d'orient afrontava amb altres habitatges i per la d'occident amb “el camí públic que va a Brunyola”⁷⁶.

La presència de muralles és el darrer – tot i que no per això menys important – dels elements urbanístics que ens cal tenir en compte. Caldes de Malavella estava, ni que fos parcialment, emmurallada. Més amunt ja s'ha esmentat el cas d'un veí al qual el 1334 s'obligava a paredar una obertura que hi havia fet però, a

73 ADG, Lletres episcopals, vol.U31 (8-V-1357)

74 ADG, Lletres episcopals, vol.U37 (9-III-1360)

75 AHG, Notarial Caldes-Llagostera, vol.1 (9-XII-1323)

76 ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, pergami número 281, confessió de Guillem Graït (11-II-1329) i AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (6-X-1333)

més, una notícia del 1342 evocava l'obligació que tenien varis homes de la vila a contribuir “per treballar en la paret del mur de Caldes”⁷⁷. En el cas de Llagostera no disposem de cap referència documental directa a les seves muralles abans dels darrers anys de l'edat mitjana però la morfologia i el traçat de la primera cinta de fortificacions, que han pervingut fins l'actualitat, fan pensar que el origen no devia ser posterior al segle XIV. Aquesta és la conclusió de l'exhaustiu estudi que Joan Llinàs va dedicar a les muralles de la vila i que, com ell mateix apunta, les notícies que el registre arqueològic pugui aportar des d'ara podran acabar de confirmar i, si cal, matisar⁷⁸.

4.- UNA ECONOMIA OBERTA AL MERCAT I A LA MONEDA

La realitat geogràfica de la Llagostera medieval s'entenia certament pels condicionaments de l'entorn natural i paisatgístic, i per la xarxa de poblament del pla de la Selva. Amb tot, no pot passar-se per alt que també s'integrava en una regió més extensa que tenia com a centres de gravetat la vila costanera de Sant Feliu de Guíxols i, sobretot, la ciutat de Girona. El dinamisme econòmic de la zona d'influència de Girona és un fet ben establert en la historiografia catalana medieval; com també ho és la importància que en aquest procés hi va tenir l'obertura marítima que significava el port guixolenc⁷⁹. No és aquest el lloc d'entretenir-s'hi. Sí, en canvi, que convé tenir molt present que Llagostera, justament, es trobava en el camí de pas entre Girona i Sant Feliu de Guíxols – i els noms d'algunes de les vies de comunicació presentats més amunt ja ho evidenciaven - i, més encara, quan el 1322 els jurats de Girona varen decidir ampliar-lo per fer-lo accessible al pas de carros⁸⁰. Les possibilitats de Llagostera

77 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (26-XI-1342)

78 Joan LLINÀS, “El castell i les muralles de Llagostera. Història i evolució del nucli antic de la població”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera ... op.cit.* pp. 165-190

79 Tot plegat ja fa uns anys que va quedar ben exposat per Christian GUILLÉRE, *Girona al segle XIV*. Barcelona, 1993

80 Christian GUILLÉRE, *Girona ... op.cit.* pp.222-223

per integrar-se en els grans eixos econòmics del seu entorn, per tant, no podien ser més evidents.

Una simple ullada als registres notariais de Caldes de Malavella o Cassà de la Selva és suficient per adonar-se de l'omnipresència política i econòmica de la ciutat de Girona sobre la gent que vivia al pla de la Selva ara fa set-cents anys. Tal i com s'il·lustrarà àmpliament als capítols següents, de Girona procedien molts dels senyors feudals que tenien drets a la comarca, així com bona part dels mercaders que garantien els contactes comercials entre les poblacions selvatanes i els grans eixos econòmics de la Catalunya medieval. L'exemple més significatiu – i amb major base estadística – ens el donen els contractes crediticis que constitueixen prop de la meitat de tota la documentació treballada en aquest estudi. El quadre que segueix pretén il·lustrar el pes dels gironins en les operacions creditícies més freqüents – és a dir, els préstecs i les vendes a crèdit – tal i com apareixen en un dels registres notariais de la vila de Caldes de Malavella.

Quadre 8: *Debitoris i vendes a crèdit atorgades a Caldes de Malavella, juny 1333-gener 1334. Origen dels creditors.*

Origen dels creditors	Quantitat de contractes
Caldes de Malavella	52
Altres poblacions del pla de la Selva	34
Girona	55
TOTAL	141

La contundència de les proporcions està clara. Els prestamistes o venedors gironins realitzaven prop del 40% de totes les operacions de crèdit enregistrades davant dels notaris caldens. En les dades aportades pel Quadre 8 no tots els gironins, és clar, eren iguals. En destacaven els creditors jueus que varen atorgar un total de vint-i-set operacions, en importància els seguien els drapers amb dinou contractes i, en darrer lloc, una amalgama variada de gironins – mercaders, ciutadans, artesans i carnicers – que realitzaren els nou tractes restants.

D'una entitat menor però en absolut menyspreable, tampoc cal oblidar la vila i el port de Sant Feliu de Guíxols. Als capítols següents es farà manifest no només la presència de l'abat de Sant Feliu de Guíxols a la zona de Panedes, sinó les possibilitats que oferia l'activa vila guixolencs per a molts llagosterencs,

ja fos com a punt d'embarcament dels productes que s'obtenien de l'explotació forestal, ja fos realitzant serveis de transport i tragines entre la ciutat de Girona i la vila de Sant Feliu de Guíxols.

I, per acabar, és precisament aquest context territorial el que ens permet entendre un dels elements clau de la història de la Llagostera dels segles XII, XIII i XIV: l'obertura al mercat i a la monetarització de la seva economia. De fet, als dos darrers capítols del treball gairebé no hi ha altra cosa que exemples de com l'economia de Llagostera – i del pla de la Selva en general – estava absolutament integrada en els circuits comercials i, per tant, de com els intercanvis i la monetarització eren realitats omnipresents en la vida dels llagosterencs de principis del segle XIV. Aleshores, però, això ja no era un fet nou. L'obertura de l'economia de Llagostera al mercat – si és que mai hi havia estat tancada – era ja un fet incontestable a mitjans del segle XII.

D'aquest període data un dels documents més famosos de la història de la població. Es tracta del memorial de greuges que els veïns varen dirigir al comte Ramon Berenguer IV per denunciar les violències que Arnau de Perella, un agent del mateix comte, cometia contra els veïns de Caldes de Malavella i de Llagostera, i contra els seus béns. Al capítol següent el document és analitzat en detall però ara és interessant evocar-lo perquè – i al marge del seu interès social i polític – si es llegeix entre línees, del seu contingut també se'n treuen interessants conclusions de naturalesa econòmica⁸¹.

Així, d'entrada, el memorial denuncia que Arnau de Perella consumeix el “bon vi blanc” mentre que el seu antecessor en el càrrec acostumava a canviar-lo per civada, indicatiu clar, doncs, d'una forma d'intercanvi de béns. Que aquest mercadeig anava acompanyat de monetarització es fa evident a la major part del document: no només es varen prendre quantitats de diners dels veïns de Llagostera – “de Pere Ramon, 5 sous; de Ramon Pere, 5; de Pere Arquimbau,

---

81 ACA, Cancelleria reial, Pergamins de Ramon Berenguer IV, carpeta 41, extrainventaris número 2501 (circa 1150)

4; de Bernat Udaldar, clergue, 4; de Pere Ramon, de Pi, igualment ...” i la llista és més llarga – sinó que quan es prenién béns mobles o bestiar, aquests sempre es valoraven en diners: a Maria Gotarda, per exemple, li varen prendre un porc de 4 sous, i a Arnau Granell un bou de 20 sous. I, finalment, entre els clams adreçats al comte també hi ha una referència directa a l’existència de relacions creditícies: “Hi havia entre Caldes i Llagostera cent joves ... que tenien diners i aliments i els deixaven als ancians i pares i veïns; i ara no hi ha ni un sol sou”.

5.- CONCLUSIONS

Descriure l’entorn geogràfic i humà d’una població de la qual se’n vol resseguir un episodi de la seva història, semblaria un exercici gairebé protocol·lari i previsible. Tot el capítol 2 ha estat consagrat a aquesta descripció . A mesura que els paràgrafs s’han anat succeint, però, la impressió que s’acaba imposant és molt més que la d’un simple repàs de rutina. Conèixer els trets físics i humans on se situava la Llagostera medieval és una peça clau de tot aquest treball.

I és així per dues raons. D’una banda, perquè la història de la gent que vivia a Llagostera ara fa set-cents anys va estar profundament influïda per aquest entorn. O, dit d’una altra manera, la seva existència hauria estat molt diferent en cas de viure en un altre lloc de la Catalunya medieval. Així, l’existència d’un entorn físic on els boscos tenien una presència gens negligible – per bé que localitzada geogràficament – oferia als habitants de Llagostera unes oportunitats que aquests varen aprofitar. Els recursos provinents de l’explotació forestal, des de la ramaderia fins a l’obtenció de llenya i de carbó, varen esdevenir components – i complements! – bàsics per a la subsistència de moltes famílies tres-centistes de Llagostera. Aquestes oportunitats, però, haguessin tingut un efecte escàs si, novament, el medi geogràfic i humà no hagués fet sentir la seva poderosa influència. La proximitat de la ciutat de Girona, la situació de Llagostera en la ruta que menava cap al litoral i, tot plegat, en la dinàmica i monetaritzada economia del 1300 varen esdevenir factors igualment essencials per entendre la Llagostera dels segles centrals de l’edat mitjana.

D'altra banda, però, de la mateixa manera que els condicionants geogràfics va influir en els homes que hi varen viure, aquests també varen transformar el seu entorn. La presència humana al terme llagosterenc, si bé es remunta a etapes molt anteriors a l'edat mitjana, va assolir entre l'any 1000 i els 1300 uns trets que l'haurien de definir gairebé fins l'actualitat. Així, el contrast, primer entre les zones feréstegues i les conreades; i, després, entre el "puig" o "puig del castell", és a dir, el nucli de poblament concentrat i encimbellat, i els masos escampats per tot el terme i més o menys agrupats en veïnats, constituïria el tret bàsic del paisatge llagosterenc i definiria el context on emmarcar amb seguretat tots els continguts desenvolupats als capítols que segueixen.

C A P Í T O L 3

Del Casal de Barcelona als Montcada: una societat feudal

1.- INTRODUCCIÓ

Si tot el capítol anterior ha estat consagrat a definir els grans eixos geogràfics i econòmics on hem d'emmarcar la vida de la gent de Llagostera als segles centrals de l'edat mitjana, els punts que segueixen pretenen fer el mateix però resseguint el context social. Fer-ho és fonamental perquè la societat de fa set-cents anys no era, ni de lluny, una societat igualitària sinó clarament jerarquitzada. Aquesta jerarquització es basava en els principis essencials del feudalisme tal i com varen cristal·litzar a principis del segle XI¹. Això volia dir que per sobre de qualsevol altre element diferenciador – la riquesa, els orígens o la religió –,

---

¹ Les transformacions globalment conegudes com a “canvi” o fins “revolució” feudal ens són ben conegudes gràcies a als treballs de Pierre BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrere. Creixement econòmic i adveniment del feudalisme a Catalunya, de mitjan segle X al final del segle XI*. Barcelona, 1979. Pel que fa a les terres del bisbat de Girona se'n troba una bona síntesi a Lluís TO FIGUERAS, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*. Barcelona, 1997

el criteri bàsic que vertebrava les categories i relacions socials era la condició jurídica. Aquesta – amb tots els matisos i incerteses que es vulgui – era la que dividia les persones entre nobles i no-nobles, entre la minoria de senyors feudals i la immensa majoria dels que no ho eren. I, entre els dos extrems, la gran i sempre complexa teranyina de drets feudals servia perquè uns – els senyors – organitzessin i es beneficiessin de la vida i del treball dels altres. Identificar qui eren aquests senyors i quins eren els seus drets és l'objectiu del capítol tercer.

2.- EL DOMINI COMTAL

Des de gairebé el mateix moment que Llagostera apareix a la documentació medieval, es fa evident el sotmetiment de la seva gent a la casa comtal de Barcelona. Ja el 919 la meitat de la vall de Llagostera va ser cedida per Emma, possiblement una potentada local, a Garsenda, esposa del comte Guifré II de Barcelona i de Girona; i el 993 el comte Borrell cedia a la seva esposa el seu “alou de Llagostera” amb la condició, això sí, que ella l'acabés lliurant al monestir llenguadocià de Lagrassa². Unes dècades després, el domini comtal sobre Llagostera es confirmava: el 1057 eren Ramon Berenguer I i la comtessa Almodis que delimitaven el seu “fisc de Llagostera” de l'alou de Ramon Seniofred de Solius tot exigint que aquest no aixecaria cap castell o torre sense el vist-i-plau comtal, condició ben coherent en el context del canvi feudal de principis del segle XI³.

La relativa bona conservació de la documentació dels comtes-reis ha permès disposar d'unes fonts, potser no massa nombroses però sí d'una riquesa considerable, referides a Llagostera i als seus habitants. Es tracta d'unes fonts – esmentades al capítol 1 - ja conegudes i estudiades des de fa temps, i que

---

2 ACA, Cancelleria, Miró, pergami número 28 (919) i Elvis MALLORQUÍ, “Els termes de Llagostera”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, p.99

3 AA VV, *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona, 2010. Document 490 (7-V-1057). Una de les afrontacions esmentades al document, a més, és el “*campo comital*” topònim també evocador del poder comtal

expliquen la paradoxa que la història medieval de Llagostera fos, si més no fins ara, més ben coneguda per al segle XII que per a les centúries posteriors. Així, d'entrada, disposem de dos inventaris de drets comtals de l'any 1151 que – tot i alguna qüestió obscura - aporten un seguit de notícies d'allò més interessants. Segons aquests documents, a Llagostera hi havia no menys de cent seixanta-nou masos, quaranta-set dels quals s'ubicaven dins de la batllia de Caldes de Malavella⁴. En primer lloc, per tant, sembla que l'hàbitat dispers – perquè ja s'ha exposat que aquest és el sentit del concepte “mas” – era un component bàsic en la xarxa de poblament i d'ocupació del territori a la Llagostera medieval. En segon lloc, però, també està clar que els masos eren una unitat de percepció fiscal. De tots ells, el comte rebia un total de dos-cents setanta porcs i cent trenta-sis parells de gallines. Els masos igualment tributaven en conjunt cinquanta-dos pernills i mig, vint-i-un parells de gallines i divuit quarteres, set sesters i tres mitgeres de civada que rebia el veguer o representant comtal. Cadascun dels quaranta-set masos situats a la batllia de Caldes de Malavella, a més, lliuraven al veguer una gallina “de trascol” – és a dir, en el moment de trascolar el vi –, així com un dret no precisat sobre els glans dels arbres que hi havia a cada mas. Als altres masos, sembla que aquests drets corresponien directament al comte.

El comte també disposava, com a mínim, de dues fargues per l'ús de les quals, els habitants de Llagostera estaven obligats a pagar el dret dit de “llòçol”; i al comte també corresponien la tasca – teòricament una onzena part – i la dècima o delme de la producció de totes les terres de Llagostera. Passava, però, que, com a mínim a les possessions no situades dins la batllia caldenca, de la dècima el comte tan sols rebia els cereals i el vi mentre que la resta estava assignada a un tal Bernat “delmer” que, a canvi, entregava trenta porcs al comte. Del veguer, encara, s'especificava que disposava - en feu del comte - d'un mas del qual n'obtenia dos porcs, i que tenia una vinya que ell mateix va fer plantar. Novament del comte, es declarava que rebia joves – és a dir, serveis de llaurada – dels habitants de Llagostera les quals aplicava a una condemina – una terra treballada

---

⁴ Els cent vint-i-dos restants són anomenats “masos vells” sense que sigui possible esbrinar què hi havia al darrere d'aquesta expressió

en règim d'exploració directa pel senyor o els seus agents - de què disposava. I, en darrer lloc, es feia constar que al comte corresponien els quarts de cada "bèstia salvatge" que morís⁵.

Una tercera i darrera evidència que es desprèn d'aquest document és la presència a Llagostera de "veguers" o oficials comtals que es cuidaven de vetllar pels interessos del monarca i de recollir-ne els drets. No sembla, però, que aquestes obligacions sempre s'acomplissin perquè un altre important - i conegut - document de la Llagostera del segle XII evoca, justament, els abusos d'autoritat que cap a mitjans de segle cometia un dels agents comtals, de nom Arnau de Perella⁶. Val a dir que actituds com aquestes no eren, ni de bon tros, un cas aïllat. La violència i les arbitrietats que havien acompanyat el canvi feudal s'havien més o menys canalitzat pel que fa a les relacions al si del grup social dominant però la nova noblesa feudal, sobretot els seus graons més baixos, al llarg del segle XII encara no dubtava a emprar la força per rampinyar les classes populars sempre que s'ho proposava⁷. Segons el document, anomenat justament "Breu – o resum – dels molts mals que Arnau de Perella féu al comte i als seus pagesos", l'oficial comtal extorquia els veïns de Llagostera fent-los comprar la seva "protecció", tot obligant-los a lliurar-li quantitats de diners: 25 sous a Guillem Sunyer, Bernat Cabeca, Guillem Dalmau, Pere Ponç i Ramon Pere de Vilar. També els exigia béns mobles o animals: a Vidal, a més de diners, li varen prendre una flaçada, i a una dona de Caldes de Malavella un porc valorat en 3 sous. Les violències d'Arnau de Perella varen obligar a varis veïns de Llagostera a marxar "a altres honors de nobles cavallers on es troben millor". Els perjudicis que causava Arnau de

5 Thomas N. BISSON, *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)*. Londres, 1984. Volum II. Documents G i H (2 i 3-IV-1151)

6 Fa més de cent anys Eduardo de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la edad media*. Madrid, 1905 p. 271 ja usava aquest document per il·lustrar la violència del sistema feudal català

7 Thomas N. BISSON, "The crisis of the Catalanian franchises (1150-1200)" dins *Estudi General 5-6. La formació i expansió del feudalisme català. Actes del col.loqui organitzat pel Col.legi Universitari de Girona (8-11 de gener de 1985)*. Girona, 1985-6 i Thomas N. BISSON, *Veus turmentades. Poder, crisi i humanitat a la Catalunya rural, 1140-1200*. Barcelona, 2003

Perella, però, no es limitaven als més desfavorits perquè el mateix memorial destacava que tots els productes que rampinyava, en comptes de destinar-los al comte, els consumia junt als homes del seu seguici que, ni més ni menys, eren els que l'auxiliaven en les seves violències i intimidacions, com un tal Bernat el qual "era pobre i ara és ric". Concretament, el "Breu" afirmava que, del raïm que s'enduia de les víctimes, en feia un vi blanc selecte que, juntament amb vi negre, bevia amb els seus sicaris. A més, es feia constar que l'antecessor d'Arnau de Perella, el difunt Ramon Guillem, venia els productes que recaptava a Llagostera, i podia fer arribar al comte 200 o 250 sous mentre que Arnau de Perella "no dóna al nostre senyor comte ni un sol diner". El document tampoc s'estava de donar detalls sobre la conducta personal d'Arnau de Perella que no feien sinó acabar d'arrodonir les acusacions contra ell. Així, d'una banda, s'afirmava que quan el comte el convocava perquè seguís la seva host ell se n'excusava amb falses raons; i, de fet, sembla que de l'absència del sobirà en treia profit perquè les primeres malifetes denunciades es varen perpetrar quan el comte es trobava en l'expedició contra Almeria el 1147. I, d'altra banda, i aquesta acusació anava clarament més enllà del greuge material, Arnau de Perella, que quan antigament treballava amb dos bous a les terres del comte no en treia ni "per als seus gos-sos", havia acabat vivint com un potentat, fet que feia les seves arbitriarietats encara menys suportables per a aquells qui les patien⁸.

És difícil no ja saber sinó tan sols imaginar-se com varen acabar les violències que denunciava el "Breu" de mitjans del segle XII⁹. Semblaria que els comtes, o els seus oficials fidels, en algun o altre moment devien recuperar el control de la gestió dels drets comtals a Llagostera. Això és, si més no, el que pot deduir-se d'un memorial que cap el 1165 feia arribar al comte el seu veguer de Girona, Bernat Bou, on, entre altres pretesos mèrits, al·legava haver incrementat els rè-

---

8 ACA, Cancelleria reial, Pergamins de Ramon Berenguer IV, carpeta 41, extrainventaris, document 2501 (circa 1150)

9 I aquestes denúncies encara s'haurien de completar amb les dirigides contra un cert Berenguer Miró que usurpava drets comtals – gallines, capons, tasques dècimes i questes – als masos i bordes a l'honor d'Esclet i a la "villa" de Ganix; a ACA, Cancelleria reial, Pergamins de Ramon Berenguer IV, carpeta 41, extrainventaris, document 29 (circa 1150)

dits de Llagostera des de dotze modis fins a vint-i-sis¹⁰. I també podria ser que el sotmetiment de la població rural acabés prenent unes formes més basades en el costum i el consens que no pas en la pura i simple arbitrarietat i violència senyorial. Així, a les acaballes del segle XII, els “prohoms de Llagostera” declaven davant Berenguer de Coll i Berenguer de Colomer, batlles de Llagostera, els “antics usatges – és a dir, drets – que el senyor comte i el senyor rei, el seu fill, acostumaven tenir i rebre a tota la parròquia de Llagostera”, sense que cap indici fes recordar els espolis passats. El document, de fet, més que repassar els drets deguts als monarques, s’entreté enumerant algunes excepcions i casos particulars; bàsicament els que afectaven els masos sotmesos a la canònica gironina de Sant Feliu. De la seva lectura no se’n poden extreure massa conclusions generals tot i que és suficient per entrellucar alguns dels drets que els comtes-reis percebien a Llagostera a finals del segle XII. Així, d’entrada, sembla que els masos que tenia l’església de Sant Feliu estaven obligats a satisfer algunes prestacions al monarca: li pagaven el llòçol i li feien tragines i batudes, literalment “portaven els bous a l’era de batre del senyor comte”. No tots els declarants, però, coincidien amb aquest plantejament. Un d’ells afirmava que el mas Mori de Mata i el mas de Joan Ramon estaven exempts de les prestacions abans esmentades; i un altre declarant era de l’opinió que els masos que havien estat de Pere Arnau – un personatge del tot desconegut – pagaven el llòçol i feien servei d’host i cavalcada – és a dir, servei militar - al comte, menys els masos de Guillem de Folià i la borda d’en Constantí. La llista de declaracions es clou amb la de dos altres “prohoms” que afirmaven, d’una banda, que el mas Gaical pagava quèstia – tribut senyorial d’origens sembla que arbitraris - al comte, que el mas de Gavarra era de domini comtal, i que el mas del prevere Ferrer pagava 12 diners de quèstia; i, d’altra banda, que el mas de Bernat Esteve, de Mata, tributava 2 sous de quèstia, i que el mas Gassol devia servei d’host i cavalcada¹¹.

De l’exercici dels drets dels sobirans a la segona meitat del segle XII, encara, en donen testimoni dos documents coetanis, dels anys 1160 i 1179, conservats als

10 Thomas BISSON, *Fiscal accounts of ... op cit.* Document 18 (circa 1165)

11 Thomas BISSON, *Fiscal accounts of ... op cit.* Document 101 (25-IV-1185-1196)

fons de Medinaceli. Un i altre mostren com els monarques catalans disposaven de fargues a la veïna població de Caldes de Malavella. La notícia del 1179 - copiada el 1246, el 1301 i a la segona meitat del segle XIV, testimoni evident de la seva importància – exposava com el rei d'Aragó cobrava de la farga un cens de 20 diners gironins, tres porcs i tres gallines, a més de la meitat del llóçol; i també feia constar la prohibició que cap parroquià de Caldes de Malavella ferrés a casa seva les pròpies relles i arades¹². Una notícia, finalment, de la qual en donava testimoni un cert Bernat Perella, possiblement parent directe de l'Arnau Perella denunciat al "Breu", i que mostraria com, malgrat tot, aquest llinatge seguia mantenint una posició preeminent de la societat de la Llagostera medieval.

Està ben clar que, de tot plegat, no se'n pot treure una idea global de quin era l'abast exacte del domini comtal – i, des d'aleshores, ja reial – sobre Llagostera i la gent que hi vivia. Tan sols podem concloure que aquest domini existia i que s'exercia amb efectivitat. Això no vol dir, és clar, que l'exercici d'aquesta autoritat no es veiés afectat per les vicissituds – i les necessitats – de la política de la monarquia catalana. Així, està documentat que els béns i rèdits comtals de Llagostera servien per materialitzar les gràcies i donacions que feien els sobirans, així com per garantir els seus deutes. Ja el comte Ramon Berenguer III el 1114 havia empenyorat a l'abadia empordanesa de Vilabertran el mas de Bernat de Gaücs, a Llagostera, a fi d'obtenir els 50 morabatins del preu d'una mula; el 1127 feia el mateix amb el mas de Guillem Bernat de Gascons, de Llagostera, que servia, junt a uns béns al pla de Girona, per garantir un deute de 30 morabatins d'or; i el 1130 el comte va llegar a l'orde del Sant Sepulcre "un dels millors masos de Llagostera"¹³. I dels seus successors també es documenten exemples semblants. El 1162 i des de la Provença, Ramon Berenguer IV oferia a Guillem Leteric, en cas de morir sense pagar-li els 6000 morabatins que li devia, el dret d'explotar els seus dominis de

12 Arxiu Ducal de Medinaceli, fons Montcada, registre 592, fotogrames 534 (15-VIII-1160) i 539 (18-XII-1179)

13 Josep Maria MARQUÈS (Ed), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*. Figueres, 1995. Documents 378 (13-VI-1114) i 450 (20-VI-1127) i AA VV, *Els pergamins de l'Arxiu Comtal... op.cit.* Document 633 (19-VIII-1130)

Palafrugell i Llagostera d'on podria obtenir-ne fins a 1000 morabatins anuals¹⁴. Algunes de les donacions dels monarques catalans al segle XII, a més, serien la base de senyories baixmedievales de Llagostera. Un document del 1311, per exemple, ens informa que el 1192 Alfons el Cast va donar al monestir de Sant Salvador de Breda dos masos, un a Caldes de Malavella i un altre a Llagostera, amb els homes i dones que hi vivien, i sense cap retenció pel que fa als serveis d'host i cavalcada o de quèstia¹⁵. I, encara, el 1194 el mateix monarca, fundava un benefici a l'altar de Sant Pere a l'església de Vilabertran que dotava amb els drets sobre dos homes propis seus – és a dir, sotmesos a servitud - de Caldes de Malavella i sobre un de Llagostera, de nom Tomàs, i sobre els seus masos¹⁶. Aquestes darreres notícies, a més, són interessants perquè – donant els masos junt als seus habitants - per primera vegada es constata de manera explícita l'existència de la servitud personal sobre els veïns de Llagostera. La dependència creixent de moltes famílies envers uns potentats el poder dels quals podia ser no només contundent sinó arbitrari – i només cal pensar en les violències d'Arnau de Perella – ja havia de prefigurar la servitud abans de finals del segle XII. La seva plena cristallització jurídica i la seva vinculació amb el fet d'habitar un mas i treballar-ne les terres no va produir-se a les terres de la Catalunya Vella fins als voltants del 1200¹⁷. En aquest sentit, per tant, el cas de Llagostera no és sinó una mostra més d'un procés social d'abast general.

3.- LA CARTA DE FRANQUESES DEL 1241

3.1.- Introducció

I si els documents de mitjans del segle XII són testimoni d'un fenomen comú dins la societat catalana del moment, el segon gran referent de la història medieval de

14 Thomas BISSON, *Fiscal accounts of ... op.cit.* Document 13 (Febrer del 1162)

15 ACA, Cancelleria, vol.208 (15-X-1311)

16 Josep Maria MARQUÈS (Ed), *Escriptures ... op.cit.* Document 680 (26-IX-1194)

17 Paul H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*. Vic, 1993 i Lluís TO FIGUERAS, *Família i hereu... op.cit.* pp.204-208

Llagostera, la concessió el 1241 del privilegi o carta de franqueses per part del rei Jaume I, també va ser una fita dels grans moviments de fons de la història de la Catalunya del segle XIII. A hores d'ara, el contingut i el context del privilegi reial del rei Conqueridor són ben coneguts, tant pels interessats en la història general com pels mateixos veïns de Llagostera¹⁸.

3.2.- Contingut del privilegi

Atorgada a Girona a finals de febrer del 1241 davant d'alguns dels dignataris de la seva cort i a favor dels "homes de Caldes de Malavella, Llagostera i Santa Seclina", la carta de franqueses havia de convertir-se en un dels referents jurídics bàsics que definiria la vida de la gent de Llagostera durant la resta del període medieval i fins ben bé a principis del segle XIX. Es fa necessari, per tant, fer un seguiment detallat dels seus continguts.

En primer lloc, s'hi regulaven algunes prestacions derivades o lligades a la servitud. Les obres i tragines fetes per al rei no serien gratuïtes sinó a canvi d'un jornal de 2 diners (article I); el monarca podria exigir aquestes tragines – i no només a les seves persones pròpies, és a dir servils, sinó a les d'altres senyors amb drets a dites parròquies – per transportar tant el blat del sobirà tan bon punt fos collit (article VII), com el seu raïm al seu celler, per bé que quedaven exempts de fer qualsevol manteniment en aquest celler (article XIV). La remença – és a dir, el rescat que calia pagar al senyor per sortir de la seva senyoria, normalment per casar-se fora del domini i, per tant, asservir-se a favor d'un altre senyor – quedava limitada: no la pagaria cap persona pròpia del rei que anés a casar-se dins les tres parròquies beneficiàries del privilegi, ni cap dona verge – volien dir soltera – originària d'aquests llocs que hagués de redimir-se (article II). Es donava plena

---

18 Elvis MALLORQUÍ i Montse VARAS, "Un privilegi de Jaume I per als habitants de Caldes, Llagostera i Santa Seclina", dins *Quaderns de la Selva*. Número 11. Girona, 1999 i "El privilegi del rei Jaume I (1241). Contingut, context i permanència", dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, pp.147-164 repassen amb detall tant el contingut de la carta de franqueses com el seu paper en la història posterior de Llagostera

llibertat perquè tothom sotmès al rei triés lliurament la seva parella – és a dir, el monarca garantia que no s'oposaria als canvis de domini que se'n poguessin derivar – (article XI). I, a més, els mals usos de l'eixorquia, la intestia i la cugucia quedaven abolits (article IX).

En segon lloc, es reformava el funcionament de la justícia. Es garantia que qual-sevol plet o queixa contra els veïns de les tres parròquies seria vista pels oficials reials locals i no enlloc més; que, en canvi, aquests agents sí que podrien actuar contra gent de parròquies veïnes si tenien cap causa contra habitants de Caldes de Malavella, Llagostera o Santa Seclina (article VI). Igualment s'establia que, en cas que calgués segrestar béns de deutors morosos, primer s'empararien els grans destinats a la llavor i, després, les armes, els vestits i els llits (article X). També s'assegurava que qui presentés una denúncia, si la perdia, hauria d'assumir les despeses processals i, si la guanyava, seria el condemnat qui pagaria (article XV). I, finalment, es contemplava que els pledejants no paguessin ni peatges ni redelme pels serveis de justícia (article III).

Un tercer bloc de capítols afectava els drets que percebia el monarca sobre les alienacions de béns immobles sotmesos al seu domini emfitèutic, és a dir, el conjunt de normes que regulaven la relació entre qui, en un principi, treballava la terra o habitava una casa - el senyor útil o tinent -, i qui tenia un seguit de drets sobre aquests immobles - el senyor eminent -. Així, d'una banda, s'establia que si mancaven fills legítims, els béns podien llegar-se a altres parents sense que el senyor en percebés drets de mutació com el lluïsmo (article IV); i, d'altra banda, es garantia que, en cas de venda de l'immoble, el lluïsmo seria la única taxa de mutació percebuda (article XIII).

I, finalment però no per això menys important, la carta de franqueses enumerava un seguit de prerrogatives de què gaudirien els veïns de les tres parròquies beneficiàries del document. Així, l'article IV els autoritzava a aprofitar els recursos forestals – fer llenya, obtenir fusta, collir glans i fer pasturar els porcs – a les muntanyes de Tossa, Caulers i Solius. El text de la concessió afegia que es salvava el dret del monestir de Ripoll a rebre el delme i la primícia de les collites de pa i de vi – és a dir, blat i raïm - en el cas que l'explotació forestal anés acompanyada

de l'artigament i posada en conreu de noves terres. L'article VIII, per la seva part, establia entre Sant Joan i Sant Feliu el "vet del vi" reial, dret gens infreqüent que donava als senyors durant unes setmanes el monopoli de la venda de vi. L'article XII confirmava l'obligació de seguir pagant el llócol al monarca per bé que sembla que la seva percepció quedava repartida entre tots els masos. I els últims dos articles – el XVI i XVII –, senzillament, fixaven els límits territorials dins dels quals tindrien vigència les disposicions de la carta – des de la parròquia de Romanyà, situada dins del terme del monestir de Sant Feliu de Guíxols, fins Santa Coloma de Farners, i des de Vilobí fins els termes dels castells de Tossa, Lloret i Blanes -; i s'ordenava a tots els oficials reials que en respectessin els continguts.

3.3.- Contextualització i efectes de la carta de franqueses del 1241

No és cap secret que la concessió de la carta de franqueses del 1241 s'emmarca dins d'una política destinada a incrementar el poder de la monarquia en una àrea fortament feudalitzada com era la Catalunya Vella en general i el bisbat de Girona en particular. Una política que es fonamentava en dos eixos bàsics. D'una banda, es redefinien els drets feudals de què gaudien els sobirans: els més vexatoris - però no necessàriament els més productius, com la remença i altres mals usos, o els serveis en treball – eren suprimits o reduïts; i, en canvi, es garantia el control del monarca sobre l'administració de justícia fet que, si bé tampoc proporcionava uns ingressos molt elevats, sí que assegurava el domini polític del sobirà sobre poblacions senceres. I, d'altra banda, s'atorgaven avantatges econòmics com la concessió de fires o l'exempció de lleudes – drets de pas – a fi de promocionar econòmicament els nuclis de poblament beneficiaris de les franqueses que, així, podien esdevenir centres demogràfics i econòmics de pes.

Els efectes de la carta de poblament del 1241 varen ser de llarga durada i varen definir les relacions bàsiques entre els veïns de Llagostera i el monarca fins el 1324, i, després d'aquesta data, amb els Montcada. No és, per tant, una casualitat que el 1304 els representats de Llagostera, Caldes de Malavella i Santa Seclina es desplaçassin fins a Xàtiva per obtenir de Jaume II la confirmació del privilegi del 1241, i que el 1344 Pere de Montcada confirmés "tots els privilegis, consuetuds, bons usos, enfranquiments i altres llibertats i immunitats"

concedides pels seus predecessors¹⁹. El privilegi del 1241, a més, va quedar en la memòria popular com referent legal bàsic, atesa la freqüència amb què era invocat. És el cas dels asserviments atorgats per gent de Llagostera a favor d'altres senyors: el 1313, per exemple, Guillema, filla de Berenguer Baig, del veïnat de Pi, s'asservia a favor de la pabordia de Tordera de l'església de Sant Feliu de Girona per casar-se amb un veí de la Pera, home propi de dita pabordia, però ho feia invocant la seva condició de dona "lliure per privilegi reial"²⁰. Es documenten altres testimonis paral·lels de gent de Caldes de Malavella: el 1323 una dona d'aquesta parròquia, del veïnat de Mata, "lliure de tota servitud, segons el privilegi concedit per l'il·lustríssim senyor Jaume, d'inclita memòria, rei d'Aragó, als homes de Caldes i Llagostera: que les dones verges puguin escollir i fer-se de qualsevol senyor sense redempció en el moment de casar-se", s'asservia a favor de la Pia Almoïna; i, el mateix any, una altra caldenca feia exactament el mateix en casar-se amb un home de la vall d'Aro i, en conseqüència, esdevenir dona pròpia de l'Almoïna²¹.

I més enllà d'aquests exemples individuals, hi ha testimonis de movilització col·lectiva dels veïns de Llagostera quan creïen que les franqueses del 1241 eren, d'una o altra manera, transgredides. El 1317, per exemple, el batlle de Solius havia pres un home de Llagostera i els seus veïns, invocant el dret que els donava el privilegi de Jaume I de ser jutjats pels oficials de la seva població, sortiren armats al so de viafors i prengueren el batlle de Solius. La reacció del monarca sembla que va ser la d'ordenar al seu batlle de Girona que arribés a un acord entre les dues parts²². El context segurament més espectacular – i greu – d'invocació de la carta del 1241 el marquen els llargs enfrontaments que varen oposar els veïns de Llagostera amb els de Tossa per l'aprofitament dels recursos forestals de les muntanyes situades entre una i altra població, i que s'exposen detalladament al capítol 4.

---

19 ACA, Cancelleria, vol.202 (13-XI-1304)

20 ADG, Pia Almoïna (28-II-1313)

21 AHG, Caldes-Llagostera, vol.1 (30-X-1323); i ADG, Pergamins, Pia Almoïna, Aro, número 121 (2-XI-1323)

22 ACA, Cancelleria, vol.163 (1-VII-1317)

4.- LA FI DEL DOMINI REIAL: DELS ROCABERTÍ ALS MONTCADA

4.1.- Introducció

Si l'any 1241 amb la concessió de la carta de franqueses marca una fita en la història de la Llagostera medieval, l'any 1324 defineix un altre punt d'inflexió en aquesta història. Va ser aleshores que el rei Jaume II va lliurar al noble Ot de Montcada tots els seus drets a Llagostera de manera que els seus veïns, vinculats sempre al poder reial català, passaven a dependre d'una de les cases nobiliàries més puixants de la corona d'Aragó. La donació, a més, va anar seguida poc temps després de la cessió al mateix noble dels drets reials a Caldes de Malavella i Cassà de la Selva consolidant, així, un potent bastió nobiliari a les terres del pla de la Selva²³. La donació del 1324, però, tampoc no va ser ni fet aïllat ni fortuït. Des de, com a mínim, els primers anys de la catorzena centúria la possibilitat d'una alienació definitiva del patrimoni reial s'havia anat fent cada vegada més propera.

4.2.- L'entreacte dels Rocabertí

Tot sembla indicar que, en algun moment del regnat d'Alfons el Franc (1285-1291) les necessitats financeres de la corona varen obligar el monarca a vendre – no sabem exactament en quines condicions – “la força o lloc de Llagostera” al noble Dalmau (III) de Rocabertí per la quantitat de 55000 sous²⁴. El 1289, però, a la cort general de Montsó – i en un context de reforma i austeritat financera – la venda va ser declarada nul·la. Dalmau de Rocabertí, és clar, no hi va estar d'acord, i el 1301 – ja durant el regnat de Jaume II – el noble i el monarca varen arribar a un acord. D'una banda, el deute es reduïa a 30000 sous; i, d'altra ban-

²³ Les referències de les donacions es troben a ACA, Cancelleria, registres 225 (27-III-1324) i 228 (8-III-1326)

²⁴ A hores d'ara el millor estudi sobre els Rocabertí – i, de fet, sobre gairebé totes les grans famílies nobiliàries de la Catalunya medieval – continua essent el treball de Santiago SOBREQÜÉS, *Els Barons de Catalunya*. Barcelona, 1957

da, es concedia de manera vitalícia a Dalmau de Rocabertí “la força de Llagostera amb masos, bordes, homes, dones i rèdits” de manera que, en morir el noble, el rei o els seus descendents cancel·larien el deute i recuperarien els drets sobre Llagostera²⁵. Durant el període de vinculació al casal dels Rocabertí els membres d’aquest llinatge varen exercir el seu domini a Llagostera de forma efectiva. Ho il·lustren dues redempcions d’homes de Llagostera dels anys 1290 i 1302 atorgades pels seus batlles, anomenats Arnau Menestral i Pere Codina respectivament. La primera a favor de Pere Aulina per 30 sous, i la segona a favor d’Arnau, fill de Pere Fabrech, del veïnat de Sureda, per 20 sous²⁶. I també està clar que els Rocabertí, com molts altres senyors, no percebien directament les seves rendes sinó que les arrendaven a qui millors condicions els oferís el qual ja es cuidava d’anar-les recaptant. Així, el 1321 Guerau de Rocabertí encarregava el seu procurador, anomenat Jaume Morell, que vengués les seves rendes a Llagostera²⁷.

El pacte del 1301, però, no ser respectat pels monarques perquè el 1314 – és a dir, catorze anys després de la mort de Dalmau de Rocabertí – els 30000 sous no s’havien tornat i el mateix Jaume II concedia a Guerau de Rocabertí – fill no primogènit de Dalmau -, també de forma vitalícia, “la jurisdicció civil i criminal” del lloc de Llagostera²⁸. Pocs mesos després, però, el mateix monarca, tot i reconèixer que Llagostera seguia obligada a Guerau de Rocabertí, va assignar 1500 sous anuals al vicencanceller reial, Dalmau de Pontons, que es percebrien sobre les rendes de Llagostera²⁹. No sabem quina va ser la reacció dels Rocabertí però del que no hi ha cap dubte és que el seu domini va durar fins a principis del 1324 quan el rei Jaume II comunicava als veïns de Llagostera que Guerau de Rocabertí havia mort a Sardenya – concretament dirigint el setge de la vila d’Esglésies – i que, per tant, des d’aleshores tots els rèdits del lloc serien entregats al batlle reial³⁰.

---

25 ACA, Cancelleria, vol.198 (2-IX-1301)

26 ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, número 580 (28-VIII-1290) i 581 (15-VIII-1302)

27 ADG, Notaria episcopal, vol.G3 (7-IV-1321)

28 ACA, Cancelleria, vol.210 (6-IX-1314)

29 ACA, Cancelleria, vol.210 (30-III-1315)

30 ACA, Cancelleria, vol.288 (14-III-1324)

4.3.- El domini dels Montcada

El retorn de Llagostera al patrimoni reial, però, va durar ben poc. De fet, amb prou feines uns quants dies perquè des de Barcelona a finals de març del 1324 el monarca va entregar a Ot de Montcada “el castell i lloc nostre de Llagostera, situat al bisbat de Girona, amb els seus termes i pertinences”³¹. La benvolença del rei Jaume II amb el casal dels Montcada pel que fa a Llagostera, a més, no es va limitar a la donació del març 1324 sinó que pocs mesos després “com a gràcia i favor al noble Ot de Montcada i volent afavorir al castell de Llagostera i als seus veïns” va concedir a aquests el dret de celebrar una fira de quinze dies que havia de començar vuit dies abans de Sant Jaume i a favor de la qual el monarca atorgava tots els guiatges de costum³². I aquesta política monàrquica encara havia de culminar dos anys més tard quan, com ja s’ha apuntat, el mateix monarca cedia a Ot de Motcada els seus drets a Caldes de Malavella i Cassà de la Selva³³.

Els membres de la casa de Montcada – immersos en la gran política de la casa reial d’Aragó – varen actuar sempre com a senyors absentistes. El primer senyor de Llagostera d’aquest llinatge va ser el germà de la reina Elisenda i receptor de la donació del seu cunyat Jaume II, Ot de Montcada. De la seva mort el 1341 se’n feien ressò els llibres notariais de Caldes de Malavella on s’anotava que “El dimecres vint-i-cinc de juliol de l’any del Senyor de 1341 va ser anunciat i dit a la cúria i universitat dels homes de la vila i parròquia de Caldes que el noble senyor Ot de Montcada partí d’aquest segle a la vila de Montblanc el passat dissabte dia vint-i-u de juliol de l’any del Senyor de 1341, l’ànima del qual reposi en pau”³⁴. I, després, de la seva desaparició, la titularitat del domini va passar al seu fill Pere de Montcada. El seu allunyament era un motiu afegit que ajuda a entendre que – igual que molts altres senyors coetanis – no percebessin directament els seus drets feudals sinó que els arrendessin, normalment a veïns benestants de les

31 ACA, Cancelleria, vol.225 (27-III-1324)

32 ACA, Cancelleria, vol.226 (6-XI-1324)

33 ACA, Cancelleria, vol.228 (8-III-1326)

34 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (25-VII-1341)

seves senyories. El 1342, per exemple, Ferrer de Llagostera, procurador i en nom dels marmessors del difunt Ot de Montcada, venia a quatre homes de Caldes de Malavella per un any “tots els rèdits, i tots els esplets, fruits, dècimes, tasques i beneficis de grà, raïms, llòçol, i la meitat dels foriscapis que vinguin de les vendes de terres i albergs, i les remences d’homes i dones, i tot vet del vi, i tots els diners de censos, i totes les guàrdies de lli i cànem, i cens de carnatge, i tots els diners de les lleudes, i també tots els redelmes de blat, vi i cànem” que percebia a les parròquies de Caldes de Malavella, Franciac i Santa Seclina “tal i com són acostumats de vendre”, per un total de 5520 sous que serien pagats en varis terminis³⁵. Tots aquests diners periòdicament eren enviats allà on es trobessin els senyors. El mateix any 1342 els arrendadors dels drets dels Montcada a Caldes de Malavella es comprometien lliurar a un apotecari de Barcelona, que actuava com a procurador d’Ot de Montcada, els 440 sous deguts a dit senyor pels seus drets, i que originàriament havien d’haver estat portats a la ciutat comtal³⁶.

4.3.1.- Els drets jurisdiccional

La documentació és prou eloqüent per identificar els eixos bàsics dels drets senyorial dels Montcada que varen definir el seu domini sobre Llagostera. D’entrada, i sobretot, els membres de la casa de Montcada eren senyors jurisdiccional del terme del castell de Llagostera. Això significava, a grans trets, que eren els dipositaris de l’antiga autoritat pública – d’arrels carolíngies o encara més llunyanes – i que, per tant, era a ells a qui corresponia establir i aplicar les lleis i organitzar bona part dels aspectes bàsics de la societat llagosterenca. En aquest sentit, és essencial tenir present que el castell de Llagostera no era un castell qualsevol, sinó un castell “terminat”, és a dir, el centre d’un districte sotmès a unes mateixes normes i unes mateixes autoritats que, és clar, corresponien als

35 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.22 (26-IV-1342). De l’arrendament se n’exceptuaven expressament els rèdits procedents de la cúria de Caldes de Malavella i l’altra meitat dels lluïsmes i foriscapis; però, en canvi, incloïa delmes i tasques “tant de pa com de vi, lli cànem i carnatge de qualsevol gènere” procedents d’uns, de moment, misteriosos dinou masos, així com “dos batllius” no menys misteriosos percebuts sobre els rèdits de dits masos

36 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (26-XI-1342)

Montcada com a possessors del castell. No era en va que la donació del 1324 s'esforçava a detallar els límits precisos del terme de Llagostera atès que era justament en aquest àmbit on es podien exercir els drets que es concedien. L'existència d'aquests límits quedava ben clara a la gent de fa set-cents anys. Així, el 1332 les autoritats prohibien a un home que sortís “amb els seus peus o els d'un altre del terme del castell de Llagostera” i escapés així de la seva jurisdicció³⁷.

L'autoritat dels senyors jurisdiccional s'exercia, en primer lloc, sobre tres qüestions: la promulgació de lleis i normes, l'administració de justícia i la defensa. De la potestat normativa dels Montcada en tenim poques dades però no hi ha dubte que existia: el 1343, per exemple, un veí de Cassà de la Selva en el moment de manllevar diners es comprometia a no acollir-se a qualsevol moratòria o pròrroga de deutes que pogués promulgar Ot de Montcada³⁸. Pel que fa a l'administració de justícia, Llagostera era la seu d'una cúria, cort o tribunal de justícia els oficials de la qual – el jutge, el batlle, els saigs, el pregoner o el carceller – eren anomenats pels Montcada o pels seus representants. De moment, no s'ha identificat cap d'aquests nomenaments referits a les institucions de Llagostera tot i que no devien diferir gens dels de Caldes de Malavella que, en canvi, sí que s'han conservat. Així, a primers de gener del 1334, Ferrer de Llagostera “procurador del noble senyor Ot de Montcada” arrendava per dos anys el càrrec de pregoner i corredor de subhastes de la jurisdicció de Caldes de Malavella; i, a finals d'agost del 1335, davant del mateix procurador, juraven el seu càrrec els dos saigs i el carceller de la cort caldenca, amb tota la solemnitat del llenguatge vassallàtic³⁹.

De l'actuació de la cort i els oficials de Llagostera en tenim alguns exemples. El 1330 Simó Flota, saig del castell de Llagostera, i per ordre de Ferrer de Llagostera, procurador d'Ot de Montcada, i de Miquel Serra, jutge del mateix castell, entregava un camp objecte de litigi a qui havia guanyat el plet; el 1333 les autoritats de Cassà de la Selva obligaven a varis veïns d'aquest lloc presentar-se davant

---

37 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (8-IV-1332)

38 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (25-IV-1343)

39 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (8-I-1334) i vol.12 (28-VIII-1335)

“la cúria i el batlle de Llagostera”; i el 1335 Guillem Domènec com a “batlle de Llagostera pel noble Ot de Montcada” rebia 40 sous varis homes de Cassà de la Selva com a remissió de les demandes que tenia contra ells⁴⁰. I, quan calia, els malfactors eren empresonats: el 1331 un home de Cassà de la Selva estava retingut al castell de Llagostera – segurament a requesta de la cort cassanenca – perquè un ciutadà de Girona l’havia denunciat per morós; i els anys 1331 i 1332 varis cassanencs eren a la presó de Llagostera sembla que per haver tingut tractes amb un bandits, foragitats per les autoritats locals⁴¹. El control dels mecanismes de justícia també posava en mans dels senyors jurisdiccionals les de vegades gens menyspreables quantitats percebudes com a multes. S’acaba d’exposar el cas dels cassanencs del 1335 però hi ha més exemples: un any abans Ferrer de Llagostera, definit com a “procurador del noble Ot de Montcada i regent de la jurisdicció de Cassà per dit noble”, sancionava amb 400 sous dos veïns del lloc – pare i fill – per haver falsejat el testament d’una muller, dona del primer i mare del segon⁴².

Malgrat la cessió dels drets jurisdiccionals per part de la monarquia l’any 1324, podria ser que els oficials reials de Girona – de forma legal o il.legal - seguissin mantenint, ni que fos puntualment, una certa influència sobre els afers de Llagostera. N’és un bon exemple la demanda que, segurament, el 1328 feia arribar Pere de Cardonets, oficial reial, a través d’un cert Ramon de Gornau, al batlle de Llagostera, ordenant el sobreseïment de tota demanda - prèvia composició

40 ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, número 570 (2-VII-1330); AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (10-VIII-1333) i vol.11 (11-XI-1335)

41 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (31-X-1331), (30-VIII-1331) i (1-VII-1332). En el segon dels casos, Guillem Vengut, del Vilar, i Pere Ferrer, de Sureda, els dos de Llagostera, s’oferien per portar el detingut a Cassà de la Selva. La presència de veïns de Cassà de la Selva a la presó del castell de Llagostera s’explica perquè si bé la senyoria jurisdiccional cassanenca també pertanyia als Montcada, el domini del castell de Cassà de la Selva estava en mans d’una altra nissaga, a Lluís SALES i FAVÀ, “El setge i l’ocupació del castell de Cassà de la Selva (1329): un conflicte jurisdiccional provocat per les alienacions del poder reial”, a *Quaderns de la Selva*. Número 22. Girona, 2010, pp.55-77

42 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (20-XI-1334)

pecuniària – contra un home d'Argimon, acusat de violències: “*Al amat an Martin Ferran, batla de Llagostera, de mi en R. De Gornau. Salutz. Fas vos a sseber que yo, a instancia e a prechs d.en P. de Cardonetz, porter del senyor Rey, he dafanida tota question e demanda que en Marcial, fill d.en G. P., d.Argimon, agues ab vos ne ab la cort per rahon de la beraya que ach an Jacme Escat ab an P. Martin e moltz d.altres ab el. E axi, dic vos e us man e ancara.us en prech que vos per amor de mi, li dempnetz totes obligacions e manleutes e escriptures qui fassen contra el per la rahon demondita e, ancara, li.n fessatz carta de diffinicion si l.en vol. E aço fetz si.us plau. Donatz a vos XX ss que.us ne fas donar per composicion. Dada en Gerona. Dissapte apres Sen Berthomeu.*”⁴³.

De la defensa del terme i dels seus habitants també se'n cuidaven els oficials senyoriais. No sorprèn, per tant, veure'ls proveint-se d'armament. És, ni més ni menys, el que feia el 1341 Ferrer de Llagostera quan rebia del batlle de Caldes de Malavella deu capells de ferro, deu gorgueres, deu cuiraces, dos feixos de fletxes i dos de llances, a més d'altres peces menors, que el batlle havia rebut de l'aleshores ja difunt Ot de Montcada temps enrere⁴⁴. I, encara, com s'ha exposat al capítol 1, el ventall de drets jurisdiccionals dels Montcada es completava amb el control de les notaries de Llagostera i Caldes de Malavella⁴⁵.

4.3.2.- Altres drets: servitud i emfiteusi

Més enllà de tots els drets lligats a la jurisdicció, els Montcada disposaven encara d'un ventall prou ampli de drets feudals. Així, continuaven essent senyors de persones pròpies, és a dir sotmeses a servitud. És veritat que la carta de franqueses del 1241 limitava l'abast de la remença però no la suprimia del tot perquè ni totes les dones eren solteres ni tothom que es redimia ho feia per quedar-se en una de

43 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21, fulls solts del final (Agost 1328)

44 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (28-IX-1341)

45 De drets pròpia ment jurisdiccionals n'hi havia d'altres com, per exemple, el control de pesos i mesures o de la farga de destret. El que passa és que, per ara, no ha estat possible documentar-ne l'exercici per aquests anys del primer terç del segle XIV

les parròquies beneficiàries del privilegi. Les redempcions, doncs, seguien essent percebudes pels nous senyors de Llagostera. El 1333, per exemple, Ferrer de Llagostera, com a procurador d'Ot de Montcada, redimia, d'una banda, un home de Santa Seclina per la gens menyspreable quantitat de 140 sous; i, d'altra banda, a una vídua de Caldes de Malavella, per 70 sous⁴⁶. I, encara, els Montcada gaudien d'una quantitat important de drets sobre múltiples immobles – habitatges i, sobre-tot, peces de conreu - pels quals els seus tinents – i d'acord amb els principis del règim emfitèutic – n'havien de satisfer un seguit de censos. El 1341, per exemple, el dot d'una dona, originària de Santa Seclina però casada a Llagostera, incloïa una feixa, dita Feixades, al pla de Benaula que era tinguda sota el domini del Pere de Montcada⁴⁷. Les possessions que els veïns de Llagostera tenien a les parròquies veïnes, és clar, també podien estar sotmeses al domini dels Montcada. Era el cas d'un camp amb arbres a Santa Seclina que el 1341 Bernat Vives, la seva dona i la seva mare, ambdues anomenades Berenguera, venien per 135 sous, i salvant novament el dret de Pere de Montcada a rebre la tasca i la dècima; o d'un quadró a la Coma Grosa de Caldes de Malavella venut el 1343 per 100 sous per Pere Martí i Francesca, sa muller, a Pere Carrera, a la seva dona i a la seva mare, totes dues anomenades Ermessenda, i també sota el dret de Pere de Montcada⁴⁸.

5.- ELS ALTRES SENYORS

Malgrat tots els seus drets i la seva omnipresència, els Montcada no eren els únics senyors de Llagostera. Ni molt menys. D'una banda, i tal i com ja s'ha exposat, durant els llargs anys de domini comtal i reial, els monarques catalans havien anat fent donacions puntuals dels seus drets a Llagostera a diferents senyors, especialment eclesiàstics. I, d'altra banda, la senyoria dels sobirans devia coexistir amb la de senyors de menys volada – bàsicament laics – l'origen dels quals es confon amb els de la mateixa població i que potser devien la posició a la seva participació en els desordres del segle XII, més amunt esmentats.

46 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (14 i 27-VIII-1333)

47 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (28-VII-1341)

48 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (16-IX-1341) i vol.25 (7-VI-1343)

5.1.- Els senyors eclesiàstics

5.1.1.- L'abat de Sant Feliu de Guíxols. El capbreu de Panedes del 1319

Dels senyors eclesiàstics, aquells que més bé ens són coneguts són, sense cap mena de dubte, els abats de Sant Feliu de Guíxols. Encara que no sigui possible determinar amb precisió els orígens de la seva senyoria, el cenobi guixolenc disposava de drets i possessions als límits entre Llagostera i la vall d'Aro ja als segles X i XI. Així, el 1014 els comtes Ramon Borrell i Ermessenda donaven al monestir de Sant Feliu de Guíxols “l'alou que anomenen Hispanitat – és a dir, antigament tingut segons els dret dels “hispanos” -, que és al dit comtat – de Girona -, dins dels termes de la vall d'Aro o de Llagostera, i a Romanyà, i als Torns, o a Solius, i a Fanals, i a Calonge, i a Panedes”, i l'alou era cedit “amb cases, casals, horts, hortals, arbres fructífers i infructífers, terres, vinyes, boscos i garrigues, , molins, conreus i erms, pedres i fonts, arbres de glans grans i petits, prats, pastures, aigües”⁴⁹. Sigui com sigui, el cert és que els abats guixolencs disposaven d'un gruix compacte de drets al veïnat de Panedes, justament als límits entre la vall d'Aro i el terme llagosterenc.

La seva composició ens és ben coneguda gràcies a la conservació del capbreu que l'abat va fer redactar a finals de l'any 1319, i on habitants del veïnat reconegueren els drets que els sotmetien al seu senyor. En aquell moment integraven els dominis abacials prop de dues-centes cinquanta peces de terra la immensa majoria de les quals – concretament dues-centes vint-i-una - formaven part de dotze masos i una borda que constituïen la columna vertebral del domini. Totes les peces de terra estaven sotmeses al pagament de la tasca i de la dècima – igual, de fet, que les parcel·les sota la senyoria dels Montcada – i, a més, els masos i la borda estaven fiscalitzats per un seguit d'obligacions que gravaven

⁴⁹ Joan BLANCO de la LAMA, *El monestir de Sant Feliu de Guíxols (segles X-XI). La formació del domini*. Sant Feliu de Guíxols, 1991. Document número 3 (7-V-1014). De fet, ja el 968 el rei carolingi Lotari havia confirmat al monestir el seu alou d'Hispanitat, a AA VV, *Catalunya Romànica*. Barcelona, 1989. Volum VIII. Empordà-I, pàgina 268 (17-V-968)

el conjunt del patrimoni. D'entrada, sobre els seus tinents pesava la servitud, és a dir, es reconeixien persones pròpies i sòlides de l'abat. A favor d'aquest senyor també estaven obligats a realitzar alguns serveis en treball, bàsicament joves o llaurades a les terres abacials, cavades i veremades a les seves vinyes i, finalment, tragines, o serveis de transport des de Panedes fins al monestir guixolenc. I, encara, tots els veïns de Panedes havien de proveir una tina i mantenir-la – concretament netejar-la i tenir-ne cura dels cèrcols - on es guardava el vi procedent dels raïms dels censos que cobrava l'abat el qual, això sí, havia de proporcionar el menjar als treballadors.

Més enllà d'aquestes càrregues, entre el que pagaven els diferents masos es documenten diferències importants, fruit sense dubte dels acords que cada tinent havia anat establint amb el senyor al llarg dels anys. Així, els tinents del mas Bofill satisfien a l'abat 2 diners – que corresponien a l'antic lliurament d'un porc que, pagant, els antics tinents havien monetaritzat –, un parell d'ous quatre vegades a l'any – possiblement Nadal, Pasqua, Sant Joan i Sant Pere i Feliu –, així com un poll al batlle en temps de trascolar el vi⁵⁰. Els habitants del mas Font, en canvi, satisfien 15 sous, una aimina de civada i una mitgera de forment – i, a més, a mesura del vell mercat d'Anyells, fet que evoca l'antiguitat d'aquestes prestacions – i un pernil que servís per alimentar tres cavallers, prestació també ja anacrònica a principis del segle XIV⁵¹. I, encara, Dalmau Sagrera, veí de Panedes, capbrevava dos masos, el mas Feliu i l'antic mas de Jaume de Panedes, i, per tots dos, feia un sol – i no simbòlic pagament – de 25 sous⁵². Aquests exemples són suficients per il·lustrar l'abast del domini abacial sobre alguns masos de Panedes però el Quadre 1 ofereix de tot plegat una visió sistemàtica.

---

50 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergamí número 90 (30-XII-1319)

51 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergamí número 90 (30-XII-1319)

52 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergamí número 90 (29-XI-1319)

Quadre 1: Capbreu de l'abat de Sant Feliu de Guíxols del seus drets al veïnat de Panedes. Pagaments entregats per cada mas

Mas	Pagaments a l'abat	Pagaments al batlle abacial
Mas de Pere Carp	2 diners per Nadal Dues terceres parts d'una jova i d'una veremada Una tragina si té animal Manteniment de la tina abacial	
Mas de Ramon Carp	Dos ous per Pasqua Un parell d'ous a les quatre festes principals Dues gallines per Nadal Mitja alberga Manteniment de la tina abacial	
Mas Llorenç	2 diners per Nadal Un parell d'ous a les quatre festes principals Dues cavades Mitja jova Una tragina Manteniment de la tina abacial	Un poll de trescol
Mas Sabet	Res	Res
Mas Bofill	2 diners per un porc per Nadal Un parell d'ous a les quatre festes principals Dues cavades Una veremada Una jova Una tragina Manteniment de la tina abacial	Un poll de trescol
Mas Font	15 sous per Nadal Una aimina de civada Una mitgera de forment Un pernil per a quatre cavallers Dues cavades Una veremada Una tragina Manteniment de la tina abacial	
Mas Cornellà	Dues gallines per Nadal 6 diners per Nadal Un parell d'ous a les quatre festes principals Una jova si té bous Una tragina Una cavada Una veremada Manteniment de la tina abacial	
Mas Saguals	2 diners per un porc per Nadal 1 diner per Nadal Dues gallines Un parell d'ous a les quatre festes principals Una veremada Una tragina Manteniment de la tina abacial	Un poll de trescol
Borda d'en Alegret	Res	Res

Mas de Nicolau Puig	Un terç de pernil per a tres cavallers Una gallina Un terç de 2 diners Un terç d'una quartera de forment Un terç d'una quartera de civada Una jova Una tragina Una cavada Una veremada Tres ous per Pasqua Manteniment de la tina abacial	
Mas Jaume	25 sous junt amb mas Feliu	
Mas Feliu	25 sous junt amb mas Jaume	
Mas Viader	Dues cavades Una veremada Una jova Una tragina Manteniment de la tina abacial	Un poll de trescol Una alberga entre Nadal i Carnestoltes
Mas Martí	12 diners per Nadal 2 diners per un porc Un parell d'ous a les quatre festes principals Una jova Una tragina Dues cavades Una veremada Manteniment de la tina abacial	Un poll de trescol Una alberga entre Nadal i Carnestoltes
Mas Sagrera	Una gallina 2 diners per un porc Manteniment de la tina abacial	

5.1.2.- L'església de Sant Feliu de Girona

Un segon senyor eclesiàstic que tenia un lloc preeminent a la Llagostera medieval era l'església de Sant Feliu de Girona, específicament la seva pabordia de Tordera. Més amunt s'ha esmentat com a finals del segle XII ja disposava de masos a Llagostera; i beneficiada potser no tant per la monarquia com pel llinatge cavalleresc dels Llagostera, està clar que des de mitjans del segle XIII a més dels masos ja tenia les corresponents persones pròpies. El 1269 Bernat Martí, del veïnat de Llorreda, s'asservia a favor de Sant Feliu en casar-se amb una dona del mas Martí i era Guillem Mestre, el batlle de la institució, el que en rebia el sotmetiment⁵³. I els

⁵³ ADG, Sant Feliu, Tordera, número 118 (18-V-1269)

asserviments a favor d'aquesta senyoria eclesiàstica s'anirien produint al llarg de les dècades següents: Guillem, dona de Guillem Bofill, ho feia el 1302 en mans de Pere Jaume, batlle de dita església; el 1324 era el torn de Maria, filla de Pere Ferrer, del veïnat de Sureda, i dona de Guillem de Mata; i el 1341, finalment, els germans Nicolau i Ramon Martí, fills d'Arnau Martí, de Llagostera, afirmaven ser persones pròpies i sòlides de paborde de Tordera de Sant Feliu de Girona⁵⁴. Molts d'aquests asserviments explicitaven que es produïen al moment d'entrar en possessió d'un mas o de casar-se amb algú que ja hi vivia i que, per tant, podia ser-ne l'hereu. El 1315 ho feien Arnau Caner i la seva esposa, els dos de Llagostera i invocant ella la seva condició lliure gràcies al privilegi de Jaume I, en convertir-se en possessors de la borda que havia estat de Pere Esteve; el 1324 Brunissenda, filla de Pere Joan, del veïnat de Pi, i casada amb Pere Creixell, del veïnat de Ganix, s'asservia per raó del mas on s'havia casat; i el 1331 era un home de Caldes de Malavella, prèviament redimit pel paborde de Novembre de la Seu de Girona, que, en casar-se al mas Revell, s'asservia a favor del paborde de Tordera⁵⁵. A la dècada de 1330 Arnau Bernat, el sagristà de Llagostera, actuava com a procurador d'aquesta institució a la població: era al seu davant que el 1335 Elisenda, dona de Bernat Martí d'Aturagay, s'asservia a favor de Sant Feliu per haver entrat al mas Aturagay; i, l'any següent, el mateix sagristà rebia l'asserviment Guillem Revell, de Llagostera, per haver-se casat amb Caterina, possessora del mas Revell, més amunt esmentat⁵⁶.

L'enfortiment dels drets de Sant Feliu de Girona al pla de la Selva va continuar al segle XIV gràcies a les necessitats de la monarquia. Així, una disposició de Jaume II del 1306 ens fa saber que el rei Alfons el Franc, va vendre a la canònica alguns

54 ADG, Sant Feliu, Tordera, pergamins sense numerar (26-XII-1302); (1-VIII-1324) i (2-VIII-1341)

55 ADG, Sant Feliu, Tordera, pergami sense numerar (19-I-1315); número 288 (9-V-1324); pergami sense numerar (31-XII-1331). I, més exemples: el 1318 un home originari de Caldes de Malavella reconeixia la seva servitud perquè es va casar al mas Mestre de Llagostera; el 1344 Brunissenda, dona de Jaume de Pedres, de Llagostera, s'asservia per haver-se casat al mas Pedres; i, cinc anys més tard, Arnau Benjamí, també de Llagostera, es declarava hereu del mas Benjamí, i per tant, esdevenia home propi i soliu de Sant Feliu de Girona; a ADG, Sant Feliu, Tordera, pergamins sense numerar (7-I-1318); (14-XI-1344) i (13-IV-1349)

56 ADG, Sant Feliu, Tordera, pergamins sense numerar (8-II-1335) i (27-II-1336)

masos a Llagostera i a Caldes de Malavella que, més tard i igual que havia passat amb la venda de la senyoria de Llagostera als Rocabertí, la cort de Montsó havia revocat la venda. La decisió de Jaume II havia estat encarregar que es valoressin els masos a fi de, quan fos possible, recomprar-los al monestir⁵⁷.

5.1.3.- El clergat parroquial

L'existència tant d'una església – i, més específicament, d'una església parroquial - a Llagostera com dels sacerdots que hi servien pot documentar-se des de ben aviat, tal i com il·lustrarà el capítol següent. Ara tan sols cal destacar que els membres del clergat parroquial també disposaven de drets feudals. Així, ja el 1227 Ramon, prevere establert a l'altar de Santa Maria de l'església de Llagostera, redimia una noia de la qual no s'especificava l'origen per 15 sous; i, gairebé cent anys més tard, era venuda una terra a l'indret de l'Estanyet, a Caldes de Malavella, sota el domini del mateix altar el clergue del qual tenia dret a percebre'n la tasca⁵⁸.

Entre el clergat parroquial mereix una menció especial Arnau Simó - personatge important dins la societat llagosterenca, de l'activitat econòmica del qual se'n donaran més detalls als darrers capítols - que, tot i que devia disposar dels seus propis drets feudals, sembla que bàsicament negociava amb els dels altres. El 1333, per exemple, Bernat Eixandri, clergue ebdomadari de l'església caldenca, venia a Arnau Simó per 1020 sous i durant set anys la meitat del forment, l'ordi, la civada, els llegums, el mill, la melca, el lli i el cànem corresponents al seu benefici, així com la meitat del forment de les vigílies que percebia a la parròquia de Caldes de Malavella i al lloc dit "lo Reial" de Franciac⁵⁹. Sis anys després, però, era Bernat Eixandri que recomprava aquests mateixos drets per 800 sous que

57 ACA, Cancelleria, vol.203 (13-VII-1306)

58 ADG, Pia Almoïna, Cassà de la Selva, número 548 (23-VIII-1227); i AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (31-I-1323)

59 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (8-IX-1333)

serien pagats al llarg dels quatre anys següents⁶⁰. Arnau Simó també adquiria directament collites als productors, tal i com ho mostra la compra que el 1334 feia per set anys a un matrimoni de Caldes de Malavella i al seu fill i a la seva jove de la tercera part dels esplets de pà, vi, lli i cànem del mas Ros, i per un preu total de 500 sous⁶¹.

5.1.4.- Altres senyors eclesiàstics

Al costat dels dos cenobis consagrats a Sant Feliu, el gironí i el guixolenc, i del clergat parroquial, encara, és possible identificar altres senyors eclesiàstics a la Llagostera medieval. Tots ells constituïen institucions importants per bé que els seus drets a la població eren limitats.

Així, es documenten activitats de la sagristia de la Seu gironina. Ja el 1240 va ser necessari un arbitratge per aclarir quines eren les mesures amb què aquesta institució havia de rebre les seves rendes a Caldes de Malavella; i el 1323 Bernat Esteve, de la parròquia de Llagostera, junt amb la seva esposa i la filla d'aquesta i del seu primer marit, venien per 52 sous a un home de Caldes de Malavella un camp al costat del camí públic de Llagostera, sota el domini del sagristà de la Seu de Girona⁶². També era present a Llagostera l'abat del relativament allunyat monestir empordanès de Vilabertran, ja esmentat més amunt com a beneficiari de les donacions dels monarques al segle XII. No manquen exemples puntuals dels seus drets: el 1250 es redimia Berenguer Benjamí, home propi seu, de Llagostera, per 70 sous; i el 1337 dos veïns de Caldes de Malavella, pare i fill, venien a Ermessenda Carrera i al seu fill Pere, de Llagostera, una feixa a la Coma Grossa a aquesta darrera població per 480 sous – que, això sí, es pagarien al llarg d'un any en dos terminis – la qual era

60 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.14 (29-XI-1335). I passat un any sembla que el sacerdot comprador, potser incapaç de fer front a la satisfacció del preu, s'associava a dos veïns per tirar endavant la compra, a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (30-XI-1336)

61 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (8-I-1334)

62 ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, número 649 (22-XI-1240); i AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (18-IV-1323)

tinguda per l'abat empordanès que en rebia la tasca i la dècima de tot el que s'hi collís⁶³.

Tot i que la base del domini a les terres gironines del priorat barceloní de Santa Anna era la vila de Palafrugell, aquell s'estenia fins la plana de la Selva, possiblement com a successora de l'Orde del Sant Sepulcre, beneficiari de la donació del 1130. El priorat disposava de drets sobre parcel·les com la feixa a l'Olmera de Llagostera que el 1335 era venuda per 200 sous⁶⁴. Els seus drets també incloïen el sotmetiment servil de famílies de la població, tal i com posen de manifest la redempcions atorgades els anys 1347 i el 1348 per l'administrador de la senyoria a favor de Berenguer Buada, de Llagostera, i de Brunissenda, filla d'Arnau Buada, del mateix lloc, per 100 sous i per l'acostumada quantitat de 2 sous i 8 diners respectivament⁶⁵. Un veí de Llagostera actuava el 1346 com a batlle del prior de Santa Anna en nom del qual rebia seguretats d'un home de Santa Seclina pel que feia a un camp tingut sota el domini del priorat⁶⁶. I, en darrer lloc, el monestir benedictí de Sant Salvador de Breda – la presència del qual a Llagostera es remuntava, tal i com s'ha exposat, al segle XII -seguia disposant d'alguns drets a la zona, com demostra que el 1311 es fes confirmar per Jaume II la donació d'Alfons el Cast⁶⁷.

---

63 ADG, Sant Feliu, Tordera, número 125 (17-XII-1250) i AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.14 (1-VI-1337). I el 1323 Benjamí de Gascons i la seva muller havien venut a un comprador de Caldes de Malavella un camp ubicat en aquesta darrera parròquia tingut també per l'abat de Vilabertran que en rebia igualment la tasca però només un quart de la dècima; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (26-V-1323)

64 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.9 (7-I-1335)

65 ADG, Notaria episcopal, vol.G19 (1-X-1347) i Pia Almoïna, Cassà de la Selva, número 781 (4-XI-1348)

66 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.29 (4-I-1346)

67 ACA, Cancelleria, vol. 203 (13-VII-1306). I, de fet, la presència dels drets del monestir de Breda a Caldes de Malavella es documenta amb regularitat. El 1333, per exemple, l'abat rebia la tasca sobre un hort situat a l'Horta de Caldes de Malavella; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (18-XII-1333)

5.2.- Els senyors laics

Al costat de les senyories eclesiàstiques, també n'existien de laiques que, si bé menys nombroses, no deixaven de tenir importància en la societat llagosterenca de les primeres dècades del tres-cents.

5.2.1- Els Llagostera

De totes elles, la que més sembla destacar és la dels Llagostera. Els orígens d'aquesta família, ara per ara, no poden resseguir-se més enllà de finals del segle XII. Així, l'any 1172 un cert Bernat de Llagostera tenia drets sobre un mas a Cassà de la Selva; i el 1179 un personatge anomenat Pere de Llagostera figura entre els testimonis del document referit a la farga de Caldes de Malavella, més amunt esmentat⁶⁸. No és fins a principis del segle XIII que les notícies es fan més clares. En aquesta època ja és possible identificar algun membre de la nissaga ocupant càrrecs eclesiàstics d'importància mitjana a les principals esglésies de Girona. L'any 1211, per exemple, Pere de Llagostera era esmentat com a sagristà segon de la Seu; i el 1220 Berenguer de Llagostera com a canonge de l'església de Sant Feliu⁶⁹. El 1243, d'altra banda, no només és possible saber que Berenguer de Llagostera - qui sap si el mateix d'abans - era sagristà de la Seu de Girona, sinó que tenia dos germans, Ramon i Arnau, així com drets senyorials a la zona de Sant Sadurní de l'Heura⁷⁰. A partir de 1270 comença a aparèixer a la documentació Arnau de Llagostera, també canonge de Sant Feliu però clarament lligat a la població. Així, el 1272 redactava una escriptura atorgada per Agnès de Vilar, de Llagostera, i el seu fill Pere; i, quatre anys més tard ja actuava com a notari de la població⁷¹. Està

68 ADG, Pia Almoïna, Cassà de la Selva, pergami número 162 (27-X-1172) i Arxiu Comtal de Medinaceli, fons Montcada, registre 592, fotograma 539 (18-XII-1179)

69 ADG, Pia Almoïna, Xugla, pergami número 91 (14-VII-1211) i Sant Feliu, Tordera, pergami número 519 (13-VIII-1220)

70 ADG, Pia Almoïna, Varia, número 120 (7-VIII-1243). I, com a sagristà segon de la Seu, era esmentat als anys posteriors; a l'ibidem, Girona II, número 19bis (12-V-1244) i Girona, número 10 (10-V-1254)

71 ADG, Pia Almoïna, Girona, número 119 (3-IV-1272) i Cassà de la Selva, número 245 (12-II-1276)

clar que, amb totes les evidències vistes fins ara, és impossible no pensar que si la canònica de Sant Feliu de Girona disposava de drets a Llagostera, aquests devien provenir, en una o altra mesura, de les donacions que havien de fer al seu favor els Llagostera, canonges gironins.

De tots els membres del llinatge el més ben documentat és el cavaller Ferrer de Llagostera que durant la tercera i quarta dècada del segle XIV va ser per excel·lència l'home fort dels Montcada a Llagostera i Caldes de Malavella. Tal i com s'ha pogut anar veient als paràgrafs anteriors, les seves aparicions a la documentació tenen a veure amb la gestió i defensa dels interessos de la casa de Montcada. Dels seus afers i del seu patrimoni personal, però, no en sabem massa cosa. El seu llinatge disposava d'una residència - qui sap si fortificada - al veïnat del Vilar on el 1370 Caterina, vídua d'un Ferrer de Llagostera que difícilment podia ser l'esmentat fins ara, rebia permís del bisbe per fer-hi missa amb un altar portàtil⁷². És molt interessant observar, però, que abans d'entrar al servei dels Montcada, Ferrer de Llagostera havia estat un funcionari reial, i no pas subaltern. D'aquest personatge sabem que durant la dècada del 1320 va acompanyar el monarca a l'expedició de Sardenya i, sobretot, que va ostentar la funció de batlle de Girona. Així, a principis de setembre del 1324 Jaume II li conferia el càrrec tot fent constar que havia acompanyat l'infant Alfons a l'expedició sarda i manava els jurats i prohoms gironins que l'obeïssin⁷³. Poques setmanes després, encara, el rei li donava 1500 sous a fi que adquirís un cavall; i els anys posteriors algunes missives del bisbe de Girona el descobreixen actuant com a batlle reial⁷⁴.

Ignorem en quin moment i per quines raons abandonà el servei reial i, retornant a la seva zona originària, entrà a les ordres dels Montcada. De fet, el poc més que sabem és gràcies a les seves darreres voluntats atorgades el 1348. Així, el juny d'aquest any trobant-se malalt - molt possiblement de pesta -, Ferrer de Llagostera, "cavaller del terme del Castell de Llagostera", atorgava testament

---

72 ADG, Lletres episcopals, vol.U60 (9-III-1370)

73 ACA, Cancelleria, vol.233 (9-IX-1324)

74 ACA, Cancelleria, vol.302 (4-XI-1324) i ADG, Lletres episcopals, vol.U2 (24-X i 5-XI-1326)

escollint com a marmessors el seu fill Ferrer de Salelles, un home de Sant Feliu de Guíxols i Berenguer de Santa Coloma, el seu confessor i ebdomadari de l'església de Llagostera dins la qual, a més, demanava ser enterrat⁷⁵. El document no és ni particularment llarg ni complex però a fi d'alleugerir-ne la lectura, els seus continguts es presenten esquematitzats al Quadre 2.

Quadre 2: Testament de Ferrer de Llagostera, 1348.

Beneficiari	Quantitat
Clergues de Sant Feliu de Llagostera	10 sous
Ornamentació de l'altar de Santa Maria de Sant Feliu de Llagostera	10 sous
Ornamentació de l'altar de Sant Joan de Sant Feliu de Llagostera	10 sous
Ornamentació de l'altar de Sant Feliu de Sant Feliu de Llagostera	10 sous
Ornamentació de l'altar de Sant Pere de Sant Feliu de Llagostera	5 sous
Ornamentació de l'altar de Sant Julià de Sant Feliu de Llagostera	5 sous
Capella de Sant Ampèl.lit de Panedes	5 sous
Capella Sant Llorenç de Llagostera	5 sous
Caritat als pobres	30 sous
Per celebrar misses per a la seva ànima a Sant Feliu de Llagostera	30 sous
Per celebrar misses per a la seva ànima a Sant Ampèl.lit de Panedes	5 sous
Per reparar injúries oblidades	200 sous
Obra de la seu de Girona	10 sous
Sant Feliu de Girona	10 sous
Per celebrar misses per a la seva ànima a les esglésies dels predicadors, els framenors i els carmelites de Girona	20 sous
Església de la Mercè de Girona	10 sous
Hospital Nou de Girona	10 sous
Església de Sant Feliu de Llagostera	Aniversari de 4 sous anuals
La seva mare	100 sous i usdefructuària dels béns mentre visqui
Les seves filles Constança i Sança, monges de Sant Pere de Barcelona	150 sous a cadascuna
La seva filla Alamanda, monja de Vallbona	150 sous
El seu fill Ferrer de Salelles	1 florí d'or
La seva filla Marquesa	1 florí d'or
El seu fill Guillem	3000 sous
El seu germà Guillem de Llagostera	400 sous deguts per un rossi
El seu fill Bernat	Hereu de tots els seus béns

75 ADG, Testaments, número 93 (11-VI-1348). Còpia del 1384

La informació que ens dóna el testament de Ferrer de Llagostera resulta d'interès per varis motius. D'una banda perquè ens permet conèixer la seva abundant família. Així, sabem que havia tingut no menys de vuit fills, tots vius en el moment d'atorgar testament: tres nois anomenats Ferrer, Guillem i Bernat, i cinc noies de nom Constança, Sança, Alamanda, Marquesa i *Jorquesa* – o *Jaquesa* – que no és esmentada al quadre anterior. També tenim constància d'un germà, Guillem de Llagostera, qui li havia venut a crèdit un rossí. Les darreres voluntats del cavaller també ens il·lustren sobre les seves aliances matrimonials perquè estipulen que si cap dels seus fills el sobrevisqués o volguessin entrar en religió – clàusules habituals als testaments de l'època –, aleshores l'herència recauria en el seu net Arnau de Terrades, fill de *Jorquesa*, la seva pròpia filla, i Narcís de Terrades, membre d'una nissaga de la petita noblesa empordanesa⁷⁶. Dels seus parents, encara, ens resta la constatació que la seva mare, el nom de la qual no es revela, era viva tot i l'edat avançada que devia tenir, ja besàvia. I, finalment, que la seva dona ja devia ser morta atès tan sols es menciona indirectament quan s'afirma que els diners deixats a les filles monges inclouen els llegats fets per la mare.

D'altra banda, el document del 1348 ens permet copsar quin era l'àmbit geogràfic on es desenvolupava la vida i s'exercia la influència de Ferrer de Llagostera. Així, és interessant que tingués filles als prestigiosos i relativament llunyans monestirs de Sant Pere de les Puel·les a Barcelona i de Vallbona de l'Urgell. També ho és la seva relació amb les principals institucions religioses de Girona, des de la catedral fins l'Hospital Nou, passant pels convents dels franciscans i els dominicans. Més intensa es mostra la seva vinculació amb les poblacions més properes a la seva llar, tal i com mostren els 200 sous deixats per reparar injúries oblidades. De la distribució d'aquests diners, d'entrada, se n'havien de cuidar els marmessors però auxiliats per l'ebdomadari dit del Vilar, de l'església de Llagostera. I, a més, del total, 50 sous eren destinats als pobres de Llagostera, 20

---

76 Sense cap voluntat de ser exhaustiu, membres d'aquest llinatge ja figuraven a la documentació del segle XII, per exemple a Josep Maria MARQUÈS (Ed.), *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s.IX-XIV)*. Barcelona, 1993, número 298 (29-I-1159), entre altres

sous al de Cassà de la Selva, 20 sous més als de Caldes de Malavella, i 10 sous als de la vall d'Aro. I, en quart lloc, Llagostera constituïa l'epicentre de les seves donacions, amb llegats a l'església parroquial i als seus altars, i a les esglesioles de Sant Ampèl.lit de Panedes i de Sant Llorenç.

Les darreres voluntats de Ferrer de Llagostera són, encara, interessants per algunes de les disposicions que ens remetien a les rendes que tenia i a la gestió que en feia. Així, l'aniversari de 4 sous que s'havien de pagar a perpetuïtat a l'església de Llagostera calia descomptar-los del cens de 6 sous que ja li satisfieia un cert Güitó de Cassà de la Selva. I, més destacable encara, és la disposició que els 150 sous deixats a cadascuna de les filles monges havien de ser invertits en la compra d'un violari, és a dir, d'un cens que percebria cadascuna d'elles de manera vitalícia, i que a mitjans del segle XIV era una forma habitual, per a qui s'ho pogués permetre, de garantir-se uns ingressos regulars i segurs⁷⁷. Aquest testament, finalment, es va completar un parell de setmanes després amb l'ofertament que el mateix Ferrer de Llagostera – que, per tant, encara era viu tot i que repetia estar greument malalt – feia a l'esmentat Berenguer de Santa Coloma i a Galceran de Montcorb, oficial episcopal, de la part que rebia del delme de la parròquia d'Aro a fi de reparar les injúries que tenia pendents i que valorava en 50 lliures⁷⁸.

Les aliances entre els Llagostera i altres membres de la petita noblesa comarcal, però, anaven més enllà del que es dedueix de les darreres voluntats de Ferrer de Llagostera perquè altres indicis mostren com un dels seus fills, també anomenat Ferrer, a finals de la dècada de 1330 havia emparentat amb la família dels Salelles, possiblement originaris de la mateixa Llagostera⁷⁹. D'aquesta nissaga

77 Josep FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-Lloc de Girona, 1267-1533*. Girona, 1995, pp.106-116

78 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.33 (29-VI-1348)

79 Per ara no hi ha indicis per saber si hi havia cap relació entre aquests Salelles, possiblement de Llagostera, i el veïnat de Salelles, a la parròquia de Sant Sadurní de l'Heura, i, per tant, entre ells mateixos i els Salelles estudiats per Josep Maria PUIG SALELLAS, *De remences a rendistes. Els Salelles (1322-1935)*. Barcelona, 1996

tampoc no en sabem massa res. Disposaven d'una residència fortificada, la força de Salelles - de la qual Ferrer, el fill de Ferrer de Llagostera, se'n declara hereu el 1352⁸⁰ – que, potser, correspondria a l'actual Torre de Sant Llorenç, al veïnat llagosterenc d'aquest nom. Dels seus drets sabem que ja al segle XIII disposaven de la farga de Sant Dalmai. El 1281, per exemple, Sibil·la de Salelles, vídua de Ramon de Puiggalí, establí dita farga la qual havia comprat a Arnau de Vilademany, important senyor de la comarca⁸¹. En qualsevol cas, el parentiu havia d'ampliar la influència de Ferrer de Llagostera atès que la documentació el descobreix de tant en tant com a tutor del seu fill, anomenat sovint Ferrer de Salelles, gestionant els béns dels Salelles. Així, el 1337 reconeixia tenir la farga de Sant Dalmai sota el domini de l'almoïna de la Seu de Girona; i el 1342 arrendava per 150 sous tots els drets que els Salelles durant un any havien de rebre a Vidreres⁸².

5.2.2. - Altres senyors laics

Val la pena de retenir la referència, per boirosa que sigui, als Salelles de Llagostera perquè, si més no, serveix per remetre'ns a les altres senyories laiques de la població. Així, la documentació de principis del segle XIV descobria en el cavaller Guillem Ros un altre membre de la petita noblesa local. Al capítol 6 s'aporten varis testimonis de la seva activitat – ni que fos puntualment – com a prestamista a favor de veïns de diferents llocs de la comarca i, igual que Ferrer de Llagostera, un testament del 1348 –segurament tement una mort propera – ens ofereix dades sobre la seva persona. Així, Guillem Ros declarava, també davant Galceran de Montcorb i Berenguer de Santa Coloma, confessor seu, que havia de reparar injúries a favor dels marmessors de Bernat Serní, clergue i sagristà de Vilade-

80 ADG, Pia Almoïna, Brunyola, número 166 (14-IV-1352)

81 ADG, Pia Almoïna, Brunyola, número 249 (17-XII-1281). Còpia del 1336. Una notícia de dos anys més tard ens fa saber que la farga era tingada pel senyor del castell de Brunyola, a *Ibidem*, pergami número 824 (20-I-1283). Pel que fa a Arnau de Vilademany, es pot consultar l'article d'Elvis MALLORQUÍ, "Els boscos de Cassà de la Selva", dins *Històries amagades de les Gavarres*. Girona, 2008, pp.131-139

82 ADG, Pia Almoïna, Brunyola, número 825 (15-X-1337) i AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.22 (6-IV-1342)

sens, difunt⁸³. La raó eren els cinc mitjos quartons de cera i les deixes que varen fer les difuntes Saurina i Brunissenda, esposa i mare de dit Guillem Ros, que ell encara no havia acomplert. A fi de cancel·lar totes aquestes obligacions, Guillem Ros oferia els seus béns com a garantia però molt especialment dos bous i una vaca de pèl vermell, sis porcs de pèl blanc, un citrell i dos vaixells de vi⁸⁴.

Un altre senyor originari de la comarca i, segurament, amb arrels rústiques era Pere Llombard que no dubtava en definir-se com a “hereu del mas Llombard”, de Caldes de Malavella. El 1346 Deuslomé Llagostera i la seva muller, de Llagostera, venien a un home de Caldes de Malavella i a Pere Esteve, de Llagostera, una feixa a la mateixa parròquia llagosterenca, per 70 sous i sota el domini de dit Pere Llombard que rebia la tasca de les collites que en sortissin⁸⁵. I el 1347 Pere Llagostera i el seu fill Deuslomé, acabat d’esmentar, els dos de Llagostera, atorgaven al seu favor una autèntica capbreuació. D’entrada, reconeixien ser-li persones pròpies i pagar-li un seguit de censos pel seu capmàs, dit Llagostera: per Nadal, 16 diners, una perna de porc – o també 16 diners – i, un any dos capons, i, un altre any, dues gallines; per Sant Pere i Feliu, mitja quartera rasa de forment i mitja quartera de civada, ambdues segons la mesura de pedra existent al mas Bernat de Llagostera, també tingut pel mateix senyor; i, finalment, reconeixien fer-li un jornal de podar vinyes una vegada cada any⁸⁶.

I, finalment, la documentació del segle XII, XIII i XIV permet entrellucar l’existència de cavallers i membres de la petita noblesa que, potser de forma temporal, varen disposar d’alguns drets sobre els habitants de Llagostera, tot i que en sabem ben poca cosa. És el cas del cavaller Guillem Bernat de Font-Roser, cavaller de Llagostera, la vídua del qual, Agnès de Vilar, adquiria el 1275 una vuitena

83 Sembla que a la parròquia de Viladesens el mateix cavaller Guillem Ros o la seva família hi gaudien d’alguns drets feudals atès que el 1344 la seva filla Brunissenda, vídua de Martí de Calabuig, arrendava per dos anys tots els drets que hi tenia; a AHG, Caldes-Llagostera, vol.27 (8-XI-1344)

84 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.33 (29-VI-1348)

85 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (26-III-1346)

86 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.31 (11-IV-1347)

part del delme de Santa Cristina d'Aro de la Pia Almoïna de la Seu de Girona per 1100 sous⁸⁷. Ara per ara, poca cosa més sabem d'aquest personatge si no és la sospita que la seva vídua podia ser parenta d'un cert Arnau de Vilar que el 1195 i junt a la seva mare, Pereta, oferia com esponsalici a la seva esposa, de nom Ermessenda, una possessió al Vilar de Llagostera i tres quartes parts del delme de Santa Pellaia⁸⁸. En aquest calaix de sastre dels altres senyors laics també hi podríem encabir Bernat de Colomers, personatge segurament emparentat amb Berenguer de Colomer, batlle reial de Llagostera a finals del segle XII i ja esmentat més amunt. Bernat de Colomers va ser durant anys el batlle dels Montcada a Caldes de Malavella però sembla que també disposava de drets a Llagostera. Si més no el 1323 passava comptes amb Arnau Seguer, definit com a home propi seu i encarregat de recaptar els seus drets a Llagostera; i, el mateix any, Bernat de Colomers i la seva esposa, Brunissenda, redimien per 100 sous a Berenguer Seguer, de Llagostera⁸⁹. Bernat de Colomers, finalment, tenia alguna relació amb un cavaller anomenat Ramon de Mont amb qui el 1324 reconeixia deure 700 sous al bisbe per la confirmació que el prelat havia fet a dit cavaller de la meitat del delme de Sant Cebrià de Lledó, i que el 1325 havia venut "certs masos a Llagostera" tot lliurant els diners rebuts a un canvista gironí.

6.- ELS CONFLICTES

Totes les aportacions que s'han anat realitzant als punts anteriors ens fan entendre la realitat social de la Llagostera d'ara fa set-cents anys. Amb tot, molts d'ells no deixen de representar una aportació parcial, en la mesura que poden transmetre una imatge d'equilibri i, sobretot, de consens que no tenia perquè correspondre's amb la realitat. Parlar de relacions socials a l'edat mitjana – igual, de fet, que a qualsevol altra època – equivalia a parlar de poder i autoritat i, és clar, això vol dir que hi havia gent que manava i gent que obeïa. El risc de

87 ADG, Pia Almoïna, Aro, número 46 (23-I-1275)

88 ADG, Pia almoïna, Cassà de la Selva, número 644 (Febrer 1195)

89 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (29-IV i 17-X-1323)

conflictivitat - entre uns i altres però també entre els mateixos que ostentaven el poder - formava part d'aquesta realitat. Saber si el risc va acabar esdevenint o no conflicte obert és el que, amb no massa dades disponibles, intentarà fer la darrera part del capítol.

6.1.- Les lluites senyorials

La història política de l'occident medieval no es podria entendre sense les lluites, sovint inacabables, que enfrontaven els senyors feudals entre ells. Aquesta conflictivitat senyorial – que tot sovint prenia la forma de rivalitats locals entre poblacions veïnes – era també una realitat a la Catalunya medieval. I les terres de la Selva no eren una excepció. La consolidació a partir dels anys 1324 i 1326 d'un sòlid bloc territorial sota el domini dels Montcada va alterar seriosament l'equilibri de poder que havia existit fins aquell moment a la zona. D'entrada, en són un bon testimoni les queixes que feien arribar al mateix monarca els jurats de la ciutat de Girona per haver alienat parts del domini reial, contravenint així antics privilegis⁹⁰. Els conflictes entre la nissaga dels Esquerrer-Foixà i el casal de Montcada per la possessió del castell de Cassà de la Selva el 1329 en són un clar i primerenc exemple que, a més, hauria perjudicat gent de Llagostera⁹¹. I, de fet, ja fa alguns anys que els treballs de Josep Maria Pons i Guri i Mario Zucchitello han posat de manifest les greus controvèrsies que els Montcada varen tenir, d'una banda, amb la Seu de Girona; i, d'altra banda, amb l'abat del monestir de Ripoll, per la jurisdicció sobre els habitants de Lloret i Tossa respectivament⁹². L'arrel de l'enfrontament es trobava en la donació que el 1326 havia fet Jaume II a Ot de Montcada de la vila i el castell de Caldes de Malavella amb els drets que corresponien al terme del castell i que, segons el monarca i els Montcada,

90 Christian GUILLÉRE (Ed), *El Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*. Barcelona, 2000, documents número 77 (16-XII-1327) i 79 (18-I-1328)

91 Lluís SALES i FAVÀ, "El setge i l'ocupació ... op.cit."

92 Josep Maria PONS i GURI, "Jurisdiccions compartides a la Catalunya medieval", dins *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum III. Barcelona, 1989 i Mario ZUCCHITELLO, "Jurisdiccions compartides. Els exemples de Tossa i Lloret de Mar", dins *Quaderns de la Selva*. Número 13. Girona, 2001

s'estenien sobre els llocs de Caulers, Franciac, Santa Seclina, Lloret i Tossa. El contingut de la donació va ser des del primer moment contestada per la pabordia de Novembre de la Seu gironina i per l'abat ripollenc, que es consideraven els veritables senyors de la jurisdicció de Lloret i de Tossa. El conflicte, doncs, estava servit⁹³.

No ens ha de sorprendre, per tant, el rosari de dades que els fons, bàsicament episcopals, ens proporcionen sobre aquestes tensions les quals no podien deixar d'afectar Llagostera i els seus habitants. Així, a principis del 1328 el bisbe de Girona denunciava davant el vicari general de la diòcesi de Barcelona que els oficials d'Ot de Montcada de Cassà de la Selva i Llagostera desafiaven la jurisdicció eclesiàstica a Lloret alçant-hi forques i costells, i pretenent tenir el dret exclusiu sobre la notaria; i, poques setmanes després, el mateix prelat excomunicava Ot de Montcada tot invocant aquestes agressions als drets de l'església a Lloret⁹⁴. El 1334, en canvi, era Ferrer de Llagostera, actuant sempre com a procurador dels Montcada, que denunciava els atemptats del canonge gironí Guillem de Cornellà contra els suposats drets dels Montcada a Lloret⁹⁵. Els Montcada, en aquell moment potser el llinatge català més influent, aviat varen buscar el suport de poders superiors: el 1335 l'arquebisbe de Tarragona demanava al bisbe de Girona que no actués contra Ot de Montcada per l'afer de la jurisdicció de Lloret; i el 1339 el rei Pere el Cerimoniós confirmava la donació feta per Jaume II⁹⁶.

Pel que fa a la polèmica referida a la jurisdicció de Tossa, la situació va encarrillar-se el 1348 quan les dues parts varen arribar a un acord que preveia la com-

93 I alguns exemples menys espectaculars també ens fan sospitar de les males relacions entre les dues senyories. Així, el 1336 el bisbe demanava a Ferrer de Llagostera que empresonés alguns clergues de Cassà de la Selva acusats de crims però la demanda no devia ser obeïda perquè calia repetir-la un any més tard, a ADG, Lletres episcopals, vol.U6 (15-II-1336) i (10-II-1337)

94 ADG, Lletres episcopals, vol.U3 (14-I-1328) i Notaria episcopal, vol.G6 (8-II-1328)

95 ADG, Notaria episcopal, vol.G8 (5-II-1334)

96 ADG, Lletres episcopals, vol.U6 (28-II-1335) i Mario ZUCCHITELLO, "Jurisdiccions compartides... op. cit"

pra per part de l'abat de tots els drets dels Montcada a Tossa llevat dels d'alta justícia, és a dir, els que preveïen la mutilació de membres o la pena de mort. El preu de la venda era de 61000 sous dels quals 49000 sous havien de ser lliurats al comtat per l'abat, i els 12000 restants en el termini d'un any. És interessant retenir que els veïns de Tossa oferien els seus béns com a garantia de pagament dels 12000 sous, fet que fa suposar el seu interès d'allunyar-se de la potestat dels Montcada. La via de la concòrdia també va seguir-se nou anys després per l'enfrontament amb la Seu pels drets sobre la població de Lloret amb un arbitratge l'any 1357 que també deixava en mans dels Montcada exclusivament els drets altjusticiers.

Amb tot, les malvolences i els greuges creats durant dues dècades de tensions no varen desaparèixer, i la segona meitat del segle XIV va seguir caracteritzant-se per enfrontaments puntuals entre els Montcada i les veïnes senyories eclesiàstiques. Els motius concrets que desfermaven les lluites podien variar però – sempre, és clar, segons les fonts eclesiàstiques – coincidien en la pretensió dels Montcada d'exercir la seva autoritat sobre persones i béns sotmesos a senyors religiosos. El mateix 1348 s'amenaçava amb l'excomunió a Pere de Montcada, aleshores almirall reial d'Aragó, per haver obligat homes de senyoria eclesiàstica de Llagostera i de Cassà de la Selva a seguir-lo en la guerra del Rosselló; el 1357 tornava a ser amenaçat d'excomunió per forçar els homes sotmesos a senyors eclesiàstics de Llagostera, Caldes de Malavella, Cassà de la Selva, Vilobí i Franciac a pagar quèsties i a retre fermança, és a dir, a donar garanties davant d'un jutge cada vegada que oferien els seus béns com a garantia d'un contracte⁹⁷. No hi ha dubte que aquestes amenaces es feien efectives perquè el 1365 el bisbe manava els clergues de Caldes de Malavella, Cassà de la Selva i Llagostera que absolguessin Gastó de Montcada el qual, prèviament, havia estat excomunicat per prohibir els veïns d'aquests llocs sotmesos a senyories eclesiàstiques pagar la talla que els havia estat imposada⁹⁸. I, finalment, el 1374 l'amenaça d'excomunió era contra el procurador de Gastó de Montcada, anomenat Bertran de

97 ADG, Notaria episcopal, vol.G38 (28-IV-1357)

98 ADG, Lletres episcopals, vol.U37 (4-VIII-1365)

Vilanova, per haver atemptat contra els drets eclesiàstics a Caldes de Malavella i Franciac⁹⁹.

L'enumeració de tots aquests conflictes és suficient per fer-nos una idea de les tensions entre els senyors de Llagostera i les senyories veïnes. Així i tot, per arrodonir la qüestió cal plantejar-se quin era l'efecte que aquests enfrontaments podien tenir sobre els veïns de la Llagostera medieval. I, en aquest sentit, sembla que a l'edat mitjana les lluites entre senyors sovint tenien un paral·lel – més constant en el temps i amb unes dinàmiques pròpies – en les rivalitats entre poblacions veïnes que, és clar, estaven sotmeses a un o altre dels nobles enfrontats. És el cas, per exemple, de les tensions entre el bisbe de Girona i el comte d'Empúries al pla del Baix Ter¹⁰⁰. I en el cas de Llagostera les rivalitats entre els Montcada i l'abat de Ripoll atorgaven un context on els enfrontaments entre els veïns de Llagostera i els de Tossa per l'aprofitament dels boscos del massís de la Selva – dels quals se'n parlarà als capítols següents - podia cristal·litzar i perpetuar-se durant anys

6.2.- La resistència antisenyorial

La primera qüestió que cal formular a l'hora d'avaluar la possible existència d'alguna forma de lluita antisenyorial és el pes que els drets feudals podien tenir per als patrimonis i les famílies que els havien de satisfer. Trobar una resposta no és senzill però hi ha alguns exemples que evidencien les dificultats que, com a mínim, en certs casos, implicaven el pagament dels drets i càrregues feudals. El 1324, per exemple, el batlle de l'abat de Breda reclamava als tinents d'un mas de Cassà de la Selva 2 sous i 8 diners, 10 diners per una “fogassa cavalleril”, tres gallines i dues quarteres de civada; i, el mateix any, l'Almoïna del pa de la Seu de Girona denunciava a un altre veí de Cassà de la Selva pel cens de quatre mitgeres de forment que li devia¹⁰¹. El degoter d'exemples segueix a les dècades

99 ADG, Lletres episcopals, vol.U67 (8-XI-1374)

100 Xavier SOLDEVILA, “The “Emporitan War”, 1340s-1360s. A nobiliary war in medieval Catalonia.”, dins *War and Medieval Communities*. Glasgow, 2009 (En premsa)

101 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (11-I i 9-X-1324)

següents: el 1336 una quarantena de veïns de Lloret devien “foriscapis, censos, agrers i altres drets” endarrerits al cavaller Guillem de Lloret; el 1342 el jutge de Caldes de Malavella va segrestar nou mitgeres de gra a un veí de Franciac a fi que fos venut i del preu que se’n rebés es cancel·lessin els censos deguts a l’església de Franciac; i, poc temps després, el mateix jutge donava deu dies a un veí de la vila perquè pagués tot el que devia a l’abat de Vilabertran, a instàncies del qual, a més, estava excomunicat¹⁰². La pressió feudal podia portar a situacions com la renúncia que el 1292 feien Pere Pellicer, de Llagostera, i les seves dues germanes, Ermessenda i Alamanda, del mas Pellicer per causa dels “censos excessius” amb què els aclaparava el senyor del mas, l’església gironina de Sant Feliu¹⁰³.

En aquestes condicions no ens han de sorprendre els exemples de tensió entre els senyors de Llagostera i els seus sotmesos que es poden documentar al llarg del període estudiat. Unes tensions que no varen acabar en una revolta obrerta com les guerres pageses del segle XV però que podien implicar exemples individuals d’oposició molt clara – i fins violenta – a l’autoritat i les demandes senyorials. El 1342, per exemple, un home de Caulers es negava a asservir-se a favor d’Uguet de Rials, clergue establert a l’altar de Santa Maria de Llagostera, tal i com li exigia Guillem Sagrera, clergue de Llagostera i procurador de dit Uguet, perquè l’home de Caulers, en casar-se, havia entrat a viure al mas Vilarzell, de Caldes de Malavella, tingut sota la senyoria de l’altar. La intervenció de la cúria, però, va obligar l’home a asservir-se abans dels deu dies que li havien estat donats per fer-ho¹⁰⁴. L’exemple més contundent d’oposició al poder senyorial, però, prové d’un veí de Cassà de la Selva que el 1332 era empresonat – i posteriorment alliberat – perquè “va trencar les forques i el costell posats al lloc de Cassà per ordre del noble senyor Ot de Montcada”, a més d’agredir el seu procurador

102 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (20-IX-1336) i vol.23 (28-VIII i 21-IX-1342)

103 ADG, Sant Feliu, Tordera, número 309 (19-III-1292)

104 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (25-X-1342)

que no era altre que Ferrer de Llagostera¹⁰⁵. Amb tot, no sempre la contestació individual als drets feudals – o, més específicament, a un o altre dret en particular – prenia formes violentes. El recurs als tribunals també està documentat i, a més, amb resultats no sempre favorables a la noblesa. Així, el 1330 Ot de Montcada renunciava a continuar endavant amb un plet que l'enfrontava amb Guillem Vengut, de Llagostera, pel lluïisme d'un camp, dit Camp de la Calç, situat al pla de Llagostera¹⁰⁶.

És possible que els exemples individuals de contestació del poder nobiliari no fossin sinó casos aïllats. Al seu costat, però, es poden documentar iniciatives col·lectives que, a través de demandes judicials o queixes al monarca, tenien per objectiu no subvertir el règim feudal en la seva totalitat sinó reformar-ne aspectes puntuals a fi de fer-lo més suportable i eliminar-ne les manifestacions considerades més oneroses, abusives o degradants. De fet, el memorial de queixes del 1150 no és sinó una queixa col·lectiva contra els abusos de Bernat de Perella amb la finalitat - més o menys aconseguida - que el poder comtal posés fi a les seves arbitrietats. I, encara que de moment sigui impossible provar-ho, podria ser que al darrera de les concessions de la carta de franqueses del 1241 hagués existit una demanda col·lectiva de la gent de Llagostera en el sentit que recull el privilegi de Jaume I. A banda d'aquestes impressions més o menys versemblants està demostrat que el 1321 “la universitat dels homes de Llagostera” va fer saber al rei Jaume II que alguns veïns de la població, sotmesos a senyors diferents de Guerau de Rocabertí, es negaven a pagar a aquest darrer “cenes, quèsties, remences i altres drets”. La resposta del monarca – absolutament ambigua - sembla que va ser limitar-se a demanar que cadascun pagués allò que era acostumat¹⁰⁷. I sabem que el 1328 un home de la vall d'Aro i Ramon de Serra, de Panedes, com a procuradors dels

---

105 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (13-VI-1332). És temptador veure en aquest acte un episodi d'oposició al domini dels Montcada i, per tant, una queixa contra la donació dels drets reials a Cassà de la Selva feta el 1326 però la notícia és massa aïllada per treure'n conclusions definitives

106 ADG, Pia Almoïna, Girona, número 232 (16-VI-1330)

107 ACA, Cancelleria, vol.246 (5-VI-1321)

homes sotmesos al monestir de Sant Feliu de Guíxols, varen presentar davant del bisbe de Girona una demanda contra l'abat del monestir guixolenc per unes – malauradament desconegudes - exaccions¹⁰⁸. El que, de moment, sabem sobre els moviments col·lectius dels llagosterencs no va més enllà d'aquests exemples. Ignorem, per tant, si es varen tancar amb un èxit o un fracàs; i, de fet, no sabem ni si es varen tancar perquè – com va ser freqüent a molts altres llocs – els conflictes col·lectius entre els senyors i els seus sotmesos podien arrossegar-se durant la pràctica totalitat dels segles baix-medievals. Només posteriors estudis sobre la Llagostera de les darreries del segle XIV i del segle XV podran aclarir aquests interrogants.

No està tot dit, però, sobre els conflictes socials de la Llagostera medieval. I això és així perquè és molt possible que les tensions entre els senyors feudals i la població que els estava sotmesa no tinguessin en la majoria de les ocasions cap manifestació de xoc o qüestionament directe, ja fos de caire individual o col·lectiu. De fet, seria sobretot al voltant de pràctiques com l'ocultació dels productes gravats per la fiscalitat feudal o com el frau en la satisfacció dels drets nobiliaris, on caldria buscar bona part de la conflictivitat social al voltant del 1300. Pràctiques com aquestes són difícils de documentar perquè aquells que les duïen a terme eren els primers interessats en mantenir el secret i la discreció. De tant en tant, però, s'entrelluquen alguns testimonis extremadament significatius com quan el 1317 Arnau Seguer, de Llagostera, es comprometia a no batre els esplets d'un camp, dit de la Fontanella, que tenia sota el domini de l'església de Sant Feliu de Girona, si no era en presència del batlle d'aquesta institució eclesiàstica que, així, podia garantir que no es produïssin fraus o ocultacions¹⁰⁹.

Les conclusions que, de tot plegat en podem treure són aparentment contradictòries. En primer lloc, està fora de dubte que els drets i prerrogatives dels senyors feudals, fins i tot obviant les arbitrarietats de mitjans del segle XII, podien ser difícils d'assumir per a algunes famílies. En segon lloc, però, entre 1250 i 1350

---

108 ADG, Lletres episcopals, vol.U3 (6-IX-1328)

109 ADG, Pia almoïna, Vestuari, número 97 (20-VI-1317)

no hi ha cap indici ni d'un qüestionament global d'aquesta situació, ni d'una reacció violenta per part de la població com la que es produiria un segle més tard. L'existència d'un cert nivell de consens o d'acceptació de la realitat social del feudalisme està fora de dubte. Les raons que podia haver-hi al darrera ens són tan sols intuïbles però de ben segur que passaven per la possibilitat de llimar els aspectes més ofensius del règim feudal, ja fos a través de les demandes i queixes col.lectives – de què, segurament n'és un exemple la mateixa carta de franqueses del 1241 –, ja fos mitjançant iniciatives individuals que podien anar des dels plets davant la justícia fins la remissió – mitjançant pagament, és clar – d'alguns drets feudals com, per exemple, il.lustrava el capbreu de Panedes del 1319. I tot plegat, és clar, aprofitant sistemàticament les esclertes que permetien fins allà on fos possible el frau, l'ocultació o la tergiversació de qualsevol obligació feudal.

7.- CONCLUSIONS

Parlar de la societat de la Llagostera dels segles XII, XIII i XIV és parlar d'una societat feudal. Una societat vertebrada en la distinció bàsica entre la noblesa feudal i les classes populars, una distinció fonamentada en la força dels uns sobre els altres i, cada vegada més, sancionada pel dret i el costum. Una societat, certament, com la que podríem observar a qualsevol altre punt de les terres del bisbat de Girona o de la Catalunya medieval. Res, per tant, que fes de Llagostera un cas especial.

I, més encara, Llagostera és en bona mesura un “cas típic” de l'evolució de la societat catalana als segles centrals de l'edat mitjana. El fet d'estar sota el domini de la casa comtal d'Aragó i la – conseqüent però sempre un punt atzarosa – conservació de documents, sobretot dels segles XII i XIII, n'és la causa. Així, d'una banda, coneixem els eixos bàsics del domini comtal a Llagostera gràcies als inventaris de drets comtals del 1151 els quals posen de manifest tant el que percebien els monarques catalans com la importància dels masos com a unitats d'enquadrament fiscal. D'altra banda, però, també estem ben informats – gràcies al “Breu” coetani - de les violències i arbitrietats que els veïns de Llagostera

varen patir en les seves persones i els seus patrimonis a mans dels membres d'uns potentats locals que si jurídicament no es definien com a “nobles” aviat esdevindrien “cavallers” i que, tot i estar teòricament subjectes als grans magnats com el comte o el bisbe, disposaven dels seus propis seguicis armats amb tot el poder i capacitat de coerció que això els donava.

La següent etapa d'aquesta evolució “típica” ve marcada per la regularització de l'opressió exercida pels poders feudals. Ja a finals del segle XII uns “prohoms” de Llagostera declaraven allò que era “acostumat” de pagar als senyors de la població i, sembla, que aquests donaven per bo el seu testimoni. No serà, però, fins l'atorgament del privilegi del 1241 que cristal·litzarà del tot aquesta nova forma de vehicular les relacions socials. A la carta de franqueses del rei Jaume I, com en tantes altres, semblava que ningú hi sortia perdent. Els veïns de Llagostera veïen definits i limitats els drets feudals que havien de satisfer, alhora que es feien garantir el dret d'aprofitar els recursos forestals més immediats. I el monarca, per la seva banda, s'assegurava el seu poder en una regió fortament senyorialitzada, al mateix temps que facilitava la promoció econòmica i demogràfica dels seus dominis, amb els conseqüents avantatges fiscals que se'n poguessin derivar.

I, en darrer lloc, la història culmina a principis del segle XIV amb la cessió dels drets del monarca sobre Llagostera a favor de les grans nissagues nobiliàries del país, primer els Rocabertí i després els Montcada. I això obviant les donacions puntuals fetes des del segle XII a favor bàsicament d'institucions religioses. És veritat que en aquest punt els esdeveniments s'avancen una mica: les grans onades d'alienacions del patrimoni reial no arribaran fins després del 1350. Però tant se val, el fet és el mateix. Després de segles d'una senyoria reial que, per bé o per mal, en va marcar la història, els veïns de Llagostera passaran a dependre d'un dels casals nobiliaris més encimbellats de la Catalunya medieval. I aquesta dependència – igual que en altres poblacions catalanes -també havia de marcar el seu futur per a la resta de l'edat mitjana i fins més enllà.

Aquesta seria, per tant, la història de la feudalitat de la Llagostera medieval. Una història, cal repetir-ho, “clàssica” en molts aspectes. Una història, però, que està plena de noms i cognoms. Certament els d'Arnau de Perella o Ferrer de

Llagostera, encara que també els d'aquells que patien les seves extorsions o negociaven amb més o menys èxit els censos que els havien de pagar, passant, és clar, per tots aquells que, si podien, batien el gra abans que arribés el batlle del senyor. Esbrinar com eren les múltiples, complexes i, sovint, canviants relacions entre tots aquests protagonistes de la història de Llagostera ha estat l'objectiu d'aquest capítol.

Fotos: Marc Sureda

La muralla de Llagostera (segle XIV).

Fragment del Tapís de la Creació. **L'estiu** representat per un home amb les eines per trillar.

Fragment del Tapís de la Creació. **La tardor** representat amb un home recollint raïm i amb les inscripcions *Autumnus* i *Nux* — "Tardor" i "Nou".

Fotos: Capítol Catedral de Girona. Tots els drets reservats.

Fragment del Tapís de la Creació. **L'hivern**, representat per una dona que s'escalfa vora el foc amb la inscripció *Calefaciens* — "Escalfant-se".

Fragment del Tapís de la Creació. **La primavera**, representada per un home que remou la terra del camp.

Fotos: Capítol Catedral de Girona. Tots els drets reservats.

Fragment del Tapís de la Creació. **Març**, representat com un home amb una granota i una serp; damunt seu hi ha el sol i a baix una cigonya. Té les inscripcions *Marcus, Frigus* i *Ciconia* — “Març”, “Fred” i “Cigonya”.

Fragment del Tapís de la Creació. **Abril**, representat com un home llaurant i amb la inscripció *Aprilis* — “Abril”.

Fotos: Capítol Catedral de Girona. Tots els drets reservats.

Fragment del Tapís de la Creació. **Maig**, representat com un home que condueix un cavall i sosté un arbre en flor. Amb la inscripció *Maius* — “Maig”.

Fragment del Tapís de la Creació. **Juny**, representat per un pescador en el moment de treure un peix de l'aigua, amb la inscripció *Iunius* — “Juny”.

Fotos: Capítol Catedral de Girona. Tots els drets reservats.

Fotos: Marc Suredia

La torre quadrada de can Caciques i la torre de la Presó (segle XIV).

C A P Í T O L 4

Parròquia i universitat

1.- INTRODUCCIÓ

Tot i la seva innegable importància, per entendre el món medieval no n'hi ha prou amb resseguir els condicionants físics i les relacions socials que han estat estudiats als capítols anteriors. A més, és imprescindible tenir clar que la societat d'ara fa set-cents anys era profundament cristiana. Aquest fet té, això sí, dues dimensions. D'una banda, un vessant personal, relacionat amb les creences individuals de cada fidel i que, encara que no sigui impossible, és difícil d'estudiar amb la documentació disponible. D'altra banda, però, la religiositat tenia una importantíssima dimensió col·lectiva perquè era a través de les múltiples manifestacions del culte cristià, sempre dirigides per l'Església, que es manifestava una part important de la sociabilitat medieval. Una dimensió col·lectiva que, a més, podia reforçar-se a partir d'altres condicionants – com la subjecció a unes mateixes senyories – i que acabaria cristallitzant en una primerenca consciència de comunitat entre tots els habitants d'una mateixa població. D'aquí a crear unes institucions veïnals que – d'una o altra manera

– representessin aquests mateixos habitants només hi havia un pas. I és resseguir tot aquest procés en el cas de Llagostera el que, en la mesura que la documentació ho permeti, intentarà aquest capítol.

2.- EL TEMPLE DE SANT FELIU I LA PARRÒQUIA DE LLAGOSTERA

La presència del culte cristià a Llagostera pot remuntar-se als primers temps de l'edat mitjana¹. Del 951 data la primera referència segura a l'església de Sant Feliu de Llagostera, esmentada com una possessió del monestir llenguadocià de Lagrassa². I un dels inventaris de drets comtals del 1151, àmpliament esmentats al capítol anterior, es va redactar a partir de les declaracions fetes justament “davant l'església de Sant Feliu de Llagostera”³. A partir del segle XI el temple de Sant Feliu va esdevenir cap de l'església de Llagostera en el moment que – en el context de centralització eclesial que va representar la reforma gregoriana - s'anava teixint la xarxa parroquial del bisbat de Girona. El testament del potentat Arnau Ramon que, el 1066 abans de marxar en peregrinatge cap a Roma, esmentava “l'alou que tinc a Mata o a la parròquia de Sant Feliu de Llagostera” constitueix el primer esment de la parròquia llagosterenca⁴.

Amb tot, no és fins finals del segle XIII i principis del segle XIV que existeixen dades mínimament sistemàtiques sobre la vida parroquial de Llagostera⁵.

1 I això sense descartar, és clar, la possibilitat d'uns orígens tardo-antics tal com planteja Cristina MASVIDAL, *La torre dels Moros. El veïnat de Panedes de Llagostera entre els segles III-XIII*. Llagostera, 2008

2 Élisabeth MAGNOU-NORTIER i Anne-Marie, MAGNOU, *Recueil des chartes de l'abbaye de la Grasse*. Tom I. París, 1996

3 Thomas N. BISSON, *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)*. Londres, 1984. Volum II. Document H (3-IV-1151)

4 Esteve PRUENCA i Josep Maria MARQUÈS, *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*. Barcelona, 1995. Document número 22 (16-V-1066)

5 Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*. Tesi doctoral inèdita. Girona, 2007. Capítol V

D'entrada, sabem que existia un capellà de Llagostera. Com sovint passava amb aquest càrrec, el capellà no era un clergue local sinó un títol associat a un canonge de la Seu gironina que, bàsicament, tenia la facultat de nomenar els clergues parroquials. És el cas de Gilabert de Cruilles, capellà de Llagostera, sagristà de la Seu i membre d'un dels més poderosos llinatges del bisbat, que el 1330 presentava Arnau Simó com a domer de Llagostera⁶. La responsabilitat pastoral a l'església de Sant Feliu corria a càrrec d'altres sacerdots els quals havien d'assumir la cura d'ànimes, és a dir, l'obligació de vetllar religiosament pels fidels. Es tractava bàsicament dels domers, del claver i del sagristà, tots ells ajudats per alguns diaques. Els domers – o ebdomadaris – eren els clergues que s'anaven alternant cada setmana en l'exercici de les responsabilitats del seu càrrec o benefici. Alguns d'ells es poden documentar: el 1299 un clergue de nom Pere Bosch, renunciava a la doma; el 1307 el bisbe aprovava el nomenament de Mateu Gaubert com a domer de Llagostera; i el 1327 Arnau de Pou, clergue, rebia permís episcopal per realitzar el servei de Pere de Soler, domer de Llagostera⁷. També és possible identificar el claver parroquial – encarregat teòricament dels afers econòmics - com quan el 1329 Pere de Soler, claver, era autoritzat a absentar-se del càrrec per raó dels seus estudis, autorització que el 1333 era prorrogada encara per dos anys⁸. No sembla, però, que el seu servei fos del tot garantit perquè el 1331 els veïns denunciaven que Pere Soler era absent, i que el seu substitut, Arnau de Puig, era negligent en les seves obligacions⁹. I, en tercer lloc, hi ha evidència del càrrec de sagristà: el 1334 el bisbe donava el seu vist-i-plau perquè Simó Aldrich servís al benefici de Bernat Benet, sagristà de Llagostera per trobar-se aquest malalt¹⁰. De fet, sembla que Pere de Soler, el claver acabat d'esmentar, més endavant va esdevenir sagristà i que, com a tal, l'any 1348 entregava la titularitat de la claveria a Jaume de Solers, atesa la mort del claver anterior, Pere Domènec¹¹.

6 ADG, Lletres episcopals, vol.U4 (19-III-1330)

7 ADG, Notaria episcopal, vol.G1 (25-VII-1299); vol.G2 (30-III-1307) i vol.G6 (24-VII-1327)

8 ADG, Lletres episcopals, vol.U4 (14-X-1329) i vol.U5 (18-XI-1333)

9 ADG, Visites pastorals, vol. 5 (3-VII-1330)

10 ADG, Lletres episcopals, vol.U5 (7-VI-1334)

11 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.33 (7-VII-1348)

De la gestió dels afers quotidians del clergat parroquial se'n tenen notícies esparses. El 1333, per exemple, el bisbe demanava a Arnau de Cererols i Jaume Vidal, domers de Llagostera, si era aconsellable establir una casa que havia estat d'Arnau Benet, claver parroquial¹². Com en altres parròquies, la presència de varis sacerdots provocava friccions a l'hora de distribuir les tasques culturals i, és clar, de repartir-se les corresponents almoines. I per a la Llagostera de principis del segle XIV, comparativament tan pobra en notícies, conservem un text d'interès considerable: una concòrdia de l'any 1317 entre els clergues de l'església de Sant Feliu en la qual es repartien les diferents responsabilitats de culte¹³. El document, de fet, es remunta a un altre de més antic que es va perdre durant les guerres amb França de la dècada de 1280 el contingut del qual era necessari restaurar¹⁴. L'avinença la varen atorgar Arnau Benet, domer i sagristà, Berenguer de Santa Coloma, Jaume Vidal i Arnau de Buada, domers, i Ponç de Serra, claver. Molts d'ells, a més, personatges identificables per altres fonts tal i com posa de manifest aquest mateix capítol. El Quadre 1 presenta sistemàticament els continguts de la concòrdia.

Quadre 1: Llagostera, 1317 Repartiment de tasques i ingressos entre el clergat parroquial (Els ingressos associats a cada activitat estan indicats entre parèntesi i en cursiva)

RESPONASABILITAT	Claver	Sagristà	Domer
Baptismes	Tots, excepte els nens nascuts entre Pasqua i Pentacosta <i>(Rep les ofrenes)</i>		
Sepultures	Enterra els albat Porta la creu i segueix el domer <i>(Rep 2 diners – 3 diners si l'albat és de Panedes - , blat o una gallina)</i>		Participa en els enterraments

12 ADG, Lletres episcopals, vol.U5 (30-XII-1333) i Testaments, número 93 (1-VI-1348)

13 El document del 1317 està perdut, com també ho està la còpia que se'n va fer el 1438. D'aquesta, però, se'n va fer una altra còpia el 1671 que actualment es troba extraviada però de què a mitjans de la dècada de 1980 se'n va realitzar una traducció que es conserva a l'arxiu municipal de Llagostera. La referència és Arxiu Històric Municipal de Llagostera (AHMLL), Col·lecció Ajuntament de Llagostera, sense número (13-X-1317)

14 D'aquesta notícia es desprèn que les guerres amb França de finals del segle XIII devien provocar destruccions a la comarca però, per ara, tan sols sabem que el 1285 Pere el Gran reclamava a Caldes de Malavella i a Llagostera dos-cents homes armats amb "perpunts, ballestes, llances, escuts, capells de ferro i camisoles"; a ACA, Cancelleria, vol.56 (17-IV-1285).

Misses de diumenges i dies festius	Llegeix la novena lectura Llegeix “ <i>Cum venis Lazar</i> ” a la missa del matí dels dies de Nadal, Pasqua, Cendra i l'endemà de Tots Sants Llegeix “ <i>In principio erat verbum</i> ” a la missa major, des de Pasqua a Sant Miquel Llegeix la passió “ <i>Et flectamus genua</i> ” el Divendres Sant Llegeix l'Evangeli la vigília de Pasqua	Llegeix la passió el dia de Rams	Celebra la missa major Llegeixen la passió els Dimarts i Dimecres de Setmana Santa
Preparació del culte	Prepara l'església, els altars, els vels i les sagrades formes Desplega i plega els vestits del domer Cada dia porta l'aigua i el vi (El vi el paga l'obra parroquial) Encén les llànties <i>(Rep mitja copa d'oli del sagristà, 12 diners de les almoines o un quartó d'oli del sagristà)</i> Porta el crisma el Dijous Sant <i>(Rep 12 diners de l'obra parroquial)</i>	Prepara l'església, els altars, els vels i les sagrades formes	Prepara les sagrades formes Reparteix el salpàs el matí dels diumenges
Tocs de campanes	Toca les campanes a matines, vespres i laudes, a missa major i a tempesta Fa els primers tocs a qualsevol enterrament		
Manteniment de l'església	Neteja l'església i les parets Cada dissabte després de vespres, neteja els paviments dels altars i les creus		
Altres	Substitueix els domers durant un mes si estan malalts o han d'anar a Girona o a qualsevol altre lloc <i>(Durant aquest temps rebrà les ofrenes, les deixes de difunts i les donacions fetes als casaments)</i>		

L'interès de la concòrdia del 1317 va més enllà de la identificació de les tasques dels diferents membres del clergat parroquial perquè també hi és esmentada l'obra – o fàbrica – parroquial. No és aquesta una qüestió menor atès que el principal mecanisme que permetia els laics – o, com a mínim, els laics que no formaven part de la noblesa – intervenir en la vida parroquial era justament la seva participació en l'obra dels diferents temples del bisbat. Aquesta institució vetllava per la construcció i manteniment dels llocs de culte i gestionava – ni que fos parcialment - els llegats pietosos que s'hi poguessin fer. La primera referència directa a l'obra de l'església de Sant Feliu de Llagostera és justament la concòrdia del 1317 però atès l'esment que en ella s'hi fa a un document anterior no és inversemblant suposar-li els orígens a partir de mitjans del segle XIII.

A banda de les dades de la concòrdia del 1317, és encara possible disposar d'algunes notícies més sobre la parròquia de Sant Feliu de Llagostera. Així, hi ha constància que al costat dels clergues esmentats fins ara, també existien sacerdots que ostentaven un benefici simple, és a dir, un càrrec que tan sols els obligava a celebrar determinades misses – normalment aniversaris – en uns altars concrets sense cap responsabilitat pastoral. Aquests beneficis eren creats i mantinguts a partir de donacions –sobretot testamentàries – de potentats locals els quals, ells i els seus descendents, tenien el dret de patronatge o de presentació al bisbe dels seus candidats a obtenir el benefici. Així, a finals del dos-cents sembla que l'església parroquial ja disposava d'una estructura més o menys complexa de clergues beneficiats i d'altars atès que el 1287 s'esmentava l'aniversari – és a dir, una missa anual - que en honor de l'ànima d'una potentada local – anomenada Berenguera Estefania - cada any havien de celebrar quatre preveres a l'església de Llagostera, i que es garantien amb les rendes d'unes possessions al veïnat de Mata¹⁵. En ocasions, els fundadors de nous beneficis eren els mateixos clergues parroquials, tal i com evidencia l'acceptació que el 1346 feia el bisbe de Bernat Pujol com a clergue obtentor del benefici fundat per Arnau Bernat, clergue de Llagostera, a la mateixa església local¹⁶. I també es documenten beneficis instituits per clergues de Llagostera a altres esglésies del bisbat: una notícia del 1352, per exemple, es referia al benefici creat per Arnau Benet, sagristà de Llagostera, a l'església empordanesa d'Ultramort¹⁷.

Pel que fa, finalment, a la distribució interior del temple parroquial i a la seva ornamentació, en sabem ben poca cosa. Així, al capítol anterior ja s'ha presentat una notícia del 1227 referida a l'altar de Santa Maria; la visita pastoral del 1330 denunciava que dos veïns negligien del seu compromís de fer cremar dues llànties a l'església de manera permanent; i el testament, també comentat, de Ferrer de Llagostera de l'any 1348 feia referència als altars de Santa Maria, Sant Joan, Sant Feliu i Sant Pere i Sant Julià¹⁸. I no és fins el 1418 que s'esmenta

---

15 ACG, Pergamins, número 2011 (28-X-1287)

16 ADG, Notaria episcopal, vol.G18 (17-II-1345)

17 ADG, Lletres episcopals, vol.U20 (17-VII-1352)

18 ADG, Visites pastorals, vol.5 (3-VII-1330)

la donació que havia fet Domènec Llorenç, domer local, d'un retaule i d'una custòdia – a més de la fundació de dotze aniversaris i d'un hospital amb tres llits – per la qual cosa rebia permís episcopal per ser enterrat a la mateixa església¹⁹.

3.- ELS DRETS PARROQUIALS: DELME, PRIMÍCIA I OBLACIONS

Tal i com s'ha exposat al capítol anterior, els membres de la clerecia local, a títol individual, també es comptaven entre els senyors feudals de Llagostera. I, com a tals percebien els seus propis drets. L'origen d'aquests drets és difícil d'establir. Alguns devien provenir de donacions particulars fetes en algun moment per un o altre potentat a favor d'un benefici concret com el que identifica la notícia, acabada d'esmentar, de l'any 1287. El que sembla clar és que el seu producte revertia de forma exclusiva a favor del clergue que en tenia la titularitat el qual, a més, els gestionava com volia. Possiblement eren drets d'aquesta mena els que el 1351 Pere Soler, sagristà de Llagostera, arrendava per un any i a canvi de 16 lliures a Bonanat Ferrer, clergue de la capella de Sant Llorenç.

A banda d'aquests drets particulars, però, també existien aquells que, de manera conjunta, havien de garantir el manteniment dels clergues de la parròquia. Teòricament el delme, és a dir, una desena part de la producció, era el dret destinat, des de temps antics, a sostenir els servidors parroquials. Al segle XIV i al bisbat de Girona – i, de fet, a molts altres llocs – el delme es trobava en mans dels senyors feudals – laics o eclesiàstics - que ja el consideraven un patrimoni propi²⁰. Llagostera no era una excepció. Ho posa de manifest la visita pastoral del 1330 on consta que el delme era percebut per la nissaga dels Montcada, fet gens sorprenent si recordem que a l'inventari de drets comtals de l'any 1151 ja hi constava com el comte de Barcelona el cobrava sobre els masos de Llagostera²¹. La situació era paral·lela a la de les parròquies veïnes. Així, a Caldes

19 ADG, Lletres episcopals, vol. U118 (12-V-1418)

20 Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat ... op.cit.* Capítol 9

21 ADG, Visites pastorals, vol. 5 (3-VII-1330)

de Malavella, la major part del delme també estava en mans dels Montcada atès que les alienacions de terres tingudes per ells sempre es feia constar l'obligació de pagar-ne tasca i el delme²². Amb tot, sembla que als horts més propers a la vila aquest dret era compartit amb l'abat de Breda i amb Guillem de Cantallops, possiblement un petit noble²³.

La distribució del delme entre els diferents senyors, però, podria ser que fos més complexa del que fan pensar aquestes dades. O, com a mínim, que unes dècades més tard la situació a Llagostera fos diferent. En efecte, el 1362 – moment en què els oficials episcopals redactaren el *Llibre Verd dels feus* on varen sistematitzar totes les dades aleshores disponibles sobre els delmes del bisbat – són perceptibles algunes matisacions. D'entrada, s'estableix una diferència entre els “delmes menors” – aquells que afectaven tan sols una part de la parròquia o alguns productes – i la resta de delmes, designats com a “delmes majors”²⁴. Així, el delme que rebien els Montcada a Llagostera es limitava a la producció d'aquelles terres que tenien sota la seva senyoria emfitèutica, mentre que les terres sotmeses a altres senyories – des de l'abat de Sant Feliu de Guíxols a la casa de Santa Anna de Barcelona, tots ells esmentats al capítol anterior²⁵ – satisfien el delme als seus respectius senyors. La part dels Montcada era el “delme major” i l'altra el “delme menor”. I, a més, el 1362 els domers de la parròquia de Llagostera tenien una petita participació en la recaptació del delme: rebien el delme dels conreus i de la carn procedent dels masos de la canònica de Sant Feliu de Girona, així com el delme de la carn de tota la parròquia²⁶. És

22 Per exemple a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (28-VI, 19 o 28-VII-1333), entre molts altres

23 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (10-XII-1333)

24 Elvis MALLORQUÍ, “Els termes de Llagostera”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, pp. 91-111

25 A més d'altres no identificats a les primeres dècades del segle XIV com els beneficis de la capella de la torre de Cartellà, i de l'altar de Sant Pere i Sant Pau; o els Estruç, ciutadans de Girona; a Elvis MALLORQUÍ, “Els termes de Llagostera ...”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, p.100

26 Amb algunes excepcions molt puntuals, a Elvis MALLORQUÍ, “Els termes de Llagostera ...”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, p.100

possible que la situació descrita al *Llibre Verd dels feus* fos molt semblant a la de la primera meitat del segle XIV però la manca de documentació prou detallada – tan sols comptem amb l'esqueta notícia de les visites pastorals - ens impedeix afirmar-ho amb seguretat. Amb tot, la impressió global que el delme pagat pels veïns de Llagostera només de forma marginal revertia en el manteniment dels clergues locals resta del tot inalterada.

És per això que la clerecia parroquial necessitava altres fonts d'ingressos i aquests – igual també que a moltes altres parròquies del bisbat – havien de provenir de les deixes testamentàries, de les primícies, i de les oblacions²⁷. Era habitual que els testadors de qualsevol medi social efectuessin donacions a diverses esglésies – però especialment a aquella on volien ser enterrats – i als clergues que les servien. El cas del testament del cavaller Ferrer de Llagostera, àmpliament esmentat al capítol anterior, n'és un bon exemple²⁸. Les primícies, per la seva part, corresponien, teòricament, als primers fruits procedents tant dels conreus com del bestiar, representaven la meitat del delme i es cobraven juntament amb aquest. I per oblacions, finalment, s'entenen totes les donacions i ofrenes que els feligresos efectuaven en rebre un o altre servei cultual per part dels clergues. La concòrdia del 1317, de fet, mostra com el claver parroquial rebia 2 diners – 3 diners si el mort era de Panedes - i blat o bé una gallina per cada enterrament d'albats, així com les ofrenes que es poguessin fer als bateigs. I el mateix document també evidencia com rebia 12 diners de l'obra parroquial per portar el crisma el Dijous Sant, i com es beneficiava de les deixes dels feligresos difunts i dels convits de casaments quan els domers s'absentaven o estaven malalts. A les parròquies veïnes es troben exemples paral·lels. Més avall es presenten notícies que esmenten les lluminàries i devocions rebudes el 1333 per l'església de Caldes de Malavella, el "blat de la clau i del ciri" que el mateix any corresponia a l'església de Santa Seclina, i, encara, el blat de l'oli – és a dir, el blat que servia per comprar l'oli que feia cremar les llànties - que

---

27 Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*. Tesi doctoral inèdita. Girona, 2007. pp. 704 i següents

28 ADG, Testaments, número 93 (11-VI-1348). Còpia del 1384

el 1335 percebia el sagristà cassanenc. Igual que altres drets i prestacions, els ingressos, més o menys calculats, de primícies i oblacions podien ser arrendats a qui n'avancés el preu. L'ebdomadari de l'església de Caldes de Malavella, per exemple, el 1342 arrendava per cinc anys – però comptant a partir del 1345! – “tota la meva primícia, tant de pa, vi, lli i cànem, com de carn, i totes les vigílies i donacions de morts i misses i núpcies”²⁹.

Una darrera qüestió que cal plantejar-se és la de com es repartien els ingressos procedents d'aquests drets els clergues de la parròquia. De moment, tampoc és possible donar-hi una resposta definitiva tot i que està clar que a Llagostera hi havia alguna forma de distribuir aquestes rendes entre els domers en funció de la zona o veïnat de la parròquia on s'obtenien. Així, segons el *Llibre Verd* del 1362 cada domer percebia el delme “cadascun d'ells en aquells masos que es troben al territori de la seva ebdomada”. Dels veïns de cadascun d'aquests sectors, doncs, els diferents domers en percebién els delmes tenien i, segurament, n'assumien la cura pastoral. La situació anterior al 1362 devia ser la mateixa que la descrita al *Llibre Verd* atès que es documenten domers d'un o altre veïnat. Així, al testament de Ferrer de Llagostera del 1348, ja s'hi esmentava el domer del Vilar; i d'una notícia del 1352 ens fa saber que Bernat Monial, domer de Ganix, rebia una vinya que el seu predecessor, Berenguer de Santa Coloma, donava a la doma parroquial³⁰.

4.- LES ESSLÉSIES DE PANEDES I DE SANT LLORENÇ

L'església de Sant Feliu no era l'únic temple del terme. Ja al segle XIII es documenta l'església de Sant Ampèl.lit al veïnat de Panedes – per bé que segurament els seus orígens eren anteriors -, i la capella de Sant Llorenç.

29 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (11-XII-1342)

30 ADG, Testaments, número 93 (11-VI-1348). Còpia del 1384; i Notaria episcopal, vol.G27 (4-VII-1352). Aquest repartiment geogràfic del terme entre els sacerdots es troba també a altres llocs propers com Cassà o Maçanet de la Selva, a Elvis MALLORQUÍ, “Els termes de Llagostera ...”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010, p.101

L'església de Panedes, a més, va gaudir d'una entitat pròpia prou forta com per convertir-la gairebé en una parròquia autònoma. Així, ja el 1280 existia la “fàbrica de Panedes”, identificant, doncs, tant l'església com la participació dels laics en el seu manteniment³¹. El capbreu guixolenc del 1319, per la seva banda, es referia clarament a la “capella de Sant Ampèl.lit” a prop de les quintanes i closos del mas Carp; i, finalment, el 1330 es denunciava que Pere Morell, clergue de Panedes, no hi feia residència³². Els veïns de Panedes, a més, disposaven del dret del patronatge dels clergues de l'església, fet relativament poc freqüent, atès que aquest solia estar en mans de potentats o veïns benestants³³. Així, el 1305 el bisbe, i a petició dels fidels de Panedes, aprovava el nomenament de Ramon Sabater per tal que servís a la seva església³⁴.

Pel que fa a la capella de Sant Llorenç, sembla que la primera referència és del 1247³⁵ però no és fins al segle XIV que les dades comencen a ser seguides. Així, és a aquesta capella que correspon la donació – ja esmentada al capítol anterior - de 5 sous al seu altar, que feia el 1348 el cavaller Ferrer de Llagostera al seu testament³⁶. I el mateix any 1348 Pere de Contarell, fundava un benefici a la capella de Sant Llorenç, i en garantia el manteniment del sacerdot que el serviria amb les rendes del seu mateix mas Contarell. La reacció episcopal va ser, d'entrada, encarregar als domers de Llagostera que avaluessin si les rendes del mas eren suficients per mantenir un beneficiat i, quan aquests varen garantir la viabilitat de la fundació, el bisbe va donar-hi el seu vist-i-plau³⁷. Podria ser que a

31 José RIUS SERRA (Ed.), *Rationes Decimarum Hispaniae. (1279-1280). I. Cataluña, Mallorca y Valencia*. Barcelona, 1946

32 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, confessió de Pere Carp (29-XI-1319) i ADG, Visites pastorals, vol. (3-VII-1330)

33 Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat ... op.cit.* Capítol 7

34 ADG, Notaria episcopal, vol.G2 (29-III-1305)

35 Elvis MALLORQUÍ, “Els veïnats: orígens i evolució d'una demarcació territorial a l'interior de les parròquies del bisbat de Girona, segles X-XIV”, dins Jordi BOLÓS i Enric VICEDO (Eds.), *Poblament, territori i història rural*. Lleida, 2009

36 ADG, Testaments, número 93 (1-VI-1348). Còpia del 1384

37 ADG, Lletres episcopals, vol. U15 (17-VI-1349) i Notaria episcopal, vol.G22 (8-VII-1349).

finals del segle XIV, després dels daltabaixos demogràfics de l'època, la capella quedés sense servidors perquè el 1386 el bisbe encarregava els clergues de Llagostera que administressin la capella de Sant Llorenç³⁸.

Resseguits tots els temples i dignitats sacerdotals de la Llagostera medieval, és pertinent de preguntar-se quants clergues podia haver-hi en el conjunt de la parròquia. La resposta, tot i que una mica tardana, ens la donen els comptes de la dècima eclesiàstica del 1364. Aquest era un impost que els papes de Roma concedien als reis d'Aragó i que corresponia a la desena part del valor estimat del seu benefici. En aquest any, s'enumeren un total de nou sacerdots: un sagristà, tres domers, un claver i dos beneficiats simples, tots ells al temple de Sant Feliu, a més del beneficiat de la capella de Sant Llorenç i del clergue de l'església de Panedes que, a més, en aquests documents apareixia com una parròquia independent de la mateixa Llagostera³⁹.

5.- ORIGEN SOCIAL I CONDICIONS DE VIDA DELS CLERGUES DE LA LLAGOSTERA MEDIEVAL

Fossin quins fossin els ingressos que percebien els clergues de Llagostera a principis del segle XIV, era a partir d'ells que es definia el seu nivell de vida. Un nivell de vida que permetia fruir d'algunes petites comoditats excloses a la majoria de la població però que, en absolut, podia definir-se pel seu luxe i la seva ostentació. Que els seus béns no eren irrisoris ho mostra la venda que el 1336 feia el bisbe de Girona per 900 sous dels seus drets sobre els béns de Jaume Vidal, domer de Llagostera, que li pertanyien per haver aquest mort intestat⁴⁰. Alguns d'aquests clergues, a més, devien provenir de famílies no nobles però

38 ADG, Lletres episcopals, vol.U75 (31-VII-1386)

39 Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat ... op.cit.* p.374, taula 35

40 ADG, Notaria episcopal, vol.G11 (12-II-1336). El bisbe va rebre 316 sous tres dies després de la venda i, passat mig any, va acabar de cobrar la resta del preu. Tot plegat a ADG, Notaria episcopal, vol.G11 (15-II i 6-VIII-1336)

sí relativament benestants, tal i com ho posen de manifest les donacions que rebien dels seus parents. El 1325, per exemple, Arnau Benet, clergue de Llagostera, acceptava 300 sous dels marmessors d'un parent seu; i el 1350 el difunt Berenguer de Púbol, beneficiat de Llagostera però originari d'Ultramort, havia rebut 600 sous del seu pare, encara viu⁴¹. I tampoc eren insignificants les donacions que ells mateixos realitzaven com els 400 sous, a més d'alguns llibres - un Doctrinal, un "*Gracissimum*", un "*Tobia*", un "*Parciarum Minor*", un "*De Civitate Dei*", de Sant Agustí, set llibres de sermons, un "*Computum*", un Ferial de Cant, un Psaltiri i un altre fragment de Doctrinal - que el 1352 lliuraven els marmessors del difunt Berenguer de Santa Coloma, domer de Llagostera⁴².

La millor imatge, finalment, de les condicions de vida del clergat parroquial llagosterenc del segle XIV ens la donen els comptes que el 1355 varen presentar als oficials episcopals els marmessors del difunt Bernat Vidal, ebdomadari de Llagostera. D'entrada, els seus béns s'elevaven a quasi 110 lliures tot i que d'aquestes gairebé 70 es varen destinar a satisfer injúries i a pagar deutes. Amb tot, d'entre els seus béns mobles, - i deixant de banda onze llibres indeterminats, una brusa obrada de seda i fil d'or, i un cinyell de seda violat - la resta d'objectes de què disposava - un sacllit, flassades, peces de vaixel·la de terra, estris de cuina, una espasa i un escut - no diferien massa dels que podien trobar-se a la majoria de les llars populars⁴³.

6.- LES INSTITUCIONS VEÏNALS: LA "UNIVERSITAT" DELS HOMES DE LLAGOSTERA

Fins ara s'han anat presentant un seguit de formes d'enquadrament territorial de la població, bàsicament la senyoria i la parròquia, que tenien una indubtable

41 ADG, Notaria episcopal, G5 (9-I-1325) i vol.G23 (25-VIII-1350)

42 ADG, Notaria episcopal, G27 (3-VIII-1352). I, un any després, l'administrador del monestir empordanès de Santa Coloma de Matella rebia dels mateixos una donació, més modesta, de 20 sous; a ADG, Notaria episcopal, vol.G29 (23-VIII-1353)

43 ADG, Notaria episcopal, vol. G33 (24-XI-1355)

dimensió col·lectiva. Cal, però, plantejar-se fins a quin punt aquestes dinàmiques històriques varen acabar creant una consciència comuna entre els habitants de la Llagostera medieval. Aquest sentit de col·lectivitat hauria de ser, d'una banda, *efectiu*, és a dir, hauria de servir per identificar-se com a grup i diferenciar-se dels seus veïns més o menys propers i; d'altra banda, hauria de ser *afectiu* en la mesura que fonamentaria un lligam íntim entre els mateixos llagosterencs, i entre ells i el seu entorn més immediat.

6.1.- El sentit de col·lectivitat

Tot i la seva dificultat evident, una primera aproximació a quin podia ser el sentiment de comunitat dels veïns de la Llagostera medieval la podem obtenir resseguint la manera com ells mateixos es definien a la documentació coetània. En la mesura que els textos de finals del segle XIII i principis del segle XIV sistemàticament afegien un gentilici al costat dels noms, és possible veure quines eren les referències geogràfiques que donaven els llagosterencs d'ara fa set-cents anys. Això és el que fa amb la documentació notarial i judicial el Quadre 2.

Quadre 2: Registres notarials de Caldes de Malavella, Cassà de la Selva i Sant Feliu de Guíxols, 1322-1348. Gentilicis usats pels habitants de Llagostera.

Gentilici	Quantitat de referències
"de Llagostera"	207
"de la parròquia de Llagostera"	77
"del terme del castell de Llagostera"	64
"parròquia i terme del castell de Llagostera"	16
"del puig del castell de Llagostera"	16
"del veïnat de X, del terme del castell de Llagostera"	29
"del veïnat X, de la parròquia de Llagostera"	14
"del veïnat de X, de Llagostera"	13

De les dades del Quadre 2 se'n poden treure algunes conclusions significatives. D'entrada, està clar, la forma més freqüent que empraven els llagosterencs medievals per indicar el seu origen era, simplement, afirmar que eren de Llagostera. Al darrera d'aquesta identificació, però, s'hi amagaven dos referents territorials bàsics, la parròquia i el terme del castell. La virtual coincidència entre un i altre explica que no calgués donar massa detalls sobre a què es referia la

gent quan deia que era “de Llagostera”. El que, a més, resulta significatiu és la relativa importància de la que podríem anomenar “consciència de veïnat” que denoten totes aquestes dades. De les prop de quatre-centes quaranta referències recollides, setanta-dues d’elles – el 16’5% - avantposen el lloc de residència més immediat – tant si és el puig de castell com qualsevol dels veïnats – a la referència parroquial o castral, per bé que aquesta segueix a continuació. Que el fet d’habitar a qualsevol dels veïnats del terme de Llagostera tenia una dimensió afectiva important ho demostra, finalment, que la gent d’un mateix veïnat podia protagonitzar diferents activitats de forma col·lectiva i independent de la resta d’habitants de la parròquia. D’una banda es documenta el cas ja esmentat de Panedes on al voltant del temple de Sant Ampèlit s’hi organitzava una intensa activitat comunitària, des de la participació en la fàbrica fins a la presentació de clergues. I tampoc mancaven, és clar, activitats estrictament lúdiques: el 1340 s’esmentava un jove que “havia de tocar el flabiol i el tamborell al veïnat de Palol de Llagostera als homes que ballaven”⁴⁴.

6.2.- La “universitat dels homes de Llagostera”

La regularitat i – en ocasions – la minuciositat d’aquestes referències a l’origen geogràfic són un indicatiu clar de l’existència d’un sentit més o menys definit de col·lectivitat entre la gent de la Llagostera medieval. I aquesta no és una qüestió menor en la mesura que ajuda a entendre l’aparició de les primeres institucions veïnals que representaven els habitants del lloc, en gestionaven els afers d’interès comú, i que havien de constituir la llavor del futur sistema municipal de la població.

De l’existència d’institucions veïnals a Llagostera als segles centrals de l’edat mitjana, no n’hi ha cap mena de dubte. Un dels inventaris de drets comtals de finals del segle XII ja era redactat a partir de les declaracions d’uns innominats “prohoms de Llagostera” que, d’una manera o altra representaven la comunitat

---

44 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (12-VI-1340)

veïnal⁴⁵. I més significatives són les referències, esmentades ja al capítol anterior, a la “universitat dels homes de Llagostera” a principis del segle següent. Així, el 1304 Benvingut de Llagostera, com a síndic de dita universitat - i junt a Arnau de Colomers, possiblement síndic de la de Caldes de Malavella – es feia confirmar per Jaume II la carta de franqueses del 1241; mentre que el 1321 la “universitat dels homes de Llagostera” s’adreçava al mateix monarca per queixar-se de les pretensions de Gerald de Rocabertí sobre aquells veïns que estaven sotmesos a altres senyors feudals⁴⁶. El valor de les notícies dels anys 1304 i 1321 és doble. D’una banda, són, per ara, les primeres referències directes a una institució pròpiament veïnal en tota la història de Llagostera. I, d’altra banda, la seva actuació no és la simple transmissió d’informació – com les declaracions dels “prohoms” del segle XII – sinó la defensa dels drets de la comunitat contra aquells que, com els Rocabertí el 1304, podien perjudicar-los.

I d’un any més tard data una altra i encara més contundent referència a aquesta “universitat” de Llagostera. Es tracta d’una carta del 1322 en què Ferrer de Lillet, batlle general de Catalunya, informava que “l’exèrcit del homes de Llagostera” - i invocant la carta de franqueses de Jaume I del 1241 - havia atacat els de Tossa arran del conflicte sorgit per l’explotació dels boscos tossencs. La notícia – borrosa i de lectura difícil – sembla, però, que garantia a “Pere de Fonelleres, del terme i lloc de Llagostera, i com a procurador de la universitat dels homes de dit lloc” el dret de continuar amb l’explotació forestal⁴⁷. D’entrada, que hi hagués problemes entre la gent de Llagostera i la de les poblacions veïnes per l’ús dels recursos forestals no és cap novetat. La carta de franqueses del 1241 ja donava als veïns de Llagostera el dret d’aprofitar – entre altres – les muntanyes de Tossa; i el 1343 la cort de Caldes de Malavella absolia varis homes de Tossa que, armats i a so de viafora – és a dir, mobilitzats de forma col·lectiva - havien atacat gent de Llagostera que estaven collint glans en els boscos que els tossencs

45 Thomas N. BISSON, *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)*. Londres, 1984. Volum II. Document 101 (1185-25-IV-1195)

46 ACA, Cancelleria, vol.246 (5-VI-1321)

47 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (25-X-1322)

consideraven seus⁴⁸. Les tensions entre la gent d'una i altra població havien de ser recurrents al llarg de tot el període estudiat i el 1322 devia marcar un moment de remarcable violència. Aquesta violència, a més, es va canalitzar en forma de resposta col·lectiva, i un "exèrcit" de veïns de Llagostera, juntament amb el representant de la "universitat", havia defensat els interessos dels veïns.

És veritat que, tot plegat no és massa cosa. Així, ignorem qui era realment aquest "procurador", si n'hi havia més, si el seu càrrec era permanent o circumstancial i, sobretot, quina era la seva relació amb el poder senyorial. Perquè difícilment els veïns haguessin pogut organitzar un "exèrcit" sense el vist-i-plau del senyor. Les autoritats senyorials, de fet, potser devien atiar aquestes discòrdies atesos els conflictes – ja citats al capítol anterior – entre els senyors de Llagostera i els de Tossa. En qualsevol cas, del que no hi ha dubte és de l'existència ja a principis del segle XIV d'una primera organització veïnal – la "universitat dels homes de Llagostera" – prou organitzada per representar la població davant de la noblesa i inclús – bé que sempre amb el vist-i-plau senyorial – per assumir responsabilitats militars.

Ara per ara, l'única manera d'avançar algunes hipòtesis sobre les atribucions i activitats de la universitat de Llagostera és repassar les dades coetànies referides a les institucions veïnals d'altres poblacions del pla de la Selva. Així, la documentació notarial il·lustra que a principis del segle XIV aquestes institucions estaven perfectament consolidades i en funcionament a Caldes de Malavella, Cassà de la Selva, Santa Seclina, Caulers o Franciac. En molts casos, les "universitats" gestionaven – ni que fos amb la col·laboració dels clergues locals – les obres parroquials i els seus ingressos. El 1335, per exemple, una desena de veïns de Cassà de la Selva "en nom propi i en nom de la universitat del terme de Cassà" venien per dos anys "tot el blat de l'oli, censos, diners i gallines ... i tasques i delmes i tot altre que el sagristà o la fàbrica de l'església de Caça ... rep a tot el terme de Cassà". L'operació és curiosa perquè l'arrendador era justament el mateix sagristà de la població que, així, passava a rebre la totalitat

---

48 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (14-I-1343)

dels drets corresponents a l'obra pels quals, en qualsevol cas, pagava la xifra gens menyspreable de 400 sous⁴⁹. El 1341 “la universitat dels homes de la vila i parròquia de Caldes, en el cementiri de l'església de Caldes congregada, tal i com és de costum” encarregava a dos “síndics i procuradors” que reclamessin tots els drets de “la sagristia i de l'església de Caldes, i de l'obra de dita església”; i el 1343 quatre veïns de Santa Seclina manllevaven d'un home de Caldes de Malavella 60 sous “pel comú de la universitat de Santa Seclina, per raó de l'obra de l'església de Santa Seclina”⁵⁰. I, en ocasions, s'identifica els representats de les universitats gestionant una part dels drets parroquials, sembla que fins i tot desvinculats de la mateixa obra. El 1333, per exemple, el procurador de la “universitat dels prohoms de Caldes” i el sagristà local arrendaven de manera conjunta i per vuit anys les collites, rèdits, la meitat dels foriscapis així com les devocions i lluminàries que rebia el sagristà per un total de 2450 sous⁵¹. I, el mateix any, una controvèrsia enfrontava els procuradors de la universitat de Santa Seclina i el clergue local contra un veí de Vidreres que havia adquirit un mas a Santa Seclina, i que es negava a pagar el “blat de la clau i del ciri” i la lluminària que dit mas havia de satisfer a l'església parroquial⁵².

Tampoc manquen dades, ni que siguin esparses, sobre les vies de finançament que tenien les primeres institucions veïnals: la recaptació de talles – és a dir, impostos que es repartien entre els veïns – i el manlleu directe de diners són, per ara, els que s'han documentat. El 1322 la “universitat dels homes de la parròquia de Caldes”, aplegada a la plaça, va manllevar 500 sous del jueu gironí Bonjudà Bedoç sense que, se n'especifiqui el motiu⁵³. I el 1323 Bonjudà Cresques, jueu de Girona, reconeixia que el novembre de l'any anterior la “universitat de la vila de Caldes” li havia tornat 100 sous dels 400 sous que, prèviament, havia manllevat en ocasió de les exigències de Berenguer de Cardona, porter reial; i,

49 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.9 (3-X-1335)

50 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.20 (23-I-1341) i vol.23 (11-III-1343)

51 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (8-IX i 11-XI-1333)

52 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (3-XI-1333). L'home de Vidreres, finalment, va haver d'acabar pagant

53 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (21-X-1322)

pocs dies després, el jueu declarava rebre 60 sous més de la mateixa operació⁵⁴. I, el mateix any, el batlle reial de Caldes de Malavella cobrava 150 sous “d’aquella talla o comú” recollida per la “universitat dels prohoms de la parròquia de Caldes i de Santa Seclina” destinats a la defensa de Girona⁵⁵. El 1323, i davant del lloctinent del batlle i de dos veïns de la vila, “la universitat dels prohoms de Caldes congregada al so de la campana, tal i com és costum, a la plaça de la vila de Caldes” va demanar – i va aconseguir – que el veí encarregat de recaptar una talla a fi de pagar la cena de l’infant Alfons els retés comptes i els lliurés el capbreu corresponent⁵⁶.

Pel que fa a altres funcions que les universitats poguessin assumir, se n’identifiquen varies. Algunes de difícil interpretació com quan el 1333 la “universitat dels homes de Caulers”, reunits “al so de la campana” feien procurador un ciutadà de Girona per una causa judicial que tenien pendent a la mateixa ciutat⁵⁷. I, en altres casos, les actuacions veïnals estaven relacionades amb l’aplicació dels drets i monopolis feudals, o amb la defensa de la comunitat. Així, el 1340 tres veïns de Franciac “com a procuradors de la universitat dels homes de Franciac” donaven garanties pel que feia a les persones “que no llauren les seves vinyes amb les pròpies aixades” i que, per tant, es negaven a satisfer els “raïms del llóçol” a la farga local, tal i com els exigia una, per ara, desconeguda sentència que s’invocava⁵⁸. I, quatre anys més tard, tres representants de la mateixa universitat de Franciac – dos d’ells, per cert, els mateixos que el 1340 – cobraven una talla destinada a mantenir les despeses per una causa relacionada, novament, amb la farga del lloc⁵⁹. I, finalment, el 1342 “la universitat dels prohoms de la parròquia i vila de Caldes, congregada tal i com és costum al cementiri de l’església de Caldes” va nomenar dos procuradors per tal que reclamessin al vescomte de Cabrera o al seu batlle de Massanet set ballestes de dos peus, una ballesta de

54 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (26 i 31-I-1323)

55 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (10-III-1323)

56 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (10-III-1323)

57 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (15-VII-1333)

58 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (25-III-1340)

59 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.26 (11-III-1344)

torn i un torn de tibar ballestes, o bé les 14 lliures del seu preu que Ferrer de Llagostera i Arnau de Colomers, batlle de Caldes de Malavella, havien lliurat al dit batlle de Massanet⁶⁰. Gestions d'aquesta mena – és a dir, lligades amb els drets feudals i la defensa – són, justament, els que paràgrafs més amunt s'han documentat per a la mateixa universitat de Llagostera. Amb tot, cal repetir, que la importància d'aquests afers són justament els que ens obliguen a pensar que l'activitat de les primeres universitats selvatanes no podia desenvolupar-se si no era d'una o altra manera subordinada al poder dels senyors feudals o dels seus representats.

7.- CONCLUSIONS

D'entre les transformacions que les terres del bisbat de Girona varen experimentar entre el segle XI i principis del segle XIV s'hi trobaven la creació de la xarxa parroquial i l'aparició de les primeres institucions veïnals o “universitats”. És evident que la cronologia i les característiques d'un i altre fenomen són diferents però no només tenen entre ells alguns punts de contacte sinó que, ambdues varen ser alhora causa i conseqüència de la consolidació d'una primera “consciència” col·lectiva entre els habitants de les poblacions medievals.

L'establiment de la xarxa de parròquies va ser la manifestació territorial més evident del procés de centralització de l'autoritat eclesiàstica que, globalment, es coneix com a reforma gregoriana. La creació d'una parròquia significava, d'una banda, el reconeixement de la superioritat d'un temple concret sobre els altres que poguessin existir en la seva proximitat més immediata; i, d'altra banda, l'aparició d'un seguit de càrrecs eclesiàstics que, amb unes responsabilitats més o menys importants, assumien el servei d'aquests temples, així com el cobrament d'uns drets – bàsicament la primícia i les oblacions – que garantien el manteniment dels sacerdots. Llagostera va participar plenament d'aquest procés. Una participació que va significar, en primer lloc, convertir el temple de Sant Feliu en el principal

---

60 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.22 (11-II-1342)

centre de culte de la població amb la subordinació de l'església de Sant Ampèl. lit de Panedes i, segurament més endavant, de la capella de Sant Llorenç. I, en segon lloc, la multiplicació de càrrecs sacerdotals – amb i sense cura d'ànimes, i sense oblidar els clergues beneficiats – fins al punt de fer necessària ja a finals del segle XIII una clarificació i distribució de les funcions – i dels ingressos – d'alguns d'ells, tal i com evidencia la concòrdia del 1317.

El fet de pertànyer a una mateixa parròquia – tot i que també al mateix terme d'un castell – havia de ser un factor essencial per anar creant una identificació simbòlica entre el territori i la gent que hi vivia. Aquest sentit de "col.lectivitat" no podia ser de cap manera indiferent a l'aparició de les primeres formes de representació veïnal, com a mínim a mitjans del segle XII. En una societat profundament feudalitzada com era la Llagostera medieval és raonable pensar que la necessitat de vehicular de manera col.lectiva les relacions amb els senyors devia estar en l'origen d'aquestes institucions. No en va, les primeres referències als "prohoms" o a la "universitat" de Llagostera corresponen, justament, a qüestions relacionades amb els drets feudals. I és justament per això que tot fa pensar que les institucions veïnals medievals – a Llagostera i a qualsevol altre lloc – es trobaven d'una o altra manera controlades per l'autoritat senyorial.

Això no vol dir, és clar, que aquestes "universitats" no disposessin d'àmbits d'actuació o, sobretot, de competències i recursos propis. L'exemple de "l'exèrcit dels homes de Llagostera" del 1322 és ben significatiu de fins on podien arribar les iniciatives veïnals; sempre, és clar, amb el vist-i-plau senyorial. I, a banda de les qüestions defensives i, sobretot, de relació amb la noblesa, les universitats selvatanes estaven estretament lligades amb el manteniment dels respectius temples parroquials, i amb la defensa dels seus drets, normalment a través de l'obra parroquial. L'obra o fàbrica de la parròquia esdevé, per tant, una peça cabdal en tots els processos descrits en aquest capítol i on, a més, de forma més clara es creuen els destins tant de les parròquies com de les universitats. I, finalment, pel que fa a les vies de finançament que tenien les institucions veïnals, el recurs a les talles - repartides d'una o altra manera entre els veïns – i al manlleu de diners sembla que eren pràctiques habituals.

C A P Í T O L 5

Viure i morir a la Llagostera medieval (I). Nivell de vida i ingressos familiars

1.- INTRODUCCIÓ

Els capítols anteriors han estat consagrats a presentar els grans eixos geogràfics, socials, i econòmics que ens permeten contextualitzar la història de Llagostera a les primeres dècades del segle XIV. Totes aquestes qüestions, però, no passarien de ser un simple exercici d'erudició més o més complex si oblidessin que no eren altra cosa que el context on es desenvolupava l'existència dels veritables i, de fet, únics protagonistes de tota aquesta història: els llagosterencs i les llagosterenques d'ara fa set-cents anys. Els dos capítols que segueixen pretenen identificar les dinàmiques bàsiques que marcaven com vivien – i sobreviuen! – els homes i les dones de la Llagostera medieval. No és, està clar, una tasca senzilla. A banda de tots els problemes – ja esmentats al capítol 1 sobre la documentació llagosterenca – s'hi ha d'afegir la dificultat que implica copsar la quotidianitat de les classes populars del segle XIV. Unes classes populars que mai varen redactar memòries o comptabilitats domèstiques, i de les quals només és possible reconstruir el seu entorn més immediat aplegant retalls dispersos i, sovint, aparentment incoherents.

2.- ELS INDICADORS BÀSICS: MOBILIARI, ALIMENTACIÓ I VESTIT

La primera impressió que podem tenir sobre les condicions de vida de les famílies medievals ens la donen els interiors dels seus habitatges. I la documentació llagosterenca coincideix sempre en la senzillesa i modèstia d'aquesta imatge. El 1328 dins d'un mas Caner, a Cassà de la Selva, s'hi enumeraven quatre caixes - una de fusta de cirerer, una altra de roure i dues d'àlber -, una tina de roure, dos llits, una cadira trencada, un vaixell de fusta de roure, una taula, una pastera i un altre vaixell; els béns mobles que el 1333 un veí de Caldes de Malavella tenia al seu alberg es limitaven a una tina, quatre vaixells, una bóta, un arcó, dos escons de llit - és a dir, la carcassa de fusta - i un arcó petit, a més d'algunes peces de parament de llit; i, en darrer lloc, quan, l'any següent, l'escrivent de Cassà de la Selva i el saig de Llagostera varen entrar al mas Dorca - dins la parròquia cassanenca - hi varen trobar tres caixes grans i tres petites, tres llits amb els seus corresponents paraments - vànoves, coixins i llençols - a més d'una tina i un carretell buits al celler i un sacllit - una mena de sac de dormir - al soler de l'habitatge¹. La imatge que donen les empires o segrestos de béns ordenades per la cort de Caldes de Malavella contra els deutors morosos és bàsicament la mateixa: el 1334 es documenta el segrest d'una tina, deu vaixells, una tinarda, una pastera, una caixa i uns llençols a un mas de Caulers; i 1346 eren emparats a un alberg de Caldes de Malavella un vaixell gros i dos de petits, una taula, una pastera, dos bancs i vuit caixes entre grans i petites².

La migradesa dels interiors de les llars medievals també ens deixa entreveure els eixos bàsics de l'alimentació de fa set-cents anys. Les reserves de queviures es limitaven a cereals i vi. Els únics aliments que, per exemple, el 1328 es trobaven al mas Caner eren una mitgera de forment dins d'un arribanc i dues mitgeres d'espelta en un arcó³. Algunes vendes o segrestos de béns mobles sovint es feien precisament amb aquestes reserves domèstiques: 1323 una família de

1 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.3 (12-IX-1328); vol.7 (29-VII-1333) i vol.4 (15-IX-1334)

2 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (8-VIII-1334) i vol.29 (19-VII-1346)

3 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.3 (12-IX-1328)

Santa Seclina venia a un home de Caulers les quatre somades de vi pur que tenien en un vaixell al seu mas; i el 1334 a varis veïns de Caldes de Malavella, que no havien satisfet el llogol, els eren emparades diverses quantitats de gra: a dos d'ells tres punyeres de blat, a un altre mitja esquitllada, a un quart una esquitllada d'ordi, i a un darrer tres punyeres d'ordi; i, el mateix any, d'un mas de Caulers eren segrestades tres esquitllades de blat⁴. Pel que fa al vi és significatiu l'arrendament, àmpliament citat al capítol 2, establert el 1344 d'un mas a Caldes de Malavella on es feia reserva – entre altres coses – de tots els recipients de vi que hi havia al soler, al celler i a la cuina del mas, així com de la meitat del raïm d'una vinya⁵.

La importància del pa i del vi com a eixos del sistema alimentari medieval és confirmada per altres documents: el 1333 un home del mas Hluard de Caldes de Malavella es comprometia a mantenir el seu cunyat durant tres anys en menjar, vestit i calçat, i especificava que per a l'alimentació del primer any li proporcionaria tres esquitllades d'ordi i quatre bótes de vi; i el 1343 el jutge de la vila amenaçava un matrimoni local si persistia en tractar malament el pare d'ell i en “amagar-li el pa i el vi”⁶. A les primeres dècades del segle XIV, a més, a les terres selvatanes el forment encara no s'havia consolidat com a cereal panificable per excel·lència. El 1342 un noi de Cassà de la Selva es llogava per dos anys com a aprenent d'un teixidor de Caldes de Malavella al qual la família del noi li hauria de lliurar per a l'alimentació del jove dues mitgeres d'ordi, una de forment, una de mill, a més d'una esquitllada d'un incert “blat” que, segurament, tant podria ser un cereal com un altre⁷.

Els processos que portaven a l'obtenció del pa ens són ben coneguts. El grà era dut a moldre als molins. El 1333, per exemple, un moliner de Caldes de

4 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (25-X-1323) i vol.8 (5-VII i 8-VIII-1334) I més exemples: venda de quatre somades de vi d'un vaixell situat en un celler de Santa Seclina; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (17-X-1323)

5 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (4-XI-1344)

6 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (16-X-1333) i vol.23 (30-IV-1343)

7 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (24-IX-1342)

Malavella pagava les setmanades endarrerides al seu antic ajudant; i, el mateix any, un altre moliner de la mateixa vila encarregava a un veí que li tallés varies moles per al seu molí. Tots aquests molins eren hidràulics, tal i com ens en donen fe els “recs del molí” i les basses de molí que recull la documentació. Així, el 1333 s’esmentava un rec del molí al costat de la riera de Benaula de la qual en devia recollir les aigües; i el 1335 a un moliner de Santa Seclina se l’advertia que quan netegés la bassa del seu molí no llancés la terra i la brutícia a la riera que hi passava per sota⁸. Els molins es trobaven directament sota el control senyorial: és el cas del molí cassanenc de sa Crosa, ubicat al costat de la riera de la Verneda, en el qual el cavaller Bernat Ramon de Bedoç el 1336 concedia a un veí de Cassà de la Selva el dret de moldre-hi cada dijous amb la nit següent, a canvi d’un preu de 100 sous i d’un cens d’una quartera de blat per Nadal⁹. Un cop obtinguda, la farina era pastada a les pasteres – ja esmentades – que es trobaven a moltes llars i, finalment, el pa dut a coure als forns, també sota control senyorial.

Encara hi havia un altre component fonamental de la dieta medieval, el companatge, és a dir, qualsevol altre aliment que servís d’acompanyament del pa. La mateixa documentació selvatana mostra com el companatge constava bàsicament d’una bullida de llegums, hortalisses i carn – de porc, de xai o de vedella – condimentada amb una mica d’oli. Al capítol 2 ja s’ha exemplificat com el conreu dels llegums – sobretot de faves – era habitual a la comarca, i alguns inventaris confirmen aquesta impressió. Així, entre els béns que el 1322 un petit noble tenia a un mas cassanenc hi figurava mitja quartera de cigrons; el 1332 un caldenc devia a un altre dues punyeres de “favols” –segurament una mena de fesol –; i el 1346 dos homes de Caldes de Malavella compraven faves a un mercader de Girona¹⁰. La carn salada de porc també era una menja coneguda: el 1332 la cúria cassanenca en segrestava sovint – i una vegada tretze bacons d’un sol cop en un

8 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (31-XII-1333) i vol.12 (6-XI-1335). I, encara, una altra referència al rec dels Molins; a AHG, Caldes-Llagostera, vol.8 (1-XI-1334)

9 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.11 (16-XI-1336)

10 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.3 (15-IX-1322); vol.1 (2-IV-1332) i vol.29 (8-III-1346)

celler del mateix lloc -; i el 1333 un home de Franciac en comprava nou lliures a un ferrer de Caldes de Malavella¹¹.

L'oli i les olives s'integraven igualment al règim alimentari. El 1332, per exemple, un home de Lloret comprava oli a Cassà de la Selva; i, dos anys després, la meitat de les olives procedents d'una terra a Lloret es destinaven a la satisfacció d'un deute¹². L'esment que feien alguns documents de trespeus o ferros de cuinar i d'olles permet suposar que aquest companatge era bullit: el 1346, per exemple, Guillem Vinyes, de Llagostera, quedava a deure 20 sous a un assaonador de Girona per l'olla de coure que li havia comprat¹³. I, finalment, les referències que, per exemple, es troben el 1322 a un mas de Cassà de la Selva a "dos forcs d'all petits", "un recipient d'oli de pedra" i "un morter de pedra" fan pensar que tot plegat era consumit amanit i acompanyat d'alguna mena de picada¹⁴.

Bastant més complicat, en canvi, és conèixer com vestien habitualment els selvatans ara fa set-cents anys. Capes, cots – peça de vestir llarga i amb mànigues, semblant, potser, a una bata actual -, túniques i camises eren les peces que, de tant en tant esmentava la documentació, sovint sense diferenciar si eren d'home o de dona. En qualsevol cas, el que sí està clar és que la seva quantitat era escassa. Dins d'un mas de Caldes de Malavella, per exemple, el 1336 tant sols s'hi esmentaven dos cots i una capa¹⁵. Els vestits que rebien les núvies com a part del dot constaven d'una capa i d'un cot. Així, el 1344 una matrimoni de Santa Seclina lliurava a Elisenda, germana del marit i dona de Ramon Llorenç, de Llagostera, com a part del seu dot una capa i un cot cada cana dels quals valia 12 sous; i, dos anys més tard, Avinyeta, dona de Bernat Bonet, de Llagostera, però originària de Caulers, rebia del seu germà també una capa i un cot tot i que, en aquest cas, cada cana es valorava en 16 sous¹⁶. No ens ha de sorprendre que algunes peces

11 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (27-IV; 4-VI i 22-XII-1332) i vol.7 (20-VII-1333)

12 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (31-VIII-1332) i vol.8 (10-V-1334)

13 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (1-VI-1346)

14 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.3 (4-II-1322)

15 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.13 (2-IX-1336)

16 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (28-IX-1344) i vol.28 (19-V-1346)

de roba fossin béns valuosos i objecte de donació testamentària o de segrestos i subhastes per part de les autoritats. El 1333, per exemple, un home de Caldes de Malavella rebia una capa vermella que un veí li havia llegat al seu testament; i, deu anys més tard, també una capa vermella era emparada a un veí de Caldes de Malavella a fi de satisfer els seus creditors¹⁷. Les peces de tela amb què s'elaboraven aquestes robes eren majoritàriament comprades – sovint a crèdit tal i com s'exposarà més avall - a drapers de Girona però sembla que també existia una manufactura domèstica – i, segurament, més basta – de diferents tipus de draps. Així, el 1336 un matrimoni de Franciac, junt al seu fill i a l'esposa d'aquest, es comprometien a lliurar a un home de Vilobí anys disset teles de lli filat en un termini de sis anys¹⁸. Amb aquests draps segurament es confeccionaven moltes peces de roba de forma domèstica, encara que també existien alguns sastres, de vegades associats amb els mateixos drapers de Girona que proporcionaven les teles. El 1342, per exemple, un sastre de Vidreres passava comptes i liquidava els deutes que tenia amb Berenguer Moragues i Tomàs d'Avellaneda, ambdós actius drapers gironins¹⁹.

3.- GUANYAR-SE LA VIDA

Fer-se una idea, ni que sigui aproximada, de l'entorn domèstic immediat dels selvatans de fa set-cents anys ja és una primera passa per entendre els eixos bàsics de la seva existència. Aquest entorn domèstic, però, no era fruit de l'atzar, sinó que es corresponia de manera molt directa amb les fonts d'ingressos que tenien les famílies. Unes fonts d'ingressos sempre migrades però prou variades perquè, aprofitant-les de manera més o menys alternada i mai en exclusivitat, garantissin els recursos bàsics que permetien la supervivència de la immensa majoria de veïns de Llagostera. Els punts següents intentaran repassar-les de forma sistemàtica.

---

17 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (6-VII-1333) i vol.23 (13-VIII-1343)

18 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.13 (16-I-1336)

19 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (10-IX-1342)

3.1.- La cacera i la recol·lecció

De totes les activitats econòmiques, la més mal documentada era la que tenia a veure amb l'explotació del medi natural, és a dir, amb la recol·lecció, la cacera o la pesca. I, malgrat això, aquest aprofitament de boscos, garrigues i erms havia d'aportar una contribució gens menyspreable a la supervivència de moltes famílies. Més avall, als punts destinats a la ramaderia i a l'explotació forestal, es mostren testimonis de la importància de les zones incultes, i de com – en el cas dels boscos – el seu ús era contemplat per les lleis medievals. De la cacera tan sols en podem entrellucar la seva existència: al registre de drets que el 1151 el comte de Barcelona percebia a Llagostera, s'esmentaven els quarters que li corresponien de tota “*bestia salvadga*”; i, gairebé dos-cents anys després, el 1339, un home de Vidreres havia de pagar al seu senyor tres conills per Nadal que, amb tota versemblança, havien de ser caçats²⁰. I a mig camí entre la simple explotació del medi i la intervenció productiva caldria esmentar-hi l'apicultura de la qual, ni que sigui fugaçment, se'n troba algun indici: el 1335 un home de Tossa era inculpat d'haver-se endut un rusc propietat d'un veí de Vidreres²¹

3.2.- L'agricultura

No és cap novetat afirmar que el treball de la terra constituïa l'activitat econòmica bàsica de les societats medievals. Si bé és cert que les activitats que realitzaven les famílies – i, per tant, les seves fonts d'ingressos – podien ser molt variades, aquestes passaven sempre, en una o altra manera, per l'agricultura. I la Llagostera medieval no era una excepció. Al capítol 2 ja s'ha il·lustrat la composició dels masos, i quins eren els usos que en feien. I la possessió de més o menys terres per part de qualsevol veí de la població aflora sovint a la documentació.

20 Thomas N. BISSON, *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings*. Los Angeles-Londres, 1984. Volum II, document IH (3-IV-1151) i AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol.1 (6-III-1339). Tot sembla indicar que a la baixa edat mitjana, com a mínim, al bisbat de Girona, el conill no era encara un animal domèstic

21 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (19-VI-1335)

Possessions, és clar, que podien ser dins la mateixa parròquia de Llagostera o a les parròquies veïnes. El 1344, per exemple, Bernat Vives, de Llagostera, junt amb la seva mare i la seva muller, ambdues de nom Berenguera, venien per 30 sous a un home de Santa Seclina un camp amb suros i arbres situat en aquesta parròquia que, a més, afrontava amb altres terres del comprador²². La dedicació al treball agrari en un o altre grau era gairebé universal i implicava tots els membres de la família. Més avall s'il·lustra com els nois que feien d'aprenent amb algun artesà estaven autoritzats el mes de juny a anar a casa seva per ajudar en la recol·lecció dels cereals, i com la presència femenina en les tasques agràries era un fet habitual.

Saber com eren treballades aquestes terres ja és una mica més complicat tot i que, novament, els inventaris i els segrestos de béns ens aporten algunes notícies sobre les eines de conreu. Així, el 1333 dins d'un alberg de Caldes de Malavella hi havia una aixada, tres aixadells, una fanga i dues relles d'arada; i el 1347 la cúria del mateix lloc subhastava una fanga i una aixada d'un home de la vila²³. Les terres eren adobades amb els fems dels animals com els que el 1333 havien estat robats a un veí de Cassà de la Selva²⁴. Per evitar l'esgotament dels sòls, a més, era necessària alguna mena de rotació de conreus i, sobretot, practicar guarets més o menys llargs perquè la terra pogués reposar. Així, és significatiu l'arrendament d'una peça de terra parcialment boscosa que es feia el 1341 al Mont Oriol de Lloret²⁵. El contracte era per vuit anys durant els quals s'esperava obtenir tres collites de "blat gros" – és a dir, forment o ordi – alhora que s'esmentava la possibilitat de collir-hi també mill o melca. La presència dels darrers conreus que no se sembraven a la tardor sinó a la primavera²⁶ és un indicatiu

22 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.26 (13-II-1344)

23 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (29-VII-1333) i vol.29 (29-I-1347)

24 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (19-VI-1333)

25 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (11-VIII-1341)

26 Així, és significatiu que el preu dels "blats grossos" es calculés prenent com a referència el seu valor per Sant Feliu d'Agost mentre que en el cas del mill i de la melca el càlcul es feia segons els valor de sant Miquel de Setembre, en un i altre cas, per tant, just després d'haver recol·lectat; per exemple a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (6-VII-1333), entre altres

clar d'un intent d'incrementar els períodes de conreu – ja fos sobre el guaret o sobre els rostolls – i, per tant, d'augmentar la producció dels terrossos. I això sense oblidar, és clar, que els llegums – sobretot les faves – també devien integrar-se en aquestes rotacions. En el cas dels cereals, després de segar amb les espigues es lligaven garbes – com les que el 1333 un veí de Cassà de la Selva “furtivament i de nit” havia robat²⁷ – i es duïen a les eres per ser batudes. Pel que fa a les vinyes, finalment, sabem que eren cavades – el 1319 varis veïns de Panedes havien d'anar a cavar i veremar a les vinyes de l'abat de Sant Feliu de Guíxols²⁸ –, i que els pàmpols de raïm eren guardats en coves com els dos que el 1333 segrestava la cúria de Cassà de la Selva²⁹.

3.3.- La ramaderia

Gairebé igual que l'agricultura, la cria de bestiar era una activitat universalment practicada. I, novament, la coincidència entre les dades dels inventaris i les dels segrestos de béns és absoluta. Als masos, lògicament, hi havia bestiar: el 1334 al mas Dorca de Cassà de la Selva tenien una truja prenyada a punt de garrinar, dos porcs de nodriment a més de dos bous, un de pèl roig i un de pèl bru; i el 1342 el saig de Caldes de Malavella feia empara de “totes les ovelles, moltons, porcs i altres animals grossos i petits” que eren a un mas de la localitat³⁰. Tampoc en faltava, però, dins dels habitatges de les viles: el 1333 a un alberg de Caldes de Malavella s'hi criaven onze ovelles, dos bous, una vaca, una vedella i un ase³¹. I més exemples: el 1334 la cort cassanenca segrestava a un veí deu porcs, entre grassos “*et de nodriment*”; i, el 1343 i a instàncies de Guillem Seguer, de Llagostera, s'emparaven un bou, una vaca i una vedella a una dona de Caldes de Malavella³². D'altra banda, alguns censos pagat en gallines o ous – com els pa-

27 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (19-VI-1333)

28 Per exemple a ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, pergami núm.92, confessió de Pere Carp (29-XI-1319)

29 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (30-VIII-1333)

30 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (15-IX-1334) i vol.23 (4-IX-1342)

31 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (29-VII-1333)

32 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (15-IX-1334) i vol.23 (4-XI-1342 i 31-IV-1343)

rells gallines o els ous que capbrevaven alguns veïns de Panedes a l'abat de Sant Feliu de Guíxols el 1319³³ - ens remetent a l'existència d'aviram domèstic. Igual que ho fa la controvèrsia entre dos caldens per aclarir si un cens calia pagar-se en gallines o en “polles acrestades”, l'any 1334³⁴. D'aquest bestiar, és clar, se'n feia un actiu mercadeig. El 1342 Simó Reixac, de Panedes, quedava deure 44 sous a un home de Caldes de Malavella pel bou de pèl roig que li havia comprat; l'any següent, Gerald Seguer, del terme de Llagostera, comprava moltons a Pere Andreu, actiu ferrer de Caldes de Malavella; i, el 1346, Guillem Asbert, del veïnat de Ridaura, devia 40 sous a un altre caldenc per una vaca, tot i que ell garantia el deute amb un bou de la seva propietat³⁵.

En moltes ocasions, però, el bestiar criat a les cases no era en plena propietat sinó compartit o, de manera més freqüent, tingut en comanda. Així, un fragment d'inventari del 1336, redactat en català i corresponent a un mas de Caldes de Malavella, esmentava “*VI bous et I asen en que ha la maytat en V bous en G. Carbuç. Item II avoyes – ovelles -. Item I truya e VI porcels en que ha la maytat*” un home de Vidreres³⁶. Quan algú rebia animal en comanda n'assumia la cria i custòdia – normalment durant un any - i es pactava amb el propietari la partició dels beneficis – és a dir, les cries, la carn o la pell – que proporcionés. Els testimonis d'aquests tractes abunden. El 1342 un home de Caldes de Malavella encomanava a Bernat Riba, de Panedes una porcella i un porcell de pèl blanc; el 1344 Arnau Boer, de Llagostera, rebia en comanda d'un caldenc menor d'edat una

33 ACA, Monacals, Sant Feliu de Guíxols, carpeta 4, pergami 92, confessions de Pere i Ramon Carp (28-IX-1319), entre altres

34 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (18-I-1334)

35 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (22-VIII-1342); vol.25 (20-XI-1343) i vol.29 (17-VI-1346). I més exemples: un comprador de Llagostera i el seu fill adquirien una vaca d'un home de Cassà de la Selva; Guillem Marquès, de Llagostera, comprava una vaca de pèl roig a un veí de Vidreres; Pere Gasconell, de Llagostera, devia 27 sous a un venedor de Caldes de Malavella per la compra d'una vaca de pèl roig; Bernat Aulina, de Llagostera, comprava un bou del mateix color a un altre caldenc; tot plegat a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.26 vol.1 (18-IX-1322), vol.13 (20-V-1336) i (26-III i 14-IV-1344)

36 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.13, fulls solts (2-IX-1336)

vaca de pèl roig; i el 1346 Arnau Fort, del veïnat de Mata declarava tenir un porc en comanda³⁷. En alguna ocasió, els tractes podien ser una mica més complicats com quan el 1323 un clergue de Franciac encarregava a Ermessenda de Fuià, de Llagostera, la custòdia d'un parell de bous valorats en 160 sous que la dona es comprometia a cuidar al mas Fuià i pels quals, a més, hauria de lliurar al sacerdot al seu alberg de Franciac una esquitllada de blat per cada bou³⁸. De vegades és fins tot possible identificar casos d'incompliment dels tractes de comanda. És el cas de Francesc Collell, de Llagostera, que el febrer del 1341 va encomanar un bou a Pere Fabrec, del mateix lloc, però que aquest darrer sense el coneixement del propietari va vendre a un home de Caldes de Malavella. Set mesos després la cort d'aquesta vila obligava al comprador – que ja no tenia l'animal – a lliurar a Francesc Collell els 40 sous que sembla que valia la bèstia³⁹.

Les comandes de bestiar, però, sovint amagaven situacions d'endeutament i no era estrany que qui rebia els animals en comanda prèviament els hagués hagut de vendre a qui els hi lliurava. Així, el 1322 Dalmau Sagrera, de Llagostera, venia al servidor d'un draper de Girona una truja, tres porcells i la meitat de tres porcs de pèl blanc que tenia al mas Sagrera i, acte seguit, els rebia en comanda; el 1344 Deuslomdè Llagostera, de Llagostera, rebia en comanda d'una dona de Santa Seclina la vedella de pèl roig que li acabava de vendre; i el 1346 un veí de Cassà de las Selva venia cinc porcells de pèl blanc a Pere Flota, de Llagostera, i, immediatament, els tornava a rebre en comanda⁴⁰. I, en altres ocasions, les comandes de bestiar es combinaven amb comandes de grà, aliments o diner, en un indicatiu clar d'endeutament per part de qui les rebia. El 1344 Pere Carbonell, de Panedes, afirmava tenir 65 sous en comanda de Pere Andreu, ferrer caldenc, i

37 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (22-XI-1342); vol.27 (30-VIII-1344) i vol.28 (12-VIII-1346). I més exemples: Ramon Jaubert, de Llagostera, rebia en comanda de Pere Andreu, ferrer de Caldes de Malavella, una vaca de pèl ros i un ase de pèl roig; i Pere Hualguer de Llagostera tenia una vaca i una vedella en comanda d'un caldenc; tot plegat a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (26-IX-1344) i vol.30 (23-X-1346)

38 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (4-IX-1323)

39 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (31-VIII-1341)

40 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (10-IX-1322) i vol.26 (13-II-1344) i vol.28 (31-VII-1346)

d'un veí de Cassà de la Selva, així com un ase de pèl ros i quatre vaques de pèl roig que cuidava al seu mas; el 1344 Pere Gauceran, de Llagostera, rebia del ferrer de Caldes de Malavella acabat d'esmentar una comanda de tretze ovelles i 11 sous; el mateix any, el també llagosterenc Guillem Canyer tenia en comanda una vaca de pèl roig i cinc esquitllades d'ordi; i, finalment, el 1346 Bernat d'Aulina, de Llagostera, reconeixia una comanda de dues copes d'oli, un ase de pèl ros i 2 sous d'un home de Caldes⁴¹.

Aquest bestiar pasturava lliurement pels rostolls i guarets dels seus propietaris, així com pels erms i boscos del massís de la Selva tal i com – com a mínim per als porcs - autoritzava la carta de poblament del 1241. També podia estar tancat a les corts de les cases, i ser alimentat amb herba i palla. El 1335 era subhastat un mul a Caldes de Malavella i, del diner obtingut, es rescabalava el saig de les despeses que havia tingut “en herba, palla i estable” per mantenir l'animal⁴². I està clar que la civada i la melca que regularment s'integraven als conreus de la comarca també servien per alimentar el bestiar estabulat. En el cas dels porcs, quan no pasturaven, eren engreixats amb glans. Així, era freqüent que a moltes cases n'hi haguessin reserves: el 1333 a un matrimoni de Cassà de la Selva li eren emparades quatre mitgeres de glans; i, el mateix any i al mateix lloc, el saig va segrestar tots els glans que una dona tenia a casa seva⁴³.

3.4.- El treball assalariat

Les referències al treball assalariat entre la documentació medieval són escasses. La seva temporalitat i, molt sovint, la seva precarietat en són les causes principals. Amb tot, no podem dubtar ni de la seva existència ni del paper que havia de tenir en la subsistència de les famílies medievals. D'entrada, hi havia

41 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (9-XI-1342); vol.26 (29-IV i 14-VI-1344) i vol.30 (23-X-1346). I més exemples: Pere Carbonell, fill de Ferrer Carbonell, de Llagostera, rebia d'un home de Caldes de Malavella una comanda de 47 sous, un ase de pèl ros, una vaca i una brava de pèl fosc; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (28-IV-1346)

42 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (8 i 9-IX-1335)

43 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (26-IX i 9-X-1333)

un treball estacional lligat a les feines agràries – segant i veremant els homes, i espigolant, lligant garbes i garbellant les dones –, realitzat a les possessions senyoriales i, possiblement, a molts dels masos de la zona⁴⁴. Els exemples són comptadíssims: sabem amb prou feines que el 1323 un dona de Caldes de Malavella garbellava forment per 4 diners per ordre de la cúria local⁴⁵. A més, però, també existia la possibilitat d'anar a treballar com a minyona o mosso a una llar benestant o a algun mas. En aquests casos, els treballadors, a més d'un salari anual eren alimentats i rebien alguna peça de roba o de drap. El 1342, per exemple, en Salabó, de Llagostera, reclamava a un home de Tossa els 47 sous i les dues canes de drap de lli que li devia pel lloguer de la seva persona; i, pocs mesos després, el jutge de Caldes de Malavella, obligava una veïna de la vila a avenir-se amb un llagosterenc, cognominat Esteve, per la quantitat deguda com a lloguer pels serveis que li havia realitzat⁴⁶. I també existia, és clar, la possibilitat d'anar a servir – ni que fos temporalment - a la relativament propera ciutat de Girona: el 1336 un ferrer gironí devia 20 sous a la dona de Pere Dorca, del veïnat d'Esclet, pel temps que va fer de minyona a casa seva⁴⁷. En ocasions, els acords que vehiculaven aquest treball assalariat podien ser complexos. El 1339, per exemple, un home originari de Ribelles, al Rosselló, abandonava la casa de Caldes de Malavella on feia de servidor, i esdevenia per quatre anys aprenent d'un teixidor local. L'aprenent, però, es comprometia a que el seu germà serviria al teixidor durant tot el període i que, a canvi, en rebria menjar i beguda a més de les camises, calces i espadenyas necessàries, tot plegat fet amb drap que valgués 8 sous cada cana⁴⁸.

44 Xavier SOLDEVILA, "El treball femení i infantil a l'Empordà i la Selva al segle XIV", dins *Actes del congrés Família pagesa i economia rural*. Lleida, 2010, pp.201-211

45 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (9-X-1323)

46 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (2-IX-1342) i (11-XI-1343). I més exemples: el 1323 a un home del veïnat cassanenc d'Esclet li eren segrestats els 5 sous que devia al seu mosso; i el 1340 passava el mateix amb els diners que un habitant de Caulers devia a Joan Bofill, de Llagostera, "pel lloguer de la seva persona"; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (29-XI-1323) i vol.17 (26-V-1340)

47 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.11 (28-IV-1336)

48 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.16 (28-IX-1339)

Finalment, la situació geogràfica de Llagostera i dels seus veïnats en la proximitat immediata del camí que menava de Girona a Sant Feliu de Guíxols era aprofitada pels seus habitants per realitzar feines de transport entre una i altra vila. Tot i que una mica posteriors a l'època tractada, algunes de les anotacions dels llibres de clavaria de Sant Feliu de Guíxols són, en aquest sentit, ben evocadors. Sempre el 1361 s'hi enregistra un pagament "*an Faliu de Panedes, per III sachs de caus que dux de Gerona*" i, seguidament, lliuraments similars a Bernat Llorenç, Arnau Alegret i Pere Safont, els tres de Panedes, per un, tres i dos sacs de calç – que eren emprats a l'obra de les muralles de la vila -, respectivament⁴⁹. I, en algun cas, es feia constar explícitament que el traginer havia comprat ell mateix la calç a Girona i que, per tant, se li havia de satisfer tant el seu preu com el jornal: així, el 1362 Guillem Pou, de Panedes, cobrava "*per II sachs de caus que aporta al mur, entre compre e son loger*"⁵⁰. No sembla que la pràctica d'aquests intercanvis justifiqui pensar que tots els llagosterencs esmentats fossin traginers de manera exclusiva, altrament la documentació se'n faria ressò⁵¹. Més aviat hem de pensar que, simplement, quan se'ls presentava l'oportunitat de transportar qualsevol producte entre Girona i el port guixolenc, l'aprofitaven per guanyar-se uns ingressos extraordinaris.

Qui sap si al darrera d'aquestes activitats de transport cal contextualitzar-hi les compres i comandes d'ases i de mules per part de múltiples veïns de Llagostera. El 1323 un veí de Campllong venia a Jaume Escrivà, de Llagostera, un ase de pèl ros per 15 sous; el 1335 Pere Oliu, de Llagostera, devia a un veí de Vidreres els 55 sous del preu d'un ase de pèl ros; 1342 Bernat d'Aulina, del veïnat de

49 AHMSFG, Llibres de clavaria, anys 1361-2 (16-VIII-1361). I segueixen assentaments semblants a favor de Jaume Saguals, Pere Saguals i Guillem Feliu, els tres de Panedes, i d'en Vives i Pere Oliver, de Llagostera, a l'ibidem (16 i 28-VIII-1361)

50 AHMSFG, Llibres de clavaria, anys 1361-2 (7-II-1362). I posteriors i idèntiques notícies referides al mateix Guillem Pou, Bernat Rotllan, Bernat Vives, Pere Querol i Guillem Gros, de Llagostera, entre altres; tot plegat a l'ibidem (1, 8 i 25-V-1362)

51 Quan la documentació coetània feia esment a algun traginer, com a qualsevol altra persona d'ofici, normalment ho feia constar de manera específica. Per exemple, referències a traginers de Tossa o de Barcelona; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (8-VII-1342 i 18-VII-1343)

Lloreda, comprava un ase de pèl negre a un home de Cassà de la Selva per 40 sous; i, poques setmanes després i també pel mateix preu, Arnau Boer, de Llagostera, adquiria un ase de pèl ros al gairebé inevitable Pere Andreu, ferrer de Caldes de Malavella⁵². En alguna ocasió es documenten compres d'ases junt a veïns d'altres localitats, qui sap si per aprofitar conjuntament les possibilitats que oferien les vies de comunicació: el 1344 dos veïns de Solius – pare i fill – i Ferrer Coma de Llagostera compraven per 22 sous un ase de pèl ros novament a Pere Andreu, de Caldes de Malavella⁵³. Tot i que menys nombroses, de comandes d'ases també se'n conserven. Ja el 1333 Pere Dalmau, de Llagostera, tenia en comanda del mateix Pere Andreu dos ases de pèl ros⁵⁴. I no mancaven operacions que combinaven la venda amb la comanda: el 1343, per exemple, Arnau Bofill i Guillem Mata, ambdós de Llagostera, compraven un ase de pèl bru a un home de Caldes de Malavella i, immediatament, Arnau Bofill el rebia en comanda del mateix Guillem Mata⁵⁵.

3.5.- El treball artesanal

A hores d'ara és una realitat ben coneguda en la historiografia medieval que abans del segle XIV les activitats artesanals o manufactureres estaven sòlidament incorporades en l'economia i la societat de l'occident medieval. Durant la catorzena centúria i, a més, en l'àmbit més concret del bisbat de Girona, el treball artesanal no era, ni de lluny, un monopoli de les ciutats principals com Girona o Castelló d'Empúries. A les múltiples viles i, fins i tot, a moltes de les poblacions

52 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (19-VIII-1323); vol.13 (28-IX-1335) i vol.24 (12-VIII i 13-IX-1342). I tants exemples com es vulgui: Pere Martí, de Llagostera, comprava un ase de pèl negre a Pere Andreu per 30 sous; Guillem Benaula, de Llagostera, devia 30 sous a un home de Caldes de Malavella per un ase de pèl negre; Jaume Segals, de Panedes, comprava un ase a un habitant de Cassà de la Selva per 64 sous; Pere Miró, de Llagostera, s'obligava a pagar a un venedor caldenc 35 sous per un ase; tot plegat a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (21 i 23-IX-1342), vol.25 (7-VI-1343); i vol.29 (26-X-1346), entre altres testimonis

53 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (14-IX-1344)

54 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (6-X-1333)

55 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.25 (10-VI-1343)

menors de la zona era normal trobar-hi diferents tipus d'artesans que produïen i comercialitzaven un ventall prou ample de béns. Així, no té res de sorprenent trobar una discreta activitat artesanal en una vila ben documentada com Caldes de Malavella. Més amunt – parlant de l'alimentació - ja s'ha esmentat un contracte d'aprenentatge d'un teixidor caldenc al qual se n'hi poden afegir altres: el 1335 un veí de la vila lliurava el seu fill per tres anys a un sabater local perquè l'ensinistrés en el seu ofici. El noi seria mantingut pel pare mentre que l'artesà tan sols li hauria de proporcionar el calçat i, al darrer any, una túnica clara de llana; es pactava, finalment, que cada mes de juny el noi podria tornar a la llar paterna per ajudar en les feines del segar⁵⁶. I a Caldes de Malavella també s'hi documenten altres oficis artesanals: només el registre notarial de l'any 1333-4 esmentava tres sastres, un fuster i un ferrer⁵⁷.

A altres poblacions de la comarca igualment hi ha testimonis d'activitats secundàries. El 1342 hi havia un sastre a Vidreres i un sabater a Santa Coloma de Farners⁵⁸. A Vidreres, a més, és identificable l'activitat de vidriers l'interès dels quals per la cendra és sovint esmentat als documents. El 1333 i 1334, per exemple, Bernat Roger, vidrier de Vidreres, feia emparar tota la cendra d'un home de Cau-lers, d'un de Lloret i d'un de Tossa⁵⁹. I Llagostera no era una excepció en aquest panorama econòmic. Així, el 1339 Bernat de Prat, fuster de Llagostera, feia procurador el seu nebot Pere de Prat a fi que reclamés tot el que li fos degut⁶⁰. I no es pot excloure l'existència de vidriers atès que el 1346 dos veïns de lloc, Jaume Morató i Jaume Venrell, feien segrestar a un home de Girona tota la cendra que tenia a la jurisdicció de Caldes de Malavella⁶¹. En aquest sentit, és interessant

56 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.13 (8-XII-1335)

57 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (19-VII i 10-X-1333 i 18-I-1334); (18-VI-1333) i (10-X-1333). A més de referències a un obrador de Ferrer; a l'ibidem (20-IX-1333)

58 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (10-IX i 26-IX-1342)

59 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (1-XII-1333) i (9-I-1334)

60 AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol.1 (16-III-1339)

61 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.29 (21-I-1346). El treball dels vidriers es documenta ja a principis del segle XIV als propers contraforts de les Gavarres, a Elvis MALLORQUÍ, "Vidriers vingueren", dins *Històries amagades ... op.cit.* Girona, 2008, pp.153-160

constatar la voluntat dels senyors de Llagostera per promocionar-hi l'activitat artesanal. En un establiment del 1344 el lloctinent de Pere de Montcada concedia per quatre anys i a canvi d'un cens de 15 sous anuals els dret d'arrabassar i bosquejar al bosc de Lloret a un anaper amb la condició que aquest s'establís a la vila de Caldes de Malavella o al puig de Llagostera⁶².

Comptat i debatut, per tant, a totes les poblacions del pla de la Selva era possible trobar-hi algunes famílies dedicades a una l'artesania. Un treball artesanal, això sí, d'abast modest; la majoria de les vegades destinada a proveir les eines necessàries per al treball agrari – ferrers o fusters – o a satisfer les necessitats bàsiques de consum – sastres o sabaters -. D'aquest panorama segurament només en sobresortiria la vila de Caldes de Malavella, amb la seva draperia incipient. En qualsevol cas, la possibilitat, no tant d'establir-se com a artesà més o menys especialitzat, sinó d'enviar algun fill a fer d'aprenent o servidor a algun obrador, era una de les opcions que, de forma més o menys regular, podia presentar-se a algunes famílies de Llagostera a l'hora de guanyar-se la vida.

3.6.- L'exploració forestal

Als capítols anteriors ja s'ha comentat tant la carta de franqueses del 1241 que autoritzava la gent de Caldes de Malavella, Llagostera i Santa Seclina a explotar els boscos del massís de la Selva, com els conflictes entre els llagosterencs i la gent de Tossa per l'aprofitament dels boscos del massís de la Selva. Aquestes referències no eren, ni de bon tros, paraules buides perquè la documentació del segle XIV il·lustra com les masses forestals de la comarca bullien d'activitat. Així, és ben significatiu que una part del subsidi per a la guerra de Sardenya que el rei Jaume II va demanar a Llagostera fos commutat a canvi del compromís dels llagosterencs de proveir fusta per a la construcció de vaixells⁶³. I, per tant, que

62 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (30-XII-1344)

63 Manuel SANCHEZ MARTÍNEZ, "Las ciudades y villas de Cataluña en la financiación de la conquista de Cerdeña (1321-1326)", dins *Pagar al rey en la corona de Aragón durante el siglo XIV. (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas*. Barcelona, 2003, p 372

l'explotació forestal era un recurs fonamental per a moltes famílies⁶⁴. Un exemple del 1342 ho testimonia molt bé aquestes activitats: un home de Caulers devia a un altre cinquanta “munts de rabasses de bruc i d'arboç”, valorades en 20 sous. Com a garantia, el venedor oferia al comprador la possibilitat d'explotar un tros de bosc a l'indret dels Nesplers, de manera que, d'allò que n'obtingués, les tres quartes parts correspondrien al seu treball i el quart restant serviria per anar-se rescabaland. Atès que es feia constar que cada mitgera de carbó es valoraria en 11 diners, està clar que el carboneig era una de les maneres d'aprofitar el bosc⁶⁵. D'exemples, però, n'hi ha molts més. A un arrendament per vuit anys d'una possessió al Mont Oriol de Lloret l'arrendador era autoritzat a “fer llenya i rabasses dels suros i de tots els arbres que hi ha”; i el 1345 un altre veí de Caulers es comprometia a lliurar en mig any a Guillem de Farga - un actiu negociant de Santa Coloma de Farners - seixanta somades de llenya seca de bruc, arboç i alzina⁶⁶.

Bona part d'aquestes activitats forestals es feien a petita escala – i, per tant, no deixaven cap rastre escrit - i eren destinades a proveir exclusivament les necessitats domèstiques de combustible. A moltes llars era freqüent trobar-hi reserves de llenya. El 1334, per exemple, el saig de Caldes de Malavella segrestava vint somades de llenya a un mas de Caulers⁶⁷. I els segrestos de béns, a més, posen de manifest que la destral era un eina present a moltes cases de la comarca; tal i com mostra la venda de dues destrals que el 1347 realitzava la cúria de Caldes de Malavella⁶⁸. Una altra part important de les feines de bosc, però, només s'explica per les possibilitats de comercialització que oferien tant la ciutat de Girona i la vila de Sant Feliu de Guíxols com els embarcadors del litoral, és a dir, Lloret, Tossa i Blanes. El 1335 un habitant de Lloret acordava lliurar en vuit dies a un comprador de Santa Coloma de Farners i al port de Lloret tretze somades de llenya d'alzina, suro i arboç que ja li havia d'haver entregat temps enrere; 1345

64 De la importància del treball del bosc al pla de la Selva en parla Elvis MALLORQUÍ, “Els boscos de Cassà de la Selva”, dins *Històries amagades de les Gavarres*. Girona, 2008, pp.131-139

65 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (24-IX-1342)

66 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (11-VIII-1341) i vol.29 (31-XII-1345)

67 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (8-VIII-1334)

68 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.29 (29-I-1347)

dos veïns de Caulers, pare i fill, s'obligaven a portar al port de Lloret una barcada de llenya – la meitat ja estellada – de suro o d'alzina; i, un mes més tard, un altre home de Caulers es comprometia a entregar al ja esmentat Guillem de Farga, de Santa Coloma de Farners, però al port de Tossa vuit somades de “llenya mercadera de bruc, arboç i alzina”⁶⁹. Aquest comerç també es realitzava per terra, tal i com manifesta el compromís que assumia el 1340 un ciutadà de Girona d'indemnitzar a qualsevol veí de Llagostera, Caldes de Malavella o Cassà de la Selva a qui perjudiqués amb la carreta i animals amb què transportava fusta⁷⁰.

A més de la llenya, la gent de Llagostera - i d'altres poblacions de la rodalia –, dels boscos del massís de la Selva n'obtenien carbó. L'abril del 1342 un negociant de Sant Feliu de Guíxols, Marimon Ponç, contractava tres carboners de Llagostera: d'una banda, Pere Dalmau; i, d'altra banda, Guillem Ferrer i Berenguer de Puigexerit. Tant el primer com els dos segons s'obligaven a proporcionar-li un modi de carbó, el primer al mes de maig, i els segons al mes de juny i a l'embarcador de Salions. I tant en un cas com en l'altre, el comprador avançava els 24 sous del preu⁷¹. Dos mesos després el mateix negociant guixolenc encarregava a Guillem Ferrer, del veïnat de Montagut, que li fes quatre modis de carbó per entregar el mes d'agost a l'embarcador de Salions a canvi de 100 sous que ja s'havien pagat; el 1349 Pere Llorenç i Guillem Alegret, de Panedes, acceptaven lliurar dos modis de carbó a dos homes de Sant Feliu de Guíxols⁷². Els terminis de lliurament no sempre es complien com quan el 1356 Bernat Tallarana, de

69 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (9-I-1335) i vol.29 (26-X i 28-XI-1345)

70 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (5-IV-1340)

71 AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol.627 (9 i 25-IV-1342)

72 AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol.627 (12-VI-1342) i vol.3 (22-IX-1349). És interessant veure que alguns dels noms dels bosquerols o dels traginers esmentats més amunt – Llorenç o Alegret - coincideixen amb els dels masos de la zona de Panedes, fet que confirma la impressió que els seus habitants complementaven el treball agrari amb altres activitats per compte de qui els llogués. I més exemples de treball al bosc: un tal Garrofa, de Llagostera, acceptava portar un modi de carbó a l'embarcador de Salions per un altre negociant de Sant Feliu de Guíxols; i Bernat Riba, de Panedes, convenia amb un altre guixolenc lliurar-li una quantitat il·legible de carbó a canvi de 15 sous; tot plegat a AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol. 628 (17-II i 8-V-1345)

Llagostera, entregava a un ciutadà de Girona el modi de carbó que li devia des del 1350!⁷³ I, com no podia ser d'altra manera, el carboneig i el comerç de carbó tampoc estaven exempts de problemes. El 1335 Pere Marquès, de Llagostera, va robar carbó de la carbonera de Tossa – és a dir el lloc on s'emmagatzemava el carbó a l'espera de ser embarcat – i el jutge de Caldes de Malavella el va mantenir empresonat fins que tres dels seus veïns, Arnau Gotarra, Pere Bonet, Pere Carbonell, de Gànix, varen oferir una garantia de 50 sous. El mateix Pere Marquès, a més, va haver de lliurar una espasa que va ser subhastada i venuda per 10 sous per, així, rescabalar els propietaris del carbó, veïns de Tossa⁷⁴.

Malgrat tots aquestes problemes, però, és impossible cloure aquest punt sense insistir en l'enorme importància que l'explotació forestal i, especialment, la comercialització dels productes que se n'obtenia – bàsicament llenya i carbó - tenia per als veïns de la Llagostera medieval. La referència explícita que s'hi feia a la carta de franquesa del 1241 i els conflictes amb la gent de Tossa són, de fet, un testimoni definitiu que l'aprofitament del bosc per a molts habitants de Llagostera no devia ser un recurs més sinó que, al contrari, possiblement constituïa una activitat econòmica essencial per garantir la seva subsistència.

4.- UNES PRIMERES CONCLUSIONS: DOTS I HERÈNCIES

Els paràgrafs anteriors han anat mostrant les activitats econòmiques amb què els veïns de la Llagostera medieval intentaven assegurar la seva subsistència. Un objectiu que, amb més o menys dificultats, sembla que s'acabava assolint. I, de fet, tot el darrer capítol del treball es dedica a resseguir els equilibris que les famílies havien de fer per fer front a aquestes dificultats. Això no significa, però, que les condicions materials d'existència de les famílies de la Llagostera del 1300 fossin exactament les mateixes per a tothom. Sota la impressió global de modèstia podien existir diferències. Unes diferències que podien ser més o menys grans i

---

73 AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol.10 (4-IX-1356)

74 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.12 (12 i 19-VI-1335)

més o menys permanents però que no podem passar-les per alt en tant que ens permeten afinar la imatge que ens podem fer de la societat medieval.

I una bona manera de fer-nos una primera impressió d'aquestes diferències és observar els dots que les famílies concedien a les seves filles en el moment de casar-les. En el context jurídic català de la separació de béns i, especialment, tenint en compte la freqüència amb què la mortalitat desfeia una i altra vegada els matrimonis, era d'extrema importància deixar ben clar què aportava cada patrimoni a la llar de la nova parella. Alguns exemples ho il·lustren de manera molt clara. El 1334 Bernat de Puig, de Panedes, i la seva esposa Maria heretaven la seva filla, també anomenada Maria, amb 1300 sous, dos llits – és a dir, dues vànoves, dues flaçades, dos parells de llençols i dos coixins -, dos vestits – un valorat en 20 sous cada cana i un altre de només 12 sous la cana – i un arcó nupcial. Els pares feien constar que si la núvia moria sense fills, de tot plegat tan sols podria testar lliurement de 200 sous, mentre que 100 sous els entregaria al seu marit en concepte de donació nupcial, i els 1000 restants revertirien al patrimoni familiar. Amb aquests benentesos, la filla lliurava el seu dot a Bonanat Dalmau, de Cassà de la Selva que, prèviament, havia heretat de la seva mare i del seu avi. El nuvi, és clar, es comprometia a que, en cas de premorir la seva esposa, a aquesta li seria retornat el dot la devolució del qual garantia sobre els seus béns de la següent manera: 500 sous sobre les cases i els arbres del mas Dalmau, tingut per l'abat de Sant Salvador de Breda, 200 sous sobre un camp sota la senyoria del cambrer del monestir de Sant Feliu de Guíxols, i la resta sobre tots els béns tinguts per l'Almoina del pa de la Seu de Girona⁷⁵. En alguns casos, les núvies atorgaven una “comunia” o “agermanament” a favor del seu marit i dels seus sogres, que implicava la renúncia d'una petita part del dot en benefici de la seva nova família. Així, el 1341 es formava una comunia per part d'Arnau Saurina, del veïnat de Sureda, la seva esposa Beatriu, el seu fill Pere i la muller d'aquest darrer, Brunissenda, originària de Santa Seclina, de la qual s'especificava que lliurava 200 sous a la comunia. Acte seguit, els pares de Brunissenda li entregaven el seu dot – 1100 sous, una feixa al pla de Benaula de Llagostera,

⁷⁵ AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (20-XI-1334)

dos llits, dos vestits i un arcó – tot i que deixaven clar que si moria sense fills, del dot només podria disposar de 500 sous dels quals 200 correspondrien a la comunia mentre que dels 300 restants podria fer-ne el que volgués⁷⁶.

L'estudi dels dots i les herències que pagaven les famílies medievals no ens ha de fer oblidar que, en la seva pràctica totalitat, les quantitats acordades no es satisfien de forma immediata sinó que el seu lliurament podia espaiar-se al llarg de varis anys. I l'exemple acabat d'esmentar al paràgraf anterior del dot de la jove d'Arnau Saurina n'és un bon testimoni. Dels 1100 sous i els béns mobles acordats, tan sols es pactava entregar de forma immediata 200 sous, un llit, un vestit i l'arcó, la resta s'aniria pagant a raó de 100 sous cada any per Nadal; i, al darrer pagament – és a dir, passats nou anys! – també es lliurarien el llit i el vestit restants⁷⁷. I, tot i així, podria ser que els primers pagaments no s'efectuessin quan tocava atès que una notícia de l'agost de l'any següent informava que tot just aleshores s'havien pagat 300 sous, un llit, un vestit i un arcó⁷⁸. Del 1323 sabem que una dona i el seu fill, de Caldes de Malavella, havien heretat Ermessenda, filla i germana respectivament, amb 580 sous, dos llits i dos vestits; i que aquesta ho havia lliurat per dot a Bernat Esteve, de Llagostera, tot fent comunia amb el marit i amb la seva mare, anomenada Maria. Del dot se'n feien efectius 150 sous, a més d'un llit i un vestit, i es pactava que la resta es pagaria en lliuraments de 150 sous anuals, 50 sous per Sant Pere i Feliu i 100 sous per Nadal⁷⁹. I, novament, hi ha motius per sospitar que aquests terminis varen incomplir-se atès que no va ser fins el 1336! que Bernat Esteve i la seva mare varen donar-se per pagats del dot d'Ermessenda⁸⁰.

76 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (28-VII-1341). I més exemples de comunia o agermanament a AHG, Notarial, Caldes Llagostera,; vol. 14 (3-XII-1336); vol.28 (19-V-1346) i vol.30 (6-XII-1346), entre altres

77 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (28-VII-1341)

78 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (12-VIII-1342)

79 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (29-IX-1323)

80 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.13 (16-II-1336). Amb tot, cal reconèixer que l'any 1334 potser hi va haver alguna renegociació del deute

En ocasions, no disposem del contracte matrimonial original però en canvi sí que és possible anar espigolant els pagaments parcials que es feien dels dots pactats. Així, sabem que a Pere Gasconell, de Llagostera, el seu sogre de Caldes de Malavella li devia – ignorem des de quan - 900 sous, dos vestits, dos llits i un arcó pel dot de la seva esposa Saura. D'aquest dot, l'octubre del 1333 li pagava 100 sous, i sembla que, quatre anys després, el deute va ser finalment cancel·lat⁸¹. El Quadre 1 mostra de manera sistemàtica totes les notícies referides a aquestes qüestions.

Quadre 1: Registres notarials de Caldes de Malavella. Capítols matrimonials atorgats per veïns de Llagostera.

Referència	Atorgants	Quantitat del dot
ADG, Pia Almoïna, Llambilles, número 41 (21-IV-1321)	Dona de Pere Vengut, jurista, fill de Vengut Hualguer, de Llagostera	4000 sous
AHG, Caldes-Llagostera, vol.27 (29-IV-1344)	Maria, filla de Bernat Jaubert, de Llagostera, casada amb un home de Caldes de Malavella	1700 sous i vestits
AHG, Caldes-Llagostera, vol.27 (30-XII-1344)	Cília, germana de Guillem Mota, de Llagostera, casada amb un home de Campllong	1700 sous, dos llits, dos vestits i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.8 (20-XI-1334)	Maria, filla de Bernat de Puig, de Panedes, casada amb un home de Cassà de la Selva	1300 sous, dos llits, dos vestits i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.21 (28-VII-1341)	Brunissenda, originària de Santa Seclina, i casada amb Pere Saurí, de Llagostera	1100 sous, una feixa, dos llits, dos vestits i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.13 (10-I-1336)	Alamanda, filla de Pere de Mata, de Llagostera, casada amb un home de Vidreres	1050 sous, dos llits i dos vestits
AHG, Caldes-Llagostera, vol.11 (19-XII-1335)	Dona de Cassà de la Selva, casada amb Berenguer Comes, de Llagostera	1000 sous, dos llits, dos vestits i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.19 (15-I-1342)	Dona del veïnat de Perles, de Cassà de la Selva, casada amb Bernat de Buscarons, de Llagostera	1000 sous, dos llits, dos vestits i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.7 (23-X-1333)	Dona de Caldes de Malavella, casada amb Pere Gasconell, de Llagostera	900 sous, una feixa, dos llits, dos vestits i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.9 (12-VII-1335)	Dona del veïnat de Vilamau de Caldes de Malavella, casada amb Arnau Gotarra, de Llagostera	800 sous, un llit, un vestit i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.24 (24-XII-1342)	Dona de Franciac casada amb Pere Hualguer, de Llagostera	800 sous, un vestit, dos llits i un arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.13 (29-II-1336)	Dona de Caldes de Malavella, casada amb Bernat Ferrer, de Llagostera	700 sous, un llit i un vestit

81 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (23-X-1310) i vol.14 (2-I-1337)

AHG, Caldes-Llagostera, vol7 (29-VII-1333)	Alamanda, cunyada de ( ) Vives, de Llagostera, casada amb un home de Caldes de Malavella	600 sous
AHG, Caldes-Llagostera, vol.7 (6-IX-1333)	Brunissenda, filla de Pere Llagostera, de Llagostera, casada amb un home de Santa Seclina	600 sous
AHG, Caldes-Llagostera, vol.7 (31-XII-1333)	Alamanda, filla de Jaume Benaula, de Llagostera, casada a Caldes de Malavella	600 sous, un llit, un vestit i arcó
AHG, Caldes-Llagostera, vol.1 (29-IX-1323)	Dona de Caldes de Malavella, casada amb Bernat Esteve, de Llagostera	580 sous, dos llits i dos vestits
AHG, Caldes-Llagostera, vol.3 (9-II-1328)	Guillema, filla d'Arnau Frigola, de Pi, de Llagostera, casada amb un home de Sant Mateu del Montnegre	550 sous
AHG, Sant Feliu de Guixòls, vol.1 (1-V-1339)	Elisenda, germana de Pere Ribot, de Panedes, dona d'un pescador de Sant Feliu de Guixòls	500 sous, un llit i un vestit
AHG, Caldes-Llagostera, vol.28 (19-V-1346)	Dona de Caulers, casada amb Bernat Bonet, de Llagostera	400 sous, un llit, un vestit i un arcó
ADG, Nupcials, número 172 (22-XII-1323)	Dona de Santa Cristina d'Aro, casada amb Pere d'Aulina, de Llagostera	350 sous
AHG, Caldes-Llagostera, vol.27 (24-IV-1344)	Dona de Santa Seclina, casada amb Ramon Llorenç, de Llagostera	275 sous, un llit i un vestit
AHG, Sant Feliu de Guixòls, vol.1 (1-V-1339)	Boneta, del puig del castell de Llagostera, casada amb un home de Lloret	200 sous i una flaçada

Així doncs, amb tots els benentesos acabats d'exposar, i tenint clar que una vintena d'exemples al llarg de prop de tres dècades no és la mostra més representativa de la societat llagosterenca encara que sigui la única disponible, l'observació d'aquest quadre permet obtenir algunes conclusions interessants. D'entrada, està clar, que no totes les famílies de Llagostera es trobaven en les mateixes condicions econòmiques. L'extensió dels patrimonis i la quantitat de bestiar, la major o menor presència a les llars de fills o vells, d'una banda, i d'adults, d'altra, i atzars com malalties i morts - de persones i animals - o males collites, són causes suficients per entendre aquestes divergències, per bé que, per ara, sigui impossible resseguir cap família de forma individual. I, en segon lloc, no pot obviar-se la modèstia general que semblava caracteritzar molts dels patrimonis identificats. Si, tal i com sembla raonable tenint en compte altres zones veïnes de l'Empordà⁸², els lllindar els 1000 sous donats com a dot o herència és signi-

82 Per exemple a Elvis MALLORQUÍ, "Homes, viles i masos (Cruïlles, 1319)" dins Rosa CONGOST i Lluís TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (Segles XI-XX)*. Barcelona, 1999, pp.80-81

ficatiu per diferenciar les famílies benestants de les que no ho eren, aleshores està clar que la majoria de les famílies vivien en condicions senzilles. Tretze de vint-i-una, és a dir, més del 60%, no podien pagar dots superiors als 1000 sous i, a més, cinc d'elles – és a dir, més de la cinquena part – ni passaven dels 500 sous. Tot plegat, per tant, lliga amb la imatge que s'ha anat desgranant al llarg dels punts anteriors. Unes famílies les condicions de vida de les quals – mobiliari domèstic, alimentació o vestit - sense caure per sota del nivell de la pobresa o la indigència estaven marcades per l'austeritat quotidiana. Unes famílies, a més, per a les quals la prioritat bàsica no devia ser ni acumular diners ni ampliar el seu patrimoni, sinó assegurar la subsistència de tots els seus membres en les millors condicions possibles. I, això sí, sembla que a grans trets ho aconseguien. La possibilitat de disposar de les variades fonts d'ingressos que permetia una economia absolutament oberta al mercat; i l'explotació – i, segurament, sobreexplotació – de tots els membres de les famílies - homes i dones, i des dels més vells als més joves – possibilitava a la immensa majoria de les famílies anar subsistent.

C A P Í T O L 6

Viure i morir a la Llagostera medieval (II). Uns equilibris difícils

1.- INTRODUCCIÓ

Tots els testimonis aportats al capítol anterior ajuden a fer-se una idea de les condicions de vida i dels ingressos que definien la realitat de la immensa majoria de les famílies de la Llagostera medieval. La imatge, però, no estaria completa si oblidéssim que al costat dels ingressos hi havia despeses que calia afrontar. Unes despeses, a més, molt variades, que anaven des de l'obtenció dels queviures i de la indumentària bàsics, fins al pagament de tota la tirallonga de drets feudals o veïnals existents, passant per la satisfacció de dots o herències.

I si bé és cert que de vegades els compromisos eren cancel.lats – de no ser així els mecanismes econòmics bàsics s'haguessin col.lapsat -, també hi ha testimonis del retard – i, per tant, de les dificultats – que representava la seva satisfacció. El juliol del 1333, per exemple, un veí de Llagostera pagava al seu cunyat de Caldes de Malavella 50 sous dels 100 que li havia d'haver pagat el Nadal anterior pel dot d'Alamanda, germana del primer i dona del segon; dos anys

més tard, Bernat Deuslomdé, de Llagostera, només reeixia a cobrar 20 sous del dot de la seva dona després que fossin subhastats quatre porcs del seu cunyat, originari de Santa Seclina; i el 1343, un home de Franciac s'obligava a pagar en quinze dies els 100 sous deguts des de feia temps a Bonanat Pellicer, del puig de Llagostera, com a part del dot de la dona del darrer¹. El 1334, d'altra part, un clergue de Franciac aconseguia que la cort de Caldes de Malavella segrestés una pastera a un home d'aquest lloc, i una truja i vuit porcells a un altre a fi de satisfer els censos endarrerits que devien a l'església².

Quan els recursos disponibles no eren suficients per satisfer totes les obligacions, aleshores calia recórrer a l'endeutament. Aquest endeutament és, doncs, el que ens dóna la mesura dels equilibris que les famílies llagosterenques del segle XIV havien de fer per garantir la seva supervivència, i per això és tan important estudiar-lo. És, justament, el que pretén el capítol que segueix.

2.- EL MANLLEU DE DINERS: DEBITORIS I COMANDES

Hi ha documentació més que suficient per identificar les dues principals formes de crèdit al pla de la Selva medieval: el manlleu directe de diners – o cereals – i la compra a crèdit. El manlleu de diners o de gra podia fer-se recurrent a la fórmula del simple debitori o a la més sofisticada de la comanda.

En els debitoris, el creditor avançava una suma en metàl·lic o una quantitat de cereals que el debitor es comprometia a tornar en un temps determinat. El contracte podia atorgar-se davant dels notaris o, normalment per quantitats menors, davant els oficials de la cort judicial i, aleshores, se'n deia una obligació. Els exemples abunden: l'octubre del 1344 un home de Santa Seclina rebia 89 sous de Simó Venrell, de Llagostera, i es comprometia – amb contracte notarial - a tornar-los en tres anys a raó de dos pagaments anuals de 20 sous, un per Nadal i un per Sant Feliu,

1 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (29-VII-1333); vol.8 (2-I-1335) i vol.23 (5-III-1343)

2 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (28-VI-1334)

a més d'un darrer pagament de 9 sous; i l'abril del 1343 Bernat Bru, del veïnat Llagosterenc de Serra, s'obligava davant del jutge de Caldes de Malavella a pagar per Sant Pere i Feliu 7 sous i 4 diners a un ciutadà de Girona, i, encara, el mateix document inclou un afegit posterior on consta que el compromís va ser satisfet dins del termini³. Tampoc manquen els testimonis de contractes atorgats amb cereals. Ni de contractes notarials com quan el juny del 1336 un veí de Llagostera reconeixia deure sis mitgeres de mill a un caldenc de què en tornaria tres per Sant Miquel i les tres restants en una data indesxifrable; o com quan l'agost del 1346 Pere Gasconell, de Llagostera, declarava deure quatre mitgeres i una quartera de forment a un home de Caldes de Malavella i es comprometia a tornar-les-hi per Carnestoltes⁴. Ni d'obligacions de cort: el juliol del 1342, per exemple, Bernat Vives, de Llagostera, acceptava deure tres esquitllades de mill a un veí de Santa Seclina, i a lliurar-les-hi per Nadal; i, l'any següent, Bernat Deuslomdó, de Llagostera, s'obligava a pagar per Pasqua dues mitgeres de forment a un prestamista de Caldes de Malavella⁵. I, encara, hi havia operacions mixtes, és a dir, préstecs que s'estipulaven diners però que s'havien de satisfer en cereals. El 1334 una vídua de Caldes de Malavella s'obligava a pagar 50 sous en mill i melca segons el valor que tindrien aquests productes al mercat de la seva vila; el 1336 Bernat Vives, de Llagostera, junt a un habitant de Santa Seclina, reconeixia deure 63 sous a un creditor caldenc, i acordaven que el préstec en cancel·laria en forment segons quin fos el preu d'aquest gra a Caldes de Malavella per Sant Pere i Feliu; i, finalment, el 1337 Bernat Deuslomdó, de Llagostera, s'obligava a pagar 30 sous a un home de Caldes de Malavella però a fer-ho en forment⁶.

Les comandes, per la seva part, eren un punt més sofisticades atès que se suposava que qui rebia els diners o el gra ho feia per negociar-hi i partir-se els guanys

3 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.27 (15-X-1344) i vol.23 (1-IV-1343). Els deutoris, però, també podien atorgar-se per petites quantitats de diners: Nicolau Riba, de Panedes, per exemple, devia 10 sous a un veí de Cassà de la Selva, a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (28-VIII-1346)

4 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera,, vol. 13 (21-VI-1336) i vol.29 (21-VIII-1346)

5 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (6-VIII-1342) i (25-VIII-1343)

6 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (Juliol del 1334); vol.13 (25-III-1336) i vol.12 (10-I-1337)

amb el creditor quan aquest recobrés el que havia encomanat. No cal ni dir que, tot plegat, era una ficció que amagava un simple préstec. Amb tot, la població hi recorria de manera habitual. Així, en un mateix dia del 1346 Pere i Berenguer Gasconell, cal suposar que parents i ambdós de Llagostera, rebien 20 sous cadascun de Bernat Sunyer, negociant de Girona; i, pocs mesos després, era un home de Santa Seclina que reconeixia una comanda de 19 sous de Ramon Ferrer, del puig de Llagostera⁷. Amb freqüència les comandes eren estipulades en cereals: el 1341 el matrimoni format per Pere Llorenç i la seva esposa, de Llagostera, rebia de Bernat Sunyer, el prestamista gironí acabat d'esmentar, una esquitllada de mill; i, dos anys més tard, era el llagosterenc Guillem Buada que declarava haver rebut d'un home de Santa Seclina dues esquitllades d'ordi⁸.

En moltes operacions els deutors garantien la devolució dels diners – o dels cereals – oferint com a garantia la totalitat dels seus béns però en alguns casos els tractes eren més precisos i es detallaven quines de les seves possessions – i en quines condicions - servirien per reemborsar al creditor en cas d'impagament. Sovint s'oferia la possibilitat de conrear terres dels deutors morosos. El 1333, per exemple, un matrimoni de Lloret devia 43 sous a un veí de Vidreres i, en cas de no pagar-los-hi, l'autoritzaven a conrear la meitat d'un clos que tenia la parella de manera que, de tot el que en collís, el creditor se'n quedés dues terceres parts per la seva feina i el terç restant el rebés per anar-se rescabulant dels diners deixats. El contracte, a més, especificava que el forment i l'ordi es valorarien segons quin fos el seu preu per Sant Pere i Feliu mentre que la referència pel mill i la melca seria Sant Miquel, i en ambdós casos al mercat de Caldes de Malavella⁹. El mateix any, un deutor de Franciac oferia uns tractes semblants a un creditor de Riudellots de la Selva amb la sola diferència que el prestamista rebria tres quarts de les collites pel seu treball i el quart restant a compte del deute, i que, a més dels cereals, també es feia referència als llegums; i, finalment, el 1334 era un matrimoni de Cassà de la Selva que garantia els 40 sous deixats per un gironí

---

7 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (28-IV-1346) i vol.30 (10-X-1346)

8 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.21 (16-X-1341) i vol.25 (7-VI-1343)

9 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (6-VII-1333)

amb les collites forment, ordi, faves, llegum, lli i melca d'un camp del seu mas¹⁰. En altres casos, qui manllevava els diners o el grà n'assegurava la devolució amb alguns cap de bestiar, tal i com feia el 1347 Pere Llagostera, de Llagostera, i la seva muller que oferien a un veí de Caldes de Malavella un ase de pèl ros i una vaca de pèl vermell com a garantia dels 28 sous que li devien¹¹.

I, en darrer lloc, també era freqüent que el debitor oferís algun avalador que assumís el pagament del deute si ell mateix no podia satisfer-lo. El 1343, per exemple, Arnau Buer, de Llagostera, declarava deure 30 sous a un home de Caldes de Malavella, i un altre llagosterenc, Pere Esteve de Mas, li feia de fiador; i, el mateix any, Pere Gasconell, de Llagostera, amb un fiador de Caldes de Malavella s'obligava a pagar set mitgeres de forment a un altre caldenc¹². En ocasions, els avaladors podien ser varis: com quan el 1345 Guillem Seguer, de Llagostera, s'obligava a pagar 90 sous a un clergue de Riudellots però es feia avalar per cinc fiadors, dos de Caldes de Malavella i tres de Llagostera, Guillem Vibó, Bernat

---

10 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (2-X-1333) i vol.8 (20-XI-1334). Però molts altres testimonis: una dona de Franciac garantia els 30 sous que un veí li havia deixat amb dues feixes i els seus fruits de forment, ordi, llegums, mill i melca; un debitor de Caulers oferia al seu creditor, del mateix lloc, per 20 sous les collites de forment, ordi, melca i mill d'una terra boscosa; i Pere Gasconell, de Llagostera, s'obligava a pagar 63 sous a un home de Caldes de Malavella i, en cas de no fer-ho, l'autoritzava a conrear una feixa de terra, a l'indret dit Feixa Grassa, també a Llagostera, el creditor podria treballar-la de manera que, de tot el que en collís, se'n quedés les tres quartes parts pel seu treball i el quart restant servís per anar-se rescabulant dels diners deixats; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (3-XI i 20-XI-1333) i vol.23 (5-V-1343). Alguns d'aquests contractes incloïen detalls sobre els conreus i les activitats agràries: el 1334, per exemple, un veí de Caulers devia a un altre 100 sous i, en cas de no tornar-los-hi, l'autoritzava a conrear la meitat d'una terra amb bosc que tenia. El creditor podria treballar-la i, de tot el forment i ordi que en collís, tres quartes parts les rebria pel seu treball i el quart restant el retindria per rescabalar-se del deute impagat; del mill i la melca, però, les proporcions serien de set vuitenes i un vuitè respectivament. El contracte, a més, especificava que si el debitor arrabassava el bosc, de la meitat que retenia, el creditor podria fer el mateix amb la seva part; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol. 8 (10-V-1334)

11 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.31 (15-IV-1347)

12 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (13-III i 13-VIII-1343)

Martí i Bernat Serra¹³. I tampoc era estrany que els fiadors es busquessin entre els rengles de la mateixa família com quan el 1333 un veí de Caldes de Malavella quedava a deure a un gironí 105 sous per la vaca i la vedella que li havia comprat, i es feia avalar pel seu cunyat Pere Gasconell, veí de Llagostera¹⁴.

3.- LES COMPRES A CRÈDIT

L'adquisició de béns a crèdit – és a dir, rebent el producte però posposant-ne el pagament – era també una pràctica habitual entre la població selvatana medieval. La documentació evidencia que d'aquesta manera es podien adquirir tota mena de béns. Els béns immobles no eren una excepció: el 1339 Ramon Sargrera i la seva esposa, de Panedes, havien lliurat 460 dels 500 sous pels quals compraren un camp a Solius però encara devien els 40 sous restants; i el 1343 els llagosterencs Guillem Seguer i Guillem de Puig, junt a dos altres homes de Caldes de Malavella, declaraven haver cobrat d'un matrimoni d'aquesta darrera vila tot el que els devia per un alberg que els varen comprar, també a Caldes de Malavella¹⁵. Al capítol anterior ja s'han mostrat exemples de compres a crèdit de bestiar, i l'adquisició a crèdit de cereals es documenta amb freqüència: l'any 1339, per exemple, Pere sa Font, de Panedes, venia blat a dos homes de Solius els quals li quedaven a deure 42 sous i 33 sous respectivament¹⁶. Amb tot, és l'adquisició de drapades el que aporta el major gruix de referències. De forma gens sorprenent la pràctica totalitat d'aquestes compres eren atorgades a favor de drapers o negociants de Girona que es desplaçaven a Caldes de Malavella per vendre els seus productes. Els exemples abunden: el juliol del 1333 Arnau Port,

13 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.29 (25-X-1345)

14 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (2 i 23-X-1333)

15 AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol.1 (8-IV-1339) i Caldes-Llagostera, vol.25 (7-VI-1343). I, més exemples: el 1333 un matrimoni de Caldes de Malavella venia a Ermessenda Carrera, de Llagostera, un camp a Santa Seclina per 150 sous dels quals, però, tan sols se'n pagaven 50 mentre que els 100 sous restants serien pagats en un any; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (31-XII-1333)

16 AHG, Notarial, Sant Feliu de Guíxols, vol.1 (10-IV i 1-V-1339)

de Llagostera, i el seu fill Arnau, reconeixien deure a un draper de Girona pels draps que li havien comprat 17 sous que es pagarien en tres terminis per Sant Miquel, Nadal i Pasqua; i, l'any següent, Bernat Déuslovol, de Llagostera, devia, també per draps, 25 sous a dos drapers gironins, i es comprometia a pagar-los-els en quatre mesos¹⁷. El quadre que segueix, il·lustra com la compra a crèdit de draps per part dels llagosterencs era una pràctica habitual.

Quadre 1: Registres notarials de Caldes de Malavella, 1339-1343. Compres a crèdit atorgades per veïns de Llagostera.

Data	Comprador	Venedor	Preu
18-VIII-1339	Sant	Pere Tortosa de Caixàs	21 sous
18-VIII-1339	Pere Llagostera i la seva filla	Bernat Cervià	12 sous
18-III-1339	Guillem ( ), del veïnat de Lloreda	Pere Tortosa de Caixàs	8 sous
13-IX-1339	Ramon de Salabon	Pere Tortosa de Caixàs	25 sous
29-IX-1339	Pere Gordiola	Pere Tortosa de Caixàs	12 sous
5-X-1339	Guillem Flota	Pere Tortosa de Caixàs	3 sous
5-X-1339	Pere Sabater	Pere Tortosa de Caixàs	26 sous
5-X-1339	Déuslomde	Bernat Cervià	15 ss9dd
5-X-1339	Nicolau Ribot i Arnau Font	Tomàs d'Avellaneda i Berenguer Marquès	19ss6dd
22-XI-1339	Pere Bru	Pere Tortosa de Caixàs	14 sous
22-XI-1339	Guillem Domènec	Pere Tortosa de Caixàs	ll.legible
2-I-1340	Pere Boscà	Pere Tortosa de Caixàs	10 sous
23-XI-1340	Arnau Ruïra	Vidal de Comes i Romeu de Sitjar	25 sous
23-XI-1340	Arnau Ruïra i Bernat Martí	Bernat Cervià	20 sous
23-XI-1340	Nicolau Riba i Bernat Martí	Bernat Cervià	20 sous
4-XII-1340	Vibona Buada	Pere Tortosa de Caixàs	57 sous
14-XII-1340	Guillem Seguer	Pere Tortosa de Caixàs	28 sous
15-I-1341	Pere Fabrech	Bernat Cervià	29ss8dd
27-II-1341	Guillem i Pere Ferrer	Pere Tortosa de Caixàs	108 sous
15-III-1341	Bernat Bru	Pere Tortosa de Caixàs	20 sous
15-III-1341	Jaume Coll	Pere Tortosa de Caixàs	15 sous
15-III-1341	Guillem Esteve ¹⁸	Pere Tortosa de Caixàs	ll.legible
25-III-1341	Ferrer Saiol	Pere Tortosa de Caixàs	7 sous
13-XII-1341	Guillem Benaula i Bernat Bru	Pere Tortosa de Caixàs	15 sous

17 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (19-VII-1333 i 8-I-1334)

18 Junt a un home de Caldes de Malavella

1-III-1342	Arnau Soler	Bernat Cervià	13 sous
15-III-1342	Arnau Ruïra	Bernat Maçot	19 sous
8-IV-1342	Bernat Bofill	Pere Tortosa de Caixàs	56 sous
10-V-1342	Arnau Font	Pere Tortosa de Caixàs	23 sous
17-VIII-1342	Pere de Puig	Pere Tortosa de Caixàs	18 sous
17-VIII-1342	Jaume i Arnau Sabater	Pere Tortosa de Caixàs	16ss11dd
3-IX-1342	Bernat Vives, Bernat Bru i Guillem Benaula	Bernat Cervià	25 sous
21-IX-1342	Bernat Vives	Bernat Cervià	12ss 6dd
21-IX-1342	Guillem Llobet ¹⁹	Ramon Maçot	10ss8dd
26-X-1342	Bernat Seguer	Ramon Maçot	17ss8dd
17-XI-1342	Pere Bru ²⁰	Pere Tortosa de Caixàs	64 sous
22-IX-1342	Arnau Ros	Bernat Cervià	20 sous
17-XII-1342	Guillem i Pere Buada	Bernat Cervià	27 sous
3-I-1343	Guillem Rissech	Pere Tortosa de Caixàs	70 sous
3-I-1343	Pere Sureda	Pere Tortosa de Caixàs	30 sous
3-I-1343	Pere Darder	Bernat Cervià	34 sous
17-I-1343	Bernat Bru	Pere Tortosa de Caixàs	78 sous
30-III-1343	Guillem Bofill	Ramon Maçot	12ss6dd
1-IV-1343	Guillem Ravell	Bernat Cervià	16 sous
22-VI-1343	Bernat Besià	Pere Tortosa de Caixàs	13ss8dd
5-IX-1343	Guillem Vidal	Bernat Cervià	16 sous
22-IX-1343	Guillem Ramon	Pere Tortosa de Caixàs	17 sous
16-X-1343	Ermessenda Esteve	Pere Tortosa de Caixàs	15 sous
18-X-1343	Pere Flota	Pere Tortosa de Caixàs	18 sous
18-X-1343	Agnès, dona de Nicolau Ribot	Pere Tortosa de Caixàs	16 sous
8-XI-1343	Guillem Vibó	Ramon Maçot	11 sous
26-XI-1343	Guillem Buada i Arnau Coll	Ramon Maçot	11ss3dd

En la immensa majoria de casos no s'especifica ni la matèria, ni les dimensions ni el color de les drapades venudes però majoritàriament devien ser de llana atès que, en les comptades ocasions que eren de lli, els contractes se'n feien ressò. El 1333, per exemple, un veí de Franciac i el seu fill declaraven comprar drapades a un "draper de draps de lli" de la ciutat de Girona²¹.

19 Junt a un home de Caldes de Malavella

20 Junt a un home de Solius

21 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (23-XII-1333)

En el cas de les vendes a crèdit, era estrany que els compradors oferissin algun bé particular com a garantia dels diners deguts però, en canvi, sí que era freqüent el recurs a avaladors. Ja el 1323 Guillem Domènec, de Llagostera, presentava un veí seu – de nom il·legible – a un draper gironí com a garantia dels 18 sous que valien les drapades que li havia comprat; i el 1347 Berenguer Seguer, de Llagostera, ofería a un altre draper gironí un avalador de Santa Seclina pels 15 sous que li devia, també per les drapades que li havia venut²².

4.- ALTRES FORMES D'ENDEUTAMENT: VENDES A CARTA DE GRÀCIA I VIOLARIS

Més enllà dels deutoris, comandes i vendes a crèdit, la documentació mostra que els habitants del pla de la Selva recorrien a altres contractes crediticis per bé que la seva difusió era menor. D'una banda, algunes vendes d'immobles es feien amb pacte de recompra o, com es deia aleshores, a carta de gràcia. Aquesta operació implicava que el comprador del bé – una terra o un habitatge – donava un termini – el termini de gràcia – al venedor dins del qual, si els diners eren retornats, era possible recuperar el bé alienat. Atès que, mentre durés el termini, el comprador podia disposar lliurement de bé venut, l'operació tenia una dimensió creditícia en la qual el preu de l'immoble equivaldria al capital prestat i els guanys que generés el bé a l'interès. El 1334, per exemple, un matrimoni de Sant Andreu Salou venia a un veí una terra dins d'aquesta mateixa parròquia per 50 sous, i acordaven que si en mig any la parella retornava els diners, aleshores podrien recuperar la terra²³.

I, encara, cap a les acaballes del període estudiat una nova operació creditícia s'obria pas entre la societat selvatana. Es tractava del violari, és a dir, la venda que feia qui estava necessitat de diners del dret de rebre una renda durant un període més o menys llarg, que solia ser la vida d'una persona concreta, fet

²² AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (24-IV-1323) i vol.31 (11-V-1347)

²³ AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (18-I-1334)

que, òbviament, dóna raó del nom del contracte. El 1340, per exemple, quatre veïns de Santa Seclina – dos d'ells marit i muller -, un home de Caulers i Pere Douçana, de Llagostera, venien a un home de Vilanna, per tota la vida del comprador i per tota la vida del fill d'un dels venedors de Santa Seclina, un cens de 71 sous i 5 diners anuals de què se'n pagaria una meitat per Pentacosta i una altra meitat per Sant Miquel, i que un clergue de Brunyola es cuidaria de recollir. El preu era de 500 sous i la venda es feia, això, sí, a carta de gràcia, de manera que si en els propers deu anys els diners eren retornats, aleshores es cancel·laria el contracte²⁴.

5.- QUI ERA QUI EN EL MÓN DEL CRÈDIT MEDIEVAL

Identificar formes d'endeutament i imaginar-se la importància del crèdit per a la gent d'ara fa set-cents anys és relativament fàcil. N'hi ha prou amb una ullada superficial als registres notariais o curials. Més difícil, en canvi, és intentar entendre quines eren les raons i quins els protagonistes en el món del crèdit medieval. Les ratlles que segueixen pretenen endinsar-se en aquestes qüestions.

5.1.- Qui deixava diners o gra i venia a crèdit: els creditors

L'observació de les operacions creditícies on intervenien per llagosterencs permet una primera aproximació a les persones que actuaven com a creditors. I una impressió s'imposa: els prestamistes no formaven un grup homogeni²⁵. D'entrada, està clara la presència i la importància dels drapers de la ciutat de Girona els quals monopolitzaven les vendes a crèdit de drap però que atorgaven altres tipus de contractes creditícis com debitoris o comandes. Així, Pere Tortosa de Queixàs, àmpliament documentat més amunt com a venedor de draps, també venia cereals i deixava diners: el 1340 un veí de Caldes de Malavella junt al seu fiador,

24 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.20 (11-XII-1340)

25 Això mateix és constatable a altres zones del bisbat de Girona com es mostra a Xavier SOLDEVILA, *Crèdit i endeutament al comtat d'Empúries (1330-1335)*. Girona, 2008

Bernat Martí, de Llagostera, s'obligaven a pagar-li dues esquitllades d'ordi; el 1343 Pere Torró i Guillem Marquès, ambdós de Llagostera, reconeixien tenir d'ell 24 sous en comanda²⁶. I, tres anys més tard, un altre actiu draper, Bernat Cervià, deixava 28 diners a Guillem Beuda, de Llagostera²⁷. Els drapers gironins tampoc varen quedar al marge de les noves formes de crèdit que s'anaven difonent, Així, el 1343 un matrimoni de Caulers junt a quatre fiadors, un d'ells el llagosterenc Guillem Marquès, reconeixien deure al varies vegades esmentat Pere Tortosa de Queixàs un violari de 50 sous durant tota la vida del germà del debitor²⁸.

Junt als drapers, tampoc hi mancaven negociants de Girona definits genèricament com a "mercaders", així com artesans de la mateixa ciutat que devien disposar de modestes quantitats de diners, i que es desplaçaven a les viles de la Selva per negociar-hi. Ja el 1323 Jaume de Campllong, mercader de Girona, havia cedit 62 sous a Bernat Esteve, del veïnat de Mata, i a un home de Santa Seclina; i el 1343 Bernat Marcet, del puig del castell de Llagostera, devia 6 sous i 8 diners a un flassader gironí²⁹. I no és estrany identificar diverses operacions d'uns mateixos personatges. Així, el flassader de Girona Guillem Ferrer el 1342 encomanava 19 sous a Bernat Vives, del veïnat de Palol; i, cinc anys més tard, deixava 15 sous a Pere Morató, de Llagostera³⁰. I, d'altra banda, el mateix any 1347 Jaume Serra, sabater de Girona, atorgava a favor de Guillem Morató, de Llagostera, primer una comanda de 9 sous i 3 diners, i, després, una altra de 7 sous³¹. L'origen dels creditors, en ocasions, obligava a incloure alguna clàusula

26 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (10-VII-1340) i vol.24 (19-IV-1343)

27 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.29 (4-I-1346). I més exemples: Ramon Deuslomé, de Llagostera, s'obligava a pagar al mateix Ramon Tortosa de Queixàs 15 sous; i Pere Llagostera, de Llagostera, rebia 9 sous i 6 diners en comanda del draper gironí Bernat Venrell; tot plegat a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (30-VI-1343) i vol.25 (17-XII-1343)

28 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (31-III-1343)

29 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (15-IX-1323) i vol.25 (3-IX-1343)

30 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (7-X-1342) i vol.31 (19-V-1347)

31 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.31 (20-IV i 11-V-1347). I més exemples: Bernat Sunyer, el negociant gironí esmentat més amunt encomanava 30 sous a Alamanda, dona de Ferrer Benjamí, de Llagostera; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.16 (2-I-1340)

especial als contractes com quan el 1342 el llagosterenc Bernat Deuslomdé s'obligava a pagar dues mitgeres de forment a un ciutadà gironí, i acceptava portar el grà fins l'alberg del prestamista a la ciutat de Girona³².

També originaris de Girona, els prestamistes jueus tenien un paper destacat en el món del crèdit. És ben sabut que ells eren els únics autoritzats a practicar el préstec amb interès³³. Així, el 1323 Brunissenda Revella, vídua d'Arnau Revell, de Llagostera, es comprometia a pagar en sis mesos a Bonjudà Cresques, jueu de Girona, 70 sous de capital més 6 sous d'interès – és a dir, amb un interès del 8'5% - però s'acordava que si el termini no s'acomplia, aleshores l'interès seria del 20%; i, pocs mesos més tard, Arnau Guillem, del veïnat de Cantallops, de Llagostera, rebia 50 sous del mateix jueu, i es comprometia a tornar-los-hi en un any amb 10 sous d'interès³⁴.

Al costat d'aquests creditors gironins, també és possible documentar-ne uns altres originaris de la vila de Caldes de Malavella els quals – i encara que desconeixem la composició social d'aquesta vila – sembla que pertanyien als seus sectors més benestants. Aquest és el cas de Pere Andreu, identificat ja al capítol anterior com a venedor de bestiar. Les seves activitats eren més àmplies: el 1343 encomanava 63 sous a Arnau Ruïra i Martí de Miragall, els dos de Llagostera³⁵. I, en ocasions, actuava associat amb Simó de Prat, un altre caldenc, possiblement ben situat. Així, el 1343 atorgaven comandes diner a favor de diversos veïns de Llagostera: Pere Ferrer i el seu fill Pere – 52 sous -, Guillem Buada – 43 sous - i

32 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (22.IX.1342)

33 Yom Tov ASSIS, *Jewish economy in the medieval crown of Aragon, 1213-1327*. Leiden, 1996

34 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (14-III i 28-X-1323)

35 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.25 (7-VI-1343). I, de fet, els registres notariais de Caldes de Malavella són plens dels contractes atorgats per aquest personatge: només els anys 1333 i 1334 se'l documenta venent carn salada; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (20-VII i 20-IX-1333); bestiar a gent de Lloret, de Caldes de Malavella, Llagostera, Franciac, Cassà de la Selva; a *Ibidem* (15 i 29-VII, 14 i 27-VIII, 8-IX-1333); encomanant bestiar; a *Ibidem* (2 i 6-X-1333 i 21-II-1334); i, finalment, deixant diners en comanda; a *Ibidem* (6-X i 18-XII-1333)

Bernat Vives – 26 sous³⁶. En alguns casos els prestamistes caldencs també demanaven cobrar a la seva mateixa vila: el 1342 Bernat Deuslomdè, de Llagostera, s'obligava a pagar a un home de Caldes de Malavella quatre mitgeres de mill, i a lliurar-les-hi a l'alberg on residia³⁷

Un altre grup que és possible individualitzar entre els creditors selvatans del segle XIV és el format pel clergat parroquial. Els clergues i beneficiats de les esglésies locals prenen part activa en tota mena d'operacions econòmiques. El 1333, per exemple, Pere Riell, de Llagostera, venia catorze ovelles a un sacerdot de Caldes de Malavella i, immediatament, les rebia en comanda; i el 1339 Berenguer de Santa Coloma, clergue de Llagostera, deixava 100 sous a un home de Sant Feliu de Guíxols³⁸. En aquest sentit, cal fer una menció especial al ja esmentat clergue llagosterenc Arnau Simó del qual entre la dècada de 1320 i la de 1340 se'n documenta una intensa activitat com a prestamista. Ja el 1323 Bernat Esteve, del veïnat de Mata, i un caldenc tenien d'ell 18 sous en comanda; el 1334 encomanava a un home de Caldes de Malavella un ase de pèl blanc; el mateix 1334 un veí de Viladensens s'obligava a pagar-li 25 sous; el 1336 dos altres caldencs li devien 18 sous i 130 sous respectivament; i el 1341 cobrava 100 sous d'un clergue de Caldes de Malavella com a pensió d'un violari que li havia comprat³⁹. El mateix clergue, a més, també es dedicava al comerç de blat: el 1339 dos veïns de Franciac li devien 28 sous i 6 diners respectivament pel gra que els havia avançat⁴⁰.

Encara que de forma més puntual, entre els prestamistes també és possible trobar-hi alguns membres de la petita noblesa local. El 1346 Arnau de Santa

36 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.25 (22-IX-1343)

37 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (27-XI-1342)

38 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (6-X-1333) i Sant Feliu de Guíxols, vol.1 (7-III-1339)

39 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (9-V-1323); vol.7 (18-I i 4-VI-1334); vol.12 (7 i 10-XII-1336) i vol.20 (25-III-1341). I, altres exemples, un veí de Franciac s'obligava a pagar-li 32 sous i 6 diners; un habitant del veïnat caldenc de Vilarnau li devia 50 sous; AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (5 i 18-I-1340)

40 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.15 (8-II-1339). A la mateixa referència es documenten altres dues vendes a crèdit de gra fetes pel mateix Arnau Simó, tot i que en mal estat

Cília, de Llagostera, reconeixia deure 200 sous al cavaller Simó de Lloret, i es comprometia a pagar-los-hi en quatre anys; i, el mateix any, un home de Caldes de Malavella devia 6 sous i 10 diners a Guillem Ros, cavaller de Llagostera⁴¹. Aquests cavallers tampoc s'estaven d'atorgar comandes: el 1342 un caldenc, junt a Dalmau Figueres i Guillem Seguer, de Llagostera, rebien una comanda de 100 sous de Na Romia de Mont, dona del cavaller Guillem de Mont; i, el 1344, el mateix Guillem Ros esmentat més amunt havia encomanat 100 sous a quatre veïns de Caldes de Malavella⁴².

I, finalment, quedaria un darrer grup de prestamistes, més difícil d'identificar de forma individualitzada però clarament perceptible, i que correspondria als que practicaven el que, ras i curt, podríem dir-ne crèdit popular. L'integraria gent que, puntualment, disposava d'un grapat de diners o d'unes petites reserves de grà, i que ho feia arribar a parents, amics o veïns que ho poguessin necessitar. El 1323, per exemple, un home de Caldes de Malavella havia deixat 110 sous en comanda al seu gendre, Pere Ferran, de Llagostera, i aleshores en recuperava 50 sous⁴³. I és precisament per això que no ha de sorprendre identificar al llarg dels anys personatges que podien actuar tant de deutors com de creditors, per bé que sempre en operacions de curta volada i sense continuïtat. Així, si es repassen els exemples que s'han anat presentant en aquest capítol, és possible trobar-hi casos com el de Pere Ferrer que el 1334 feia segrestar el mill i la melca d'un debitor morós però que el 1341 ell mateix comprava draps a crèdit, i que el 1343 rebia 52 sous en comanda; o el de Bernat Esteve que el 1323 manllevava 62 sous i en rebia 18 més en comanda, i a qui, en canvi, el 1342 li devien 15 sous i una esquitllada de forment⁴⁴. No podem saber exactament ni el volum ni la complexitat d'aquest crèdit popular, i més tenint en compte que molt sovint

---

41 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (19-IV-1346); i vol.29 (10-XI-1346)

42 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.22 (26-I-1342) i vol.26 (12-II-1344)

43 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.1 (19-VIII-1323)

44 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (19-VIII-1334), vol.26 (27-II-1341) i vol.25 (22-IX-1343); i vol.1 (9-V i 15-IX-1323) i vol.23 (14 i 16-IX-1342). I sempre amb el benentès, que les referències corresponguin a una mateixa persona i no a un homònim o un parent, extrem que amb la documentació disponible és impossible de demostrar amb total certesa

devia ser contractat de paraula o, potser, garantit amb el lliurament de penyores de manera que escapa totalment al record documental, però no ens ha de quedar cap dubte ni de la seva existència ni de la seva importància.

5.2.- Qui manllevava diners o gra i comprava a crèdit: els deutors

Si definir el perfil i els objectius dels principals prestamistes no sembla difícil, saber qui era exactament qui recorria al crèdit i, sobretot, per què ho feia, és més atzarós. Una primera impressió sembla clara: la immensa majoria dels deutors formaven part de les classes populars selvatanes, tant si habitaven a les viles i nuclis de poblament concentrat, com si vivien als innombrables masos que s'escampaven per la comarca. Està clar que aquí ens manca la precisió de la documentació que al punt anterior ens permetia saber si un prestamista era draper, clergue o cavaller, però un parell d'indicis indirectes ens ajuden a fer-nos una idea de la filiació humil de la majoria dels deutors. En primer lloc, cal tenir molt present la modèstia, tant de les quantitats manllevades als préstecs, com dels diners quedats a deure en les vendes a crèdit. El Quadre 2 pretén, il·lustrar aquesta realitat.

Quadre 2: Registres notariais de Caldes de Malavella, 1323-1348. Valor de les operacions de crèdit atorgades per veïns de Llagostera

Tipologia de contracte	Quantitat de referències	Valor mitjà del deute
Obligacions de cort	17	27 sous
Debitoris	19	37 sous
Comandes	20	36 sous
Vendes a crèdit de drap	39	18 sous

Tots i les diferències entre els valors mitjans dels diferents tipus de contracte – diferències que, d'altra banda, són calcades a les d'altres zones del bisbat de Girona⁴⁵ - la impressió general és la d'un volum molt baix. Si tenim en compte que el 1350 – en el context de manca de mà d'obra posterior a la Pesta Negra del 1348 i, per tant, de salaris elevats -, a les possessions del bisbe de Giro-

45 Xavier Soldevila, *Crèdit i endeutament ... op. cit.* p.147 i següents

na es manava que cap segador cobrés un jornal superior a 2 sous, i que cap espigadora rebés més de 16 diners, aleshores el valor mitjà de les operacions creditícies – al voltant dels 30 sous – amb prou feines arribaria al que cobrava un jornalier treballant un mes aproximadament⁴⁶. Si, a més, considerem que durant el període estudiat el preu de la mitgera de forment va oscil·lar entre els 9 i els 10 sous, i la d'ordi entre 3 i 4 sous; i que el consum anual de cereal per persona adulta girava al voltant de les deu mitgeres⁴⁷; de tot plegat en resulta que el valor mitjà dels diners manllevats i deguts correspondria al preu del gra – però només del gra! - consumit per un adult entre quatre mesos i un any. I si, és clar, si el càlcul es fa no per individu sinó prenent com a referència una família de quatre o cinc membres, aleshores el valor dels préstecs correspon a l'alimentació cerealícola de quatre o cinc mesos. Res més. I, per tant, en cap cas pot veure's darrere aquestes operacions de crèdit res que faci pensar amb un sectors socials dinàmics i emprenedors que recorrien al crèdit per millorar les seves explotacions agràries o invertir en operacions econòmiques d'alta volada.

I, encara, un segon element que parla a favor de la condició humil dels deutors és el fet que amb molta freqüència haguessin d'associar-se entre ells per manllevar – o comprar a crèdit – per uns valors realment baixos. No hem de menystenir, ni molt menys, l'abast d'aquest endeutament col·lectiu. El Quadre 1 mostra com de les trenta-nou vendes a crèdit documentades entre el 1340 i el 1343, onze d'elles - és a dir, prop del 30% - varen ser atorgades per més d'un comprador i, en alguna ocasió per més de dos. I, si observem els altres contractes de crèdit, la impressió és la mateixa. El 1346 Guillem Marquès, de Panedes, i Guillem Vibó, de Llagostera, tenien set quarteres de forment en comanda d'un veí de Caldes de Malavella; i, el mateix any, Bernat Verdera, del veïnat de Montagut, i Arnau Bofill,

46 La realitat que hi havia al darrera d'aquests càlculs aparentment tan senzills, però, podia ser infinitament més complicada. D'entrada – i com ja s'ha exposat al capítol anterior -, els ingressos procedents dels salaris no eren, ni de molt, els únics que podia tenir una família medieval i això ens obliga a relativitzar-ne la importància. I, en segon lloc i sobretot, les dades que disposem sobre salaris són tan escasses i disperses que és gairebé temerari voler-ne treure cap conclusió segura

47 Christian GUILLÉRE, *Girona al segle XIV*. Barcelona, 1993, p. 324

de Llagostera, s'obligaven a pagar 30 sous a un prestamista caldenc⁴⁸. El fet de viure en poblacions diferents no era, en absolut, un obstacle per a endeutar-se col·lectivament: el 1337 Vingut Hualguer, de Llagostera, s'obligava a pagar 15 sous i 9 diners a un veí de Caldes de Malavella junt a un altre debitor d'aquesta vila⁴⁹. En ocasions, els crèdits col·lectius eren atorgats per gent d'una mateixa família: el 1343 Bernat Vives, del veïnat de Palol, junt a la seva muller i a la seva mare, s'obligaven a pagar a un home de Santa Seclina tres esquitllades i cinc punyeres de mill; i, tres anys després, Jaume Fuià, de Llagostera, i el seu fill Arnau devien 16 sous a un prestamista de Caldes de Malavella⁵⁰.

La pràctica de manllevar diners o comprar a crèdit juntament amb algun familiar podia acabar portant a conflictes com el que el 1342 va enfrontar Guillem Seguer, de Llagostera, amb el seu sogre Guillem Benjamí, de Caldes de Malavella. El 1342 el jutge de Caldes de Malavella nomenava Guillem Vengut i Guillem Ruira com a àrbitres per la controvèrsia que enfrontava sogre i gendre. I, seguidament, els àrbitres declaraven –en un document en català que paga la pena de reproduir – que *“vistes les deposicions dels testimonis per quascuna de les parts, donats, vistos encara llibres, cartes e sagrament de quascuna de les parts rehebut e aut sobre les dites coses conseyls, per ben de pau e per tal que discordia ne rancor ne mala voluntat entre els, qui son en tan gran afinitat, moure no.s puga, diem e pronunciam per ben de pau que en G. Seger aga e faça e sie encontinent tengut de fer fin general al dit G. Benjamin per qualche rahon que a el fos obligat, tan ben per deute de exovar com per altre qualche rahon, e que li reta la carte del deute encontinent. E en semblan cas e manera, lo dit G. Benjamin faça e sie tengut de fer fin general al dit G. Seger. Item diem e pronunciam que lo deute que en G. Benjamin e en B. Serra de Llagostera menlevaren ... d.en Belshom Falcon, jueu de Gerona, lo qual deute es de CCC solidos de cabal, e. el quany que fet an*

48 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (9-I-1346) i vol.29 (6-II-1346). I, encara, el 1346 tres homes de Vidreres i dos de Caldes de Malavella devien 1000 sous – una quantitat prou respectable – al varies vegades esmentat Guillem Ros, cavaller de Llagostera; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (15-V-1346)

49 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.14 (13-V-1337)

50 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (22-IV-1343) i vol.29 (5-XII-1346)

entro al die de vuiy, se pagen mig a mig per en G. Seger e per en G. Benjamin al dit jueu. Item diem e pronunciam que en G. Seger pach e sie tengut de pagar XL solidos al preu del rossin an A. Simon, clerga sa enrera de Llagostera, ho als seus manimerssors, lo qual es encantat – subhastat - per en G. Benjamin, principal, e per altres persones fermanses, axi empero que en G. Benjamin pach als dits manimerssors tot lo sobrepus per tal com el pres l altre rossin al dit G. Seger. E aço diem e pronunciam en lo dit compromes posada que aquestes coses sien tengudes e servades per les dues parts. Retenim nos empero que si en les coses desus dites aaria n.es movia dupta ne engan que nos aquel pusquam declarar adobar he smenar.”⁵¹. Document, d'altra banda interessant en la mesura que mostra el ventall de tractes crediticis que podien atorgar-se, des de la satisfacció de l'aixovar fins el manlleu de diners a prestamistes jueus de Girona o la compra a crèdit d'animals.

l'endeutament col·lectiu, finalment, també podia manifestar-se a través de fiances mútues i simultànies. És, per exemple, el que feien els dos veïns de Franciac que el 1339 compraven a crèdit blat a Arnau Simó, clergue de Llagostera, per la mateixa quantitat – 28 sous i 6 diners – però fent cadascun d'ells d'avalador de l'altre⁵².

Tot plegat, per tant, contribueix a dibuixar unes operacions creditícies destinades bàsicament a satisfer les necessitats puntuals a les quals moltes famílies podien veure's abocades, no pas per fer grans inversions o per pagar despeses sumptuàries, sinó per garantir la seva supervivència. Ens molts casos és pràcticament impossible saber quines eren aquestes necessitats atès que, més enllà de l'adquisició de cereal, de drapades o algun animal, en comptades ocasions es pot endevinar a què es destinaven els diners manllevats. La freqüència amb què la documentació esmenta compres de bestiar, pagaments parcials de dotes i herències, o l'obligació de satisfer drets feudals o talles comunitàries, però, fa pensar que al darrera de molts deutes hi havia operacions d'aquesta mena. Unes

⁵¹ AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (9-XII-1342)

⁵² AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.15 (8-II-1339)

necessitats que no tenien perquè tenir un caràcter extraordinari i això és justament el que explica la universalitat del fenomen creditici: totes les famílies tard o d'hora devien veure's obligades a manllevar alguns diners o a comprar un o altre bé a crèdit. I, a més, algunes d'elles ho feien repetides vegades. Així, fins i tot tenint en compte que als desapareguts registres notarials i curials de Llagostera podríem resseguir individus i famílies amb molta més seguretat, la documentació conservada descobreix uns mateixos personatges endeutant-se repetidament. És possible adonar-se com Pere Llagostera el 1339 adquiria a crèdit draps per 12 sous, i el 1347 manllava 28 sous d'un home de Caldes de Malavella⁵³; com Arnau Reixac, de Panedes, el 1342 rebia el maig 20 sous, i l'agost una comanda de 38 sous d'un home de Caldes de Malavella; i, l'any següent, rebia 16 sous, també encomanats, d'un veí de la mateixa vila⁵⁴; o com Guillem Vibó comprava draps a crèdit per 11 sous el 1343, i, junt a un veí, rebia una comanda de set quarteres de forment tres anys més tard⁵⁵.

5.3.- Morositat i impagament

L'evidència de la contractació de diferents formes de crèdit per part de la població del pla de la Selva al segle XIV és, doncs, aclaparadora. Amb tot, aquesta imatge és tan sols una part de la realitat perquè cal plantejar-se si tots els crèdits eren retornats, i en quines condicions. D'exemples de retorn de préstecs o de pagament de vendes a crèdit no ens en manquen. El 1334 Ramon Sagristà, del veïnat de Panedes, cobrava 14 sous d'un home de Cassà de la Selva a qui havia deixat diners; el 1342 un veí de Caldes de Malavella satisfieia a Guillem Caner, de Llagostera, els 68 sous que, vuit dies abans, s'havia obligat a pagar-li per un ase que li havia comprat; i, el mateix any, Deuslomdè de Llagostera, també de Llagostera, lliurava a una dona de Caldes de Malavella l'esquitllada de mill que

53 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.16 (18-VIII-1339) i vol.31 (15-IV-1347)

54 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.22 (29-V i 3-VIII-1342) i vol.24 (14-II-1343)

55 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.25 (8-XI-1343) i vol.28 (9-I-1346)

va declarar deure-li unes setmanes abans⁵⁶. En altres casos, és possible documentar el retorn de diners deixats en comanda. El 1343, per exemple, Guillem Seguer, de Llagostera, recuperava d'un home de Caldes de Malavella i del batlle de Sant Andreu Salou els 33 sous que els havia cedit en comanda tot just dos mesos abans⁵⁷. Satisfer deutes, però, no sempre era una operació senzilla i, en ocasions, l'alienació d'alguna peça de terra era l'única manera de fer-ho: el 1333 un home de Caldes de Malavella, junt amb la seva muller i la seva mare, venien a una vídua de la mateixa vila i mare de la primera dona del venedor, una feixa al costat del camí de Girona el preu de la qual anava a compte de l'aixovar de la difunta, que calia retornar a la seva família⁵⁸.

Malgrat tots els testimonis de la satisfacció dels diferents tipus de contractes crediticis, hi ha altres exemples que posen de manifest situacions de morositat o, simplement, d'impagament. D'entrada, era habitual que de molts crèdits se'n concedissin pròrrogues. Així, de les prop de dues-centes obligacions que varen atorgar-se davant la cúria de Caldes de Malavella entre el novembre del 1334 i el juny de l'any següent, tan sols cinquanta-vuit d'elles varen ser cancel·lades dins del termini acordat, quaranta-dues més ho varen ser després de pactar-se una, dues o tres pròrrogues, i de la resta – prop de la meitat – la documentació no ens en diu res⁵⁹. Alguns casos són prou interessants. El juny del 1334, per exemple, un home de Lloret es comprometia a pagar 53 sous a un jueu gironí per Sant Miquel de Setembre però a primers d'octubre va haver de demanar

56 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (11-XII-1334) i vol.23 (16 i 20-VIII-1342). I més testimonis: Pere Gasconell, de Llagostera, tornava a un caldenc les cinc mitgeres de forment que li havia deixat; igual que feia Bernat Deuslomé, també de Llagostera, amb la mitja esquitlada de mill deixada pel mateix prestamista de Caldes de Malavella; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (28-VIII i 3-X-1340)

57 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (1-IV-1343)

58 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (28-XII-1333)

59 Les dades corresponen al manual 8 dels fons notarial de Caldes-Llagostera. Les proporcions, en qualsevol cas, són molt semblants a les observades en altres llocs. De 175 obligacions atorgades l'any 1341 davant la cort de Torroella de Montgrí, per exemple, només 31 es varen cancel·lar quan tocava mentre que 68 més ho varen ser amb retard i de les 76 restants no se'n sap la fi, a Xavier Soldevila, *La comunitat jueva de Torroella de Montgrí*. Girona, 2000, p.86

un allargament del termini fins Pasqua, i, més endavant, una nova pròrroga fins Pentacosta, sense que quedi clar si, al capdavant, els diners s'acabaren tornant o no; i, el gener del 1335, un home de Caldes de Malavella devia 20 sous i 6 diners a un altre al qual els hi havia de pagar per Pasqüetes, és a dir, el primer diumenge passada la Pasqua; el termini, però, s'allargà vuit dies més, i després vuit més, passats els quals es cobraren els 20 sous però els 6 diners restants no es reberen fins passat un temps impossible de determinar⁶⁰.

Tots aquests testimonis són casos aïllats però quan és possible disposar d'una font d'informació mínimament sistemàtica, la impressió és la mateixa. És el cas de la llista de deutes i obligacions degudes al repetidament citat clergue de Llagostera Arnau Simó en el moment de la seva mort. Els seus marmessors, Joan Sureda, també clergue llagosterenc, i un sacerdot dels Arcs de Santa Pau presentaven el 1347 les dades següents al vicari general del bisbe que, de forma resumida, presenta el Quadre 2.

Quadre 2: Comptes del marmessors d'Arnau Simó, clergue de Llagostera, 1347. Deutes i obligacions deguts a Arnau Simó

Debitors	Quantitat	Data del contracte ⁴
Guillem Marquès de Pera i Guillem de Benaula, de Llagostera	106 sous	26-II-1337
Bernat Mateu, de Caldes de Malavella	24 sous	26-XI-1337
Guillem Marquès de Pera, de Llagostera	30 sous	18-III-1338
Guillem Eixandri, del veïnat de Vilarnau, de Caldes de Malavella	25 sous	6-VI-1334
Guillem Eixandri, de Caldes de Malavella, i Pere Llupet, de Franciac	Vuit mitgeres de forment	3-X-1334
Guillem Rovira, de Mata, el seu fill Arnau, i la seva muller, de Llagostera	14 sous d'un deute de 1100 sous	9-VI-1330
Guillem Marquès, de Caldes de Malavella	30 sous	27-IV-1334
Guillem Benjamí i Guillem Borrell, de Caldes de Malavella	50 sous d'una comanda	17-III-1333
Guillem Gironès dez Reial i la seva muller, Ermessenda, de Franciac	13 sous i 6 diners	5-IV-1338

60 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (14-VI-1334 i 9-I-1335). I, més exemples: el 1340 Arnau Simó, clergue de Llagostera, allargava unes setmanes el termini a un matrimoni de Caldes de Malavella perquè li tornessin els 100 sous que els havia deixat i que, al final, varen acabar pagant; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (18-I i 15-IV-1340)

Guillem Rovira, de Mata, i el seu fill, Arnau, de Llagostera	Una vedella de 40 sous que tenen en comanda	13-III-1337
Guillem Seguer, de Llagostera	39 sous	28-III-1341
Guillem Rovira i la seva muller, Maria, de Llagostera	470 sous	25-VIII-1342
Arnau Ferrer, de Carbonera, i Pere Moner, de Llagostera	18 sous i 2 diners	10-III-1333
Arnau Ferrer, de Carbonera, i Guillem, la seva muller	30 sous d'un deute de 48 sous	6-IV-1334

No caldria ni dir que aquest quadre és en ell mateix un resum del món del crèdit selvatà medieval. S'hi observen algunes de les modalitats que podia prendre l'endeutament – préstec de diners i de gra o comandes -, el radi d'acció dels prestamistes – Llagostera, Caldes de Malavella o Franciac -, l'existència d'uns clients més o menys habituals – com Arnau Ferrer o Guillem Rovira – i, és clar, també la realitat de l'impagament. És possible que les operacions ressenyades al Quadre 2 no representessin una proporció massa elevada de tots els contractes crediticis atorgats per Arnau Simó durant els anys 1330 i 1340 però això no obsta que els endarreriments que s'hi manifesten siguin molt elevats. En efecte, tenint en compte els terminis que s'estipulaven als contractes crediticis – rarament superiors a un any -, endarreriments de cinc, deu o quinze anys constituïen exemples clamorosos de morositat.

Davant d'aquesta realitat, la reacció dels creditors era variada. D'entrada, intentaven arribar a alguna mena d'acord amb els deutors, que podia manifestar-se en la concessió de les pròrrogues, acabades d'esmentar, o en la contractació d'un nou crèdit que, recollint els anteriors, n'allargava els terminis de pagament. El 1334, per exemple, un jueu de Girona reunia en un debitori de 80 sous dos deutes anteriors – un de 60 sous i un altre de muntant indesxifrable – i els seus respectius interessos que li eren deguts per dos homes – pare i fill – de Caldes de Malavella⁶¹.

En altres casos, però, els prestamistes i venedors a crèdit decidien denunciar als seus deutors insolvents davant de les corts de justícia de Llagostera i de

61 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (9-V-1334)

Caldes de Malavella. Les queixes per deutes impagats són, de lluny, les més abundants en aquests tribunals en tot el bisbat de Girona, i el pla de la Selva no és una excepció. Els exemples abunden: el 1342 Guillem de Prat, de Llagostera, denunciava un veí de Santa Seclina per un deute impagat de 20 sous; dos anys després, Arnau Saurina, també de Llagostera, reclamava a un debitor de Santa Seclina 110 sous; i un tercer llagosterenc, Guillem Seguer, es queixava d'una dona de Caldes de Malavella per les dues mitgeres de forment que li devia⁶². Davant d'aquestes denúncies, els saigs, obeint el jutge, donaven un termini, normalment deu dies, perquè els deutes fossin cancel·lats si no es volia que s'iniciessin els procediments judicials. En alguns casos, l'amenaça funcionava. El 1334, per exemple, un jueu de Girona denunciava un home de Caldes de Malavella que li devia 250 sous els quals sembla que varen acabar essent pagats dins del termini concedit per les autoritats; igual que passava el 1335 amb els 100 sous que un altre caldenc reclamava a un habitant de Lloret⁶³.

Si l'impagament persistia, el jutge ordenava el segrest – o empara o penyorament - dels béns de debitor morós, i la seva posterior subhasta. El 1342, per exemple, i davant les queixes de Bernat Esteve, de Llagostera, es varen segrestar les collites de mill, melca i raïm de dos homes de Santa Seclina que li devien 15 sous i una esquitllada de forment respectivament; i, pocs mesos després, a un veí de Caldes de Malavella li eren penyorats dos vaixells i una tina a instàncies d'Arnau Flota, de Llagostera⁶⁴. Quan se'n disposava, l'objecte d'aquests segrestos eren les escasses reserves de diners que hi havia en algunes llars. Així, el 1334 les queixes de Guillem Bouler, de Llagostera, duïen els oficials de la cort a penyorar a un home del

62 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (5-XII-1342) i vol.574 (12-I-1344)

63 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (Maig del 1334) i (5-III-1335)

64 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (14,16 i 22-IX-1342). I hi ha més exemples: el mateix dia Guillem Esteve, de Llagostera, feia segrestar les collites a tres homes de Santa Seclina i a un de Caldes de Malavella que, respectivament li devien 24 sous, 7 sous, 40 sous i 14 sous; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (31-V-1343). I, està clar, els oficials preïen precaucions per evitar frau i ocultacions dels béns segrestats: el 1340 eren emparats els esplets del mas Provençal de Caldes de Malavella tot fent constar que tan sols podrien ser batuts a l'era del mateix mas; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.17 (10-VII-1340)

veïnat cassanenc de Perles tots els diners que tenia reservats per pagar el dot de la seva germana⁶⁵. Un document del 1328 il·lustra molt bé tot el procediment que se seguia. Aquest any un gironí, Ramon Renau, escrivia als oficials de les corts de Llagostera i de Cassà de la Selva per dir-los que “*con vos ajats penyorats an Pere Dorcha de la parroquia de Cassan – porcs - ... e d.altres robes per pagar alsunes persones a les quals el dit Pere ... es obligat*”, ell reclamava els 600 sous que dit Pere Dorca devia a “*Guillem Dorcha, frare del dit P. Dorcha, qui a mi dona loc e cession en cantitat de DC solidos, segons que apar per l carte publica feta per man den Jacme Vidal, notari publich de Llagostera*” l’any 1323. Tot i que el gironí declarava que “*Regonech empero que de la demontdita cantitat he auts e rehebuts C solidos*”, els oficials no veien clars els seus drets en els béns penyorats. Per això “*Respon en Martin Fferran batle de Lagostera en la protestacion demontdita*” que “*al dit Martin no es stada feta fe que vos en R. Renau qui ajats dret ne en los porchs ne en altres bens que yo aia penyorats e ffets penyorar al mas d.en Pere Dorcha, sino tansolament axi com vos diets de paraula. Es cert que.ls porcs son penyorats per moltes obligacions e penes certes quel dit Dorcha deu al dit noble Senyor N.Ot de Montcada , axi con apar en lo libra de la cort de Lagostera e de Cassan, e per molts altres creados e comandataris e en altres deutes dels quals es stada feta fe a mi e als altres oficials de la cort desus dita*”. El batlle, però, acabava concedint que “*No contrastant que con los porcs sien vanuts per man del corrador de la cort demont dita, qu.el preu que sera aut dels dits porcs, qu.es posara en man del scrivan dela cort desusdita, e apres ab crida feta citara hom tots los creados , e si vos comparets o vostre procurador devant la cort de Cassan el dia que per la crida sera dat o per missatye o per la cort vos sera certificat , son aparalats de liurar los dits diners a vos o a qui milor dret aja en les dites coses , axi com lo jutye de la dita cort comanara*”⁶⁶.

És cert que, en molts casos, els segrestos de béns no implicaven la seva venda a l’encant públic perquè els deutors, en el darrer moment, se les enginyaven per pagar. El 1334 Pere Ferrer, del veïnat de Sureda, aconseguia cobrar allò que li

65 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (25-I-1332)

66 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.3 (19-XII-1328)

devia un creditor després que la cort ja li hagués segrestat la melca i el mill de les seves possessions; i el 1343 Ponç Seguer, de Llagostera, va fer emparar els esplets d'un home de Santa Seclina tot i que, finalment, aquest darrer va satisfer el que devia⁶⁷. I, en algun cas, s'explicitava que la satisfacció dels debits havia estat per ordre de la cort. Era el cas d'un veí de Caldes de Malavella a qui el 1333 la cúria local forçava a pagar a un jueu de Girona els 20 sous deguts des del 1330 per una família de la mateixa vila de la qual havia estat fiador⁶⁸.

En altres ocasions, però, el procediment no acabava sinó amb la subhasta o venda a l'encant dels béns del debitor morós. El 1335, per exemple, i a instància de diversos creditors, es varen segrestar i subhastar quatre porcs a un home de Santa Seclina que varen ser venuts per 84 sous. D'aquests diners, 12 sous, 2 diners i 1 óbol se'ls va quedar el batlle de Caldes de Malavella en concepte de censos endarrerits; 4 sous varen servir per pagar l'escrivent que, temps enrere, havia redactat el contracte nupcial de la filla de morós; 20 sous varen ser retornats a Bernat Deuslomé, de Llagostera, per una garantia que havia hagut d'assumir en nom del penyorat; i uns altres 20 sous els va rebre Arnau Simó, el clergue de Llagostera vàries vegades esmentat, al qual eren deguts per un préstec. De la resta, en cobraren pel seu salari el jutge de Caldes de Malavella 3 sous, 18 diners el saig i 4 diners l'escrivent de la cort⁶⁹. I, quatre anys més tard, era Guillem Seguer, de Llagostera, que feia subhastar una flaçada d'un veí de Santa Seclina que li devia diners. La peça es va vendre per la modesta suma de 5 sous i 10 diners dels quals el demandant en va rebre 5 sous i 2 diners mentre que, per la seva feina, el saig rebia 4 diners, 2 diners l'escrivent i, en darrer lloc, 2 diners més el corredor de la cúria⁷⁰.

67 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.4 (19-VIII-1334) i vol.23 (3-VIII-1343). I, més testimonis, el 1334 a instàncies d'un creditor de Caldes de Malavella, es feia empara a un home de Cassà de la Selva dels diners deguts a Guillem Bouler, de Llagostera, però el debitor fermava dret a favor del denunciante – és a dir li donava tota mena de garanties – i sembla que el procediment va aturar-se; a AHG, Caldes-Llagostera, vol.4 (27-VII-1334)

68 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.7 (4-XII-1333)

69 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (2-I-1335)

70 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.15 (10-V-1339)

Quan els clams dels creditors es presentaven davant la cúria d'un senyor eclesiàstic, una darrera conseqüència a la qual es veien abocats alguns deutors morosos era la de l'excomunió. És difícil valorar l'efecte que podia tenir aquesta sanció espiritual i si, com a mínim en vida dels deutors, afavoria que anessin cancel·lant els seus deutes. En el llit de mort, en canvi, sí que alguns d'ells prenia mesures per arranjar els afers pendents amb els creditors. Era el cas de Guillem Buada de Llagostera que el 1348, excomunicat per deutes i patint una malaltia de la qual creia morir – potser la pesta –, lliurava tots els seus béns a un oficial episcopal i al sagristà de Caldes de Malavella a fi que els fessin vendre i paguessin el que devia⁷¹.

Finalment, tots aquests procediments contra els deutors morosos o insolvents, en ocasions es giraven cap aquells que els havien fet de fiadors i que, és clar, havien d'assumir la satisfacció dels deutes. El 1335, per exemple, un jueu de Girona denunciava l'avalador d'un caldenc que li havia quedat a deure 40 sous; i 1344 Guillem Vingut, de Llagostera, reclamava a un home de Caldes de Malavella els 200 sous que li devia un veí seu al qual havia fet de fiador⁷².

6.- LA REALITAT DEL CRÈDIT SELVATÀ: VIURE ENDEUTAT

L'observació dels exemples anteriors, no només mostra com era de freqüent recórrer al crèdit per part de la gent de Llagostera ara fa set-cents anys, sinó que també evidencia que per a alguns d'ells era habitual perpetuar-se en la condició de deutor morós. Això ajuda a entendre que molts deutes circulessin d'unes persones a altres, sovint garantint la satisfacció de vells o nous crèdits. Així, el 1342 Guillem Rourich, de Llagostera, assumia els 120 sous que un home de Caldes de Malavella devia al draper gironí Pere Tortosa de Caixàs, es comprometia a pagarlos-hi en dos anys, i, acte seguit, el caldenc i el seu fill es declaraven satisfets

71 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.33 (7-VII-1348)

72 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (5-III-1335) i vol.574 (20-I-1344). I la nota 68 d'aquest capítol recull un altre exemple en el mateix sentit

pels 120 sous que Guillem Rourich els devia pel dot de la seva filla⁷³. Alguns creditors, per la seva part, també podien veure's obligats a desprendre's dels seus crèdits perquè la venda de drets sobre deutes – ni que fos parcial – era una manera ràpida d'obtenir diners en efectiu. El 1346, per exemple, Pere Flota, del puig de Llagostera, venia a Arnau Flota, del mateix lloc i indubtablement parent seu, els drets que tenia contra la seva sogra, una dona de Santa Seclina, pels 50 sous que li havia d'haver pagat la passada festa de Sant Vicenç com a part dels 450 sous del dot de la dona de Pere Flota; i, un any després, el mateix Pere Flota venia a un home de Santa Seclina – segurament parent de la seva dona – els seus drets sobre 20 sous dels 50 sous que, igual que abans, es devien des de l'anterior Sant Vicenç⁷⁴. Un cas semblant és el de Bonanat Pellicer, també del puig de Llagostera, que havia rebut d'un home de Cassà de la Selva els seus drets contra un veí de Riudellots pels 650 sous que li devia i que, de mica en mica, els anava cobrant, això sí, per ordre de la cúria: 100 sous el 1347 i 100 sous més l'any següent⁷⁵.

En qualsevol cas, és imprescindible que ens preguntem quin era l'efecte que aquest endeutament de llarga durada i, sobretot, la intervenció de la justícia podien tenir sobre els patrimonis de les famílies que havien de recórrer al crèdit. I la resposta no sembla ser del tot dramàtica. En efecte, en primer lloc, cal tenir present que l'actitud de les autoritats en ocasions era flexible i benvolent. Els senyors, conscients que una pressió excessiva sobre les economies dels seus sotmesos podia fer perillar la satisfacció dels propis drets feudals, sovint atorgaven moratòries a favor dels deutors morosos. El 1344, per exemple, el rei

73 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.24 (13-IX-1342). I, un altre exemple, el 1343 Guillem Seguer, de Llagostera, donava a tres veïns de Caldes de Malavella, els seus dret sobre els 33 sous que la cúria obligava a pagar al batlle de Sant Andreu Salou, i que corresponien a una comanda atorgada el mateix any; a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.25 (17-XII-1343)

74 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.28 (26-VIII-1346) i vol.31 (19-V-1347). I més exemples: Pere Oliver, del veïnat de Pi, de Llagostera, venia per 19 lliures a dos homes de Caldes de Malavella tots els seus drets contra un altre caldenc a AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.16 (18-X-1339)

75 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.31 (19-V-1347) i vol.33 (9-V-1348)

d'Aragó havia concedit una moratòria per “*totes fermances, prestechs, e totes demandes de tots deutes e comandes*” a qui participés en l'expedició contra el rei de Mallorca⁷⁶. És precisament per això que alguns prestamistes prenen precaucions addicionals en el moment d'establir els acords com quan el 1343 un prestamista de Cassà de la Selva obligava a cinc creditors – entre ells a Guillem Seguer i Guillem de Puig, de Llagostera – que li devien 300 sous, a renunciar a qualsevol moratòria que poguessin concedir el rei o el noble Ot de Montcada⁷⁷. I, en segon lloc, es difícil sostreure's a la imatge que, fins i tot quan els procediments judicials acabaven amb la subhasta de béns del debitor morós, aquesta no comprometia seriosament la continuïtat del seu patrimoni. Així, els llibres de cùria coincideixen en mostrar que a les subhastes de béns – de lluny molt menys nombroses que els segrestos – rarament afectaven béns immobles, i mai explotacions senceres. Així, de les quasi cent emparees que recull el llibre de cort de Caldes de Malavella els anys 1334 i 1335, tan sols cinc acabaren amb la venda de béns. I aquests varen ser una vànova, una caixa, una gonella, quatre porcs i, finalment, una gramalla⁷⁸.

7.- CONCLUSIONS

Ja s'ha exposat més amunt que els dos darrers capítols constitueixen la part més important d'aquest estudi sobre la Llagostera medieval. En ells s'intenta analitzar quines eren les condicions materials d'existència de les famílies que vivien a la població a l'entorn de l'any 1300. També s'ha dit que no és una feina fàcil però que, malgrat tot, és possible entrellucar algunes qüestions bàsiques.

Així, i per començar, és important ressenyar que la realitat quotidiana dels habitants de la Llagostera medieval no es corresponia amb la imatge dramàtica d'una societat medieval en què la majoria de la població vivia en la més negra de les

76 AHG, Notarial, Torroella de Montgrí, vol.569 (13-III-1344)

77 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.23 (25-IV-1343)

78 AHG, Notarial, Caldes-Llagostera, vol.8 (24-V, 4-VI i 15-XI-1334 i 2 i 23-I-1335)

misèries, conreant uns terrossos no menys miserables; una societat, per tant, comparable amb la de les parts més desfavorides del món subdesenvolupat contemporani. I no és així perquè la realitat que es desprèn de la documentació és prou més complexa. D'entrada, sembla clar que si bé és cert que per a la immensa majoria de les famílies, garantir la pròpia subsistència era la principal de les seves preocupacions – la societat de consum contemporània quedava encara molt lluny -, aquesta supervivència estava assegurada. El ventall d'activitats econòmiques que els membres d'una família, dels més grans als més petits, podien realitzar era molt ampli, i, encara que inevitablement passés pel treball de la terra, sempre anava més enllà. I, en aquest sentit, és clau no oblidar el context geogràfic i econòmic de la Llagostera medieval perquè sense les possibilitats que oferia l'explotació forestal – no en va defensada a ultrança pels veïns de la població – i, sobretot, l'accés al mercat difícilment es pot entendre res de tot el que s'ha exposat fins ara. Conrear la terra, cuidar animals, vendre petites reserves de gra o de vi, fer la llenya o el carbó destinats a ser venuts a Girona, Barcelona o Perpinyà, fer de mosso o de minyona a alguna llar veïna, entrar d'aprenent a l'obrador d'algun artesà local o de la propera Caldes de Malavella, o treballar a jornal – segant o traginant calç fins a Sant Feliu de Guíxols, tant li fa – eren algunes de les activitats que garantien la supervivència de la gent de la Llagostera d'ara fa set-cents anys.

Això no vol dir, de cap de les maneres, que les condicions de vida fossin fàcils. La modèstia i la senzillesa de tot l'entorn material on vivia la immensa majoria de la població en són la prova definitiva, des del mobiliari domèstic fins al vestit, passant pel seu sistema alimentari. Múltiples factors, a més, podien tensionar aquesta modèstia en diversos graus. L'abundància de vells o infants i la manca d'adults en una casa, una mala collita, la mort del bestiar, la satisfacció de dots i herències o, fins i tot, la simple renovació del parament domèstic, en serien alguns. Però inclús aleshores hi havia un marge per a la maniobra i l'adaptació. D'una banda, era possible restringir el consum, empobrint temporalment, per exemple, la dieta – pa d'ordi, aigua i truja en comptes de pa blanc, vi i bou o mol-tó -, enviar fills i filles a servir, o endarrerir la satisfacció d'obligacions pendents; i, d'altra banda, existia el recurs a l'endeutament. Endeutar-se, és a dir, manllevar diners o comprar a crèdit, era una pràctica universalment documentada entre les

classes populars medievals. I és també essencial entendre que recórrer al crèdit no era de cap de les maneres un símptoma de misèria, ni tan sols d'excepcionalitat. Era la forma més ràpida d'obtenir uns quants sous – normalment pocs – o uns béns de consum domèstic – gra o drap – per fer front a unes necessitats puntuals. I és precisament per això que l'endeutament era un fenomen gairebé universal, al qual quasi totes les famílies devien recórrer en una etapa o altra de la seva existència. Una universalitat, d'altra banda, afavorida per les xarxes de solidaritat entre parents o veïns que, i que, alhora i a través de pràctiques com les garanties o l'endeutament col·lectiu, facilitava l'accés al crèdit fins i tot a les famílies més senzilles. I la mateixa modèstia que portava moltes famílies a endeutar-se, en ocasions impedia que els deutes fossin cancel·lats quan tocava. S'encetava aleshores un procés de renegociacions, m'oratòries, advertències de la justícia i fins de mercadeig amb els drets sobre els deutes que podia ser més o menys complex, i que podia acabar tant amb la satisfacció més o menys total d'allò que es devia com amb la subhasta i pèrdua d'alguns béns de la família morosa. Fins i tot en aquests casos, però, les conseqüències no eren necessàriament la ruïna dels patrimonis endeutats per als quals la pèrdua d'alguns béns mobles – o fins i tot d'alguna terra – era una sotragada que podia superar-se. La modèstia però també l'adaptabilitat i la resistència dels patrimonis populars són, possiblement, la millor imatge que ens podem fer de la societat llagosterenca de principis del segle XIV.

Conclusions finals

Des de sempre, els estudis d'història local han hagut d'enfrontar-se a dos riscos. D'una banda, el derivat de pensar que la població estudiada és un cas excepcional, diferent d'altres localitats del seu entorn més immediat, i, per tant, mereixedora de tot d'interès per part dels historiadors. D'altra banda, però, hi ha el perill radicalment oposat, és a dir, partir del plantejament que el lloc que s'estudia no és més que una peça d'un procés global i que, per tant, la seva història és simplement la imatge a petita escala d'unes dinàmiques generals que, fins i tot, poden resultar difícils de percebre a nivell local. Aquest treball és un estudi d'història local i, per tant, en cada moment la seva elaboració ha calgut evitar tant un risc com un altre. Només qui l'hagi llegit podrà concloure fins quin punt s'ha aconseguit. Les conclusions que segueixen pretenen, justament, ser una síntesi global de totes i cadascuna de les qüestions que s'han anat tractant al llarg de l'estudi i que han pretès constituir una aproximació a la història de Llagostera a principis del segle XIV.

En primer lloc i a nivell de les formes d'ocupació del territori, es constata la cristallització d'una xarxa de poblament basada en l'equilibri entre el nucli concentrat

del puig de Llagostera i els masos escampats per tot el terme, i agrupats en una quinzena de veïnats. No hi ha dubte que l'origen d'aquest poblament és anterior a l'època medieval, tal i com ho mostren les restes ibèriques i romanes al mateix puig o al veïnat de Panedes, però no serà fins als segles centrals de l'edat mitjana que adoptarà els trets bàsics que, amb poques modificacions, vertebrarien el territori de Llagostera ben bé fins a principis del segle XX. Ens és difícil saber quina era la morfologia i els components físics dels habitatges i dels masos però, comparant-los amb els d'altres poblacions veïnes, no és arriscat imaginar-nos-els com construccions senzilles, poques vegades amb una planta superior i envoltats de peces d'ús agrari com corts, horts, farraginars o eres. Pel que fa als masos, al seu voltant s'articularien unes explotacions agràries formades per peces de conreu i, sovint, de bosc, que no constituïrien blocs compactes i d'una extensió difícil de precisar però, en qualsevol cas, poques vegades superiors al que una família podia treballar, ni que fos amb l'auxili de mà d'obra ocasional.

Des d'aquests nuclis de poblament, en segon lloc, els homes varen anar transformant l'entorn natural en el qual vivien. Així, al 1300 és perceptible un equilibri entre les zones incultes - erms, garrigues i boscos, aquests darrers especialment importants a les partides més orientals del terme – i aquelles destinades al treball agrari. I les zones conreades tampoc eren totes iguals: s'hi diferenciava una part majoritària sembrada de cereals – forment, ordi i mill – i alguns punts de monocultiu, ja fos de vinyes, segurament als punts més encimbellats, o d'hortos i farraginars, a les zones més properes als habitatges. I, conreades o no, totes aquestes zones de l'entorn de Llagostera es trobaven clapejades i travessades per torrents, rocars, recs, camins i corriols que acabaven de definir un paisatge el paisatge de la Llagostera medieval. Un paisatge, però, gens petrificat, sinó dinàmic i canviant: l'artigament de boscos, la modificació dels camins o els canvis de conreus són alguns dels exemples d'aquest dinamisme. Un paisatge, finalment, prou ben conegut pels veïns de la població com perquè els seus components fossin invocats sempre que calgués, tal i com, emblemàticament, feien el privilegi reial del 1241 o la donació als Montcada del 1324.

En tercer lloc, no podem oblidar en cap cas que tant la xarxa de poblament com la forma d'explotació del territori eren indissociables d'un ordre social molt concret:

el feudalisme. I del caràcter feudal de la societat de Llagostera no només ens n'informen bona part dels – pocs – textos conservats de prop del 1300, sinó que l'existència d'alguns documents quasi excepcionals dels dos segles anteriors el converteixen en un fet ben conegut, gairebé modèlic, per als medievalistes. Així, encara que des que és possible documentar-ho Llagostera va formar parts dels dominis dels comtes de Barcelona, els seus habitants no varen estalviar-se les violències que varen anar lligades a la feudalització, tal i com manifesten les queixes contra les exaccions comeses per Arnau de Perella a mitjans del segle XII. Com a tants altres llocs, a Llagostera la feudalització va fer cristal·litzar un seguit de drets i exigències sobre les persones, els seus béns i el seu treball, que diferenciarien durant molts segles entre una minoria poderosa que detentava aquests drets, la noblesa, i la immensa majoria de la població que hi estava a sotmesa.

Els components de la classe nobiliària, en quart lloc, són fàcils d'identificar. Al capdamunt de la jerarquia feudal s'hi situaven els senyors del castell de Llagostera - fossin els reis d'Aragó o els membres de llinatges nobiliaris com els Rocabertí o els Montcada – els quals, gràcies al seu control sobre la justícia i la defensa, dominaven els aspectes essencials de tots aquells que vivien dins del terme del castell que, així i junt a la parròquia, esdevindria el referent territorial bàsic de la Llagostera medieval. Per sota dels senyors del castell s'hi arrencava tot un ventall de representants de la petita i mitjana noblesa: des de les nissagues de cavallers locals – notablement, els Llagostera – o el mateix clergat parroquial fins a algunes de les institucions eclesiàstiques més importants del bisbat com la canònica gironina de Sant Feliu o el monestir de Sant Feliu de Guíxols. És veritat que al llarg dels anys la percepció dels drets que ostentaven aquests senyors va anar perdent el seu caràcter violent i arbitrari per convertir-se en regulada i, en alguns casos, pactada, tal i com posen de manifest el repàs dels “antics usatges” de finals del segle XII i, segurament, la carta de franqueses del 1241. En cap cas, però, els drets feudals ni varen desaparèixer ni varen perdre el seu poder vertebrador de les relacions socials.

I la cinquena conclusió ens obliga justament a intentar copsar quina va ser la reacció d'aquells que varen haver de suportar el sotmetiment feudal. I, d'en-

trada, està clar que ni es documenta ni, segurament, degué existir cap forma de resistència violenta col·lectiva; i els casos individuals que hi poguésser haver estaven abocats al fracàs. Això no significa, però, que les prerrogatives feudals fossin acceptades de forma completament submissa. D'una banda, perquè tal i com s'acaba d'exposar els veïns devien aconseguir de forma col·lectiva negociar algunes millores en els drets que havien de suportar. I, d'altra, perquè – i deixant de banda que de vegades fos possible obtenir petites victòries judicials – pràctiques quotidianes com els petits fraus o les ocultacions no podien fer caure el sistema feudal però sí que podien fer-lo més suportable i, sobretot, donar un petit marge a les famílies que havien de satisfer censos o redempcions. Una i altra dinàmica devia permetre entre la població un cert grau de consens davant de l'ordre social en el sentit que potser ja no es qüestionava en la seva totalitat sinó tan sols els seus aspectes més onerosos i ofensius.

En sisè lloc, cal retenir la dimensió col·lectiva d'aquests tractes amb els senyors perquè ens remet a l'aparició de les primeres institucions comunitàries de la Llagostera medieval. Des dels “prohoms” esmentats a finals del segle XII fins als representants de la “universitat” que el 1304 es desplaçaven fins a Xàtiva per fer-se confirmar la carta de franqueses del 1241, havia de consolidar-se una forma de representació veïnal més o menys permanent. D'aquest procés en desconeixem les etapes i els protagonistes però, a partir de les poques dades de què disposem, podem suposar que la participació en les tasques relacionades amb l'obra parroquial – esmentades ja de manera indirecta a finals del segle XIII – i, com ja s'ha exposat, la necessitat d'uns interlocutors davant dels nobles varen afavorir, i sempre amb el vist-i-plau senyorial, l'aparició d'unes institucions més o menys embrionàries que, amb el temps, esdevindrien el règim municipal de la vila.

I si es tracta d'evocar el sentit de col·lectivitat, en setè lloc, no pot passar-se per l'alt que és justament a l'edat mitjana quan apareix d'un dels altres grans referents comunitaris de Llagostera: la parròquia de Sant Feliu. D'origens possiblement tardo-antics i documentat ja al segle X, el temple de Sant Feliu per la seva ubicació al cim del puig i la seva proximitat al castell va convertir-se en el centre del nou terme parroquial. Altres temples del terme, Sant Ampèl·lit de Panedes i

la capella de Sant Llorenç, varen quedar relegades a un paper secundari, tant en la vertebració eclesiàstica del territori com en la jerarquia de les donacions dels fidels. El procés no devia ser senzill atès que la marcada personalitat del veïnat de Panedes feia del temple de Sant Ampèl.lit un competidor seriós, bé que a la llarga fracassat, de l'església parroquial de Sant Feliu.

En vuitè lloc, cal retenir que totes i cadascuna de les conclusions desgranades fins ara serveixen per ajudar-nos a entendre les condicions de vida de les persones que vivien a la Llagostera del 1300. Unes condicions que podien ser més o menys variables però que de manera inevitable passaven per la modèstia i per la necessitat d'assolir cada dia uns difícils equilibris entre els ingressos i les despeses que garantien la subsistència. Així, el ventall d'activitats amb què la gent es guanyava la vida, i que podien ocupar tots els membres de la família, era significativament ampli. Està clar que tothom es dedicava en un o altre grau a les activitats agropecuàries, però no és menys evident que molts aprofitaven les oportunitats que oferia el mercat, ja fos venent petites reserves de gra o de vi, anant a treballar a bosc o llogant la seva mà d'obra per servir a algun mas o obrador, o, simplement, traginant el que fos entre Girona i Sant Feliu de Guíxols.

I, en novè lloc, si hi havia ingressos i moments d'equilibri, també hi havia situacions de destret i despeses, unes més evitables i urgents que altres, però que al capdavall calia afrontar. I sovint passava que els recursos no eren suficients i, aleshores, s'emprenia el camí cap a l'endeutament, en qualsevol de les seves formes i davant de qualsevol dels creditors que el garantien. I tant important com el fet d'endeutar-se era la dificultat de molta gent per satisfer els seus compromisos. La renegociació i la circulació de deutes, les fiances i l'endeutament col·lectiu, i les múltiples – i de vegades contradictòries – actuacions de les autoritats que rares vegades acabaven amb una total desposseïció del deutor, feien del món del crèdit un univers complex alhora que absolutament bàsic per entendre la realitat de la gent que vivia a Llagostera ara fa set-cents anys.

I, encara, la darrera i desena conclusió ens hauria de recordar que totes les afirmacions anteriors tenien una dimensió històrica, és a dir dinàmica i variable. No pot pretendre's que entre el segle XII i el 1350, la societat llagosterenca es

mantingués immutable, i la carta de carta de franqueses del 1241 o la cessió als Montcada del seu domini són evidències d'alguns d'aquests canvis. I, encara molt menys, podem pensar que la Llagostera de les primeres dècades del 1300 no experimentés canvis al llarg de la segona meitat del segle XIV. La reculada demogràfica que va significar la Pesta del 1348 i els seus periòdics retorns – una notícia aïllada del 1394, per exemple, informa que al veí lloc de Caulers la població havia passat de vint-i-dos focs a un sol habitant -, o la radicalització dels conflictes socials que varen portar a les guerres pageses del segle XV en són dos exemples ben il·lustratius. Tant de bo que el present treball serveixi per esperonar futures recerques – centrades tant d'abans com després del 1350 - que matisin i aclareixin aquestes i altres qüestions. Llagostera s'ho mereix.

Bibliografia

FONTS PUBLICADES

- AA VV, *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona, 2010
- Joan BLANCO de la LAMA, *El monestir de Sant Feliu de Guíxols (segles X-XI). La formació del domini*. Sant Feliu de Guíxols, 1991
- Christian GUILLÉRÉ (Ed), *El Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*. Barcelona, 2000
- Élisabeth MAGNOU-NORTIER i Anne-Marie, MAGNOU, *Recueil des chartes de l'abbaye de la Grasse*. Tom I. París, 1996
- Elvis MALLORQUÍ, *El monestir de Sant Miquel de Cruilles a l'edat mitjana. Estudi i edició dels documents (1035-1300)*. Girona, 2000
- Josep Maria MARQUÈS (Ed.), *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s.IX-XIV)*. Barcelona, 1993
- Josep Maria MARQUÈS i Esteve PRUENCA (+) (Eds.), *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*. Barcelona, 1995
- Josep Maria MARQUÈS (Ed), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*. Figueres, 1995
- José RIUS SERRA (Ed.), *Rationes Decimarum Hispaniae. (1279-1280). I. Cataluña, Mallorca y Valencia*. Barcelona, 1946

OBRES DE RECERCA HISTÒRICA

- Marta ALBÀ i Lluís TORRES, *El termenal de Llagostera*. Llagostera, 2001
- Marta ALBÀ, "La memòria de Llagostera. Els arxius i altres fonts de coneixement històric", dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Llagostera, 2010
- Xavier ALBERCH i Josep BURCH, *Història del Gironès*. Girona, 2002
- Yom Tov ASSIS, *Jewish economy in the medieval crown of Aragon, 1213-1327*. Leiden, 1996
- AA VV, *Catalunya Romànica*. Barcelona, 1989. Volum VIII
- Thomas N. BISSON, *Fiscal accounts of Catalonia under the early count-kings (1151-1213)*. Londres, 1984. Volum II. Documents G i H (2 I 3-IV-1151)
- Thomas N. BISSON, "The crisis of the Catalanian franchises (1150-1200)" dins *Estudi General 5-6. La formació i expansió del feudalisme català. Actes del col.loqui organitzat pel Col.legi Universitari de Girona (8-11 de gener de 1985)*. Girona, 1985-6
- Thomas N. BISSON, *Veus turmentades. Poder, crisi i humanitat a la Catalunya rural, 1140-1200*. Barcelona, 2003
- Pierre BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrera. Creixement econòmic i adveniment del feudalisme a Catalunya, de mitjan segle X al final del segle XI*. Barcelona, 1979
- Jordi BOHIGAS MAYNEGRE, "Llagostera sota els francesos. L'impacte local de la Guerra del Francès (1808-1814)", dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Llagostera, 2010
- Josep CANTÓ i Antoni MASCORT, *Les muralles de Llagostera*. Llagostera, 1999
- Josep CANTÓ i Antoni MASCORT, *Episodis de la història de Llagostera. Segles XVI-XVII*. Girona 2003
- Joan COROMINES, *Onomasticon Cataloniae. Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*. Barcelona, 1996
- Crònica. Publicació de l'arxiu municipal de Llagostera. L'Arqueologia a Llagostera*. Número 11. Llagostera, 1994
- Crònica. Publicació de l'arxiu municipal de Llagostera. Les Sitges de Llagostera*. Número 14. Llagostera, 1996
- Victor FARIAS, "Els masos i els pobles. Les forçias i cellaria de les comarques gironines en els segles XIII i XIV", dins Jordi BOLÓS i Enric VICEDO (Eds.), *Poblament, territori i història rural*. Lleida, 2009
- Victor FARIAS " *Gentes de convicinio emebant et vendebant*". Sobre la difícil història del mercat de Cassà de la Selva" dins *Quaderns de la Selva*. Volum 15. Girona, 2003
- Josep FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-Lloc de Girona, 1267-1533*. Girona, 1995
- Paul H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*. Vic, 1993
- Christian GUILLÉRE, *Girona al segle XIV*. Barcelona, 1993
- Eduardo de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la edad media*. Madrid, 1905

- Joan LLINÀS i POL, “De la prehistòria a l'època romana. Els primers 100.000 anys d'activitat humana a Llagostera”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010
- Joan LLINÀS i POL, “El castell i les muralles de Llagostera. Història i evolució del nucli antic de la població”, dins Marta ALBÀ i Elvis MALLORQUÍ (Coords.), *Història de Llagostera. Les claus del passat*. Girona, 2010
- Elvis MALLORQUÍ, “Homes, viles i masos (Cruïlles, 1319)” dins Rosa CONGOST i Lluís TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (Segles XI-XX)*. Barcelona, 1999
- Elvis MALLORQUÍ i Montse VARAS, “Un privilegi de Jaume I per als habitants de Caldes, Llagostera i Santa Secclina”, dins *Quaderns de la Selva*. Número 11. Girona, 1999
- Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*. Tesi doctoral inèdita. Girona, Universitat de Girona. També a <http://www.tesisexnarxa.net/TDX-0619107-123843>
- Elvis MALLORQUÍ, *Històries amagades de les Gavarres*. Girona, 2008
- Elvis MALLORQUÍ, “Els veïnats: orígens i evolució d'una demarcació territorial a l'interior de les parròquies del bisbat de Girona, segles X-XIV”, dins Jordi BOLÓS i Enric VICE-DO (Eds.), *Poblament, territori i història rural*. Lleida, 2009
- Elvis MALLORQUÍ, “Les celleres medievals a les terres de Girona”, dins *Quaderns de la Selva*. Número 21. Girona, 2009
- Cristina MASVIDAL *La Torre dels Moros. El veïnat de Panedes de Llagostera entre els segles III-XIII*. Girona, 2008
- Josep Maria PONS i GURI, “Taxacions dels salaris de notaris i escrivans en jurisdiccions baronals de les terres gironines. (Palafrugell, Bàscara, Caldes de Malavella, Llagostera, Cassà de la Selva i vescomtat de Cabrera)”, dins *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Barcelona, 1989. Volum I
- Josep Maria PONS i GURI, “Jurisdiccions compartides a la Catalunya medieval”, dins *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum III. Barcelona, 1989
- Lluís SALES i FAVÀ, “El setge i l'ocupació del castell de Cassà de la Selva (1329): un conflicte jurisdiccional provocat per les alienacions del poder reial”, a *Quaderns de la Selva*. Número 22. Girona, 2010
- Santiago SOBREQÜÉS, *Els Barons de Catalunya*. Barcelona, 1957
- Xavier SOLDEVILA, *La comunitat jueva de Torroella de Montgrí*. Girona, 2000
- Xavier SOLDEVILA, *Crèdit i endeutament al comtat d'Empúries (1330-1335)*. Girona, 2008
- Xavier SOLDEVILA, “El treball femení i infantil a l'Empordà i la Selva al segle XIV”, dins *Actes del congrés Família pagesa i economia rural*. Lleida, 2010
- Lluís TO FIGUERAS, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*. Barcelona, 1997
- Mario ZUCCHITELLO, “Jurisdiccions compartides. Els exemples de Tossa i Lloret de Mar”, dins *Quaderns de la Selva*. Número 13. Girona, 2001

Amb la col·laboració de:

Diputació de Girona

ISBN 849370896-8

9 788493 708962